SALYANGOZ YAYINLARI

enver paşa'nın Sürgünü

Livâ el-İslam

Selçuk Gürsoy

enver paşa'nın Sürgünü

İhtilalci İslam Birliği ve Livâ el-İslam Dergisi

Selçuk Gürsoy

liva el-islam

Salyangoz Yayınları: 51
Akademi Dizisi / Tarih Kitaplığı: 2

Selçuk Gürsoy

ENVER PAŞA'NIN SÜRGÜNÜ

İhtilâlci İslam Birliği ve Liva el-İslam Dergisi

Yayın Yönetmeni: Kâzım Uğur Kızılaslan
Editör: Güneş Ayas
Kapak Tasarım: Muhammet Uzun
Mizanpaj: Mert Meriç

© Bu kitabın yayın hakları, Salyangoz Basın Yayın Dağ. İletişim Sist. Org. San. ve Tic. Ltd. Şti.'ne aittir, 2006.

Birinci Basım: Ocak 2007
ISBN: 978-975-6277-67-6

Baskı ve Cilt: Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Tel: (212) 551 11 19

Salyangoz Yayınları
Cemal Nadir Sok. Akşam Han Kat: 2 Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: (212) 528 92 15, Fax: (212) 528 92 14
www.salyangozyayinlari.com

Selçuk Gürsoy

ENVER PAŞA'NIN SÜRGÜNÜ

İhtilâlci İslam Birliği ve Liva el-İslam Dergisi

SALYANGOZ
YAYINLARI

İçindekiler

Önsöz 7

Bölüm I: Üç Kıtada Emperyalizme Karşı 13

Bölüm II: Mazlum Şark Milletlerinin Dergisi: Liva el-İslam 51

Bölüm III: Liva el-İslam Dergisi 121

1. Yıl Sayıları 133
2. Yıl Sayıları 299

Dipnotlar 417

İndeks 430

ÖNSÖZ

Bu kitap, on iki yıl önce yazdığım yüksek lisans tezimden doğdu. Dili ve kapsamı değerlendirilirken bunun göz önünde tutulmasını dilerim.

1998 yılında Toplumsal Tarih dergisinin 49. ve 50. sayılarında İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı'nı ve Liva el-İslam dergisini tanıtan bir yazıyla birlikte, Enver Paşa'nın dergide yer alan yazılarını da yayımlamıştım. Uzun süre bunun yeterli olacağını düşündüm. Ancak geçen zaman içinde, İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı ve Liva el-İslam'ın dergi okurlarının sınırlılığını da göz önüne alarak, konuyla ilgili pek çok okura ulaşamadan unutulacağını gördüm. Üstelik yeni bir kuşak gelmiştir: On yıl önce ilkokula giden çocuklar, bu yıl üniversiteden mezun olacaklar. Unutulmamasını, daha kalıcı olmasını ve yeni ilgiler yaratmasını umarak kitap olarak yayımlamaya karar verdim.

Ben Liva el-İslam dergisini bir dipnotta fark ederek peşine düşmüştüm. Şimdi ilk defa Türkçe alfabeyle yayımla-

nıyor. Yeni merakları, yeni çalışmaları tetikleyeceğine inanıyorum. Böyle olmasını diliyorum.

Bu çalışmada önemli olan Liva el-İslam dergisidir. Liva sözcüğü Arapça'dır. Hem Sancak, hem Tugay anlamları var. İslam Sancağı veya İslam Tugayı olarak okuyabiliriz. Enver Paşa çevresinin 1921-1922 yıllarında Berlin'de yayımladıkları bu dergi, tarihin raflarında öylece durmaktaydı. Ortaya çıkardım. Katkım bununla sınırlıdır.

* * *

İttihatçıların tarihi, özellikle de savaş sonrası siyasal etkinlikleri, tarihçiliğimizde hala merak konusudur. Kaba değerlendirmeleri aşan, titiz araştırmalara ihtiyaç duyuyoruz.

1918 yılının bir Kasım gecesinde, Alman torpido botuyla İstanbul'dan ayrılırlarken, birbirleri hakkında ne düşünüyorlardı? Aralarında dargınlıklar var mıydı? Savaştan sonra acaba Talat Paşa çevresiyle, buna Dr. Nazım, Bahattin Şakir, Cemal Azmi, hatta Şekib Arslan gibi önemli isimler dahildir, Enver Paşa neden bu kadar uzak düşmüşlerdi. Bu ayrılığın kökenleri İttihatçıların yine az bildiğimiz 1914-1918 arası tarihlerine kadar uzanıyor olabilir mi? Tarihimizin en disiplinli örgütü olarak bildiğimiz İttihat ve Terakki Cemiyeti, yoksa bir büyük koalisyon mu idi? Ermeni tehciri, acaba İttihatçılar arasında bir bölünmeye mi yol açmıştı? Başarısız Sarıkamış ve Kanal harekatları aynı zamanda bir iç kavganın da uzantıları olabilir mi? Savaş sonrasında sivil kökenlilerin Talat Paşa, asker kökenlilerin Enver Paşa etrafında toplanmalarının, birbirlerine bu kadar soğuk, bu kadar öfkeli davranmalarının

arkasında gerçekte ne vardı? Soru çoktur; ama bu çalışmanın boyutlarını aşıyor.

Bu kitabın bunlara cevabı yoktur. Yeni sorulara meraklı, yeni cevaplar peşinde koşan araştırmalara, araştırmacılara ihtiyacımız var.

* * *

Ama bu çalışmanın da hatırlatacakları var. Mondros Mütarekesi imzalandığında, utanılacak bir durum yoktu. Araplar "başka bir ulus" idi ve bu bir sır değildi. Meşrutiyet döneminde bile güçlü bir Arap ayrılıkçı hareketi mevcuttu. Bunu biliyorlardı. Başka ulusların büyük devletlerle işbirliği yaparak Osmanlı'ya savaş açmaları de yeni değildi. Tutmayı denediler, tutamadılar.

Mütareke imzalandığında, Musul eyaleti Osmanlı toprağı idi. İstanbul işgal edilmemişti. Osmanlı ordusu Kafkaslara hakimdi. Yedi ay sonra İzmir'e Yunan ordularının çıkacağı kimsenin aklına gelmezdi.

İngiliz emperyalizmi mütarekeyi de çiğnemiştir.

Misak-ı Milli'nin, büyük oranda, Mondros sınırlarını talep ettiğini unutmamalıyız.

Hürriyet ve İtilaf fırkasının tarihinin de yazılması gerekiyor. Damat Ferit kurucusu ve yöneticisi idi. Savaş sonrasında ilk mahkemeleri onlar kurdular. Bastırılmış öfkelerini kustular. Kurtuluş ümitleri ve istekleri yoktu. İttihatçılara duydukları kinle, emperyalistlerin kuyruğuna takıldılar.

Mustafa Kemal Paşa'nın da İttihatçıların siyasi ve askeri yönetimlerine çok ciddi itirazları olduğunu biliyoruz.

Savaş sonrasında İtilafçıların kinine saplanıp kalmaması dikkat çekicidir. Anadolu'daki İttihatçı tabanla çalışmaktan kaçınmadığı gibi, liderleriyle de ilişkisini koparmıyor.

Başta Enver Paşa olmak üzere, İttihatçılar da sorumlu davranmışlardır. Anadolu hareketini zor durumda bırakacak davranışlardan titizlikle kaçındıklarını görüyoruz. Anadolu'ya bir tüfek, bir mermi daha gönderebilmek için çırpınıyorlar. Talat ve Cemal Paşalar daha mütevekkil, Enver Paşa daha ataktır. Buna rağmen, "ikilik çıkarmamaya" özen gösteriyor.

Sovyet devriminin de açtığı ufukla, Enver Paşa bir "dünya ihtilali"nin zamanının geldiğine inanıyor. Kuzey Afrika'dan Hindistan ve Endonezya'ya kadar "teşkilat" peşinde koşuyor. Kafasında ihtilalci birlikler kuruyor. Dünyanın, birinci büyük savaştan sonra, 1921 yılında yavaş yavaş dengelendiğini, görmek ve kabul etmek istemiyor. Dengelerin değil, istikrarsızlıkların; durgun suların değil, fırtınalı havaların adamıdır.

Türkistan mücadelesi tutarsızlıklarla doludur. Bir yıl önce Bolşeviklerle dost olmaya çağırdıklarını, bir yıl sonra Bolşeviklerle savaşmaya ikna etmeye çalışıyor. Bir yıl önce ömrünü İngiliz emperyalizmiyle mücadeleye adamışken, bir yıl sonra Bolşeviklere karşı mücadeleye girişerek İngiliz siyasetine yaklaşıyor.

Ben yine de okurken severek okudum, yazarken severek yazdım.

* * *

Prof. Dr. İlyas Bragon adını hiç duymamıştım. Hala da hakkında bir bilgiye ulaşabilmiş değilim. Müslüman bir

Alman olduğunu tahmin edenler var. Ancak dayanaklarını belirtmiyorlar. Liva el-İslam dergisinin başından sonuna kadar yazı işleri müdürlüğünü yapmıştır. Arap ihtilalcilerin itirazı olduğunu da görüyoruz. Kim olduğunu bilmiyoruz.

Hem dergide önemli roller üstlenen, hem de İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı'nın siyasi sorumlusu olan Ziya Bey'in kimliğini de açıklığı kavuşturabilmiş değiliz.

Dergide yazı yazanlardan da sadece "A" imzasıyla yazan Enver Paşa'yı saptayabildik. "M.R.", "M.S." "S." gibi imzalarla yazanların kim olduklarını bulamadım. "S."nin Hacı Sami olma ihtimali var. Bilemiyoruz.

* * *

Prof. Dr. Şükrü Hanioğlu'nun İstanbul Siyasal'daki son dönemiydi. Amerika'ya gidecekti. Tez konusu olarak desteklemekle kalmadı, ilk okumalarını ve düzeltmelerini de yaptı. Teşekkür etme fırsatını şimdi buluyorum.

Prof. Dr. Cemil Oktay'ın lisans ve yüksek lisans derslerinde öğrencisi oldum. Onun dersleri çok hoştur. Tez danışmanımdı. Sadece tez danışmanlığı için değil, hocam olarak verdiği emekleri için de müteşekkirim.

Salyangoz Yayınları'nın yöneticileri nezaketle ilgilendiler. Kitabın yayımlanmasında kendisi de İstanbul Siyasal mezunu olan editör Güneş Ayas'ın katkısı büyüktür. Tezi eline aldığı andan itibaren duyduğu heyecanı kitap yayımlanana kadar sürdürdü. Teşekkür ediyorum.

* * *

1996 yılının kışında yolum Berlin'e düştü. Talat Pa-

şa'nın vurulduğu sokağı, Bahattin Şakir'le, Cemal Azmi'nin yattığı yerleri dolaştım. Naciye Sultan'la Enver Paşa'nın kardeşi Kamil Bey'in kaldığı, Enver Paşa'nın belki birkaç kere uğradığı adresi de merak ettim. O zaman bile şehrin dışındaydı. Karlı, soğuk bir Berlin sabahında yola çıktım. Uzun bir banliyö yolculuğundan sonra çam ağaçlarıyla kaplı, konakların olduğu kasaba gibi bir yere geldim. Herhalde bir Pazar sabahıydı. Etrafta kimseler yoktu. Elimdeki adres beni büyük bahçeli, üç katlı bir konağın önüne götürdü. Bahçe kapısında üç zil vardı. Eğilip zillerdeki isimleri okumaya çalışırken, orta kat penceresinin perdelerinin kımıldadığını fark ettim. Perdenin arkasından bana bakıyorlardı. Sanki 1921 yılındaydık, sanki içerde Kamil Bey, Naciye Sultan, belki de Enver Paşa, bir Ermeni intikamcısı kapıya dayanmış gibi tedirgindiler. Uzaklaştım.

II. Abdülhamid'in tükenmiş yönetimine karşı dağlara çıktılar. Hürriyet uğruna daha öğrencilik yıllarında sürgün gittiler. Hapis yattılar. Çile çektiler.

İktidarlarında muhaliflerini hapislere attılar, sürgüne gönderdiler.

Sürgünde öldürüldüler.

Özgürlük, Adalet ve Kardeşlik için sürgün çıkanlara ithaf edilmiştir.

Selçuk Gürsoy
Aralık 2006
Yedikule

1. BÖLÜM

ÜÇ KITADA EMPERYALİZME KARŞI...

Bitmeyen Savaş

İttihad ve Terakki Fırkası Birinci Dünya Savaşı yılları boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nun tek hakim gücü olmuştur. 1908 İkinci Meşrutiyet hareketinin nisbeten geniş tabana yayılan bir özelliği olmakla birlikte, savaştan hemen önce ve savaş yıllarında artan bir şekilde iktidar İttihad ve Terakki'nin elinde toplanmış, üstelik bununla kalmayarak, Fırka içinde üç kişilik bir Paşalar iktidarı doğmuştur. Bunlar asker kökenli olan Enver ve Cemal Paşa ile, bir posta memuru olarak başladığı kariyerinde Osmanlı İmparatorluğu'nun Sadrazamlığına kadar yükselen Talat Paşa'dır.

Birinci Dünya Savaşı'na girişimiz üzerine çok sayıda araştırma yapılmıştır ve hala da yapılmaktadır. Savaşa giriş kararını kimin verdiği, Alman Genelkurmayı'nın emelleri, savaşa girişimizin kaçınılmaz olup olmadığı gibi pek çok soruya bu araştırmalarda cevap aranmaktadır. Ancak bütün bu sorular içinde bir şey genellikle gözden kaçırılmaktadır ki, o da savaş sonrasında İttihatçıların girişimlerini anlamamızı kolaylaştıracak amillerin başında gelmektedir; Osmanlı İmparatorluğu ve bu İmparatorluğu yönetenler, Birinci Dünya Savaşı'na büyük beklentilerle girmişlerdir. Bu beklentilerin başında, Avrupalı bir devletle

ittifak yaparak, savaşın sonunda, yakın zamanlarda kaybedilmiş olan Balkanlar ve Kuzey Afrika'daki topraklarının bir kısmının geri alınabileceği umudu gelmektedir.

Ancak umulan olmamıştır. Kaybedilen hiçbir yerin geri alınamaması bir yana, İmparatorluk savaşta umduğundan çok daha ağır bir yükle karşı karşıya kalmış ve savaşın sonunda hem askeri, hem de iktisadi olarak çökme noktasına gelmiştir. Osmanlı İmparatorluğu açısından savaşa son veren Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalandığı günden iki gün sonra da, Enver, Cemal ve Talat Paşa'ların da içinde olduğu bir grup İttihad ve Terakki lideri ülkeyi terk etmiştir.

Ancak savaştan yenik çıkmak ve ülkeyi terk etmek İttihatçılar için siyaset sahnesinden çekilmek anlamına gelmemiştir. Enver, Cemal ve Talat Paşa'lardan her biri, farklı yollardan da olsa ülkenin kaderiyle ilgilenmeye devam etmiş ve çeşitli siyasal girişimlerde bulunmuşlardır.

İttihad ve Terakki liderlerinin yurtdışı faaliyetlerinin haklı olarak en fazla ilgi çekeni Enver Paşa'nın faaliyetleri olmuştur. Çünkü Enver Paşa Birinci Dünya Savaşı'na girişte taşıdığı umutlarını Mondros Mütarekesi'nden sonra da kaybetmemiş, hatta bunları daha da büyütmüştür. Savaş sırasında Çarlık Rusya'sının çökmesi ve yerine "mazlum Türkiye" ile dost Bolşevik rejiminin kurulması, Enver Paşa için yepyeni imkanlar açmıştır. Yepyeni imkanlar ve yepyeni coğrafyalar...

Enver Paşa ilk önce Kafkasya'ya geçerek Bakü merkezli bağımsız bir devlet kumayı düşünmüş, bu olmayınca Almanya'ya gitmiştir. Berlin'de Bolşeviklerle ilişki kurarak yeni bir plan üzerinde anlaşmış ve Moskova'ya geçmiştir. Kurtuluş savaşının zor günlerinde Anadolu'ya geçmek için yoğun girişimleri olmuştur. Ancak bu da olmayınca Tür-

kistan'a geçmiş ve bağımsız bir Türkistan devleti kurmak için bu kez Bolşeviklerle çatışmaya girmiştir. Bu çatışmalar sırasında Türkistan'da ölmüştür.

Enver Paşa'nın yurtdışı faaliyetleri hakkında hem Türkiye'de hem de başka ülkelerde pek çok bilim adamı araştırmalar yapmışlardır. Ancak konu hala bütün boyutları ile ortaya konulamamıştır. Örneğin Enver Paşa'nın Bolşeviklerle anlaştıktan sonra İslam aleminde İngiltere'ye karşı ihtilaller hazırlamak üzere kurduğu, (kurmaya çalıştığı) İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı hakkında, en azından Türkiye'de hala özgün bir araştırma yapılmamıştır. Bu çalışmada ele aldığımız Liva el-İslam dergisi, Enver Paşa'nın yurtdışı çalışmalarından (mektuplar ve birkaç örgüt tüzüğü ve programı sayılmazsa) geriye kalan hemen hemen tek yazılı malzemedir.

Bu çalışmada İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı'nın organı olarak Berlin'de yayınlanan Liva el-İslam dergisi incelenmiştir. Görüleceği gibi Enver Paşa bu dergiye önem vermiş ve finansmanını bizzat sağlamıştır. Dergide kendisinin de yazıları yayınlanmıştır.

Dergi, İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı (İ.İ.C.İ.)'nın amaçlarına uygun olarak, İslam aleminde İngiltere'ye karşı silahlı mücadele ve ihtilal propagandası yapmak amacıyla yayınlanmıştır. Bunun sonucu olarak çok geniş bir coğrafyayla ilgilenmek zorunda kalmıştır. Bütün Avrupa devletleri Amerika, Kuzey Afrika, Orta Doğu, Asya, Yakın Doğu ve hatta Uzak Doğu derginin ilgi alanına girmiş, dergide buralarla ilgili haberler ve yorumlar yer almıştır. Kısacası, İngiltere'ye karşı mücadele edebilecek her yerle ilgilenilmiştir. Bu mücadelede Bolşevik Rusya doğal bir müttefik olarak görülmüş ve İslam alemine de böyle olduğu anlatılmaya çalışılmıştır.

Ancak daha dergi yayınlanmaya başladığı günlerde İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı içinde yer alan Arap delegelerle çeşitli konularda anlaşmazlıklar çıkmış ve bunlar bir süre sonra Cemiyet'ten ayrılmışlardır. Derginin yayın çizgisi de Enver Paşa'nın siyasal girişimlerine göre değişmiştir. Bolşevik dostu olarak başlayan yayın çizgisi Enver Paşa'nın Bolşeviklerle çatışmasından sonra Bolşevizm düşmanlığına dönüşmüştür.

Dergi, tamamı Berlin'de olmak üzere toplam 36 sayı yayınlanmıştır. Derginin bir koleksiyonu İstanbul Atatürk Kitaplığı'nda (Taksim) mevcuttur. Biz çalışmamız için bu nüshalardan yararlandık. Derginin incelenmesinden Arapça ve Almanca nüshaların da yayınlandığı anlaşılmaktadır, ancak hem bunlara ulaşılamamıştır, hem de en azından Arapça ve Farsça nüshaların tarafımızdan anlaşılması mümkün olmayacağı için Türkçe dışındaki nüshalar tamamen çalışma dışı bırakılmıştır.

1. Bölüm'de İttihatçıların yurtdışına çıkışlarından sonraki siyasal girişimlerine kısaca değinilmiş, Enver Paşa'nın Bolşeviklerle ilişkisi ve İ.İ.C.İ. hakkında bilgi verilmiştir. Bu bölümde ayrıca Liva el-İslam dergisinin çıkış hazırlıkları, yazarları, mali kaynakları, dağıtımı, İ.İ.C.İ. ile ilişkisi gibi konulara açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Enver Paşa'nın dergiden beklentilerinin neler olduğu da bu bölümde açıklığa kavuşmaktadır. Bölümün sonuna, Masayuki Yamauchi'nin yayımladığı, kendi mektuplarından yola çıkarak hazırlanan bir "Yurtdışında Enver Paşa Kronolojisi" de eklenmiştir.

Ancak çalışmanın omurgasını Liva el-İslam dergisinin kendisi oluşturmuştur. Doğal olarak tümü eski yazıyla yayınlanmış olan 36 sayılık dergi külliyatı yeni harflere çevrilmiş, önemli görülen makalelere hiç dokunulmamış, da-

ha az önemli olduğu düşünülen haberler ve makaleler ise Türkçeleştirilmiş ve geniş olarak özetlenmiştir. Hiç dokunulmadan yeni harflere aktarılan makaleler içinde Enver Paşa'nın da makaleleri vardır. Bunlar bildiğimiz kadarıyla ilk defa gün ışığına çıkmaktadır.

2. Bölüm'de derginin genel bir değerlendirmesi yapılmıştır. Derginin çeşitli siyasal sorunlara, uluslararası politikaya ve onun aktörlerine ilişkin değerlendirmeleri, İslam alemine bakışı, Bolşevikler ve Kurtuluş savaşı karşısındaki tutumu vb. konular bu bölümde yer almıştır.

3. Bölüm'de Liva el-İslam dergisi hakkında teknik bilgiler ve derginin bir "İçindekiler Fihristi" bulunmaktadır. Derginin hiçbir sayısında "İçindekiler" listesi bulunmadığı için, bu fihrist tamamen tarafımızdan hazırlanmıştır. Bazı yazıların başlıklarında eski sözcüklerin karşılığı olarak günümüz Türkçesi'nde kullanılan sözcükler tercih edilmiştir. Bölümün sonunda ise yukarıda açıklanan şekliyle Liva el-İslam dergisi yer almaktadır.

Yenilgi Kabul Etmeyen İhtilalciler

Bu çalışmanın amacı İttihat ve Terakki liderlerinin yurtdışına çıktıktan sonraki girişimlerinin bir tarihini yazmak değildir. Bununla birlikte, Liva el-İslam dergisinin hangi şartlarda yayınlandığı ve bu dergiden ne gibi bir işlevi yerine getirmesinin beklendiğin daha iyi anlaşılabilmesi için, özellikle Enver Paşa'nın ve yakın arkadaşlarının yurtdışı çalışmalarına değinmek gerekecektir.

Birinci Dünya Savaşı Osmanlı İmparatorluğu açısında yenilgiyle sonuçlanıp, 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi imzalandıktan bir gün sonra toplanan İttihat ve Terakki olağanüstü kongresi partiyi fes etmişti. Aynı gece

toplanan Merkez-i Umumi'de ise uzun tartışmalardan sonra Fırka'nın ileri gelenlerinden bir grubun yurt dışına çıkmaları kararlaştırıldı.[1] Bir sonraki 2-3 Kasım 1918 gecesi ise içlerinde Enver, Talat, ve Cemal Paşa'ların da bulunduğu küçük bir lider grubu, bir Alman torpidosuna binerek İstanbul'dan ayrıldılar. İşte yakın tarih araştırmalarımız açısından hala büyük bir merak konusu oluşturan İttihat ve Terakki liderlerinin yurtdışı faaliyetleri böylece başlamış oldu.

Üç Paşa'lardan hiçbiri bir daha ülkeye dönemediler. Önce Talat Paşa Berlin'de 15 Mart 1921'de öldürüldü ve naaşı 25 Şubat 1944'de İstanbul'a getirilerek askeri bir törenle Hürriyet-i Ebediye tepesine gömüldü. Cemal Paşa ise 22 Temmuz 1922'de Tiflis'te yine Ermeniler tarafından vuruldu. Cenazesi Erzurum'a getirilerek orada defnedildi. Enver Paşa'nın ise 4 Ağustos 1922'de Türkistan'da ölümünden sonra cenazesinin yeri bile tam olarak öğrenilemedi.[2]

2-3 Kasım 1918 gecesi İstanbul'dan ayrılan İttihatçılar, o günlerde hala Almanya işgali altında bulunan Kırım'a çıktılar. Talat Paşa, Cemal Paşa ve diğerleri derhal Almanya'ya gitmek üzere yola çıkarlarken, Enver Paşa onlara katılmayarak Kırım'da kaldı. Çünkü onun diğerlerinden farklı bir amacı vardı: Kırım'dan Kafkasya'ya geçerek mücadeleye oradan devam etmeyi tasarlıyordu. Daha savaş sırasında Kafkasya'da hazırladığı askeri kuvvetlere dayanarak merkezi Bakü olan bağımsız bir devlet kurmak amacındaydı.[3]

Kırım'dan, o günlerde Berlin'de bulunan kardeşi Kamil Bey'e yazdığı bir mektupta, Kafkasya'ya gitmeye azmettiğini, bir haftadır vasıta aradığını ancak henüz bulamadığını bildiren[4] Enver Paşa, sonunda kiraladığı bir yelkenliyle

Kafkasya'ya geçmeye çalıştıysa da başarılı olamadı. Yakalandığı bir fırtına tekneyi Kırım sahillerine geri attı.[5]

Bu sırada Talat Paşa ve diğerleri Berlin'e varmışlardı. Talat Paşa, Berlin'de kendisi için bir tehlike bulunmadığını bildirerek Enver Paşa'yı da oraya davet etmiş ve Kafkasya'ya geçmeyi oradan da deneyebileceğini haber vermişti.[6]

Böylece Enver Paşa 1919 yılı başında, bir yıldan daha uzun bir süre kalacağı Berlin'e geldi.[7] Berlin'de İttihatçıların ve Türkiyeli öğrencilerin dışında diğer İslam ülkelerinden de çok sayıda öğrenci, gazeteci vs. bulunuyordu. Bunlar büyük çoğunlukla Talat Paşa'nın etrafında toplanmışlardı.[8]

Berlin'de toplanmış İttihatçıların kaderi, Karl Radek'le kurdukları ilişkiden sonra değişti. Radek devrimden sonra Bolşevik temsilcisi olarak Berlin'e gelmiş, 1919 yılları başlarındaki Spartakist ayaklanmayla ilişkili görülerek tutuklanmıştı. Ancak cezaevinde tutuluşu daha çok bir formalite gibi görülüyor, Radek dışarıyla istediği temasları yürütebiliyordu.[9] Enver ve Talat Paşa Radek'le görüşmeler yaptılar.

Bolşeviklerle temasların içeriği hakkında hala tam bir bilgiye sahip değiliz. Ancak bazı mektuplardaki bilgiler ve sonraki olaylar şöyle bir kurguyu doğrular niteliktedir; İttihatçılar Avrupa Emperyalizmine karşı İslam ülkelerinde ihtilaller hazırlayacaklar, kurtarılan ülkelerde din esaslarına dokunmamak şartıyla sosyalizm prensipleri kabul edilecek, Bolşevikler İslam ülkelerinin içişlerine müdahale etmeksizin kendi gelişimlerine olanak tanıyacaklar ve bu mücadeleyi destekleyeceklerdir.[10] Kuşkusuz desteklenecek ülkelerin başında Türkiye gelecektir. Böylece Enver Paşa'nın mücadele alanı perspektifi Kafkasya ve Türkiye

perspektifini çok aşmış, birden bire genişlemiştir. "Avrupa Emperyalizmi" olarak tarif edilen ülkelerin başında ise İngiltere gelmektedir. Çünkü İngiltere savaştan önce Hindistan ve Mısır'daki hakimiyetini, savaş sonrasında oldukça genişletmiş, Ortadoğu ve Arabistan'a da girmiştir.

"Solcu Enver, Sağcı Talat"

Ancak daha ilginç olan bir şey varsa o da aynı günlerde İngilizlerle de temas edilmiş olmasıdır.[11] İngiltere'ye karşı Bolşevikler, veya Bolşeviklere karşı İngilizler arasında bir seçim yapılmaya çalışıldığı tahmin edilebilir. Daha geç bir tarihte, Enver Paşa Bolşeviklerle anlaşıp Moskova'ya geçmeye çalıştığı günlerde bile, İngilizlerle temaslar sürmüş "toptan dost olmanın" yolları aranmıştır. O günlerde Enver Paşa eğer İngilizlerle anlaşabilirse İstanbul üzerinden Kafkasya ve Türkistan'a geçeceğini ve İslam alemini kurtarmaya çalışacağını yazmaktadır. Doğaldır ki bu durumda İslam alemini İngilizlerden değil, İngilizlerle işbirliği yaparak Ruslardan kurtaracaktır.

Bu durum Enver Paşa'ya tuhaf gelmiş olmalıdır ki İngilizlerle temaslarını anlattığı bu mektubuna "garip değil mi" diyerek son vermiştir.[12] Ancak şu da vurgulanmalıdır ki, Enver Paşa başından itibaren Bolşevik planına daha yatkın olmuş, Talat Paşa ise Bolşeviklere daima temkinli yaklaşmış, ölümüne kadar İngilizlerle temaslarını sürdürmüştür. Ölümünden bir iki ay evvel Bolşevikler, Enver Paşa ile Talat Paşa arasında İngilizlerle anlaşmak hususunda bir ihtilaf olup olmadığını merak etmiş ve Talat Paşa'yı "sağcı" olarak değerlendirmişlerdir.[13]

Sonunda Bolşeviklerle varılan anlaşmada karar kılınmıştır. Bu kararın alınmasında Yunan ordularının İzmir'e

çıkmış olması ve işgali giderek genişletmiş olmaları da etkili olmuş olmalıdır.

Bu anlaşmadan sonra Radek'le varılan mütabakat gereğince Enver Paşa, 1920 yılı başından itibaren Berlin'den Moskova'ya geçmeye çalışmıştır. Bu geçiş denemeleri sırasında altı defa uçağı düşmüş ve toplam beş ay olmak üzere iki defa Letonya ve Litvanya'da hapis yatmıştır.[14]

Nihayet 4 Ağustos 1920'de Berlin'den ayrılan Enver Paşa, 14 Ağustos'da Moskova'ya varmıştır. Dört gün sonra Hacı Sami'ye yazdığı mektupta Sovyet Dışişleri Komiseri Çiçerin ve yardımcısı Karahan'la görüştüğünü belirten Enver Paşa "Müslüman meselesi hakkında fikir teatisi edilmiştir. Esas itibariyle kabul etmişlerse de programımızı görmek istiyorlar" ve "daha Lenin'le görüşmedim. Bu Müslüman meselesi, para meselesi hakkında kendisiyle daha uzun ve tafsilatlı görüşeceğim" demektir.[15] Aynı mektupta Anadolu'ya yapılacak yardımlarla ilgili olarak yaptığı görüşmeleri de anlatmaktadır.

Moskova'ya gelir gelmez Bolşevikler'le üst düzey temaslar kuran ve Radek'le anlaştıkları çalışma şeklini bir kez daha teyid ettiren Enver Paşa, buradan 1 Eylül 1920'de açılacak olan Birinci Doğu Hakları Kurultayı'na katılmak üzere Bakü'ye geçti. Bu kurultay Bolşeviklerin öncülüğüyle Üçüncü Enternasyonal tarafından toplanıyordu. Bolşeviklerin amacı devrimi Doğuya doğru genişletmek veya bu olmazsa, en azından İslam ülkelerinde İngiltere karşıtı hareketler ortaya çıkarabilmekti.[16] Kurultaya katılan Müslüman delegelerin çoğunluğu ise, Çarlık Rusyası'nın çözülmesiyle nihayet bağımsızlıklarına kavuşabileceklerini uman, eski Rusya toprakları içinde yaşayan Müslüman-Türk temsilcileri idi. Kurultay'a Türkiye'den, Enver Paşa'dan başka T.B.M.M. hükümeti temsilcileri ve eski İtti-

hatçı olan Mustafa Suphi liderliğindeki Türkiye komünistleri de katılmış, Komünist olmayan Müslüman delegeler Enver Paşa'yı coşkuyla karşılarken, bu grup Enver Paşa'yı protesto etmiştir.

Enver Paşa kurultaya Kuzey Afrika delegesi olarak katılmıştır. Kurultaya bir bildiri sunmuştur. Bildirisinde Sovyet rejiminin kurulmasına Çanakkale savunmasının yol açtığını vurgulayarak, kendisinin daima anti-emperyalist olduğunu, savaş sırasında Almanya'yla ittifak yapmak zorunda kaldığını, Almanya'nın emperyalist amaçlarından dolayı üzgün olduğunu, Sovyet rejimi o zaman kurulmuş olsaydı onlarla ittifak yapacağını, ancak bundan böyle Üçüncü Enternasyonal'le birlikte emperyalizme karşı mücadeleye devam edeceğini belirtiyordu.[17]

Türk-İslam Enternasyonali: İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı

Bakü kurultayından sonra Moskova'ya dönen Enver Paşa, Ekim ayı başında yeniden Avrupa'ya hareket etti. Bu sırada Cemal Paşa Afganistan'a varmış ve Hindistan İhtilali için çalışmaya başlamıştı.[18] Hindistan İhtilali ise hem Sovyetler, hem de Enver Paşa açısından İngiltere'nin Doğudaki can damarının kesilmesi olarak görülüyordu. İslam aleminde İngiltere karşıtı ihtilaller düzenlemek amacıyla kurulmaya çalışılan İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı'nın ilk protokolü de bu günlerde hazırlandı.

Enver Paşa Kurultay'dan sonra Avrupa'ya dönerken, içlerinde daha sonra Kamil Bey'le birlikte Berlin'de Liva el-İslam dergisinin başında bulunan Ziya Bey'in de olduğu bir grup, Bolşeviklerle ve diğer bölgelerle ilişkileri sürdürmek üzere Moskova'da kalmışlardı. İslam İhtilal Ce-

miyetleri İttihadı'nın ilk protokolünü bunlar hazırladılar. Ziya Bey Moskova'dan Enver Paşa'ya yazdığı 13 Ekim 1920 tarihli bir mektupla İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı Merkez-i Umumisi'nin Moskova'da toplanarak bir protokol kabul ettiğini bildiriyordu.[19]

Protokol'de Merkezi Umumi üyelerinin her birinin "icra-i faaliyet" etmek üzere dağılmış oldukları, bu yüzden, ihtilal sonrasında bir kongre toplanıncaya kadar Enver Paşa'nın "Mümessil-i Umumi ve Başkumandan" ve Ziya Bey'in de "Katib-i Mesul ve Memur-i Siyasi" olarak seçildiği bildiriliyordu. Ayrıca Ziya Bey, Enver Paşa dönünceye kadar Moskova'daki tek yetkili durumundaydı. Cemiyet'in şimdilik üç bağımsız merkezinin bulunduğu ve bunların da Anadolu, Kaşgar ve Afganistan olduğu belirtiliyordu. Ayrıca "Bundan başka cemiyetin muhtelif şehirlerde murahhasları vardır. Bunlar şimdiki halde Bakü'de Baha Şakir Bey, Berlin'de Talat Paşa'dır. Mümessil-i Umumi lazım gelen yerlere murahhaslar intihab ve i'zam etmeye selahiyetdardır. Binaenaleyh cemiyete idhal edilerek Mısır, Arabistan, İran gibi yerlere murahhaslar i'zamı mümessil-i umumiye ait bir vazifedir" deniliyordu. Böylece Enver Paşa'nın liderliği kabul edilmiş oluyordu.

Aynı günlerde Anadolu'da, özellikle Trabzon'da örgütlenme girişimleri başlamıştı. Enver Paşa'ya 17 Ekim 1920'de Trabzon'dan yazılan bir mektupta burada tamamen hakim olunduğu, ancak parasızlık yüzünden teşkilatın gelişemediği haber veriliyordu. Aynı mektupta Topal Osman'ın da kendilerine bağlı olduğu belirtilerek Enver Paşa'dan Topal Osman'ı bir mektupla taltif etmesi isteniyordu.[20]

Bu sırada Enver Paşa Avrupa'da İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı teşkilatını yaymak ve güçlendirmekle meşgul-

dü. İngiliz ve Fransız sömürgelerindeki mücadeleci örgütlerle ilişki kurmaya çalıştı. Enver Paşa'nın tasarladığı teşkilat modeli, Komünist Enternasyonal'e benzer bir şekilde, merkezden yayılan yeni bir örgüt oluşturmak yerine, mücadele edilmesi düşünülen ülkelerdeki mevcut teşkilatları tek çatı altında toplamak ve bunları silahlı mücadele anlayışı etrafında bir araya getirmekti. Enver Paşa Avrupa'da bulunduğu sırada İtalya'ya gelen Ziya Bey, buradaki temasları hakkında Enver Paşa'ya bilgi verirken; "Orada bir Cemiyet var. Reisleri Abdullah Han namında gayet zengin, malumatlı, vicdanlı bir genç. Kendisiyle uzun uzun konuştum. Yemin ederek cemiyete dahil oldu" demektedir. Aynı mektupta Trablusgarp hakkında da bilgi verilmektedir.[21] Mevcut örgütleri İttihad'a dahil etme girişimleri daha sonra da sürmüştür. Bunlar hakkında ileriki bölümlerde bilgi verilecektir.[22]

Ancak burada bir ön bilgi olarak şu dikkat çekici noktanın altı çizilmelidir: Teşkilat-ı Mahsusa hakkında yapılan bir araştırmada örgütün Birinci Dünya savaşındaki çalışma alanları ve ajan gönderdiği ülkeler olarak "Fas, Cezayir, Tunus, Trablusgarb, Mısır, Kuzey Afrika, Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuzey eyaletleri, Orta Asya, Hindistan, hatta Cava ve Sumatra"[23] sayılmaktadır ki, bunlar İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı için düşünülen çalışma alanlarının aynısıdır. Liva el-İslam dergisinin de her sayısında bu ülkelerle ilgili haberler yapılmış, hatta Sumatra'yla ilgili uzun bir yazı da yayınlanmıştır.

Teşkilat-ı Mahsusa'dan İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı'na

Dolayısıyla İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı'nın Teşki-

lat-ı Mahsusa tabanına oturtulmaya çalışıldığını düşünmek yanlış olmayacaktır. Zaten örgütteki Arap temsilcilerin kimlikleri de bu değerlendirmeyi doğrular niteliktedir. Emir Şekib Arslan, Şeyh Abdülaziz Çaviş, Ahmed Fuad, Mehmed Başhemba gibi Arap temsilcilerin tamamı Birinci Dünya Savaşı yıllarında Teşkilat-ı Mahsusa içinde çalışmış kişilerdir. Emir Şekib Arslan Kanal seferine Teşkilat-ı Mahsusa adına kendi topladığı kuvvetlerle katılmış Suriye'li bir Dürzi'dir.[24] Yine Şeyh Abdülaziz Çaviş savaştan önce Mısır'da Teşkilat-ı Mahsusa yöneticisiydi, İtilaf devletleri orduları içindeki Müslüman askerlerini isyan ettirmeye yönelik çalışmalar yapıyordu. Savaşın başlarında İstanbul'a, sonra da Berlin'e geçmişti.[25] Aynı şekilde Ahmed Fuad Teşkilat-ı Mahsusa'nın Mısır'da görevli kadrolarından biriydi.[26]

1921 yılı başlarında İstanbul'da da İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı'nın bir şubesinin kurulduğunu görüyoruz. 6 Ocak 1921 tarihinde İstanbul'dan Berlin'e, "İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı Merkez-i Umumisine" başlığıyla yazılan bir mektupta "İstanbul merkezi kuruldu ve İdare Heyeti seçildi" denilmektedir. İstanbul merkezi Anadolu ile ilişki kurmaya çalıştığını belirterek bir merkez ve yirmi şube müdürü istemiştir. Bu, Anadolu'da en az yirmi şube kurulabileceği inancında olduklarını gösteriyor.[27] Mektubun altında Reis Uygur, Katib Subutay imzaları vardır. Kim olduklarını çıkaramıyoruz. Ancak bu mektuba Enver Paşa'nın verdiği cevap mektubu, İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı hakkında verdiği bilgiler bakımından daha önemlidir. Enver Paşa burada yurtdışına çıkışından sonra neler yaptığını kısaca anlatarak Bakü Kurultayı hakkında bilgi vermekte ve "Bakü'den Moskova'ya dönüşte cemiyetimizi kurduk ve Merkez-i Umumiyi seçtik" demektedir.[28]

Bu birinci elden bir bilgi olduğuna göre, İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı'nın kuruluş tarihi ve yeri olarak bunu kabul etmek doğru olacaktır. Aynı mektupta cemiyet hakkında daha ayrıntılı bilgiler de vardır. Buna göre Cemiyetin Merkez-i Umumisi şöyledir: Reis Enver Paşa, Katib Ziya, Veznedar İbrahim Tali, Üyeler; Halil, Sami, Azmi, Seyfi. Bunlardan başka Merkez-i Umumi'de her milletten birer üye bulunacaktır. Şu anda Mısır'dan Dr. Fuad, Suriye'den Şekib Arslan, Kuzey Afrika'dan Mehmed Başhempa, Hindistan'dan Bereketullah Efendi[29] ve Cemal Paşa vardır. Ayrıca Merkez-i Umumi üyeleri görev yerlerine gönderilmişlerdir. Mesela Cemal Paşa Afganistan'dadır. Sami Taşkent'ten Anadolu'ya geçmiştir. Halil Paşa Moskova'dadır ve Azmi Bey Hindistan'dadır.

Mektupta ayrıca Talat Paşa'nın cemiyeti ele geçirmeye çalışacağı, buna karşı hazırlıklı olunması ve Anadolu'da Çerkez Reşit ve "gönüllü kıtaatı kumandanı" Ethem Bey'lerle yakın ilişkide bulunulması istenmektedir. Unutulmamalıdır ki yurtdışındaki İttihatçılar uzun süre Enver ve Talat Paşa'nın etrafında iki ayrı grup olarak toplanmışlar, bu ayrılık Talat Paşa'nın ölümüne kadar sürmüştür. Bu durum Masayuki'nin yayınladığı mektuplardan açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Dışişleri Bakanı Bekir Sami'nin de cemiyet azası olduğu belirtilerek şimdilik kendisiyle ilişki kurulmaması, kendisinin Mustafa Kemal Paşa'yı cemiyete dahil etmeye çalıştığı haber verilmektedir.[30] Bundan sonra Ziya Bey'in Berlin'de kalacağı, Merkezi Umumi'ye gönderilecek mektupların da Kamil Bey adına Berlin'e gönderilmesi istenmiştir, İstanbul'a masraflar için 6.000 Mark gönderilmiş, mektubun altına Cemiyetin mührü basılmış ve İstanbul'un istediği mühürlerin de hemen gönderileceği eklenmiştir.

Enver Paşa Avrupa'da İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı'nın temellerini attıktan ve gerekli ilişkileri kurduktan sonra Şubat 1921 ortalarında yeniden Moskova'ya dönmek üzere yola çıktı. Bu arada kendisine Afganistan'da bulunan Cemal Paşa'dan da haber gelmiş ve Hindistan İhtilali için hazırlıkların ilerlediği bildirilmiştir.[31] Üstelik hem Rusların hem de Afganistan Emiri Emanullah Han'ın bu projeyi desteklediği belirtilmiştir.[32]

İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı'nın amaçlarına uygun, yani bütün İslam alemini İngiltere'ye karşı ihtilale hazırlamaya yönelik bir dergi çıkarma hazırlıklarına da bu günlerde başlanılmıştır.

İhtilalci Örgütün Yayın Organı: Liva-el İslam

15 Şubat 1921'de, Enver Paşa daha Moskova yolundayken, Berlin'e yerleşmiş olan Ziya Bey kendisine bir mektup yazarak dergi hazırlıklarından söz etmiştir. Mektupta: "Risale meselesine gelince. Matbu risale çıkarmaya bütçemiz gayri müsait olduğundan 2 bin Marka alınan röneo makinesi ile her hafta 500 Arapça, 500 Türkçe nüsha basmaya karar verdik. Almanca veya Fransızca nüsha ise bütçe müsait olunca tab olunmak suretiyle çıkacaktır. Çünkü Avrupa lisaniyle röneo makinesi vasıtasıyla nüsha çıkarmak pek bayağı ve muvafık-ı maksat olmadığı tebeyyün etti.

Gerek alacağımız havadisatı ve gerek çevireceğiniz makalatı Almanya dahilinde ve haricinde tevzi etmeyi Algemeine Zeitung gazetesi bila-masraf taahhüt etti. Onların bir de ajans telgrafları vardır ki bu, dünyaya vereceğimiz havadisi neşredecektir. Bu vecheyle Avrupa'da olacak propaganda ve tevhid-i efkar meselesi Avrupa gazeteleriyle ve

alem-i İslam'da olacak ise, çıkartacağımız Arapça ve Türkçe evrak-ı havadis ile temin olunmuş olacaktır. Her hafta bunlardan 200 nüsha takdim edeceğiz." denilmekte, ayrıca daha sonra Liva el-İslam'ın sorumlu müdürlüğünü yapacak olan İlyas Bragon Bey'in de Berlin'e gelerek yerleştiğini haber vermektedir. Bu mektuptan anlaşıldığına göre İlyas Bey'e maaş olarak her ay 2000 Mark verilecektir.[33] Enver Paşa ise para sorununu Bolşeviklerden alınacak 400.000 Markla çözmeye çalışmaktadır.[34]

Bolşeviklerden para alındıktan sonra yukarıda anlatılan şekilde bir dergi çıkarmaktan vazgeçilmiştir. 1 Mart 1921'de yine Berlin'den Enver Paşa'ya gönderilen bir mektupta 15 günlük Arapça-Türkçe bir risale çıkarmaya karar verildiği bildirilmiştir. Bunun için her hafta muntazam toplanıldığı da belirtilmiş, toplantılara kimlerin katıldığı yazılmamıştır.[35] Ancak derginin başından sonuna kadar bütün yükünü omuzlayan üç kişilik çekirdek bir kadro söz konusudur ki, bunlar sonuna kadar Enver Paşa'ya sadık kalmış olan derginin yazı işleri müdürü İlyas Bragon Bey, Ziya Bey ve Enver Paşa'nın kardeşi Kamil Bey'dir.[36]

Nihayet 11 Mart 1921'de Enver Paşa'ya dergi meselesinin hallolduğu haber verilmiştir. "Her onbeş günde bir sekiz sayfalık bir risale çıkacaktır. Bunun dört sayfası Türkçe, dört sayfası Arapça olacaktır" denilmiştir. Gerçekten de dergi başlangıçta sekiz sayfa olarak yayınlanmıştır. Ancak ilk sayının tamamı Türkçedir. ikinci sayının ise söylenildiği gibi dört sayfası Türkçe, dört sayfası Arapça'dır.[37] Aynı mektupta Vehib Paşa'nın dergiyi bütün Arabistan'a, Suriye ve Kuzey Afrika'ya, Hindistan'a ve Arnavutluk'a göndermeyi te'min ettiği ve Enver Paşa'ya da her sayıdan 200 adet gönderileceği haber verilmektedir.

Derginin çıkış hazırlıklarının tamamlandığı bugünler-

de, Berlin'deki bütün İttihatçıları sarsan bir olay olur; Talat Paşa 15 Mart 1921'de bir Ermeni tarafından sokak ortasında vurulur. Derginin 15 Mart 1921 tarihli birinci sayısı Talat Paşa'nın ölüm ilanıyla yayınlanır.

20 Mart 1921 tarihli bir mektupla derginin çıkmaya başladığı Enver Paşa'ya haber verilir.[38]

Ancak bundan sonra yine beklenilmeyen gelişmeler olur. Talat Paşa'nın ölümü Berlin'de bulunan ve Talat Paşa ile Enver Paşa'nın etrafında iki öbek halinde toplanmış olan Türklerin aralarındaki buzları eritirken, Talat Paşa'ya daha yakın olan Suriyeli Şekib Arslan ve Mısırlı Abdülaziz Çaviş bu tarihten sonra şikayetlerini arttırırlar. Oysa Enver Paşa bu günlerde ikisini de İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı'nm merkezini oluşturmak üzere Moskova'ya almaya çalışmaktadır.

Şekib Arslan, Enver Paşa'ya yazdığı 21 Mart 1921 tarihli mektupta Talat Paşa'nın öldürülmesinin Çaviş'i çok etkilediğini ve bu yüzden yatağa düştüğünü haber vererek kendisinin de ailesinin sorumluluğu nedeniyle gelmesinin çok zor olduğunu belirtmektedir. Ayrıca derginin de hala çıkamadığını yazmaktadır.[39]

1921 yılının Mart ayı için şunlar belirtilmelidir: Mart 1921, pek çok bakımdan kritik bir dönüm noktası olmuştur. 28 Şubat'taki Rusya-Afganistan ittifakından sonra, 1 Mart'ta Türk-Afgan, üç gün sonra da Sovyet-Buhara ittifakları imzalanmıştır. Talat Paşa'nın öldürülmesinden bir gün sonra, 16 Mart'ta, uzun süredir görüşmeleri sürmekte olan Türk-Rus dostluk anlaşması ve Rus-İngiliz ticaret anlaşmaları aynı gün imzalanmıştır. Aynı zamanda T.B.M.M.'nin ilk defa resmen tanındığının bir işareti olan Londra Konferansı, Mart ayı ortalarında sona ermiştir.

Londra Konferansı'ndan olumlu bir sonuç çıkmamakla birlikte, ilk defa Sevr Anlaşması'nın tadilinden söz edilmiş, Dışişleri Bakanı Bekir Sami Bey Londra'da bulunduğu süre içerisinde İngiliz, Fransız ve İtalyanlarla ayrı ayrı anlaşmalar imzalamıştır.[40] Bunlar yurtdışındaki İttihatçılar açısından umut verici gelişmeler olmuştur. Dergi bu umut ortamına doğmuştur.

Dergiye geçmeden önce Enver Paşa'nın Anadolu ile ilişkilerinden de kısaca söz etmekte yarar var. Enver Paşa daha Moskova'ya ilk gelişinde Mustafa Kemal Paşa'ya bir mektup yazarak İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı hakkında bilgi vermiştir. Tasarlanan Cemiyeti şöyle anlatmıştır: "Berlin'de iken umumi İslam aleminde Antant aleyhine mevzii bazı harekatın başladığını görmüş, bir teşkilata bağlı olmamakla beraber maddi yardımlardan da mahrum olan bu İslam hareketlerinin tevhidini düşünmüş, arkadaşlarla görüşerek birleşmesine karar vermiştik.

Bu İslam memleketlerinin Avrupa'da bulunan murahhaslarıyla ve bilhassa Hintli Mehmed Ali ile münasebet tesis olundu. Görüşmeler neticesinde bu hareketlerin bir merkezden idaresi esasını kendileri de kabul ederek her tarafın murahhaslarından mürekkep bir cemiyet kuruldu. Bilahare bu cemiyetin Rusya dahilinde çalışması mesaiyi daha müsmir bir hale getireceğini düşünerek Moskova'ya muvasalatımda görüştüğüm Hariciye Komiseri bu teklifimi kabul ettiği cihetle cemiyet azasının buraya gelmesini yazdım"[41]

Enver Paşa'nın Moskova'ya geri dönüşünden hemen sonra giriştiği diğer bir iş ise İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı'nın Türkiye kolu olarak düşünülen Halk Şuralar Fırkası'nı kurmak olmuştur.[42]

Arap Üyelerle Anlaşmazlık

Ancak her iki girişim de trajik olarak başarısızlıkla sonuçlanmıştır, Önce İ.İ.C.İ'nın merkezini oluşturmak üzere Moskova'ya çağırdığı Arap delegeler çeşitli gerekçeler öne sürerek gelmekten kaçınmışlardır. Daha derginin yayınlandığı ilk günlerde ayrı bir Arapça dergi çıkarılması konusunda Arap temsilcilerin istekleri olmuştur. 28 Mart 1921'de Enver Paşa'ya Berlin'den yazılan bir mektupta, ayrı bir Arapça dergi çıkarılmazsa bundan böyle Arapların dergiye yazı vermeyecekleri haber verilmiştir.

Aynı mektupta "gerek Şekib Arslan'ın gerek Çaviş Efendi'nin kör aletleri olmayarak yolumuza devam edeceğiz" denilmesi, ilişkilerin kopma noktasına geldiğini gösterir.[43] 16 Nisan 1921 tarihli başka bir mektupta ise "Çaviş hasta, Fuad Bey ise yorgunluktan bahsederek Moskova'ya hareketini tehir edip duruyor" denilmiştir.[44]

Ancak şu da vurgulanmalıdır ki, Berlin'deki Türkler o günlerde hala Enverci ve Talatçı olarak iki ayrı grup görünümündedirler ve Araplar Talatçı gruba daha yakındırlar. Talatçı grubun başında ise Dr. Nazım vardır. Enver Paşa'nın arkadaşları Talatçı gruptan "İttihat ve Terakkiciler" diye söz etmektedirler. Enver Paşa'nın kardeşi Kamil Bey 6 Nisan 1921'de Moskova'ya yazdığı mektupta; "Evvelsi gün burada mevcut İttihat ve Terakki mensuplarının ileri gelenleri (adedi 15 kişi) içtima ederek Dr. Nazım'ı Reis ve Heyet-i İdareye üç aza tayin etmişlerdir. Büroyu idare ederek Talat Paşa'nın izinden yürümeye karar vermişlerdir. Belki davetinizi kabul ederler" denilmiştir.[45]

Yani Enver Paşa'nın Arap temsilcilerini Moskova'ya getirme çabaları, Dr. Nazım, Bahaddin Şakir gibi Talat Paşa'ya yakın olan eski İttihatçıları da yeni programa ikna

etme çabasıyla içiçedir. Ancak bu çabaların en azından Arap delegeler açısından başarılı olduğunu söylemek zordur. Diğerleri ise, sonraki bölümlerde görüleceği gibi Enver Paşa'ya yaklaşmışlar, ancak Enver Paşa Türkistan'a geçtikten sonra bu girişimi desteklemeyerek ayrılmışlardır.

Mısırlı Ahmed Fuad, Enver Paşa'ya yazdığı 26 Nisan 1921 tarihli sert bir mektupla Cemiyet yönetiminin baştan konuşulduğu gibi olmadığını, Türklerin çoğunluğu ele geçirerek, önemli görevlere, layık olmayan adamları, sırf şöhret uğruna getirdiklerini, mesela derginin yazı işleri müdürü olan İlyas Bey'in bu göreve layık olmadığını, oysa baştan bu göreve Abdülaziz Çaviş'in getirileceğinin konuşulduğunu, Şekib Arslan'ın ve Çaviş'in bütün protestolarına rağmen Vehib Paşa'nın ve İlyas Bey'in baskısıyla Arapça dergi yayınlanmasından vazgeçildiğini hatırlatarak, "elimizde kafi para varsa bütün Avrupa ve Amerika için İngilizce ve Fransızca bir mecmua neşretmekle beraber Arapça, Türkçe, Farsça ve Urduca birer mecmua ısdarı alem-i İslam için elzemdir" demektedir.[46]

Aynı mektupta, kendilerinin İttihad-ı İslam uğruna bütün mevkileri teperek mücadeleye atıldıklarını, bu yüzden ailelerinin bile geleceklerinin belirsiz olduğunu belirten Fuad, buna karşılık Berlin'deki Türk grubunun lüks otellerde kaldıklarını, sefahat içinde yaşadıklarını iddia ederek, Çaviş'in şu anda hasta olduğunu ve Moskova'ya gelemeyeceklerini haber vermektedir. Fuad aynı mektupta dergi hakkında da "mecmua yerine bir keşkül-i fukara çıkıyor" demektedir.

Bu anlaşmazlıklara rağmen İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı içindeki Arap temsilcilerin örgütten tamamen kopuşu Haziran 1921'de olmuştur. Ahmed Fuad ve Abdüla-

ziz Çaviş, Enver Paşa'ya yazdıkları iki uzun mektupla cemiyetin kuruluş amacından saptığını, Türk milliyetçiliği davası gütmeye başladığını belirterek istifa ettiklerini bildirmişlerdir. Ayrıca İslam Enternasyonali tabirinin doğru olmadığını, İslam'ın zaten doğası gereği enternasyonal olduğunu, bu tabirin milliyetçilik cereyanı için icad edildiğini öne sürmüşlerdir.

İstifa gerekçelerinden birisi de Türkiye için hazırlanan programın kendilerinden gizlenmiş olmasıdır. Ancak en ilginç iddia şudur; Talat Paşa sağ iken kendisine ve arkadaşlarına iyi gözle bakılmamasına rağmen, son toplantıda birden bire hepsinin Merkez-i Umumi üyesi olduğunu öğrenmişlerdir. Ayrıca Moskova seyahati Avrupa matbuatına bile konu olmuş, gizlilik kurallarına uyulmamıştır.[47]

Yine de Moskova'da göstermelik de olsa bir İ.İ.C.İ Kongresinin toplanmış olduğu anlaşılıyor. Enver Paşa 5 Temmuz 1921'de Berlin'e yazdığı mektupta, Şekib Arslan'ın kongreye katıldıktan sonra geri döndüğünü, Dr. Nazım'ın ise orada kaldığını yazmaktadır.[48]

Anadolu'yla ve Mustafa Kemal'le İlişkiler

İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı'nda bu sıkıntılar yaşanırken, aynı günlerde Enver Paşa'nın ve diğer İttihatçıların kaderini çok daha derinden etkileyecek başka bir gelişme daha yaşanmış, Anadolu ile ilişkiler birdenbire ve hızla bozulmuştur.

Enver Paşa'nın Moskova'ya dönüşünden sonra orada bulunan Halil Paşa Mart 1921 sonlarında Trabzon'a gelmiştir. Ankara, Halil Paşa'nın Halk Şuralar Fırkası'nın müfettişi olarak ve örgütlenmeyi genişletmek amacıyla Trabzon'a geldiğini Moskova sefiri Ali Fuat Paşa aracılı-

ğıyla önceden öğrenmiştir. Kendisine daha limanda iken Trabzon'da kalamayacağı bildirilmiştir.[49]

Buna rağmen Halil Paşa tedavi için geldiğini öne sürerek ve Trabzon'daki İttihatçı gücüne dayanarak bir süre daha burada kalabilmiştir. 8 Nisan'da Enver Paşa'ya yazdığı mektupta; "22 Mart'ta Trabzon'a geldim, İskelede Anadolu haricine çıkarılmaklığım hakkında Ankara'dan emir geldiği tebliğ olundu... Mustafa Kemal'den gelen şifrede de Bolşeviklere mensub oluşum ve Enver Paşa ile de bir cemiyet-i hafiye (gizli örgüt) yapıldığı tahakkuk ettiğinden sizi kabulümüz muhalifler ve düşmanlarca İttihat ve Terakki manevrası başladığı fikrini tevlid edeceğinden, heyet-i vekilenin bu kararı verdiğini, Trabzon'dan mutedil Batum'da istirahatin münasib olduğu bildiriliyor" demektedir.[50]

Enver Paşa ise 19 Nisan 1921'de Halil Paşa'ya verdiği cevapta; Trabzon'da uğradığınız muamele haksızdır, düşmanın şüphesini çekeceği yolundaki değerlendirme de doğru değildir. Mesele daha çok şahsi düşüncelere dayanmaktadır, değerlendirmesini yaparak; "Bu kabil düşüncelere mahal olmadığını defaatle izah etmiş idik. Bu defa da Fuad Paşa ile görüşülerek mesele izah edilmiştir." demiş ve Halil Paşa'nın Trabzon'dan çıkmamasını istemiştir.[51]

Bu arada Enver Paşa M. Kemal'e de uzun bir mektup yazarak, herkesin Anadolu'nun başarısı için çalıştığını, kendilerinin mevki peşinde koşmadıklarını, kanunsuz hareketlere girişmesinin doğru olmayacağını, şimdilik bu duruma katlanacaklarını, ancak dışarıda kalmaya ilelebet tahammül edemeyeceklerini bildirmiştir.[52]

Ancak bu çabalar fayda etmemiş, Halil Paşa Mayıs ortalarında Trabzon'dan çıkarılarak Tuapse'ye geçmiştir.

Halil Paşa ayrıldıktan sonra Küçük Talat (Muşkara) bir süre daha örgütlenme girişimlerini yürütmüş, ancak sonunda o da ayrılmak zorunda kalmıştır. Nitekim 28 Mayıs'ta İstanbul'dan Enver Paşa'ya yazdığı mektupta "İstanbul'a geldim. Şimdilik emniyetteyim. Tuapsa yoluyla hemen oraya gelmek istiyorum" diyerek, Bolşevikler nezdinde, kendisinin Mustafa Suphi olayıyla ilgisi olmadığı yönünde propaganda yapılmasını istemiştir.[53] Küçük Talat İstanbul'dan yaptığı bütün yazışmalarda "İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı Türkiye Merkezi" imzasını kullanmıştır.[54]

Anlaşıldığı kadarıyla Moskova'daki İ.İ.C.İ kongresinden sonra Enver Paşa bütün çabasını Anadolu üzerinde yoğunlaştırmıştır. Bunu, İ.İ.C.İ projesinden Enver Paşa'nın da ümidini kestiği şeklinde yorumlamak çok da yanlış olmayacaktır. Zaten Anadolu ile ilgili girişimleri de sonuçsuz kalınca, İngiltere'ye karşı İslam İttihadı fikrini tümüyle terk ederek, Türkistan'a geçecek ve bir süre sonra da bağımsız bir Türkistan devleti kurmak amacıyla Bolşeviklerle savaşmaya başlayacaktır.

"Mustafa Kemal'in Şahsi Ahlakı ve Hırsları..."

Enver Paşa 17 Temmuz 1921'de Mustafa Kemal'e son derece sert bir mektup yazmıştır. Enver Paşa, Mustafa Kemal'i, yurtdışında yaptığı bütün işlerden haberdar etmesine rağmen, bunları bilmiyormuş gibi kendisi ve arkadaşları hakkında yalan haberler yayarak kendilerini halkın gözünden düşürmeye çalışmakla suçlamaktadır. Ona göre bunun sebebi de Mustafa Kemal'in "şahsi ahlakı ve hırslarıdır".[55]

Bu mektuptan hemen sonra Moskova'dan ayrılarak

Türkiye sınırına, Batum'a gelmiştir. Buradan 27 Ağustos 1921'de yazdığı bir mektupta "hemen hemen bir aydır buradayım. Lazistan ve Trabzon'la temasa geldik. Fakat henüz toplanıp konuşamadık. Fakat bu yakınlarda o da olacak. Bakalım neye karar verilecek" demektedir.[56] Enver Paşa Batum'a gelmeden önce Tuapse'de bulunan Halil Paşa kendisine bir mektup yazarak Türkiye'ye geçmenin mümkün olduğunu ve geçilirse silahlı bir örgütlenmeye dayanarak kalınabileceğini bildirmiştir.[57]

Bunun üzerine Batum'a gelen Enver Paşa iki ay kadar burada kalmıştır. Bu süre içerisinde Halk Şuralar Fırkası'nın bir Kongresi toplanarak yeniden İttihad ve Terakki adına dönülmesine karar verilmiştir. Batum'da alınan kararlar 8 Eylül 1921 tarihli bir yazıyla T.B.M.M.'de bildirilmiştir.[58]

Ancak Eylül ayı ortalarında Sakarya savaşının Türk ordusunun zaferiyle sonuçlanması bu savaşa Başkomutan olarak katılmış olan Mustafa Kemal'in ve hükümetin durumunu güçlendirmiştir. Enver Paşa kısa bir süre daha Batum'da kaldıktan sonra Cemal Paşa'yla buluşmak üzere Buhara'ya doğru yola çıkmıştır. Anadolu'ya geçmemesinde, Sovyetlerin bu yoldaki telkinleri de etkili olmuş olmalıdır.[59]

Daha geç bir tarihte, Enver Paşa Türkistan'a geçtikten sonra, Küçük Talat Enver'in iki sebepten dolayı Anadolu'ya geçmediğini belirterek "birincisi Trabzon'dan buraya davet edilen Hacı Sami Bey'in Anadolu'ya geçilmemesini muvafık bulması ve hatta böyle bir teşebbüsün Ali Bey için bir hırs meselesi telakki edileceği şeklinde beyanatta bulunması, ikincisi; Yoldaş Çiçerin tarafından şu sırada hareketin tehir edilmesinin münasip düşeceği tarzında vesayasını müş'ir gelen telgraftı" demektedir.[60] Ancak genel-

likle sanıldığı gibi Batum'dan ayrılırken Bolşeviklere karşı savaşmaya henüz karar vermemiştir. Hatta Batum'dan ayrılacağı gün kardeşine yazdığı bir mektupta Berlin'e dönmeyi düşündüğünü dahi belirtmektedir.[61]

Ancak bu olmamış, bütün arkadaşlarının, hatta Cemal Paşa'nın telkinlerine rağmen Enver Paşa geri dönmemiş, 1921 yılı sonlarında Bolşeviklere açıkça cephe alarak çatışmaya girmiş, on ay kadar süren bir mücadele sonrasında, 4 Ağustos 1922'de Türkistan'da giriştiği bir çatışmada vurularak ölmüştür. Enver Paşa'nın Türkistan faaliyetlerine ileriki bölümlerde yine değinilecektir.[62]

Enver Paşa'nın Batum'dan ayrılarak Türkistan'a geçmesinde Sakarya savaşının sonucunun etkili olduğu doğrudur. Ancak buradan savaşın sonucunun Enver Paşa açısından büyük bir sürpriz olduğu sonucuna varılmamalıdır. Liva el-İslam dergilerinin incelenmesi, İttihatçıların Anadolu'daki siyasi durumu olduğu kadar, askeri durumu da yakından izlediklerini ve pek çok çatışmanın sonuçlarını önceden tahmin edebildiklerini gösterecektir.[63]

Görüldüğü gibi İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı içindeki çözülme ve Anadolu ile ilişkilerin bozulması süreci içiçe gelişmiştir. Örneğin Ahmed Fuad ve Abdülaziz Çaviş'in, İ.İ.C.İ'nın kuruluş amacından saptığını ve bu nedenle istifa ettiklerini bildiren mektuplarıyla, Enver Paşa'nın Anadolu'ya girmesi halinde tutuklanması yönündeki Genel Kurmay Başkanı Fevzi Paşa'nın yazdığı emir arasında sadece bir gün vardır. 29 Mayıs'ta Anadolu'ya girerse Enver'in tutuklanmasına karar verilmiş[64], Haziran'da söz konusu mektup yazılmıştır. İngiltere'ye karşı bütün İslam aleminde ihtilaller örgütlemek üzere oluşturulmaya çalışılan İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı ile, Türkiye'de halkçı bir programla iktidarı almayı hedefleyen Halk Şura-

lar Fırkası girişimi aynı günlerde ve birden bire çökmüştür. Bu Enver Paşa açısından büyük bir boşluk olmalıdır. Bunu saptamak, belki Enver Paşa'nın bundan sonraki girişimlerinin anlaşılmasını biraz daha kolaylaştırabilecektir.

Buraya kadar olan açıklamalardan Liva el-İslam'ın hangi şartlar altında, nasıl bir ortamda yayınlandığı hakkında az çok bir fikir edinilmiş olmalıdır. Yukarıda da değinildiği gibi derginin birinci sayısı 15 Mart 1921 tarihini taşımaktadır. Bu tarih Enver Paşa'nın Moskova'ya ikinci gelişinin hemen sonrasıdır. Enver Paşa Moskova'da kaldığı süre içerisinde dergi periyodik olarak onbeş günde bir yayınlanmıştır. Berlin'de yayınlanan dergi Enver Paşa'ya düzenli olarak gönderilmiştir. 6 Nisan 1921'de Kamil Bey, kendisine 100 adet dergi yolladığını ve 50 adet daha yollayacağını yazmaktadır. Ayrıca bir o kadar da İstanbul ve Roma'ya gidecek diye yazmaktadır.[65]

Mayıs başında Küçük Talat Trabzon'dan Enver Paşa'ya yazdığı bir mektupta ise "Liva el-İslam gazetesinde Vehib Paşa'nın makalesi cidden şunu bunu muzdarib etti. Çok aziz ve muhterem Ali Beyciğim artık sizin ve bizim Vehib'lerle, Cemal Azmi'lerle ve bilmem kimlerle fırkacılık ve inkılabcılık noktasından bir münasebatımız olamaz"[66] demektedir. Buradan, derginin fazla gecikmeksizin İstanbul ve Trabzon'a gönderildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca Küçük Talat Trabzon'dan çıkmak zorunda kaldıktan ve İstanbul'a geldikten sonra Moskova'ya yazdığı bir mektupta, "1 ve 2 Numaralı Liva el-İslam'ları aldık ve tevzi ettik. İntişar ettiğini haber aldığımız diğer nüshalar el'an gelmedi" demektedir.[67]

Bir süre sonra Trabzon'a yazdığı mektupta ise gelirken örgütün Samsun şubesini kurduğunu belirterek, tümü eski mebus olan üç isim vermekte ve bundan sonra oraya da

dergi gönderilmesini istemektedir.[68] Bütün bunlardan derginin Anadolu'ya düzenli olarak gönderildiği anlaşılmaktadır.

Liva el-İslam'da Kurtuluş Savaşı ve Mustafa Kemal

Peki, Kurtuluş Savaşı sırasında İttihatçı girişimlerini önlemekte büyük çaba harcamış olan Kazım Karabekir ve sırf bu iş için Trabzon'a gönderdiği Fırka Komutanı Sami Sabit Bey'in dergiden haberi olmuş mudur? Maalesef ikisi de daha sonra anılarını yayınlamış oldukları halde Liva el-İslam'dan hiç söz etmemektedirler. Özellikle Sami Sabit, Trabzon'daki İttihatçılara karşı mücadelesini uzun uzun ve ayrıntılarıyla anlattığı halde, Liva el-İslam'dan adeta habersiz görünmektedir. Bu mümkün müdür?[69]

Burada akla hemen derginin gizlice dağıtıldığı ve sadece örgüt üyelerine verildiği şeklinde bir açıklama gelebilir. Ancak ben başka bir noktaya dikkat çekmek istiyorum ki o da şudur: Liva el-İslam'da, iki yıllık yayın yaşamı boyunca Kurtuluş Savaşı, Mustafa Kemal, T.B.M.M, Kuvva-i Milliye ile ilgili tek bir olumsuz satır görmek mümkün değildir. Hatta bu o kadar öyledir ki, dergiyi kimin çıkardığını bilmeyen birisi bunu rahatlıkla T.B.MM'nin bir yurtdışı yayın organı sanabilir. Dergide Misak-ı Milli'ye tam bir bağlılık gösterilmiş, Türk ordusu ve Mustafa Kemal Paşa'dan övgüyle söz edilmiştir.

İlişkilerin en bozuk olduğu günlerde bile doğrudan M. Kemal'e yönelik herhangi bir olumsuz yazı yazılmamıştır. Hatta yukarıda görüldüğü gibi Enver Paşa önceleri İstanbul'dakilerden Çerkez Ethem ve Reşit Beylerle ilişki kurmalarını istediği halde, Çerkez Ethem'in tasfiyesinden

sonra dergi sayfalarında Çerkez Ethem ve Anzavur yanyana ve "hainler" olarak anılmıştır.[70] Bunun gibi, T.B.M.M politikalarıyla tam bir uyum gösteren onlarca örnek vardır. Karabekir ve Sami Sabit Bey böyle bir dergiyi Kurtuluş Savaşı karşıtı hareketler içinde göstermekte zorlanmış olmalıdırlar.

Liva el-İslam dergisi konuyla ilgili araştırmalarda da hemen hemen hiç anılmamaktadır. Örneğin Tarık Zafer Tunaya, Türkiye'de Siyasal Partiler başlıklı oldukça geniş hacimli çalışmasının bir cildini İttihat ve Terakki'ye ve bu cildin de bir bölümünü İttihatçıların yurtdışı örgütlenme girişimlerine ayırmış olmasına rağmen, dergiden hiç söz etmemektedir. Daha yeni bir örnek olarak da Hollandalı araştırmacı E. J. Zürcher verilebilir. Kurtuluş Savaşında İttihatçı etkinliklerini araştırmış olan Zürcher de dergiden habersiz görünmektedir.[71] Sadece Mete Tuncay bir dipnotta "Enver Paşa 29 Haziran 1921'de Cemal Paşa'ya yazdığı bir mektupla Berlin Heyet-i Merkeziyesi tarafından Türkçe-Arapça-Farsça-Almanca olarak yayınlanan İ.İ.C.İ'nın Liva el-İslam gazetelerini ekli olarak gönderdiğini söylemektedir" diye yazmaktadır.[72]

Yukarıda da belirtildiği gibi Enver Paşa Moskova'da bulunduğu süre içerisinde dergi periyodik olarak onbeş günde bir yayınlanmıştır. Ancak Moskova'dan ayrılacağı günlerde ciddi bir para sıkıntısı ortaya çıkmıştır. Enver Paşa Moskova'dan Berlin'e yazdığı 29 Temmuz 1921 tarihli son mektubunda "Para meselesi pek firaklıdır. Değirmenin suyu duracak gibi" diye yazarak tutumlu olmalarını istemiştir.[73] Batum'a geldikten sonra, 5 Eylül 1921'de Başkomutanlık Veznedarlığına yazdığı bir notta ise "Gelecek aydan itibaren ayda bir neşrolunacak Liva el-İslam için Berlin Merkezine yalnız 10.000 Mark itası" talimatını vermiştir.[74]

Gerçekten de 1 Ekim 1921 tarihli 13. sayıya kadar periyodik olarak onbeş günde bir yayınlanan derginin bir sonraki sayısı, bir ay sonra, 1 Kasım 1921'de ve iki sayı bir arada olarak yayınlanmıştır. Ancak bu kadarla da kalmamış, Enver Paşa Türkistan'a geçtikten sonra para sıkıntısı daha da artmış ve derginin peryodu daha da açılmıştır. Örneğin 15 Ocak 1922 tarihli ikinci yılın birinci sayısından sonra üç ay süreyle dergi çıkarılamamış, 15 Mart'ta üç sayı bir arada yayınlanmıştır. Bu günler aynı zamanda Berlin'deki diğer İttihatçıların Enver Paşa'dan ayrıldıkları günlerdir.

Kardeşi Kamil Bey'in anlattığı şu tablolar gerçekten de düşündürücüdür, "Hep sizinle meşgulüz. Acaba mektuplarımı aldınız mı? ...Arkadaşlar el'an hareketiniz aleyhinde... Ağabey, bu adamlarla çalışmak mecburiyetinde kaldığından son derece muazzebim. Hakkınızda bu adamların öyle intikam şekilli fikirleri var ki, tasavvur edemezsiniz. Sizi deli, ne yaptığını bilmez bir adam diye ortaya koyuyorlar. Sizi her fırsatta alçaltmaktan geri durmuyorlar. Maateessüf ben hep susmaya, hep bu acı sözleri yutmaya mecbur kalıyorum."[75]

Kamil Bey para işlerinin de iyi olmadığını anlattıktan sonra "Gazeteyi on ay daha çıkarabilmek için lazım gelen 150 bin Markı bir yana koyup ona dokunmamayı teklif edeceğim" demektedir.

Kamil Bey'in bir ay sonra yazdığı bir mektuptan Berlin'deki İttihatçılarla ilişkilerin zamanla iyileşmek yerine daha da bozulduğu anlaşılıyor. Kamil Bey Berlin'deki durumu şöyle anlatıyor, "Ağabeyciğim, Ruhen pek muazzebim. Merkez-i Umumi azaları olan Rusuhi, Baha Şakir, Cemal Azmi ve Azmi Bey'lerle tamamen kıt-ı alaka edip 'Efendiler bundan sonra sizinle çalışılamaz. Siz Ali Bey'in (Enver Paşa) harekatı aleyhindesiniz. Ali Bey'in bin bela

topladığı paraları yine onun için sarf etmek lazımdır' demeyi düşünüyorum.

Bir taraftan da bunların arasından ayrılmak istemiyorum. Onların harekatından haberdar olmak için hiç olmazsa gazetenin bir senelik masrafını bir kenara ayıralım dedim. Az kaldı beni boğacaklardı. Hele Rusuhi hemen gazete ile alaya başladı"[76]

Berlin'dekilerin alay etmesine rağmen Enver Paşa'nın Liva el-İslam'ı hep ciddiye aldığı anlaşılıyor. Daha Buhara'ya vardığı gün kardeşine yazdığı ilk mektupta "Bir de Liva el-İslam'ların Müslümanca olan nüshasından yine Afganistan sefareti vasıtasıyla bana gönderirsin" diye yazıyordu.[77] Bu isteğini onbeş gün sonra bu kez "Evvelce arz ettiğimiz gibi Times, Temps gazetelerinin ve İstanbul gazeteleriyle Liva el-İslam'ların gönderilmesini de pek rica ederiz" diyerek tekrarlıyordu.[78]

Enver Paşa'nın kendisi gitmeden önce de Liva el-İslam'ı Buhara'ya ve Türkistan'a gönderdiği anlaşılıyor. O sıralarda Türkistan'da bulunan Zeki Velidi Togan daha sonra yayınladığı hatıralarında bunu şöyle anlatıyor: "Eylül ve Ekim (1921 s.g.) aylarında bize Buhara'daki Türkiyeli subaylardan Ali Rıza vasıtasıyla o zaman Moskova'da bulunan Enver Paşa'dan birkaç mektup ve bir de bazı mecmualar gelmişti. Liva el-İslam ve başka isimlerde olan ve Berlin'de neşrolunan bu mecmualarda Enver Paşa ve arkadaşları 'İslam aleminin birliği namına müttefikler aleyhine ve Sovyetlerle anlaşma lehine propagandada bulunuyorlardı. Türkiye'nin müttefiklerle haklı ve hayati hesapları ile Türkistan'ın Sovyetlerle ölüm kalım mücadelesini birleştirmek mümkün olmadığından Enver Paşa'nın bu propagandasına çok canımız sıkılıyordu." diyerek anlatıyor.[79]

Liva el-İslam'ın yayınlandığı günlerdeki etkisine bir başka örnek de o günlerde Paris'te yayınlanan bir kitapçıktır. Kurtuluş savaşını bir Alman-Bolşevik-İttihatçı komplosu olarak gören bu kitabın hangi ayda yayınlandığı belirtilmemiştir. Ancak günlük basından yaptığı alıntıların sonuncusu 2 Temmuz 1922 ve yazarın yazdığı önsöze koyduğu tarih de 31 Temmuz 1922'dir. Dolayısıyla kitabın Ağustos ayında yayınlandığını düşünmek yanlış olmayacaktır.

Yazar burada "Berlin bugün Paris'ten daha çok dünkü Jöntürk İslamik merkezi gibi bugün de Kemalo-İslamik merkez haline gelmiştir. Bugün Almanya'nın başkentinde en az altı örgüt Doğu'da, Hindistan'da, Kuzey Afrika'da, Pan-İslamik tahrikler maksadıyla çalışmaktadır. Bu teşkilatlar şunlardır." diyerek Berlin'de bulunduğunu iddia ettiği örgütleri saymakta ve "Bu kulüp (Doğu Kulübü) Türkçe ve Arapça Liva el-İslam (İslam Sancağı) adıyla iki aylık bir dergi çıkarmaktadır" demektedir.[80]

Enver Paşa Türkistan'a geçip Bolşeviklerle açıkça çatışmaya girdikten sonra da Liva el-İslam yayınını sürdürmüş, Bolşevik dostluğuyla başlayan yayın çizgisini öteki uca, Bolşevik düşmanlığına taşımakta bir sakınca görmemiştir. Ancak Bolşeviklerle çatışmaya giriştikten sonra bile İngiltere düşmanlığı çizgisine bağlı kalınmış, dergi sayfalarına bu konuda en küçük bir yumuşama işareti dahi yansıtılmamıştır.

15 Mart 1921'de yayınlanmaya başlanan derginin, Enver Paşa'nın 4 Ağustos 1922'deki ölümünden sonra üç sayısı daha yayınlanmıştır. Ancak bu sırada Berlin'dekilerin Enver'in ölümünden haberleri olmadığı anlaşılmaktadır. 1 Aralık 1922 tarihli son sayıda Enver Paşa'nın sapasağlam mücadelesine devam ettiği haberi vardır. Enver Paşa'nın

ölüm haberi belli ki son sayının yayınlanmasından sonra Berlin'e ulaşmış ve bu haberin yarattığı yıkımla yeni bir sayı yayınlanamamıştır. Belki de içinde Enver Paşa'nın ölüm haberi olan bir dergi yayınlamaya elleri varmamıştır.

Kendi Mektuplarından 'Yurtdışında Enver Paşa Kronolojisi'

Enver Paşa'nın yurt dışına çıkışından ölümüne kadar süren mektuplaşmalarının çok büyük bölümü bir kitap olarak yayınlanmış bulunuyor.[77] Bu mektuplardan yola çıkarak bir Enver Paşa kronolojisi hazırlamaya çalıştım. Ancak kitapta yayınlanan mektupların Kasım 1918-Ağustos 1922 tarihlerini kapsadığı belirtilmiş olmasına rağmen, maalesef 1918 yılına ait Enver Paşa'nın sadece bir mektubunun yer aldığını ve 1919 yılına ait ise hiçbir mektubun kitapta yer almadığını fark ettim. Böylece Enver Paşa'nın yurtdışına çıkışının hemen sonrasından, 1920 yılına kadar olan dönemle ilgili olarak hala büyük bir boşluk söz konusudur.

1920 yılından başlayarak ölümüne kadar geçen dönemi ise izlemek çok daha kolay olmuştur. Ancak bu dönem için de sadece kesin olan tarihleri aldığımı özellikle belirtmeliyim. Bunların büyük bölümü ise Enver Paşa'nın kendisinin bizzat yazarak imzaladığı, yer ve tarih belirttiği mektuplar olmuştur. Mektupları yayınlayan M. Yamauchi her mektubun başına gönderenin ve alanın nerede bulunduğunu belirtmiş olmasına rağmen bunların bazıları tartışmalıdır. Örneğin Enver Paşa Moskova'dan Berlin'e gitmek üzere yola çıktıktan sonra kendisine yazılan mektuplara ya 'Berlin yolunda' veya 'Berlin' ibaresi konulmuştur. O günlerin ulaşım koşulları ve Enver Paşa'nın gittiği her yer-

de gizli kalmaya özen göstermesi, bu ibarelerin güvenilirliğini tartışmalı bir hale getirmektedir.

Bu kronolojide Enver Paşa'nın kendisinin yazmadığı sadece üç mektubu kullandım. Bunlar Enver Paşa Moskova'dayken Bakü'den ve Bakü'deyken Moskova'dan yazılan iki mektup ve Berlin'den ilk ayrılışından sonra kardeşi Kamil Bey'in yazdığı bir mektuptur.

Bu kronolojide 1919 yılının tümüyle 'bilinmez' olarak kaldığını bir kere daha hatırlatmak isterim. Bunun dışında Enver Paşa kendi mektuplarında İstanbul'dan ayrıldığı tarihi kesin olarak hiçbir zaman belirtmemiştir. Bunu ancak iki üç gün değişebilecek bir kesinlikte Kırım'dan kardeşine yazdığı 12 Kasım 1918 tarihli mektuptan çıkartmak mümkündür. Enver Paşa mektupta "İstanbul'dan Ukrayna'dan dolaşarak Kırım'a geldim. Burada bir haftadır vasıta arıyorum" demektedir, İstanbul'dan 2-3 Kasım gecesi ayrıldığı kabul edilirse, bu durumda 5 Kasım'da Kırım'a geldiğini düşünmek doğru olacaktır.

KRONOLOJİ

5 Kasım 1918: Kırım'a çıktı

1919 yılına ait hiç mektup yok

25 Ocak 1920: Berlin'de Berlin'den Cemal Paşa'ya mektup (87)

14 Şubat 1920: Moskova yolunda Kardeşi Kamil Bey'den Enver Paşa'ya mektup (88)

26 Şubat 1920: Yeniden Berlin'de. Berlin'den Cemal Paşaya mektup (90) (Şubat ve Ağustos ayları arasında Moskova'ya geçmeyi denemiş, bu denemeler sırasında altı defa uçağı düşmüş ve toplam beş ay olmak üzere iki defa hapis yatmıştır.)

14 Ağustos 1920: Moskova'da. Moskova'dan Cemal Paşa'ya mektup (93)

31 Ağustos 1920: Bakü'de. Moskova'dan Enver Paşaya mektup (98)

17 Eylül 1920: Yeniden Moskova'da. Bakü'den Enver Paşa'ya mektup. (102)

4 Ekim 1920: Petrograd'da Avrupa'ya dönüş. Petrograd'dan Ziya Bey'e mektup.(111)

25 Ekim 1920: Budapeşte'de. Kamil Bey'e mektup: "İki gün evvel Roma'dan geldim" (117)

23 Ekim-22 Aralık 1920: Bu tarihler arasında kendisine gönderilen mektupların üzerinde 'Berlin' ibaresi vardır. Ancak kendisinin Berlin'den yazılmış hiç mektubu yoktur. Zaten 25 Ekim'de Budapeşte'de olması Masayuki Yamauchi'nin koyduğu bu ibarelerin kesin olarak doğru olmadığını bir kere daha gösterir.

24 Aralık 1920: Viyana'da. Kamil Bey'e mektup (126)

25 Ocak 1921: Berlin'de. İstanbul'a mektup (135)

21 Şubat 1921: Yeniden Moskova'da. Berlin'e mektup (150) Bu gelişinde, Ağustos ayına kadar bir daha hiç ayrılmamış ve ayrıldıktan sonra da bir daha dönememiştir. Bu döneme ait pek çok mektubu vardır.

10 Ağustos 1921: Batum'da. Berlin'e mektup. (243)

28 Eylül 1921: Batum'dan son mektubu (247)

16 Ekim 1921: Buhara'da. Berlin'e mektup. (249)

4 Kasım 1921: Hala Buhara'da. Berlin'e mektup. (252)

23 Aralık 1921: Düşenbe yakınlarında 'Göktaş'ta. Berlin'e mektup (258)

28 Ocak1922: Düşenbe'de. Berlin'e mektup. (261)

25 Şubat 1922: Seksentepe'de Berlin'e mektup. (264)

19 Mart 1922: Puluhakiyan'da Berline mektup. (267)

14 Nisan 1922: Kafirun'da. (271) Bu tarih Emanullah Han'a yazdığı bir mektuptan alınmıştır.

Enver Paşa bundan sonra Emanullah Han'a bir mektup daha yazmıştır, ancak bu mektup tarihsizdir. Aynı kitapta yayınlanan günü gününe tutulmuş askeri günlük de 14 Nisan 1922 tarihinde sona ermektedir.

4 Ağustos 1922: Belcevan'da öldü. Bknz. Şevket Süreyya Aydemir, Enver Paşa Cilt III. (691)

Not: Görüldüğü gibi Enver Paşa Liva el-İslam dergisinin yayınlandığı Mart 1921-Aralık 1922 tarihleri arasında hiç Berlin'de bulunmamıştır.

2. BÖLÜM

MAZLUM ŞARK MİLLETLERİNİN DERGİSİ: LİVA EL-İSLAM

"Lloyd George: İslam Kanıyla Beslenen Canavar"

İngiltere düşmanlığı, derginin iki yıllık yayın yaşamı boyunca en belirgin çizgisini oluşturmuştur. İngiltere'den daima büyük bir kin ve düşmanlıkla söz edildiği görülmektedir. Derginin hemen hemen her sayısında, İngiliz siyasetlerini eleştiren bir yazı yer almakta veya doğrudan İngiltere ile ilgili olmayan yazılarda da söz bir şekilde İngiltere'ye ve İngiliz siyasetlerine getirilmektedir.

Derginin ilk sayısının "Siyasi Mesleğimiz" başlıklı başmakalesinde derginin yayın çizgisi tanıtılırken, "Sadece rakib fırka iktidara gelmesin diye İslam memleketlerinin İngilizlerin veya Fransızların malikanesi ve İslam milletlerinin de bunların kölesi olmasına göz yumacak fırkalar İslam memleketlerinde mevcud olmamalıdır"[1] denilerek İngiltere'ye karşı alınacak tutumun ilk işareti verilmektedir.

İkinci sayının "Londra Konferansı" başlıklı başmakalesinde İngiltere'ye karşı kullanılan dil çok daha ağırdır. Makalede, sona eren Londra Konferansı'ndan herhangi bir sonuç çıkmadığı belirtilerek, bunun sebebi olarak İngiltere gösterilmekte ve "İngiltere'nin amacı İngiliz olmayan milletleri kan ve ateş içinde boğmaktır" denilmekte-

dir.[2] Aynı yazıda İngiltere'nin amacının zaten barış olmadığı vurgulanarak "İngiltere'nin makul bir sulhe yanaşmaması bu alçak milletin emelini pek güzel gösterir" denilmiştir. İngiliz siyasetlerinin baş sorumlusu olarak gösterilen Lloyd George'dan da "İslam kanıyla beslenen bu canavar" diye söz edilmektedir. Makale, "İcab ederse kıyamete kadar harbe devam edeceğiz. İngilizlerin asırlardan beri işledikleri cinayetlerin cezasını kendi kanlarını dökerek çekecekleri zaman uzak değildir. İşte o gün saadet-i beşeriye düşmanı olan İngiliz kavmi İslam ve Türk azminin ne demek olduğunu görecektir" denilerek sona ermektedir.

"Çarlık Rusyası: Mert Düşman İngiltere: Kahpe ve Namerd Düşman"

15 Nisan 1921 tarihli üçüncü sayının "İslam Alemi ve Rusya" başlıklı baş makalesinde, İslam aleminin neden Rusya'yla dost olmak zorunda kaldığı açıklanırken, İngiltere'ye karşı ilginç bir yaklaşım geliştirildiği görülmektedir. Makale, "Bazı kimseler Şarkın ve bilhassa İslam aleminin Rusya'ya yakınlık duymasını anlayamıyorlar veya özellikle anlamak istemiyorlar. Fakat bu gibi kimseler İngiltere'nin Türkiye'ye karşı işlediği cinayetleri tarafsızca tedkik etseler İslam aleminin Şuralar Rusya'sını kurtarıcı olarak görmekte ne kadar haklı olduğunu anlarlar" denilerek başlamaktadır.

Daha sonra İslam aleminin asırlardan beri "baş düşman" olarak Rusya'yı gördüğü vurgulanarak, "İslam alemi bütün dikkatini Rusya'ya yönelttiği için Osmanlı saltanatını yıkmak ve İslam alemini esir etmek isteyen diğer alçak ve namert düşmanı layıkıyla değerlendiremiyordu. İşte bu zalim ve alçak düşman İngiltere idi"[3] denilmiştir.

Aynı makalenin devamında bu iki ülke düşman olarak karşılaştırılarak, Çarlık Rusyası'nın hiç olmazsa düşmanlığını açıkça gösteren mert bir düşman olduğu, oysa İngiltere'nin bir yandan İslam kanı içerken, diğer yandan halifenin dostuymuş gibi görünen "hilekar ve kahpe" bir düşman olduğu belirtilmektedir. Ayrıca İngiltere'nin İslam milletleri arasında zorla esrarkeşliği yayarak bu milletleri tahrib ettiği ileri sürülmekte ve buna kanıt olarak da İstanbul'daki Hintli askerlerin İngiliz zabitlerinin gözü önünde esrar içmeleri gösterilmektedir.

İngiltere'nin bu hilekarlığının hilafet merkezinden uzakta bulunan İslamları etkilediği ve hilafetin temellerinin İslam eliyle baltalandığı da vurgulanmış, İngiltere'nin zaferden sonra bunların taleplerine de kulaklarını kapadığı ve tek hedef olarak Osmanlı imparatorluğunun yıkılmasını gördüğü belirtilmiştir. İşte bu nedenle Müslümanlar İngiltere'ye zıt olan her kuvvete ve bu arada Rusya'ya da ellerini uzatmışlardır. Makaleye göre bu dostluğun ilk semeresi İtilaf Devletleri'nin Kırım ve Kafkasya'daki nüfuzlarının kırılması olmuştur.

Aynı sayıda bir de "İngiliz Vahşeti" başlıklı başka bir makale yer almıştır. Makale "İngiliz vahşetini bütün boyutlarıyla anlatabilmek için büyük bir eser meydana getirmek gerekir ki buna lüzum görmüyoruz"[4] diye başlamakta ve devamında "zaten buna ne hacet? Tarih ile ilgilenen herkes bilir ki, özellikle son dört asır zarfında dökülen her damla kanın sebebi İngilizlerdir. Denilebilir ki, tabiat İngilizlerin ahlak ve seciyesinde olan bir milleti insanlığın başına bela etmemiş olsaydı, insanlık bugün daha az felakete ve faciaya şahid olurdu" denilmektedir.

İngiltere'den hıyanet ve ihanet görmedik bir tek millet gösterilemeyeceği ileri sürülerek, en fazla acıyı da İslam

milletlerinin çektiği vurgulanmaktadır. O kadar ki, "bu milletin yüzüne o kızıllığı veren İslam damarlarından içtikleri kandır. İngiliz milleti mefluc (felç, kımıldayamaz s.g.) olmadıkça İslam kanı dinmeyecektir". Makalenin devamında İslam gençlerine seslenilerek, İngilizleri bir takım vatansızların şimdiye kadar gençlere yanlış tanıttıkları, gençlerin dimağlarına İngiliz kumaşı, İngiliz çeliği, İngiliz azmi gibi terkiblerin canice yerleştirildiği belirtilerek, "Bu kelime iyiliği ifade eden hiçbir terkibe dahil olamaz. Bilakis vahşet, zulüm gibi niteliklerin yüksekliği anlatılmak istenince baş tarafına bir (İngiliz) kelimesi getirilmeli ve İngiliz vahşeti, İngiliz zulmü denmelidir" denilmiştir.

İngilizlerin İslam Alemine Karşı İşlediği Cinayetler

Yazar bundan sonraki tek amacının İngilizlerin İslam alemine karşı işledikleri cinayetleri belgeleriyle gün ışığına çıkarmak olduğunu belirterek "bugünkü maruzatıma İngilizlerin İstanbul'u işgal bahanesiyle kahpece katlettikleri askerlerden bazılarının resimlerini derc ile son veriyorum. Bu resimleri olaya şahid olan bir Fransız Zabiti çekmiştir" demektedir. Yazının içinde 8.5x13.5 boyutlarında 4 adet fotoğraf vardır. Bunlar İngilizlerin İstanbul'u işgalleri sırasında Şehzadebaşı Karakolu'nda şehid ettikleri erlerin fotoğraflarıdır. Fotoğraflar çok yakından çekilmiş olmaları nedeniyle gerçekten de son derece etkileyicidir. Askerlerin vücutlarındaki yaralar dahi görünmektedir.[5]

Bu yazı bir sonraki sayıda da devam etmektedir.[6] "İstanbul'un işgali İngiliz emperyalislerini tatmin ve İngiliz kapitalistlerinin hırsını tatbik etmek için işlenen bir cinayettir" denilerek, İngilizlerin işgal sırasında ve hemen

sonrasında yaptıkları kötülükler, Harbiye Nezareti'nin İngiliz Komiserliği'ne çektiği nota telgrafları kanıt gösterilerek anlatılmaktadır. Bu telgraflara göre; İngiliz askerleri Meclis-i Mebusan'ı toplantı halindeyken basmışlar, Rauf ve Vasıf Beyleri tutuklamışlardır.

Şehzade Tevfik Efendi zorla bir İngiliz gemisine götürülerek yirmidört saat alıkonulmuştur. Şehzadebaşı'ndaki Onuncu Fırka'ya ait mızıka askerlerinin ikamet ettiği binaya İngiliz askerleri hücum etmiş ve henüz yatağında olan dört askeri şehid etmişlerdir. Bu notaların tarihi 17 Mart 1920'dir. 18 Mart 1920 tarihli bir diğer nota ise Padişahın Cuma Selamlığı'na katılan tören kıtasının silahlarının alınmaması ile ilgilidir.[7]

Beşinci sayıda başlayıp, altıncı sayıda da devam eden, M. R. imzalı "İngiltere'nin Caniyane Siyaseti" başlıklı bir başka yazıda da, iktidarlar değişse bile İngiliz siyasetinin hiçbir zaman değişmeyen bazı unsurları olduğu vurgulanarak, tarihsel olaylardan örneklerle bunların çözümlemesi yapılmaktadır.[8] Buna göre Avrupa devletlerini Napoleon'a karşı ayaklandıran, 1870'de Fransa'nın mağlubiyetini isteyen, Rus-Japon harbini ve Harb-i Umu-mi'yi çıkaran hep İngiltere'dir. Harb-i Umumi'yi çıkaran İngiltere'dir, çünkü Almanya'nın ve İslam aleminin yükselmesine tahammül edemez olmuştur.

Bu yazıda Pan-İslamizm'in de bir İngiliz uydurması olduğu öne sürülerek, "İngiltere İslam alemine saldırısını meşru gösterebilmek ve tüm Batıyı iştirak ettirebilmek için, bir de hayali İslam birliği tehlikesi ortaya attı" denilmiştir. İngiliz siyasetinin değişmeyen unsuru da şöyle anlatılmıştır; "İşte İngiliz siyasetinde değişmeyen nokta budur; insanlığı felaketten felakete sokmak."

Yazara göre, İngiltere'nin bu siyasetleri yalnızca İslam ülkelerini değil, İngiliz olmayan diğer milletleri de mazlum durumuna sokmuştur. Bugün İngiltere'nin gayrı meşru çıkarlarıyla bütün insanlığın çıkarları çatışma halindedir. Bu nedenle "Yunanistan bile yarın bu derin uykudan uyanarak İngiltere'nin boğazına sarılacaktır, İngiltere bir İslam birliğinden değil, bir mazlumlar birliğinden korkmalıdır."[9]

İngiltere, Almanlarla Rusların arasını açarak ve Ruslarla Fransızları birbirine yaklaştırarak Birinci Dünya Savaşı'nın çıkmasına da zemin hazırlamıştır. Savaştan sonra ise "İngilizler böylece dünyayı ateşe verdikten sonra, İstanbul ve boğazları görünürde İtilaf Devletlerinin, fakat gerçekte kendi ellerine aldılar. İslam alemini ve bütün Şark milletlerini mutlak esarete almak istediler"

Yazının devamında İngiltere ile Fransa ve İtalya arasındaki çelişkilere ve İngiltere'nin bunlara oynadığı oyunlara da dikkat çekilerek, Anadolu'ya ve isim vermeden M. Kemal'e de bir gönderme yapılmaktadır. Yazı şöyle sona ermektedir: "Türk'ün emsalsiz meziyet ve kabiliyetini idare vazifesini deruhte etmiş olanlar, kanun ve hakka riayetten ayrılmazlar, tevazu ve Cenab-ı Hak'dan korkmayı unutmazlar, diktatörlüğü icab ettiren vaziyette bile keyfi istibdatın düşmanı olurlarsa başarı kesindir."[10]

Yukarıda da belirttiğimiz gibi derginin hemen hemen her sayısında İngiliz siyasetlerini eleştiren bir yazı veya başka konularda yazılan yazıların içinde İngiliz siyasetlerine bir gönderme vardır. Örneğin Yukarı Silezya meselesi nedeniyle Almanya ile Fransa arasında yaşanan anlaşmazlığın nedeni olarak da İngiltere görülmektedir. Dergideki yazılarda bu konuya dikkat çekilmiş, hatta Almanya'nın bile İngiliz oyunlarını anlamayarak bütün husume-

tini haksız yere Fransa'ya yönelttiği ileri sürülmüştür, İngiltere Almanya'yla Fransa'yı Yukarı Silezya meselesinde karşı karşıya getirerek Fransa'yı sıkıştırmakta ve böylece Fransa'yı Şarkta, özellikle de İstanbul meselesinde kendi çizgisini kabule zorlamaktadır. Yedinci sayıdaki "Daima Aynı Siyaset" başlıklı makelede "Bu bölgenin (Yukarı Silezya) Almanya veya Polonya'ya verilmesi İngilizliği o kadar etkilemez.

İngiltere, Fransa, Almanya ve Polonya için önemli olan bu sorunda hakem mevkiine geçerek, İngilizliğin mühim gördüğü diğer meselelerde arzusunu kendi dertleriyle uğraşan, bilhassa Fransa'ya kabul ettirmeye çalışacaktır. Bu henüz çözümlenmemiş mühim meselese İstanbul meselesidir"[11] denilmektedir. Aynı yazıda İngiltere'nin kendi çıkarları uğruna eski dostlarına sırtını dönmekten çekinmediği vurgulanarak, buna rağmen tarihin her döneminde bazı milletlerin İngiliz siyasetleri etrafında toplandığı belirtilerek, bu başarı İngiliz altınlarının gücüne bağlanmaktadır. Bu hain siyasete karşı bütün milletleri uyarmak gerektiği vurgulanarak "İngiliz altınları İngiltere aleyhindeki cereyanları durdurmaya yetmedikleri ve bütün cereyanlar aynı kaynağa aktıkları gün, İngilizler de uzun, kanlı tırnaklarını kendi vücutlarına geçirerek inleyecekler, ve azamet ve şevketin sonunu göreceklerdir" denilmiştir.

"Dünya İhtilalinin Kıvılcımı: İrlanda İhtilali"

İngiltere konusunda derginin yayın çizgisi açısından belirtilmesi gereken bir diğer nokta da İrlanda sorununa karşı takınılan tutumdur. Söz konusu olan İngiltere olunca derginin yayın çizgisi tam da 'düşmanımın düşmanı benim dostumdur' şeklinde olmuştur. İrlanda mücadelesin-

den daima büyük bir hayranlıkla söz edilmektedir. Dergi sayfalarında İrlanda sorunu adeta Allah'ın İngiltere'nin başına sardığı bir bela olarak görülmüştür. Sorunun siyasal boyutları olduğu gibi askeri boyutları da yakından takip edilmiş, sık sık İrlanda'daki çatışmalar hakkında haberler verilmiştir. Bu haberlerde İrlandalılara olan sempati açık olarak görülebilmektedir.

Örneğin üçüncü sayının kısa haberler bölümünde "İhtilalcilerle başa çıkamayan İngiltere ahalinin evlerini basarak tahrib ediyor"[12] denilmiştir. Aynı haberin içinde İngiltere'deki işçi grevinin genel bir nitelik aldığına da dikkat çekilerek, "İngiltere'nin işlediği cinayetlerin cezasını çekeceği gün yaklaşıyor" denilmektedir. Kısacası İngiltere'ye zarar vereceği umulan her hareket desteklenmiş, İngiltere'deki işçi grevine bile bu gözle bakılmıştır. Ancak İrlanda sorununa özel bir önem verilmiş ve Şark sorununun da İrlanda sorunuyla yakın ilişkisi olduğu vurgulanarak İrlanda İhtilali'nin aynı zamanda dünya ihtilalinin kıvılcımı olacağı öne sürülmüştür.

Örneğin İngiliz hükümetinin İrlandalılarla görüşmelere başlaması dolayısıyla yazılan bir yorumda "İngilizler İrlanda'nın azim ve şiddetle idare edilen ihtilali önünde nihayet büyük ruhlu küçük İrlandalıları şüphesiz memnun edecek müsaadatta bulunarak, daha doğrusu büyük milletin hukukunu tasdik ederek itilaf esaslarını hazırladı. Tam bağımsızlığını isteyen İrlanda'ya ne gibi hukuk verildiğini henüz bilmemekle beraber, Avrupa ve dünya inkılabına esas olacak mühim bir adım atılmış olduğuna şüphe yoktur"[13] denilmiştir. İrlandalıların İngiltere'ye karşı zaferinin dünya devriminin mühim bir adımı olarak gösterilmesi ilginçtir. İrlanda ilk örnek olacak, peşinden diğerleri gelecektir.

Bu beklenti ve İrlanda ile dayanışma ruhu, 1 Ağustos 1922 tarihli ve S. imzalı "Şark ve İrlanda" başlıklı yazıda daha açık ifade edilmiş, "Kahramanlığın meftunu olan Türk milleti bu mücadelenin (İrlandalıların mücadelesinin) her safhasını adım adım hayretle ve iftiharla takip etti. Avrupa siyasetleriyle sıkı sıkıya ilişkili bulunan Yakın Doğu siyaseti İrlandalıların mücadelesinden büyük ümitler besliyordu. Şark alemi böyle bir ümit beslemekle haklı idi. Olaylar bunun doğru olduğunu gösterdi. Harb-i Umumiyi takib eden üç seneden beri Anadolu milliyetperverleri için İrlanda ihtilalcileri teşvik kaynağı oldular."[14] denilmiştir.

Derginin kısa haberler bölümünde de sık sık İrlanda'dan haberler verildiğini belirtmiştik. Örneğin dördüncü sayıda " İhtilalciler Sir Arthur Whikars'ı öldürmüşler, evini yakmışlar ve boynuna 'Casuslar! Kendinizi Koruyun! İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA) Hainleri Unutmayacaktır' ibaresi yazılı bir levha asmışlardır"[15] şeklinde bir haber yer almıştır. Beşinci sayıda "İngiliz askeri yönetimi Dublin'de bir çok evleri yakmıştır. Son hafta zarfında meydana gelen çatışmalarda taraflardan 43 kişi ölmüştür."[16] Altıncı sayıda "Kork şehrinde şimendüfer katarlarına bomba atılmıştır. Çatılardan İngiliz askerlerine ateş edilmiştir. İrlandalı gençlerin bindiği bir otomobili durdurmaya çalışan bir İngiliz müfrezesi ihtilalcilerin hücumuna uğramış ve öldürülmüştür."[17], yedinci sayıda "Parlamentoda İngiltere'nin (İrlanda) siyasetleri eleştirilirken, İngiltere taraftarı olan mebuslardan hiçbirisi hükümet siyasetlerini savunamamıştır. Lord Benting şöyle bağırdı: Hükümet İrlanda'da takib ettiği kati siyasetinden ne bekliyor, İrlanda Nazırı yüzlerce masumu yakmakla ne kazanacağını zannediyor"[18] denilmiştir. Bunun gibi çatışmalar ve görüşmelere dair haberlere sık sık yer verilmiştir.

İrlanda'dan başka dünyanın dört bir tarafında özellikle de Ortadoğu ve Hindistan'da İngiltere karşıtı hareketler dikkatle takip edilmekte ve desteklenmektedir. Bunlara ilgili bölümlerde ayrıca değinilecektir. Ancak burada yeniden belirtmek gerekir ki, derginin en belirgin çizgisi İngiltere'ye karşı mücadele olmuştur. Bu o kadar belirgin bir çizgidir ki, Anadolu'da askeri zaferin kazanılmasından ve barış hazırlıklarının başlamasından sonra yayınlanan 15-16. sayıda "Sulh Hazırlıkları" başlığıyla yer alan bir yazıda İngilizlerin hala bir takım şeytanlıklar yapabileceğine dikkat çekilerek Anadolu hükümeti uyarılmıştır.[19] Aynı sayıdaki "Cennet Kılıcın Gölgesi Altındadır" başlıklı makalede de İslam aleminin Türkiye'yi örnek alarak silahlı mücadeleye devam etmesi gerektiği vurgulanmıştır. Yazı şöyle sona ermektedir, "Rahatı falan veya filan devletin teveccühünde değil, ancak kendi kuvvetinde, kendi azminde ara. Kılıcın gölgesinde git, cennet oradadır."[20]

Emperyalistler Arası Çatlak: İngiltere-Fransa İhtilafı

İngiltere'yle karşılaştırıldığında Fransa'ya karşı çok daha ılımlı bir dil kullanıldığı görülmektedir. Kanımca bunun en önemli nedeni derginin çıkış zamanıyla, Anadolu hükümetini temsilen Londra Konferansı'na katılan Dışişleri Bakanı Bekir Sami Bey'in Fransızlarla ayrı bir anlaşma imzalamasının çakışmış olmasıdır. Zaten derginin daha ilk sayısında Bekir Sami Bey'in Fransızlarla yaptığı anlaşma kısa haberler bölümünde verilmiştir.[21] Ayrıca İngiltere ve Fransa arasında çatışma beklentisi daima ifade edilmiş ve bundan İslam alemi ve Türkiye için yarar umulmuştur.

İkinci sayının "Londra Konferansı" başlıklı baş maka-

lesinde yine Bekir Sami Bey'in yaptığı anlaşmaya değinilerek "İngiltere idam hükmümüzü vermeye çalışırken, Fransızlar ilk fırsatı değerlendirerek anlaştılar"[22] denilmekte ve bu anlaşma İtilaf Devletleri arasındaki ilk ciddi çatlak olarak değerlendirilmektedir. Tabii ki bu çatlak sevinçle karşılanmaktadır. Üçüncü sayıda bu sevinç daha açık olarak ifade edilmektedir. "Fransa-İngiltere İhtilafı Had Devrine Giriyor" başlıklı haberde, "Yakında İslam alemini birlikte boğazlayan bu iki milletin birbirine girdiğini göreceğiz"[23] denilerek, Le Temps gazetesinden İngiltere'nin Asya siyasetini eleştiren bir makalenin bazı bölümleri aktarılmıştır.

Ancak hemen altında "Fas" başlığıyla verilen kısa haberde, Le Temps gazetesinin Faslı mücahit Mehmed (Mahu)'nun şehadetini Fransa için hayırlı saydığı haber verilerek "Le Temps'in bilmesi gerekir ki, bir mücahidin ölmesi demek İslam mefkuresinin ölmesi demek değildir. İslam kadınları daha pek çok mücahid doğurur."[24] denilmiştir. Derginin yayın yaşamı boyunca Fransa'nın Anadolu'ya karşı ılımlı tutumuyla, özellikle Suriye'deki ve Fas'daki varlığını bağdaştırmakta güçlük çektiği, bu iki durumu birbirinden ayrı haber ve yorumlarla vererek geçiştirmeye çalıştığı görülmektedir.

Ancak yine de Fransa uluslararası siyasetin etkili bir aktörü olarak görülmemektedir. Fransa, adeta İngiltere'nin Ortadoğu ve Asya'daki emellerine karşı çaresizce mücadele etmektedir. Zaten Fransa'nın Türkiye'ye yakınlık göstermesi de buna bağlanmaktadır. Altıncı sayıdaki M.R imzalı yazıda, "1920 senesi ortalarına doğru Fransızlar İngiltere'nin Suriye'de yerleşmek istediğine kani olunca Türkiye'ye temayül etmişlerdi.

Bunun üzerine İngiltere kendisine Almanlara temayül

süsünü vererek, Ren cephesinde Fransızları tehdit ederek, Türkiye'ye karşı eski konumlarına dönmeye mecbur etmişlerdi. Bu defa başaramadılar. (Bekir Sami Bey'in yaptığı anlaşma kastediliyor)"[25] ve hemen altındaki kısa haberler bölümünde yine Yukarı Silezya konusuna değinilerek "Emperyalistlik hırsıyla milyonlarca evladını İngiltere uğruna feda eden Fransa bugün İngiltere'nin ihanetine uğruyor. Bütün Fransız basını Lloyd George'a hücum ediyor"[26] denilmiş ve Le Temps gazetesinden alıntı yapılmıştır.

Derginin Silezya meselesinde Fransa'nın durumunu nasıl değerlendirdiğine yukarıda, İngiltere başlığı altında açıklık getirildiği için burada ayrıca üzerinde durmayacağız. Ancak burada dikkat çekici olan bir başka konuya değinmekte yarar görüyoruz. Bilindiği gibi Anadolu Hükümeti'ni temsilen Londra Konferansına katılan Bekir Sami Bey, burada İngiltere, Fransa ve İtalya ile ayrı ayrı birer anlaşma imzalamış, ancak Bekir Sami Bey'in imzaladığı anlaşmaları T.B.M.M onaylamamış ve kendisi bunun üzerine istifa etmiştir.

Bu konuda dergide herhangi bir yorum yapılmamış, sadece, "Büyük Millet Meclisi Türk Fransız anlaşmasını onaylamadığından Bekir Sami Bey istifa etti[27] denilerek konu geçiştirilmiştir. Oysa yukarıda da değinildiği gibi Liva el-İslam, Bekir Sami Bey'in Fransa ile yaptığı anlaşmayı sevinçle karşılamış ve desteklemiştir.

T.B.M.M.'nin bu anlaşmayı onaylamamasından sonra dergide bu konuda herhangi bir yorum yapılmamış olması ilginçtir. Bu sessizlik T.B.M.M. hükümetinin Fransa'yla 20 Ekim 1920'de Ankara anlaşmasını imzalamasına kadar sürmüştür. Derginin 15 Kasım tarihli 15-16. sayısı tümüyle Türk-Fransız anlaşmasına ayrılmış, bu sayıda anlaşma metniyle, anlaşmayı yorumlayan iki yazı yer almıştır. S.

imzalı "Türk-Fransız Anlaşması Dolayısıyla" başlıklı makalede "Anadolu hükümeti altı yedi ay evvel yapacağını nihayet bu gün yapmış bulunuyor" denilerek Bekir Sami Bey'in yaptığı anlaşma üstü kapalı olarak hatırlatılmış, ancak daha ileri gidilmeyerek, Anadolu hükümeti İngiltere'ye karşı bugünlerde daha uyanık olmaya davet edilmiştir.

Aynı yazıda Anadolu hükümeti Kars Anlaşması'ndan dolayı da tebrik edilmiş, "bizce mühim ve şayan-ı teşekkür olan cihed, Anadolu'nun askerlik kadar siyasete de önem vermeye başlamasıdır" denilmiştir.[28] Bu yazı, derginin yayın yaşamı boyunca doğrudan doğruya Anadolu hükümetine yönelik olarak yazılan en açık eleştiri olmuştur. Bu örnek, Liva el-İslam dergisinin çok hassas olduğu bir konuda, Anadolu'da ikilik çıkarmamak, veya en azından ikilik varmış gibi göstermemek konusunda ne kadar dikkatli olduğunun bir göstergesidir.

Aynı sayıdaki "Türkiye-Fransa İtilafnamesi" başlıklı makalede ise, bu barışın Türk milletinin kanı pahasına elde edildiği vurgulanarak, anlaşma için "Bir taraftan Türk milletinin sarsılmaz inancını takviye ettiği gibi, diğer taraftan barışı düşmanların şefkat tanımayan kalplerinden bekleyen, lafla siyaset yapmak isleyenlerin de çanına ot tıkıyor. İçinde bulunduğumuz siyasi duruma göre, Fransa gibi güçlü bir devletle anlaşma imzalamamız, İtalyanları da aynı arzu ve yola sevk ettiği gibi, İngiltere'yi ve hizmetkarı Yunanistan'ı da yalnız bırakıyor" yorumu yapılmıştır.[29]

Bu anlaşmanın Türkiye'ye Amerika nezdinde de özel bir mevkii sağlayacağına dikkat çekilerek, anlaşmanın güney sınırlarını çizen sekizinci maddesi için "İstanbul'da Meclis-i Mebusan tarafından tanzim ve tesbit ve daha sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından tasdik ve

teyid edilen Misak-ı Milli'nin Fransa cephesine ait olan kısmının tamamen kabulünden ibarettir." denilmiştir.

Bu sayıdan sonra Suriye ve Lübnan'dan bir iki küçük haber dışında, Fransa'yla ilgili herhangi bir makale veya haber yayınlanmamıştır.

"Makyavel'in Hakiki Varisleri: İtalyanlar"

Tahmin edilebileceği gibi İtalya, İtilaf Devletleri arasında kendisinden en az ve en ılımlı sözlerle bahsedilen ülke olmuştur. Bilindiği gibi İtalya özellikle Yunan ordusunun Anadolu'ya çıkmasından ve 1920'de Kont Sforza'nın Dışişleri Bakanı olmasından sonra[30] açıkça olmasa bile gizlenemez bir şekilde Türk milli mücadelesinin yanında yer almıştır. Bu nedenle İtalya'ya karşı kullanılan dil, Fransa'ya karşı kullanılandan bile daha ılımlı olmuştur.

İtalya'dan ilk olarak derginin 15 Haziran 1921 tarihli 7. sayısında, Türkiye Haberleri içinde yalnızca bir cümleyle "İtalya kumandanı Anadolu'daki İtalyan kuvvetlerinin geri çekileceğini Ankara'ya resmen bildirmiştir"[31] denilerek söz edilmiştir. Bir sonraki sayıda, İngilizlerin Yukarı Silezya meselesi nedeniyle toplanacak olan Yüksek Komisyonun gündemine Anadolu meselesini de koymaya çalıştığı belirtilerek, "Toplanacak olan Yüksek Komisyonda İngiltere hükümeti, Fransız ve İtalyanları da Yunan lehine meylettirmeye çalışacaktır"[32] deniliyor.

Aynı sayının 'Kısa Haberler' bölümünde, İngiltere'nin Fransa ve İtalya'ya baskı yapmasına rağmen bu iki devletin Türkiye'ye karşı hasmane hareketlere katılmayacaklarını açıkladıklarına dikkat çekilmiş,[33] 1 Ağustos 1921 tarihli 10. sayıda ise 'İtalya Haberleri' başlığıyla İtalya'daki

Faşistler ve Komünistler arasında çatışmalar olduğu haber verilmiştir. Ancak bu habere herhangi bir yorum eklenmemiştir.[34]

Bir sonraki sayıda "İngilizler Makyavel'in hakiki varisleri olan İtalyanları da kendi siyasetlerine çekecek gibi görünüyorlar. Sforza'nın yerine gelen Toratini, Bekir Sami Bey'in Londra'da İtalyanlarla imzaladığı itilafnamenin Ankara hükümeti tarafından tasdik olunmamasından, Türklere karşı daha serbest politika takibi lüzumundan bahsettiği sırada bir İngiliz gazetesi Anadolu'da İtalyanlara verilecek nüfuz mıntıkası ve Anadolu'da İtalyan hukukunu tedkike başladı. Hatıra gelir ki, Yunanlıların ele geçirdikleri topraklara karşılık İtalyanlara Konya ve Aydın vilayetlerindeki nüfuz mıntıkalarında daha büyük bir hak verilecek, zavallı Arnavutluk İtalyan nüfuzu altına resmen verilecek ve Türk ve İtalyanların arası resmen açılmış olacaktır."[35] denilerek bu konuda bir kaygı dile getirilmiştir.

Bu yazıdan sonra tam bir yıl süreyle dergide İtalya'yla ilgili bir yoruma rastlanmamaktadır. 1 Ağustos 1922 tarihli sayıda 'Türkiye ve İtalya' başlıklı bir makale yayınlanmıştır. Makalenin girişinde "Yüksek çıkarlarını daima İslam alemiyle iyi ilişkiler kurmakta gören İtalya hükümeti, İslam aleminin ruhunu tedkik ederek İslam kamuoyunun ihmal edilemez bir önemde olduğunu ve daima göz önüne alınması lazım geldiğini en evvel idrak etmiştir"[36] denilerek İtalya'dan yine övgüyle söz edilmiştir.

İtalya'nın hür ve müstakil bir Türkiye'nin yalnız İslam kamuoyunu tatmin için değil, aynı zamanda huzur ve emniyetin sağlanması açısından da kaçınılmaz olduğunu anladığı vurgulanarak, "Kendi elimizle boğazları açarak eski dostlar gibi karşıladığımız İngiliz ve Fransızlar, şanlı ve şerefli devletlerin değil, sonradan görme pespayelerin bile

yapmayacakları küçüklükler yaparken, İtalyanlar kanlı yaş dökenleri teselliye çalışıyorlardı. İstanbul'da İngiliz ve Fransızların zulmüne maruz kalanlar karşılarında İtalyanların dostluğunu buluyorlardı" denilmiştir.

Bu övgülerden sonra ilginç bir yaklaşım geliştirilerek karşılıklı çıkarlar ilkesi gereğince İtalya'nın da bizden bir şeyler bekleyeceği ve bunun da doğal olduğu ileri sürülmüş "o da Anadolu'da iktisadi menfaatlerdir."[37] "Biz İtalya sermayesinden ürkmeyiz ve ürkmemeliyiz. Tek şartla ki, İtalya hükümeti memleketimizde bugün olduğu gibi yarın da iktisadi bir ilgi çerçevesinde kalsın ve bunun dışına çıkmasın" denilmiştir.

"Venizelos: İngilizlere Kanan Serseri Giritli"

Doğal olarak Yunanistan da dergide hakkında en çok söz edilen ülkelerin başında gelmektedir. Ancak belirgin bir farklılık hemen göze çarpmaktadır ki o da şudur; Yunanistan tek başına adeta ciddiye alınmamaktadır. Yunanistan'dan söz ederken daima aşağılayıcı ve hatta alaylı bir dil kullanılmaktadır. Örneğin birinci sayıda "Venizelos Gücendi" başlıklı haberde Venizelos için "İngiliz diplomatlarının vaadlerine inanmış olan bu serseri Giritli"[38] denilmiştir. Aynı küçümseyici ve alaylı dil sonuna kadar devam etmiş, Yunanistan sürekli olarak İngiltere'nin 'kör aleti' şeklinde anılmıştır.

Derginin hemen hemen her sayısında Yunanistan'la ilgili bir yorum, haber vs. yer almaktadır. Uluslararası konferansların haberleri verilirken İngiltere'nin kendi amaçlarını gerçekleştirmek için Yunanlılardan istifade etmeye çalıştığına dikkat çekilmektedir. Yunanistan'ın Anadolu'daki varlığının tek nedeni olarak İngiltere görülmüştür.

Örneğin ikinci sayıdaki "Londra Konferansı" başlıklı makalede İngiltere'nin dünya hakimi olmak istediğine dikkat çekilerek, " İki gün evvel Trakya'da ve İzmir'de ekseriyetin hangi tarafta olduğunun tahkikini teklif eden Lloyd George, iki gün sonra aynı yerleri babasının çiftliğini hediye eder gibi Yunanlılara hediye etmek istiyor"[39] denilmiştir.

Çok daha geç tarihli, Sakarya zaferinden sonra yazılan bir başka makalede ise General Harington'un, İstanbul'da mülteciler yararına verilen bir baloda yaptığı konuşmaya cevap olarak, "General harbin tahribatı sonucu kayba uğrayanlar diyor. Harbin tahribatı yerine mütarekenin tahribatı desek daha doğru olur. Biz mütareke tuzağına düşmeseydik Yunanlıların mülevves ayakları anavatanımıza basmayacak, Marmara havzasındaki İslam köylerinin bizzat İngiliz gemileri tarafından tahribi mümkün olmayacak, mültecilerimiz de beş on ecnebinin sinemizde raks etmelerinden toplanacak beş on liraya muhtaç olmayacaktı" denilmekledir.

Bununla beraber Anadolu'da sürmekte olan savaşın gidişatı ve Yunan ordusunun Türk köylerine verdiği zararlar yakından izlenmiş ve yansıtılmıştır. 1 Mayıs 1921 tarihli derginin kısa haberler bölümünde "Yunan Vahşeti" başlığıyla yayınlanan haberde "Yunanlılar son hafta zarfında Yalova ve Orhangazi havalisinde 160 köy yaktılar. Yunan askerleriyle takviye edilen Rum çeteleri İslamları katlediyorlar"[40] şeklinde bir haber yer almıştır.

Yunan Vahşeti

Bu haberden iki buçuk ay sonra yayınlanan, 15 Temmuz 1921 tarihli 9. sayıda yine 'Yunan Vahşetleri' başlığıyla ve Türkçe, Arapça ve Almanca alt yazılı olarak sekiz

adet fotoğraf yayınlanmıştır. İki adet fotoğraf bir sayfayı dolduracak büyüklüktedir. Fotoğraflar Yunan ordusunun yaktığı, Yenişehir, Kadıkalktı, Kızılhisar ve Terziler köylerinde çekilmiştir. Fotoğraflarda yanmış yıkılmış köyler, harabelerin içinde veya köy meydanında yatan ve Yunanlıların öldürdüğü köylüler görünmektedir.

Bir fotoğrafta, bir hendeğin içinde yatan öldürülmüş köylüler ve başlarında bekleyenler görülmekte, altında "Ahalisi Yunanlılar tarafından çeşitli bahanelerle katledilen Terziler köyünün manzarası" yazısı yer almaktadır. Başka bir fotoğrafta kanlar içinde ve başı sargılı olarak yatan bir köylü görünmekte, altında "Yunanlılar tarafından başı taşla ezilen Kadıkalktı köyü ahalisinden birinin cenazesi"[41] yazısı yer almaktadır. Diğer fotoğraflarda da yakılmış köyler ve öldürülmüş köylüler vardır.

Anadolu'daki savaşın gidişatı ve Türk ve Yunan ordularının çarpışmaları da sık sık haber olmaktadır. Üçüncü sayıda "Yunan Ordusunun İnhizamı" başlığıyla "Türk ordusunun planı gereği terk ettiği bazı mevzilere giren Yunan ordusu büsbütün sarhoş oldu. Ordu her gün yalan tebliğler yayınladı. Bu yalanlara inanan Prens Andreas harb meydanına koştu ve bunu hayatıyla ödedi. Kral da koşmak üzereydi ki, Türk ordusunun indirdiği silleden General Papulas'ın dili tutuldu. 31 Mart'tan 7 Nisan'a kadar tebliğ yayınlamaz oldu. Yunanlıların bir fırkası tamamıyla esir oldu, iki fırkası da dağıldı. Yunanlılar İzmit'i tamamen tahliye ederek hücuma başladıkları noktalara geri çekildiler. Pek çok savaş malzemesi Türkler tarafından ele geçirildi. Bu darbe aynı zamanda İngiliz Genelkurmayı'na indirilmiştir. Çünkü dört İngiliz kurmay subayı Yunan karargahında bulunduğu gibi, her fırkada da bir İngiliz kurmay subayı bulunuyordu."[42] denilmiştir.

Beşinci sayının baş makalesi ise İkinci İnönü zaferine ayrılmıştır. M.R. imzalı ve "Yunan Hezimeti" başlıklı bu makalede Yunan delegelerinin Londra Konferansı sırasındaki tutumlarıyla alay edilerek, "Afrika Bedevileri bile Avrupa'nın muntazam ordularına karşı vatanlarını senelerce müdafaa ederken, her türlü kıymet ve askeri yetenekten mahrum Yunan ordusunun Anadolu'yu baştan başa istila edebilmesi için ne büyük vesaite ve ne büyük fedakarlığa ihtiyaç duyacağını önceden kestirmek için dahi olmak gerekmezdi"[43] denilmiş, aynı yazıda Yunanlıların emperyalistler arası çekişmelerin sonucu olarak "kurban bayramında süslenen koçlar gibi Anadolu mezbahasına gönderildikleri" belirtilerek, yenilginin faturasını Yunan halkının ödeyeceğine dikkat çekilmiştir.

İnönü zaferi içinse, "İnönü ilk Haçlı ordusunun mağlub olduğu yer olmakla meşhurdur. Bu sefer de İngiliz emperyalistlerinin uşağı olan Yunan ordusunun hezimetiyle ünlendi. Biz bu hezimeti bütün mazlum milletlerin kurtuluşunun bir işareti sayıyoruz." denilmiştir. Daha sonra taraflar arasındaki güç dengesinin eşitsizliğine dikkat çekilerek, yine de maneviyatı daha üstün olan Türk tarafının zafere ulaşacağı vurgulanmakta, Yunan ordusu, "adi yürekli, İngiliz uşağı, maneviyatı bozuk" olarak nitelendirilmektedir. Daha sonra Yunanistan'ın iktisadi durumunun bozukluğuna, ordudaki disiplinsizliğe dikkat çekilerek "İlk Türk taarruzunda daha geri hatlara çekileceklerdir. Türk ordusunun kuzey ve güney gruplarının irtibatını kesmesi Gunaris'in kurmay heyetiyle birlikte durumu yerinde görmek üzere koşmasına neden oldu. Bu incelemeden sonra dar sahil şeridine çekilirler. Sahilde hazır bulunan İtilaf devletleri ve Yunan gemileri onları başarıyla (!) memleketlerine götürür. Türk milleti emperyalist ve zalimlerin

uşağı Yunanlıları muazzez topraklarından atmayı başaracaktır."[44] denilmiştir.

Burada dikkat çekici olan nokta şudur ki, Anadolu'daki Türk-Yunan çatışmasıyla ilgili olarak yazılan tüm yazılarda Türk zaferine hiç tereddütsüz, tam bir inanç ifade edilmektedir. Hatta inançtan da öte askeri harekatların nasıl gelişeceği, zamanlamaları, muhtemel sonuçları doğru olarak tahmin edilebilmekledir. Yazılardaki askeri terimlere yatkınlık, bu terimlerin rahatça kullanılabilmesi de bunları askerlerin veya askerlik tekniğini bilen kişilerin yazdığı izlenimini vermektedir.

Sakarya savaşından sonra yazılan imzasız yazı, hem sonuca duyulan güçlü inanç ve hem de askeri değerlendirmelerin yetkinliği bakımından iyi bir örnektir. Yazının girişinde Yunan ordusunun İngiltere tarafından bu çatışmaya zorlandığı iddia edilerek, "Yunan komutanları Türk ordusunu mutlaka yeneceklerine inanmış olmalıdırlar ki, askerliğin şaşmaz kurallarını unutarak Sakarya boylarına kadar ilerlediler" denilmiş, zaferin Yunan tarafında olduğu yönündeki bazı iddiaları cevaplamak için bir takım hesaplara girişilmiş ve Yunan ordusunun şu anda bulunduğu yerden yola çıkarak ne kadar geri çekilmiş olduğu hesaplanmış ve bu mesafenin uzunluğu ortaya konularak, bunun sadece bir kaçış olabileceği sonucuna varılmıştır.

Ayrıca hesaplamalardan, yazarın bölgeyi de iyi tanıdığı sonucu çıkmaktadır. Bu değerlendirmelerden sonra, çatışmanın kesin olarak Türk tarafının zaferiyle sonuçlandığı sonucuna varılmış ve "Tahminimize göre bu mağlubiyet Yunan ordusunun Anadolu'da uğrayacağı felaketlerin başlangıcıdır" denilmiştir.[45]

Sakarya zaferinden sonraki yazılarda Türk-Yunan ça-

tışması konusunda büyük bir rahatlık göze çarpmakta, adeta savaşa bitmiş gözüyle bakılmaktadır. Büyük zaferden bir kaç ay önce yayınlanan, 15 Nisan 1922 tarihli dergideki Paris konferansını değerlendiren bir yazıda, "şimdi Türkiye iç ve dış siyasi durumu, maddi ve manevi kuvveti itibarıyla hayli güçlenmiştir. Buna karşılık Yunanistan askeri yenilgi, ordusundaki hoşnutsuzluk, mali sıkıntıları vesair dolayısıyla tarihinin en vahim bir anındadır."[46] denilmektedir. Bu tarihten sonra artık bütün dikkatin İngiltere'nin oynayabileceği oyunlara yöneltildiği görülmektedir.[47]

Yunanistan konusuna son vermeden önce Yunanistan'daki iç siyasal gelişmelerin de zaman zaman dergide haber olduğunu belirtmeliyiz, ikinci sayıda "Yunanistan'da fırka çekişmeleri rezilane bir surette devam ediyor" denilerek, İngiltere'nin gerektiğinde Kral'ı kaçırmak amacıyla Pire limanına iki savaş gemisi gönderdiği haberi verilmiştir.[48]

Beşinci sayıda, "Yunanistan'da iç mücadele artıyor, iktisadi ve mali buhranlara sebep olan askeri durum Yunanistan'ı büyük felaketler arifesinde bulunduruyor. Barış vaad ederek tahta gelen Kral'ın mevkii tehlikeye düşmüştür"[49] sekizinci sayıda, "Yunan Kralı taarruzu idare etmek üzere İzmir'e gitmişti. Kral İzmir'e girerken törene katılan Yunan askerleri tarafından ıslıklandığını ve bu yüzden bir çok tevkifat yapıldığını Fransız, İtalyan ve İngiliz gazeteleri yazıyor"[50] şeklinde haberler yer almıştır.

Zaferden sonra S. imzasıyla yayınlanan "Anadolu Harbinin Son Safhası" başlıklı yazıda, zaferden önceki bir yıl, taarruzdan önce Yunan kuvvetlerinin durumu, Büyük Taarruz, hangi Yunan fırkasının nerede bulunduğu, mevcudu, Yunan Genel kurmayı içindeki anlaşmazlıklar ayrıntı-

lı olarak anlatılarak nihayet son söz söylenmiştir, "Şanlı Türk ordusu yalnız kendi tarihine değil, askerlik tarihine de pek şanlı bir sefer ilave ederek Anadolu topraklarını katil, kundakçı, ırz düşmanı Yunanlılardan hamd olsun temizlemeye muvaffak oldu"[51]

Bolşeviklerle Kurulan Şartlı Dostluk

Liva el-İslam'da Sovyet Rusya ile ilgili yorumlar, Enver Paşa'nın Bolşeviklerle olan ilişkilerinin seyrine göre iki farklı içerik göstermiştir. Birinci dönem, Enver Paşa'nın Bolşeviklerle ittifak halinde bulunduğu Ağustos 1922'ye kadar uzanmaktadır. (Buradaki tarih yanıltmamalıdır. İleride Enver Paşa başlığıyla değinileceği gibi, Enver Paşa'nın özellikle Türkistan'a geçtikten sonra Berlin'le haberleşmesi aksamış ve Berlin gelişmelerden çok geç haberdar olmuştur. Enver Paşa'nın Türkiskan'a geçtiği haberinin ilk olarak verildiği tarih 1 Ağustos 1922'dir ki, Enver Paşa zaten bundan üç gün sonra ölmüştür.) İkinci dönem Enver Paşa'nın Türkistan'a geçerek Bolşeviklere karşı mücadeleye giriştiği dönemdir ki, bu dönemde Bolşeviklerden İslam düşmanı, katil, yalancı, hilekar, gibi sıfatlarla söz edilmektedir.

Bolşeviklerle ittifakın sürdüğü bu birinci dönemde Sovyet Rusya İslam aleminin İngiltere'ye karşı en yakın dostu ve müttefiki olarak görülmüş ve gösterilmiştir. Birinci ve ikinci sayılarda Batum'un işgali[52] ve Buhara-Rusya İttifakı[53] haberlerinin kısaca verilmesinden sonra, üçüncü sayının başmakalesi Sovyet Rusya ile ilişkilere ayrılmıştır.[54] Makale imzasızdır, İngiltere konusu açıklanırken de değinildiği gibi, bu makalede İslam alemini Bolşeviklerle dostluğa İngiliz siyasetlerinin zorladığı belirtilerek, "Müslü-

manlar İngiltere'ye zıd olan her kuvvete ve bu vecheyle Rusya'ya bütün samimiyetleriyle ellerini uzattılar.

Bundan daha tabii bir şey olamazdı. Çıkarları İngiltere'nin çıkarlarına zıd olan her millet ve hükümet, Müslümanların doğal bir müttefikidir" denilmiştir. Bolşevizm konusunda İslam aleminde uyanabilecek kuşkuları gidermek için de, "O milletin ve hükümetin iç siyaseti ve şekli biz müslümanları asla ilgilendirmez. Hele bu hükümetin itilaf devletlerinin emperyalizmini, kapitalizmini, veya bunların tabirince medeniyeti tehdit etmesi bizi en son düşündürecek bir meseledir." denilerek, adeta İslam alemi Rusya'yla dostluğa ikna edilmeye çalışılmaktadır. Ancak bu arada üstü kapalı bir şekilde de olsa Bolşevikler de uyarılarak, "İngiltere izlediği caniyane siyasetlerle Ruslara pek büyük bir kuvvet kazandırdı ki, bu da İslam dostluğudur.

Ümid ediyorum ki Şuralar Rusya'sı bu kuvvetin kudretini takdir edecek ve İngiltere'nin düştüğü hataya düşmeyecektir. Rus kavmi asırlardan beri münasebette bulundukları İslamların hem dostlukta, hem de düşmanlıkta ne kadar mert ve namuslu olduklarını pek iyi bilirler. Ruslar Müslümanları inançlarından inhiraf ettirmeyi tecrübe etmeyeceklerdir. Böyle bir tecrübenin bugün yan yana olan pek mühim iki kuvveti karşı karşıya getireceğini Rus siyaset ricali pek iyi bilirler"[55] denilmiştir. Enver Paşa'nın henüz Moskova'da bulunduğu, Bolşeviklerle ilişkilerin en iyi döneminin yaşandığı günlerde bile Bolşeviklere karşı böylesine güvensiz ve tehditkar bir dil kullanılması dikkat çekicidir. Bu, gerçekten bir uyarı olduğu kadar, İslam alemine, özellikle de Rusya Müslümanlarına, Bolşeviklerle ilişkilerin 'şartlı' olduğu mesajının verilmesi için yapılmış olmalıdır.

Yazının sonunda Rusların o güne kadar Afganistan, Buhara, Hive gibi İslam memleketlerinde uyguladıkları siyasetlerden övgüyle bahsedilerek bunun devamı temenni edilmekle ve Rusların emperyalizme karşı açtığı savaşta Türkiye'nin önemine dikkat çekilerek, Türkiye'ye karşı dostluğun daha açıkça gösterilmesi istenmektedir. Ancak dostluğun sürmesinin Müslümanların inançlarına saygı gösterilmesi şartına bağlı olduğu bir kere daha hatırlatılmaktadır.

Aynı sayının kısa haberler bölümünde "Fransa Haberleri" başlığıyla Fransız hükümetinin Rus General Wrangel'e, İstanbul'daki Rusların iaşesine muktedir olmadığını bildirdiği haber verilerek, "Fransız hükümeti General Wrangel'e aşağıdaki seçeneklerden birini kabul etmesini bildirdi. 1.) Güney Amerika'ya göç. 2.) Fransa sömürgelerinde hizmet kabul etmek" denilmiş ve "Yabancılara alet olarak vatanı aleyhinde silah kullanan bir General ancak böyle bir mükafata müstehaktır. Acaba bazı şaşkın vatandaşlarımız bundan ibret alırlar mı?"[56] şeklinde Liva el-İslam'ın da bir notu eklenmiştir.

Bundan sonra sekizinci sayıya kadar doğrudan doğruya Rusya ile ilgili herhangi bir haber veya yoruma rastlanılmamaktadır. Beşinci sayının kısa haberler bölümünde İngiltere ve Fransa'da komünist hareketin geliştiğine dikkat çekilerek, "Fransa'da 1919 kura askerlerinden bir müfreze sevk edilirken onyedi kişilik bir komünist çetesi hücum ederek bunları dağıtmıştır. Bunun üzerine hükümet kuvvetleriyle ihtilalciler arasında kanlı bir çatışma çıkmıştır"[57] denilmiştir. Sekizinci sayıda ise bir sonraki sayıda da devam eden ve Kafkasya'yı değerlendiren M.R. imzalı bir makale yer almıştır.

Burada, "Kafkasya'da cereyan eden olaylar Türkleri her

zaman kendi iç meseleleri kadar ilgilendirmelidir"[58] denilerek, Kafkasya üzerinde Rus ve İngiliz çekişmeleri anlatılmakta, daha sonra, "Savaş bitti. Rusya'da Avrupa kapitalistleri için büyük bir tehlike olan Bolşeviklik ortaya çıktı" denilerek mütarekeden hemen sonra İngilizlere Türk'ün meşru haklarını kabul etmeleri şartıyla "Kafkas cephesinden Bolşevik tehlikesinin temdid olunabileceği hakkında" bazı Türklerin tavsiyeleri olduğu, ancak İngiltere'nin zafer sarhoşluğu içinde bu teklifleri kabul etmediği açıklanmaktadır.[59]

Yazının bir sonraki sayıda devam eden bölümünde İngiltere'nin Ermeni ve Gürcüleri Osmanlı ve Azerbaycan Türkleri üzerine kışkırttığı ifade edilerek, Türklerin Ermenilere acıyarak son bir darbe vurmaya mecbur olduğu belirtilmekte ve "Ermeniler son darbeyi yedikten sonra Anadolu Türkleriyle Bolşevikler arasındaki ilişkinin kuvvetlendiğini görüyoruz. Bu ilişkiye şüphesiz İngiltere'nin yanlış siyaseti sebeb olmuştur" denilerek, bu ilişkinin pek de istenen bir ilişki olmadığı bir kere daha ima edilmektedir.[60]

Daha sonra İstanbul'dan Ermenistan, Gürcistan, Azerbaycan, Dağıstan ve Kuzey Kafkasya'dan oluşan bir Kafkas Birliği kurulacağı yönünde haberler yayıldığına dikkat çekilerek bu girişimlerin Bolşeviklerle Türklerin arasını açmak için bir İngiliz oyunundan başka bir şey olamayacağı iddia edilmektedir. "İngiltere Kafkasya siyasetinde samimi ise, Türk'ün son hadde kadar indirilen hukukunu tanısın. O zaman Türklerin de arzu ettiği Kafkasya Cumhuriyetleri Birliği derhal kurulur" denilerek, bütün İngiliz düşmanlığına rağmen, ittifak değiştirmekte ne kadar esnek olunabileceğinin de bir örneği verilmiştir.

Derginin 14. sayısında Paris konferansı kararları değerlendirilirken, İngiltere'nin özel şirketlerin taraflara silah satışını desteklemesi yönündeki kararının Türkiye aleyhine olacağına dikkat çekilmiş ve "Bu suretle Yunanlılar arkalarında kesesi altın, depoları silah dolu İngiltere olduğu halde harbe devam ediyorlardı. Halbuki Türkler senelerce savaşmış, ezilmiş, sarsılmış ve arkalarında uzun savaşlar sonucunda keseleri olduğu gibi depoları da boşalmış Ruslar olduğu halde savaşa devam ediyorlardı"[61] denilmiştir. Türkiye ve Rusya'nın durumuyla, İngiltere ve Yunanistan'ın durumu açıkça birbirine benzetilmiştir.

Sovyetlerle İlişkilerin Bozulması

Bundan sonra Rusya'yla ilgili uzun bir suskunluk devresi vardır. Bu suskunluk dergide Bolşeviklere açıkça cephe alındığı 1922 yılı Ağustos ayına kadar sürmüştür, 1 Ağustos 1922 tarihli 11-12. sayıda "Bolşeviklerin Kafkasya ve Türkistan'ı İstilası ve Enver Paşa" başlıklı baş makaleyle köprüler tamamen atılmıştır. Makalede mütarekeden sonra gelişen olaylar ve Anadolu'da ortaya çıkan mücadele hatırlatılarak, "Milletin pek kuvvetli düşmanlara karşı giriştiği bu mevcudiyet mücadelesinde muvaffak olabilmesi için harici bir yardıma ihtiyaç vardı.

Bu yardımın ancak Bolşevikler tarafından gelebileceğine umumi bir kanaat hasıl olmuştu."[62] denilmiş, Bolşeviklerle ittifakın nedeni böyle açıklanmaya çalışılmıştır. Ancak Bolşevikler bu durumdan kendi çıkarları için istifade etmiş, "Bir taraftan Türk münevverleri bu hususta Bolşeviklerle anlaşmaya çalışırlarken, diğer taraftan Lenin'in ajanları da İstanbul'da, Anadolu'da ve bilhassa Azerbaycan'da Türklerin hissiyatından pek güzel istifade etmesini

bilerek, mahirane yalanlarla, bol vaadlerle hakiki maksatlarını gizleyerek" Osmanlıları amaçlarına alet etmişlerdir. Böylece "Kırmızı ordunun, hatta sırf Müslümanlardan mürekkep yeşil ordunun Anadolu'ya yardıma gidebilmesi için yol açılması lüzumunu öne sürerek Kuzey Kafkasya ve Azerbaycan'ın bila-harb işgali zeminini hazırlamışlardır."

Bolşevikler Kafkasya'ya yerleştikten sonra İhtilal'in başlangıcında Ruslar aleyhine hareket etmiş olan İslamlardan intikam almaya koyulmuşlar, katliamlar yapmışlardır. Bu katliamlardan kurtulanlar da açlık yüzünden zarara uğramışlar, iki milyondan fazla insan açlık yüzünden ölmüştür.[63]

Makaleye göre tam bu sırada Enver Paşa Rusya'ya geçmiş ve gerek memleketi, gerekse diğer İslam ülkeleri için yardım sağlamaya çalışmıştır. Bolşevikler kendisinin İslam alemi üzerindeki nüfuzundan yararlanmak için iyi davranmışlar ve Enver Paşa vasıtasıyla İslam ülkelerinden Bakü Kurultayı için delegeler toplamışlardır. Böylece hem İslam aleminin desteğini almışlar, hem de İngilizlerle pazarlık gücü elde etmişlerdir. Bu dostluktan Bolşevikler daha karlı çıktıkları halde idareleri altında bulunan İslam memleketlerinde ifna siyasetinden vazgeçmemişlerdir. Her gün halkın şikayetlerini dinleyen Enver Paşa Bolşevikleri uyarmış, ancak uyarıları dikkate alınmayınca, çoktan beri arzuladığı Türkistan seyahatine çıkmıştır.

Aşağıda bu dönem ayrıntılarıyla ele alınacaktır.

Enver Paşa'nın Yazıları

Derginin çıkışından altıncı sayıya kadar Enver Paşa'dan doğrudan veya dolaylı olarak hiç söz edilmemiştir. Altıncı sayının baş makalesinde "Mühim Bir Mektup" baş-

lığıyla ve "öğüt gazetesinde intişar eden bir mektubu ehemmiyetine ve mesleğimize tamamen tevafukuna binaen karilerimizin nazar-ı mütaalasına arz ediyoruz" alt başlığıyla, Enver Paşa'nın öğüt gazetesine yazdığı ve orada yayınlandığı iddia edilen bir mektubu yayınlanmıştır. Mektup Enver Paşa'nın diğer yazılarında olduğu gibi, A. imzasıyla yayınlanmıştır.[64]

Enver Paşa mektubuna kendisinin şimdiye kadar ne yaptığının haklı olarak merak edildiğini, şimdiye kadar olan sükutunu bozarak bu merakı gidermeye çalışacağını belirterek başlamaktadır. Daha sonra kendisinin 1908 inkılabından evvel, inkılapta, Trablusgarb'da, Balkan Harbi'nde ve Harb-i Umumi'de ne düşünüyorsa, bugün de aynı şeyleri düşündüğünü belirterek, bunun ne olduğunu da şöyle açıklamaktadır: "Bu da pek basittir. Avrupa ve Amerika'nın işletilen amelesinden (daha) ziyade sıkılan, canı çıkarcasına işlettirilen esir Şarkın içinde, bütün Avrupa nüfusuna muadil olan dörtyüz milyonluk İslam'ı kurtarmak için bu kitleyi harekele getirmektir."[65]

Buradaki vurgu dikkat çekicidir. Buna göre kendisi eskiden beri İslam dünyasının kurtuluşu için mücadele düşüncesindedir. Ancak bu mücadeleye şimdiye kadar girişememiştir, çünkü; "Fas'dan ta Hind'e, Çin'e, Cava'ya kadar uzanıp giden, hisleri ve tali'leri bir olan bu insan yığınını şimdiye kadar Türkiye'ye zarar gelir diye açıkça harekete getirmeye savaşmaktan" çekinmiştir. Ancak Harb-i Umumi'ye girişimiz sayesinde Rusya'da çarlık yıkılmış ve yerine kurulan Bolşevik idaresi emperyalizmin karşısına kanlı bıçaklı bir düşman olarak çıkınca İslam alemi kendisine nefes aldıracak bir dost bulmuştur. Enver Paşa, "Bir taraftan bu idare sayesinde, Rusya Çar idaresi zamanında karacahil kalmaya veya Ruslaşmaya mahkum olan Müslü-

man gençleri benliğini tanımaya başlarken" diyerek Bolşevik yönetimini de övmektedir.

Daha sonra büyük zorluklarla Moskova'ya geçişini anlatarak burada başta Türkiye olmak üzere bütün Müslüman memleketlerinin kurtuluşu için çalışmaya devam ettiğini belirten Enver Paşa, Talat Paşa'nın Berlin'de ve Cemal Paşa'nın Afganistan'da aynı fikir etrafında çalışmaya devam ettiklerini, bunda ne fırkacılık ne de kişisel çıkar bulunmadığını söyleyerek, "Bu bir kanaat ve hayatımda lezzet duyduğum bir kurtuluş mücadelesidir" demektedir.

Daha sonra kendisinin ve arkadaşlarının durumunun Anadolu'ya zarar vermeyecek bir nitelikte olduğunu, Anadolu hükümeti namına hiçbir resmi girişimde bulunmadıklarını, aksine kendilerine bu yolda yapılan müracatlara bile Anadolu'yu gösterdiklerini belirterek "İngiliz, Fransız vesair emperyalist hükümetlere karşı olan mücadelemizde Anadolu'yu bizim yüzümüzden kimse sıkıştıramaz" demektedir. Bilindiği gibi bu günler Anadolu'da eski İttihatçılar ve Enver Paşa hakkında suçlamaların arttığı, hatta Enver Paşa ülkeye girerse tutuklanmasına karar verildiği günlerdir. Enver Paşa'ya karşı Anadolu'nun temel dayanağı İttihatçı manevralarının Türkiye'nin durumunu güçleştireceği yönündeki suçlamalardır. Enver Paşa bunlara cevap veriyor olmalıdır.

"Avrupa Amelesinden Bin Kat Fazla Ezilen İslam Alemi"

Daha sonra kendi çalışmaları ve İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı hakkında bilgiler veren Enver Paşa, "işte böylece garbdeki ezilen ameleyi kurtarmak için onları kapitalizm ve emperyalizme karşı ihtilale sevketmek üzere kır-

mızı bayrağını açan komünizm ile bu emperyalizme karşı mücadele hududuna dek yollarımız birleşti, İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı'nın ay yıldızlı kırmızı bayrağı altında Avrupa amelesinden bin kat daha fena vaziyetle kurun-u vusta (ortaçağ s.g.) esirleri gibi kırbaç ve ölüm tehditleri altında işletilen İslam alemini ihtilale sevke çalışıyoruz." diyerek, bu mücadeleye hayal diyenlerin bulunduğunu, ancak kendilerinin bu mücadeleden kısa vadede sonuç beklemediklerini, eninde sonunda emperyalizmi çökertecek sağlam ve iyi beslenmiş bir ateş yakmak ve bu mücadeleyi sağlam bir teşkilata bağlamak amacında olduklarını yazmaktadır.

Daha sonra Anadolu ile ilgili düşüncelerini açıklayan Enver Paşa, "Biz istiyoruz ki, artık bir hükümet ordusu, bir esir Anadolu halkını işletmesin" diyerek, komünizm, halkçılık, liberal demokrasi, popülizm, anti-emperyalizm karışımı şu ilginç fikirleri ileri sürmekte ve bu fikirleri Halk Şuralar Fırkası programına dayanak olarak göstermektedir; "ve halk da kendisini köle farzederek her yapılana boyun eğmesin. Her işi hükümetten beklemesin. Bu köklü esaretten hakikaten kurtulsun. Bunun için de halkı idare edecek kendisi olsun. İdare makinasına koşulacaklar, gitsin kendisini halka beğendirsin. Onunla anlaşsın, koklaşsın, onun derdini, dileğini bilsin, öylece işe koyulsun. Yoksa eğer Anadolu'nun nurlu dediğimiz aklı erenleri bu hakikati tanımamak ister ve halkı topla, tüfekle kendine ram etmeyi düşünürse hem kendisi ve hem de Anadolu halkına yazık eder.

Sonra esir gibi idareye alıştırdığı Türklerle birlikte emperyalizm arabasına bir daha kurtulmamak üzere koşulmuş kalır." Bu nedenle Halk Şuralar Fırkası programının Anadolu'da tatbikine taraftar olduklarını söyleyen Enver

Paşa, kendisinin ve arkadaşlarının post peşinde olmadıklarını bir kez daha tekrarlayarak mektubuna son vermektedir.

Burada bir kere daha hatırlatılmalıdır ki, bu günler eski İttihatçılarla Anadolu hareketinin liderleri arasında gerginliklerin yaşandığı, hatta Enver Paşa'nın ülkeye girmesi halinde tutuklanarak Ankara'ya gönderilmesi hakkında Genel Kurmay Başkanı Fevzi Paşa'nın talimat verdiği günlerdir.[66] Daha önce de işaret edildiği gibi Enver Paşa'nın da Anadolu'da kendileri aleyhine gelişen olaylardan haberi vardır ve Mayıs 1921'de M. Kemal'e buradaki mektubuna benzer bir mektup yazarak kendisinin ve arkadaşlarının durumunu uzun uzun anlatmıştır.[67]

Enver Paşa'nın bundan sonra peş peşe beş sayıda daha yazıları yayınlanmıştır. Yazılarının tümü birinci sayfadan baş makale olarak verilmiştir. 15 Haziran 1921 tarihli 7. sayıdaki makalenin başlığı "Talat Paşa ve Katli"[68]dir. Enver Paşa burada Talat Paşa'nın hürriyet uğruna giriştiği zorluklarla dolu mücadelesinden övgüyle söz ederek "gözünden ziyade kıskandığı vatanını kurtarmak için harbe girmek taraftarlarının birincilerinden oldu" demektedir. Daha sonra sözü Ermeni olaylarına getirerek, "Ermenilerin daha emin mıntıkalara nakli karargir olduğu zaman, bunun icrasını belki askerler icab-ı askeriye dolayısıyla şiddetle tatbik ederler diye nakil keyfiyetini Dahiliye Nezareti almış idi" demektedir.

Talat Paşa'nın Öldürülmesi

Talat Paşa'nın bu konuda büyük hassasiyet gösterdiğini belirttikten sonra, yolsuz ve vesait-i nakliyesiz, ordunun bile ihtiyacını temine kafi olmayan bir arazide nakil

keyfiyeti epey müşkilata tesadüf etti. Buna hiç umulmadık büyük bir müşkil de katıldı" diyerek, Rus ordusundan kaçıp doğudan batıya doğru gitmekle olan Müslüman göçmenleriyle, kuzeyden güneye doğru yürümekle olan Ermeni kitlesinin karşı karşıya geldiğini, daha önce Ermeni zulmüne uğrayan Müslümanlarla Ermenilerin birbirine girmesinin engellenemediğini, olayların asıl suçlularının Ermeniler olduğu gibi, iki taraftan da kayıplar olduğunu ve hatta bu arada jandarmaların dahi ölmüş olduğunu yazmaktadır. Enver Paşa'ya göre işin acı tarafı bu olaylar sırasında en büyük hassasiyeti gösteren Talat Paşa'nın "Berlin'in ortasında" güya bunların intikamını almak için vurulmuş olmasıdır.

Enver Paşa Ermeni katilin bu işi tek başına yapmasının mümkün olamayacağına dikkat çekerek, Venizelos ve Lord Kitchner'ın Talat Paşa'yı öldürtmek üzere daha önce İstanbul'a üç Ermeni gönderdiklerini, ancak bunların İstanbul polisi tarafından yakalandıklarını hatırlatarak, faillerin belli olduğunu ima etmektedir.

Enver Paşa Almanlara da önce "Türk ve Alman milletlerinin ebedi dostluğuna güvenerek Berlin'e iltica eden Türk sadrazamını" koruyamadıkları için, daha sonra da mahkemedeki maskaralıklar için sitem etmektedir. Liman (von Sanders) Paşa'nın Talat Paşa'nın ısrarına rağmen Ayvalık Rumlarının tehcirinde ısrar ettiğini hatırlatarak, "General Liman'ın bazı sözlerini maziyi hatırlayamayacak kadar bunamış olduğuna mı verelim" demektedir.

Katilin serbest bırakılmasının İngiltere'nin hoşuna gideceğini, ancak bundan Alman milleti için bir hayır ummamak gerektiğini belirten Enver Paşa, "Ey Türk ve Müslümanlar size söylüyorum! İste milyonlarca kahramanımızın kanını birlikle döktüğü ve kendimize ebedi dost

sandığımız bir milletin en adil olması gereken bir mahkemesi ve hükümeti bize ihanet ediyor." diyerek yazısını şöyle bitirmektedir; "Binaenaleyh en ibtidai kanuna dönmek lazımdır. O da nasıl millet olarak bugün bütün bir zulüm dünyasına karşı yalnız başımıza mücadele ederek hakkımızı müdafaa ediyorsak, şahsi hukukumuzu da, hatta Almanya gibi dost bir memlekette bile, kendi kuvvetimizle müdafaaya mecbur kalıyoruz. Buna göre hareket edelim"

"Moda Diye Avrupa'nın Herşeyini Taklit Etmeyelim"

Enver Paşa'nın belki de en ilginç yazısı milliyetçilik sorununa değindiği 1 Temmuz 1921 tarihli sekizinci sayıdaki yazısıdır.[69] Yazının başlığı Enver Paşa'nın bu konudaki fikirlerinin de bir ipucu niteliğindedir: "Dikkat Edelim, Aldanmayalım"

"Son zamanlarda moda diye Avrupa'nın her şeyini bilerek bilmeyerek taklide savaştığımız sırada, milliyet modasını da kendimize zarar verip vermeyeceğini düşünmeyerek, Avrupalıların bize sokmak istedikleri şekilde almaya başlayanlarımız görüldü" diyerek yazısına giriş yapan Enver Paşa, kendisinin de bu yöndeki çabalarını unutmuş görünerek, "Harb-i Umumi esnasında birer müstakil Türklük, Araplık ilh.. cereyanı çıkarıldı" diyerek, son zamanlarda Anadolu'dan Çerkezlik, Arnavutluk, Boşnaklık yönünde bölünme haberleri geldiğine dikkat çekmekte, İngilizlerin geçmişte Mısır'da "Türklüğe ve İslamlığa muhalif bir Mısır milliyet cereyanı" çıkarmaya çalıştıklarını hatırlatarak İstanbul basınında Çerkezler aleyhine çıkan haberlerin de İngiliz casusları tarafından bölünme meyda-

na getirmek için ortaya sürülmüş fikirler olduğunu iddia etmektedir.

Enver Paşa'ya göre İngilizler ve Fransızlar milletlerin henüz gözlerinin açılmamış ve örneğin Mısır'da olduğu gibi Hıdiv'in veya Tunus'ta olduğu gibi bir Bey'in emirlerine bağlı oldukları zamanlarda bunları satın alarak bu milletleri kendi ellerinde oyuncak etmekteydiler. "Son zamanlarda bu siyaseti Sultan Vahdettin'i elde ederek Türkiye'de tatbik etmek istediler" fakat artık bu siyasette başarılı olmaları mümkün değildir. Çünkü İslam ailesi içindeki unsurlar uyanmıştır.

Milletleri başındakileri korkutarak veya satın alarak elde edemeyeceğini anlayan İngiltere'nin başka yollar deneyeceğine dikkat çeken Enver Paşa, bu yollardan birinin Ulema ile gençleri karşı karşıya getirmek olacağını, ancak bunun da inşallah başarılı olamayacağını temenni ederek "her tarafta zalime karşı hareket yürüyor, canlı canlı ilerliyor" diyerek, İngiltere'ye karşı Hindistan, Fas, Tunus, Cezayir, Trablus, Mısır, Suriye, Irak, İran, ve Sudan'daki mücadelelerden örnekler vermektedir.

Lord Cromer'in, Müslümanlar kendilerini idare etmeye kabiliyetli değillerdir dediğini hatırlatan Enver Paşa, "Pek ala o halde Güney Afrika Boerleri de acaba Müslüman mı idi? İrlandalılar herhalde İngilizlerden daha mutaassıb Hıristiyan olmasına rağmen neden onların hak-ı hayatı ve istiklali tanınmıyor?" diye soruyor, ancak bu iyi sorulmuş sorunun cevabını kendisi de vermiyor.

Yazının sonunda şahısların hatalarını milletlere atfetmemek gerektiğini hatırlatan Enver Paşa, Şerif Hüseyin ve oğullarının ihanetinden Arap milletinin sorumlu tutulamayacağını, Faysal'ın günahlarının da şahsına münhasır

olduğunu ve bunların kendi cezalarını çekeceklerini ve Arap milletinin bunlar yüzünden zarara uğramamasını temenni ediyor ve, "işte el birliğiyle böyle hakikati görerek çalışırsak hürriyet ve saadete nail oluruz. Aksi halde boynumuza geçmiş bulunan esaret boyunduruğu altında daha birçok nesillerimiz mahvolur. Biz de ecdat ve efradımıza karşı vazifemizi yapmadığımızdan dolayı ilelebet lanetlere layık kalırız" diyerek yazısına son veriyor.

Bundan sonraki iki yazısında İngiltere'nin İstanbul ve Ortadoğu politikaları üzerinde duran Enver Paşa, dokuzuncu sayıdaki "İstanbul'da İngiltere"[70] başlıklı yazısında 1884 yılında İskenderiye bombardımanı ile başlayan Mısır'ın işgali ile, İstanbul'un işgali arasında top seslerinin duyulmamasından başka bir fark göremediğini belirterek, İngilizlerin o zaman Türkleri ve Fransızları oyalamak suretiyle sonunda Mısır'ı tamamen ellerine geçirdiklerini, İngiltere'nin bugün aynı şeyi İtalya ve Fransa'ya yaparak İstanbul'a tamamen yerleşmeye çalıştığını öne sürmektedir.

Fransa'nın bugün bize yakınlık göstermesine fazla bel bağlanmaması gerektiğini, Avrupa'da elde ettikleri tavizlere göre onların da bizi İngiltere'ye parça parça sattıklarını hatırlatarak, 1904 (Mısır) anlaşmasına benzer bir anlaşmayla bizi İngilizlere büsbütün kurban edebileceklerini hatırlatmaktadır. Dolayısıyla tek kurtuluş umudu kendi gücümüze güvenerek mücadele etmektir.

Bir sonraki sayıda yine aynı konuya değinen Enver Paşa, İngiltere'nin İstanbul'da bir yandan, elde ettiği Ferid Paşa vasıtasıyla istediği gibi at oynattığını belirterek, diğer yandan İngiliz Muhibleri Cemiyeti'nin çığırtkanları Refi Cevad ve Ali Kemal'in kamuoyunu İngiliz mandasına hazırlamaya çalıştıklarına dikkat çekerek "İngilizlerin Mı-

sır'da, Hindistan'da yaptığı vahşetler, cinayetler meydanda iken buralarda akmakta devam eden İslam kardeş kanının dumanı çıkarken, bu makule çığırtkanlar Anglo-sakson ırkının o kıt'alarda yaptıkları iyiliklerden bahsetmekten, refahın İngiliz boyunduruğuna girmemizde olduğunu söylemekten, yazmaktan utanmalıdırlar."[71] demektedir.

"Köpek Gibi Yaşamaktansa Ölmeyi Göze Almak..."

İngilizlerin İstanbul'da yerleşmekte kararlı olduklarını söyleyen Enver Paşa, Mısır'ı İngiliz idaresinde bir Sultanlık durumuna indiren İngiliz siyasetinin İslamların son dayanak noktası olan Türkiye'ye karşı da aynı siyaseti izlediğine dikkat çekerek, "teşekkür edelim ki, bu mücadelede Anadolu Türkünün başında bulunanlar, o zaman Mısır işini idare eden Arabi paşalar değildir, işte bu fark bize ümid veriyor" demektedir. Bundan sonra kısa vadede bir sonuç beklemediğini, hatta İstanbul'a şimdilik kaybedilmiş gözüyle baktığını gösteren şu cümlelerle yazısına son vermektedir. "Böylece belki bugün maddeten gaib olmaya mahkum olan İstanbul'u, münasib fırsat zuhurunda ele geçirecek bir Anadolu'nun olsun elimizde kalacağından ümidimizi kesmiyoruz."

Enver Paşa'nın 15 Ağustos 1921 tarihli 11. sayıda yayınlanan yazısı, "Kendimizi Bilelim" başlıklı ve eğitim-öğretimin önemine dikkat çeken, cahilliğin zararlarını hatırlatan kısa bir yazıdır. Okuma yazma öğrenerek gözü açılacak olan halkın gerçekleri daha kolay ayırdedebileceği, kendisine söyleneni daha kolay anlayabileceği ve böylece hak yolunun nerede olduğunu bulabileceği gibi bilinen yaklaşımları içeren, siyasal sorunlardan hiç söz etmeyen bir yazıdır.[72]

Enver Paşa'nın Liva el-İslam'daki A. imzalı son yazısı 1 Eylül 1921 tarihli 12. sayıdaki "Biricik Yol" başlıklı yazıdır. Yazı çok kısadır. Ancak ilginç bir ruh halini yansıtmaktadır. Esir İslam aleminin küçüğünden büyüğüne kurtuluş mücadelesine girmesi ve vakit kaybetmeksizin buna hazırlanması gerektiğini söyleyen Enver Paşa, böyle umumi bir hareketin zalimlerin dikkatini çekerek zulümlerini daha da arttırmalarına yol açacağını iddia edenler bulunduğunu hatırlatarak, "İslam aleminin ekseriyetinin esarette kalması akvam-ı İslamiye'den, henüz müstakil olanlarından hangisine temin-i hürriyet ve istiklal eyledi" diyerek bu görüşe karşı çıkmaktadır.

Yazının bundan sonraki ikinci bölümü adeta bir veda niteliğindedir "Zaten mukadder olan ölümden korkarak köpek gibi yaşarsak hem geçmişlerimizin ve hem de gelecek lerimizin lanetlerine müstehak oluruz. Halbuki kurtuluş için ölmeyi göze alırsak hem biz ve hem de bizden sonrakilerin hür ve bahtiyar olmasını temin etmiş oluruz." [73]

Hakimiyet-i Milliye ile Tartışma

15 Eylül tarihli 13. sayıda "Haksız ve Lüzumsuz Bir Ta'riz" başlığıyla yayınlanan bir yazıyla Hakimiyet-i Milliye gazetesiyle bir polemiğe girilmiştir. Yazının girişinde, "İstanbul gazetelerinden bazılarında Hakimiyet-i Milliye refikimizden naklen Enver Paşa ve arkadaşları hakkında yazılmış bazı satırlar manzurumuz oldu. Bugün Anadolu'nun resmi bir gazetesi addolunan refikimizin bu suretle yanılmış olmasını görmekle cidden teessüf ettik"[74] denilerek, aslında tartışmanın Hakimiyet-i Milliye ile değil, Ankara ile yapıldığı ima edilmiştir.

Bu girişten sonra Enver Paşa'nın İstanbul'dan ayrıldık-

tan sonra neler yaptığı; Kırım'dan Kafkasya'ya geçmek için bindiği teknenin batışı, tifüse yakalanan Enver Paşa'nın Talat Paşa'nın isteği üzerine Berlin'e gidişi, bilahare Üçüncü Enternasyonal İcra Bürosu üyesi olan mühim bir zatla (Radek kastediliyor) anlaşarak Rusya'ya gitmek üzere hareket edişi, bindiği uçakların peş peşe düşüşü, Litvanya ve Letonya'da hapis yatması ve sonunda Rusya'ya varması uzun uzun anlatılarak, "Rusya'ya gittiği zaman orada Bekir Sami Bey'i bulmuş idi. Müşarün-ileyhin (Bekir Sami'nin) bu sırada Konya vesair tediplerine uğrayarak galeyanda bulunan halkın, Enver Paşa Anadolu'ya geldiği halde hükümet aleyhine daha ziyade ayaklanacağını ileri sürerek Enver Paşa'nın biraz tehir-i hereketine rica ettiğini, Enver Paşa'nın Bakü'de Şark kongresinde bulunmak ve Rusya'dan hususi tesirle memlekete yardım ettirmek ve hariçte İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı'nın teşkilatını ikmal eylemek suretiyle çalışmış olduğunu da iyi bildiğimizden bu noktadan da Hakimiyet-i Milliye refikimizin hatasını tashih etmek isteriz" denilmiştir.

Daha sonra Halk Şuralar Fırkası programı hakkındaki iddialar cevaplanmış, bu program hakkında Ankara'ya defalarca bilgi verilmiş olduğu ifade edilerek, resmi makamlarla yakınlığı bilinen bir gazetenin bu gibi şeyleri yazarken daha dikkatli olması istenmiştir. Enver Paşa'nın Bolşeviklerden şahsi çıkar sağlama amacında olduğu hakkındaki iddialara karşılık, Harb-i Umumi'de Bakü konusunda Almanlarla çıkan anlaşmazlık hatırlatılarak, "nasıl şahsi çıkarları için Almanların teveccühünü kazanmaya çalışmamışsa, bugün de Bolşeviklerin bu tarzdaki teveccühüne muhtaç olmadığından katiyen eminiz" denilmiştir.

Bakü Kongresi sırasında Ankara'nın komünist görünmeye çalıştığı da hatırlatılarak, Enver Paşa ve arkadaşları-

nın o günlerlerde de olduğu gibi göründükleri ve bu yüzden de bazı komünistlerin taarruzuna uğradıkları, ancak buna rağmen Üçüncü Enternasyonal tarafından hüsn-ü kabul gördükleri belirtilmiştir.

Daha sonra Enver Paşa'ya atfolunan muhaberata cevaben, sırf Anadolu'dakiler rahat çalışabilsin diye memlekete gitmekten vazgeçtiği hatırlatılarak "Enver Paşa ve arkadaşlarının memlekette bir Anadolulu'nun malik olduğu hak ile çalışmak istemesini Hakimiyet-i Milliye'nin anlamak istememesini acaib buluyoruz" denilmiştir. Bu hiç kuşkusuz doğrudan doğruya Mustafa Kemal'e yapılmış bir göndermedir.

Bundan sonra Enver Paşa'nın hüküm sürmek sevdasında olmadığı bir kere daha tekrarlanmakta, Avrupa basınında çıkan demecine göre M. Kemal'in bile Harb-i Umumi'ye girişimizin gerekli olduğu ve şu anda Anadolu'da ikilik bulunmadığı yönündeki sözleri hatırlatılarak, bu gibi makalelerin düşmanın işine yarayacağı hatırlatılarak Hakimiyet-i Milliye bir kere daha uyarılmaktadır.

Bu yazı Liva el-İslam'da imzasız yayınlanmıştır. Ancak yazının Enver Paşa tarafından yazıldığı veya onun gönderdiği bir mektuptan yola çıkarak hazırlandığı yönünde güçlü işaretler vardır.

Hatırlanacağı gibi 17 Temmuz 1921'de Enver Paşa Moskova'dan M. Kemal'e çok sert bir mektup yazmıştır. Enver Paşa bu mektupta Anadolu'daki Halil Paşa'ya yapılan haksız muamele üzerine Moskova sefiri Ali Fuat Paşa aracılığıyla bir mektup gönderdiğini hatırlatarak, "Halbuki bugün Hakimiyet-i Milliye gazetesinde emrinizle intişar eden makaleyi İstanbul gazetelerinden okudum"[75] demekte, geçen sene Bekir Sami Bey'in Konya ayaklanması-

nı gerekçe göstererek memlekete girmemesini rica ettiğini ve kendisinin de vatanın menfaatleri uğruna bunu kabul ettiğini yazmaktadır.

M. Kemal'i şahsi emelleri için kendisini ve arkadaşlarını engel olarak görmekle suçlayarak, "Paşa hazretleri, ben Bolşeviklerden şahsi bir menfaat teminine çalışsaydım sizlerin Bolşevik olduğunuz zaman ben Bakü'de hakikati ve ne olduğumu aleme ilan ederek hatta orada bazılarının manasız taarruzuna uğramayı da göze almazdım" demektedir. Halk Şuralar Fırkası programının ve Halil Paşa ile Talat Bey'e (Küçük Talat) yazılan mektupların Ali Fuat Paşa ile anlaşılan konuların dışında olmadığını belirterek, "benim mütarekeden sonraki hayatımı sanki bilmiyormuş gibi Hakimiyet-i Milliye'ye yalan söyletiyorsunuz. Sonra benim Almanların veya başkalarının maksadına hizmet etmediğimi pek ala bildiğiniz halde niye halkımı emelinize göre zehirlemek için yalan söyletiyorsunuz?" demektedir.

Enver Paşa bu mektuptan iki gün sonra Kabil'de bulunan Cemal Paşa'ya da bir mektup yazarak, "Bildiğiniz gibi Anadolu'da M. Kemal Paşa şahsen beni rakip telakki ile burada samimi temaslarımıza ve açık anlatımımıza rağmen Hakimiyet-i Milliye'de şimdilik yalnız bana mütevecciih bir makale yazdırdı" diye haber vermekte ve "Makaleden sonra bir mektup yazdım. Fakat arkadaşlarla konuştum. Göndermekten vazgeçtim. Yalnız Liva el-İslam'a bir makale ile yazdırmayı muvafik gördük" demektedir.[76]

Konuların, hatta seçilen sözcüklerin bile aynı olduğu dikkate alınırsa Enver Paşa'nın Cemal Paşa'ya sözünü ettiği makalenin, yukarıda andığımız "Haksız ve Lüzumsuz Bir Ta'riz" başlıklı makale olduğu anlaşılmaktadır. Ancak mektuptaki sert ifadelerin çıkarıldığı, Mustafa Kemal Paşa'dan ise hiç söz edilmediği göze çarpmaktadır. Bu, daha önce de değinildiği gibi İngiltere'ye karşı güçlü görünmek,

Anadolu'da ikilik çıkarmamak konusunda gösterilen hassasiyetin bir sonucudur. Gerek Anadolu'yla yaşanan tartışmalar, gerek İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı içindeki anlaşmazlıklar bu nedenle dergiye hiç yansıtılmamıştır.

Bu polemikten dört ay sonra 15 Ocak tarihli 1-2. sayıda (Yıl 2) İstanbul basınının iktidarda kim varsa ona yaranma eğilimi eleştirilerek, "Basınımızın mühim bir bölümünü kemiren bu müzmin hastalığın yeni görünümlerinden biri de Enver Paşa'nın ismi etrafında uydurulan yalanlardır. Anadolu hükümetince de tekzib edilen bu söylentilere dair yetkili bir çok ricalin ortaklaşa gönderdikleri tekzibnameyi memnuniyetle yayınlıyoruz"[77] denilmiş ancak tekzibnameyi kimlerin gönderdiği açıklanmamıştır.

Sözü edilen tekzibde "Enver ve Mustafa Kemal Paşalar arasında ayrılık!!! ve karşıtlık!!! mevcutmuş. Enver Paşa ve arkadaşları Bolşevik imiş!!! Sovyet hükümetinden alacakları yahud Kafkasya'dan teşkil edecekleri kuvvet ile veya elviye-i selaseyi vaad etmek!!! suretiyle Ermenilerden!!! kuracakları ordu!!! ile Anadolu'ya yürüyecekler!!! imiş. Enver Paşa Acara hükümetini devirmiş ve arkadaşlarıyla beraber hükümeti gasb etmiş. Enver Paşa ve arkadaşları Berlin'de bir kongre toplayacaklarmış. Enver Paşa'nın bazı hareketleri arkadaşları tarafından protesto!!! edilmiş. Daha neler olmuş neler olmamış?.!!" denilerek, bunların hepsinin düşmanın uydurduğu yalanlar olduğu, aksine Enver Paşa ile Mustafa Kemal Paşalar arasındaki bağlılık ve samimiyetin daha da güçlendiği ifade edilerek, "Enver Paşa Anadolu hududundan, Kafkasya'dan, Berlin'den ve Moskova'dan binlerce kilometre uzakta bulunuyor" denilmiştir. Gerçekten de Enver Paşa 1921 yılının sonlarında, Türkiye'nin çok yakınından, Batum'dan ayrılarak Türkistan'a geçmiştir.[78]

Enver Paşa'nın Türkistan Harekatı

Ocak 1922 ile Ağustos 1922 arasında üç sayı daha yayınlanmıştır. Bu sayıların hiçbirisinde Enver Paşa'dan herhangi bir şekilde söz edilmemektedir. 1 Ağustos 1922 tarihli 11-12. (Yıl 2) sayının başmakalesi "Bolşeviklerin Kafkasya ve Türkistan'ı İstilası ve Enver Paşa"dır.[79] Daha önce de sözü edildiği gibi bu makaleyle birlikte Bolşeviklere karşı takınılan dostane tutum sona ermiş ve yerini Bolşevizmin İslam düşmanı, zalim, katil vs. olduğu yönünde bir söylem almıştır.

Makalede Enver Paşa'nın Müslümanlara uyguladıkları zulümler nedeniyle Bolşevikleri uyardığı, ancak uyarılarının dikkate alınmadığı belirtilerek, bunun üzerine Enver Paşa'nın çoktan beri arzuladığı Türkistan seyahatine çıktığı haber verilmektedir. Enver Paşa'nın önce Buhara'ya geçtiği belirtilerek, "8 Teşrin-i Sani (Kasım) 1921'de hal-i kıyamda bulunan Şarki Buhara ahalisine iltihak eylemek üzere Buhara şehrini terk eyledi. Yirmi gün sonra 'Düşenbe' haricinde toplanmış olan Basmacılar'a (Bolşeviklere karşı kıyam eden mücahitlere verilen isim) vasıl oldu" denilmektedir.

Daha sonra bölgedeki Rus ve Basmacı kuvvetleri hakkında bilgiler verilerek "Enver Paşa mücahidin arasındaki ihtilaftan dolayı ilk haftalarda hayli müşkilaf çekti" denilmiş, ancak daha sonra bütün Türkistan kıyamcılarının kendisini reis olarak tanıdıkları ve kendisine Buhara Emiri'nin rızasıyla "Emir-i Buhara ve Leşker İslam" ünvanı verildiği ve Ruslara esir düşmüş olan Osmanlı zabit ve küçük zabitlerinin kumandası altında muntazam kıtalar teşkil olunduğu ifade edilmiştir.

Daha sonra "Şarki Buhara'da cereyan eden olayları ya-

kından takib eden muhabirimiz safahat-ı harbiyeyi biraz geç olmakla beraber muntazaman mecmuamıza işar etmektedir" denilerek, Kasım'dan Nisan başına kadar geçen olayların özel bölümde yer aldığı bildirilmektedir. Burada "biraz geç olmakla beraber" demelerinden kasıt Kasım'da başlayan olayları ancak Ağustos ayında haber verebilmeleridir. Ancak geç olan bir şey daha vardır ki, kendilerinin bundan henüz haberi yoktur ve uzun süre de olmayacaktır; Enver Paşa 4 Ağustos 1922'de Bolşeviklerle girdiği bir çatışma sonucunda ölmüştür. Ancak Liva el-İslam'da Enver Paşa'nın ölüm haberi hiç yer almamıştır. Birinci bölümde de belirttiğimiz gibi derginin Aralık ayında yayınlanan son sayısında bile Enver Paşa'nın başarılarından söz edilmektedir. Bu, kanımca ölümünü bildikleri halde sakladıkları şeklinde değil, doğru ve zamanında haber alamadıkları anlamında yorumlanmalıdır.

Yeniden dergiye dönersek; sözü edilen özel haber derginin 49. sayfasında yer almıştır. Tabii haberin derginin muhabiri tarafından değil de bizzat Enver Paşa tarafından yazıldığını tahmin etmek hiç de zor değildir. Ancak bu konuda tahminin de ötesinde kanıtlar vardır. Enver Paşa 28 Ocak 1922 tarihinde Ahcar Kışlağı'ndan, Berlin'de derginin başında bulunan kardeşi Kamil Bey'e yazdığı bir mektupta, karısına yazdığı mektubun içinde Şarki Buhara'daki çatışmalar hakkında bilgiler bulunduğunu belirterek "Bunlardan Şarki Buhara'da Ruslarla muharebeler diye krokisiyle birlikle Liva el-İslam'a ve Hoffınan'ın gazetesine yazdırmayı isterim"[80] demektedir . Gerçekten de yazının içinde, altında "Buhara-i Şarki'de Bolşeviklere karşı yapılan muharebe hattını gösterir Harita" yazılı, elle çizilmiş bir harita yer almıştır.[81] Harita üzerindeki Almanca ve Türkçe el yazıları büyük olasılıkla Enver Paşa'ya aittir. An-

laşılan Enver Paşa'nın Türkistan'dan Berlin'e yazdığı mektuplar büyük bir gecikmeyle ve topluca Berlin'e ulaşmış, bunlardan yola çıkılarak yukarıda sözü edilen makale ve bu haber hazırlanmıştır. Zaten Enver Paşa'nın ölüm haberinin bile Berlin'e aylarca ulaşmamış olması da bu değerlendirmemizi doğrular niteliktedir.

Yazının girişinde, Şark-i Buhara'daki kıyamın oldukça yayılmış olduğu ancak kıyamcıları birleştirecek "demir bir elin" bulunmaması nedeniyle pek de etkili olamadıkları belirtilmiş, ancak Enver Paşa'nın gelişinden sonra mücadelenin müsmir sonuçlar vermeye başladığı vurgulanarak çatışmalar hakkında bilgiler verilmiştir. Burada 19 Şubat'taki bir çatışmada Enver Paşa'nın hafif suretle yaralandığı da haber verilmektedir. Ayrıca bu müsademede "Tacik mücahidlerinin reisi İşan Sultan, Rahman Binbaşı, Osmanlılardan Binbaşı Nafi, Mülazım Faruk, Halil, Osman efendilerle Musa, Murad Hacı Mehmed, Hüseyin ve Kadir Çavuşların bilhassa pek büyük yararlılıkları görülmüştür."[82]

Mart ve Nisan ayları içinde önemli bir çatışma yaşanmadığı belirtilerek bu süre zarfında kuvvetlerin birleştirilmesi ve eğitimiyle ilgilenildiği ifade edilmektedir.

Derginin bir sonraki sayısında Kırım'daki açlık nedeniyle Yakup Kadri (Karaosmanoğlu) Bey'le yapılan bir polemik yer almıştır.[83] Yazı S. imzalıdır. Yazar girişte Yakup Kadri Bey'in kalemine cidden meftun olduğunu belirterek, "Yalnız bir diplomat gibi idare-i lisan için başka şerait ister. Bu şeraitin Yakup Kadri Bey'de bulunduğuna dair henüz kanaat-ı umumiye hasıl olmamıştır" diyerek Yakup Kadri'nin bu konularda kalem oynatmaması gerektiğini ima etmektedir. Tartışma şudur, Yakup Kadri, İkdam'ın 5 Temmuz 1922 tarihli sayısında bir yazı yazmış ve anlaşı-

lan Kırım'daki açlıkla, Enver Paşa'nın Bolşeviklere karşı harekatı arasında bir ilişki kurmuştur.

Yazar bunu reddederek, Enver Paşa'nın harekatının nedeninin de bizzat Bolşeviklerin Müslümanlara uyguladıkları şiddet ve yok etme politikası olduğunu ifade etmektedir. "Enver Paşa Yakup Kadri Bey'den ve daha pek çok zevattan ziyade Bolşevik siyasetini pek yakından tanıdığı için, o siyasetin pek yalancı, hakikaten namert bir siyaset olduğunu gördüğü için, Türkistan Buhara teşkilatı başına geçiyor" denilerek, yine de bu durumun ne Bolşevikler ne de Türklük ve Müslümanlık alemine muvafık olmadığı, ancak suçlunun da Enver Paşa değil, Bolşevikler olduğu ifade edilmiş, "Bolşevikler bidayette olduğu gibi her iki tarafın, yani Türklük ve Müslümanlık alemiyle Bolşevik menafii icabı su-i tefhimi ortadan kaldırmak istedikleri gün, Türkistan vekayi'i tarihe karışır, yine el ele vererek aynı hedefe yürüyebilirler" denilerek, Enver Paşa'nın da bu fikirde olduğu, zaten bunu iki yıl Bolşeviklerle çalışarak gösterdiği belirtilmiş ve yazı olayın üzerinden yetmiş yıldan fazla zaman geçmiş olmasına rağmen Enver Paşa-Bolşevikler çatışmasının anlaşılmasında bugün bile pek çok spekülasyondan daha yararlı olacağını düşündüğümüz şu çağrıyla sona ermiştir; "Enver Denikin, Kolçak değildir. Bolşeviklerin istediği gibi biraz nur-u ziyaya muhtaç, esir milyonlarca insanın rehberidir. Kendileriyle pek iyi münasebet idame etmek istediğimiz Bolşeviklerden biraz itidal ve insaf bekleriz"

Bundan sonra 1 Ekim tarihli 15-16. sayıda Chicago Tribune'den aktarılan "Enver Paşa'nın Yeni Bir Muvaffakiyeti" başlıklı bir cümlelik bir haber yer almıştır, "Chicago Tribune istihbaratına nazaran Enver Paşa Semerkand civarında büyük zafer kazanmış ve iki düşman fırkasını tamamıyla imha eylemiştir"[84]

Derginin son sayısındaki son makalenin başlığı "Ahmed Enver Paşa"[85]dır. Yazının başlığında veya girişinde herhangi bir açıklama yer almamakla beraber, yazının sonundaki 'Muslim Standard' imzası, yazının oradan aktarıldığını göstermektedir. Bu yazı bir Turan Birliği'nden açıkça söz eden tek yazı olmuştur. Ancak bir kere daha hatırlatalım ki, bu yazı yayınlandığında, Turan birliğinin baş aktörü olarak görülen Enver Paşa öleli dört ay olmuştur.

Girişte Enver Paşa'nın şehadet haberleri yalanlanarak, bu haberlerin Enver Paşa'nın faaliyetlerini sekteye uğratmak amacıyla bazı Avrupa kaynaklarından yayıldığı belirtilmekte ve "Enver Paşa'nın şehid olmuş değil, bilakis gayet zinde ve faal bir suretle vazifesine devam eylemekte bulunduğu" iddia edilmektedir.

Geçen hafta zarfında Türkistan hükümetinin bağımsızlığını ilan ettiğine dikkat çekilerek, Türkistan hükümetinin bununla yetinmeyeceği ve bunun Orta Asya Türklerinin birleşmesinin ilk adımı olacağı ifade edilmiştir. Bununla da yetinilmeyerek, bu birleşmeden sonra Doğu Rusya ve Batı Çin Türkleri'nin de bu birliğin içine girmesi gerektiği ifade edilerek, "Merkezi Asya'nın büyük ailesinin yek diğerinden uzak bulunan azasının bir araya getirilmesini hedef ittihaz eylemeyen hiçbir İttihad-ı Turan programı mükemmel addedilemez" denilmiştir.

Bütün İslam aleminin Enver Paşa'nın bu girişimlerini desteklemesi gerektiği ifade edilerek, "Enver Paşa'nın vekayi ile dolu yeni hayatında yeni bir devre-i tarihi açacağına, ecnebi tesiratına kapılmayarak kanun-i din-i mübinin ilk vaz'ının tesirat-ı ruhaniyesi altında bulunmak suretiyle deruhte eylediği hidmeti ifa edeceğine eminiz. Çünkü o kendisini hem-dinlerinin hidmetine vakf eylemiştir" denilmiştir.

Bu, Enver Paşa hakkında son yazı olmuş, sonra muhtemelen ölüm haberi gelmiştir.

İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı

Belki de derginin ilk sayısındaki çıkış yazısında "derginin hiçbir fırka ile alakası yoktur ve olmayacaktır" denildiği için ve öyle de gösterilmek istenildiği için, dergide İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı'ndan pek az söz edilmiştir. Dergi ile Cemiyet arasında herhangi bir ilişki kurmak, sadece dergi sayfalarından yola çıkarak oldukça zor görünmektedir. Ancak bu ilişkiyi saklamak için özel bir çaba da gösterilmediği görülmektedir.

Örneğin 6. sayıdaki daha önce sözü edilen Enver Paşa'nın "Mühim Bir Mektup" başlığıyla yayınlanan mektubunda, Enver Paşa; "İşte böylece Garbdeki ezilen ameleyi kurtarmak için onları kapitalizm ve emperyalizme karşı ihtilale sevk etmek üzere kırmızı bayrağını açan komünizm ile bu emperyalizme karşı mücadele hududuna dek yollarımız birleşti" dedikten sonra bu mücadelenin örgütü olarak İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı'nı göstermekte ve "İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı'nın ay yıldızlı kırmızı bayrağı altında Avrupa amelesinden bin kat daha fena vaziyetle, kurun-u vusta (ortaçağ) esirleri gibi kırbaç ve ölüm tehditleri altında işletilen İslam alemini ihtilale sevke çalışıyoruz"[86] diye yazmaktadır.

Aynı sayının kısa haberler bölümünde, "Hindistan Haberleri" başlığıyla, "İhtilal hareketi gelişiyor. Hindistan'ın her tarafında suikastler, İngiliz birliklerine saldırılar devam ediyor. Her gün birçok ölü ve yaralı verdiriliyor. İslam İhtilal Cemiyetleri rüesası fikirlerini açıkça serd ediyorlar."[87] denilerek Cemiyet'in Hindistan'da da örgütlü bulunduğu izlenimi verilmiştir.

Ancak örneğin, Enver Paşa'nın sekizinci sayıda yer alan "Dikkat Edelim, Aldanmayalım" başlıklı yazısında, İngiltere'ye karşı Hindistan, Fas, Cezayir, Tunus, Trablus, Mısır, Suriye, Irak, İran, Sudan gibi tam da İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı'nın mücadele alanına girmesi gereken ülkelerden ve buralarda gelişen mücadeleden söz edildiği halde, İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı'ndan hiç söz edilmemiş olması dikkat çekicidir.

11. sayıda "Bir Nutuk" başlığıyla ve "Üçüncü Enternasyonal'in Bir Kongresinde İrad Olunan Bir Nutkun Elimize Geçen Bir Suretini Sunuyoruz" alt başlığıyla bir yazı yer almaktadır. Yazı 12. sayıda da devam etmektedir. Bu, İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı adına, üçüncü Enternasyonalde yapılan bir konuşmadır.[88] Konuşmanın kimin tarafından yapıldığı belirtilmemektedir. Ancak eğer böyle bir konuşma gerçekten yapıldıysa Enver Paşa tarafından yapılmış olmalıdır. Bu tarihler Enver Paşa'nın Moskova'daki son günlerine rastlamaktadır. Yazıdaki hitab dili bunun gerçekten de bir konuşma olduğu izlenimini vermektedir. Örneğin yazının 12. sayıda devam eden bölümünde "Üçüncü Enternasyonal Şark milletlerine hürriyetlerinin istihsalinde verdiği söze sabit kaldıkça, bizlerin daima yanıbaşınızda en samimi cidal dostu olarak kalacağımızı tekrar ederiz" ve yazının sonlarına doğru, "hepimiz için muvaffakiyetler temenni ederiz" denilmektedir.[89]

Yazının girişinde "İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı'na dahil Fas, Cezayir, Tunus, Trablusgarb, Mısır, Arnavutluk, Yemen, Suriye, Irak, İran, Hindistan ihtilal teşebbüslerinin faaliyeti ve elde edilen sonuçlar ümidimizi arttırıyor"[90] denilerek, Sovyet Rusya barış devresine girdiği halde Türkiye'deki mücadelenin devam ettiğine dikkat çekilmektedir. Daha sonra Fas'tan söz edilerek, Cezayir ve Tu-

nus'ta teşkilatın henüz hazırlık devresinde bulunduğu, ancak Trablusgarb'da memleketi bizzat idare eder bir durumda bulunduğu iddia edilmiştir.

Mısır için "Hizb-ül Vatani, Serbest Nil ve Terörist Cemiyetleri, hele son Zaglul Paşa teşebbüsünden sonra, tamamıyla fikrimize gelerek, hürriyetin ancak kuvvetle alınacağını, yoksa tahakküm eden emperyalist hükümetin ihsanını dilenmenin manasız bir tezellül olacağını anlayarak ona göre hazırlanmaktadırlar" denilmiştir.

Cemiyetin sadece Müslüman kitlesiyle sınırlı kalmadığının belirtilmesi de ilginçtir. "İşte biz İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı, Mısır'da Kiptiler ve Hindistan'da Hindular ve Suriye'de Hıristiyanlar gibi aynı zulmün tesirinde bulunan mazlum gayri müslim milletlerle tevhid-i mesai ettiğimiz gibi, mücahedelerini kemal-i tebcil ve hayretle takib ettiğimiz İrlanda kahramanlarıyla da münasebat-ı daimede bulunuyoruz" denilmiştir.

Sadece ikinci bölümü bile üç dergi sayfası süren bu uzun yazıda yukarıda anılan ülkelere ek olarak Arabistan ve Yemen'deki mücadelelerden de söz edilerek, yazıya şöyle son verilmiştir; "Yeter ki biz dünya ihtilali için hazırlanmakta devam edelim de vakt-i münasibinde el birliğiyle hareket ederek hep birlikte kurtulalım."[91]

Derginin bundan sonraki 13. sayısında, Enver Paşa bahsinde belirttiğimiz gibi Hakimiyet-i Milliye ile girilen polemikte, Enver Paşa'nın karışıklık çıkmasın diye Anadolu'ya girmekten vazgeçerek, "Hariçte İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı'nın teşkilatını ikmal eylemek suretiyle çalışmış olduğunu da iyi bildiğimizden" denilmiş ve yazının başka bir yerinde de Enver Paşa'nın komünist olmadığı ve bunu da açıkça söylediği halde, doğru ve açık bir

programla hareket ettiği ve verdiği sözleri tuttuğu için, "İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı Üçüncü Enternasyonal'ce hüsn-ü kabul görmektedir"[92] denilmiştir.

Bu, İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı adının geçtiği son yazı olmuştur.

Liva-el İslam'da İslam Alemi

Daha önce de belirtildiği gibi dergiler genellikle bir makaleler ve bir de İcmal-i Havadis başlıklı kısa haberler olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. İşte bu kısa haberler bölümünde genellikle İslam alemindeki gelişmelerden ve mücadelelerden söz edilmekte, dünya basınından veya özel muhabirlerden haberler aktarılmaktadır. Bu bölümdeki haberler daha çok Ortadoğu ağırlıklıdır.

Bununla birlikte dergide Fas'tan Sumatra'ya, Cava'ya kadar çok geniş bir coğrafyaya yayılmış olan İslam dünyasından haberler verildiği görülmektedir, örneğin derginin 1 Ekim 1922 tarihli 15-16. sayısında (Yıl 2) "İslam ve Hocası" başlıklı bir yazıda, bir Sumatra seyahatinden çok canlı gönüntüler aktarılmıştır. Bir seyahatname üslubuyla yazılmış olan bu yazıda yazar Sumatra'da, adaya sonradan gelen Hollandalılarla karşılaştırıldığında, Sumatra'nın gerçek sahipleri olan müslümanların çok kötü koşullarda yaşadıklarına dikkat çekerek, İslamın geri kalmasının sebeplerini araştırmakta ve tek sebebin cehalet, tek kurtuluşun eğitim olduğu sonucuna varmaktadır. Yazı imzasızdır, ancak bir önceki sayıda "İslam'ın Samimi ve Hakiki Dostlarına" başlığıyla yayınlanmış olan ve altında Hamdi Mehmed imzası bulunan yazıyla hemen hemen aynı soruna parmak bastığı ve aynı çözümleri önerdiği dikkate alınırsa, bunun da yazarının Hamdi Mehmed olduğu sonucuna varmak zor olmamaktadır.[93]

Mısır İhtilali

Bütün İslam dünyasından, özellikle de Ortadoğu ve Hindistan'dan hemen hemen her sayıda bir haber veya yorum yer almasına rağmen en yakın ilginin Mısır'a, ondan sonra da Filistin'e gösterildiği görülmektedir. Mısır'la ilgili haber ve yorumların fazlalığının nedeni daha eski ve daha köklü bir sorun olmasının yanında, Avrupa'da ve derginin yayınlandığı Berlin'de çok sayıda Mısırlının bulunması ve bunların çeşitli etkinliklerle Mısır sorununu sürekli gündemde tutuyor olmaları olmalıdır.

Derginin ikinci sayısında Mısır İhtilali'nin yıldönümü olan 9 Mart günü Berlin'de bir kutlama yapıldığı haber verilerek, "Kutlamaya pek çok din kardeşlerimizin yanı sıra, İrlandalılar da katıldılar. Mısırlı kardeşlerimizin her fırsatta gösterdikleri vatansever tezahürat, herhalde Mısır'ın uzun müddet İngiliz boyunduruğunu taşımayacağına en kuvvetli delildir"[94] denilerek, bir sonraki sayıda bu kutlamada yapılan konuşmalardan bölümler aktarılacağı haber verilmiş, ancak konuşmalar dördüncü sayıda yayınlanmıştır.

Mısırlı Abdülaziz Çaviş[95] konuşmasında İngilizlerin Mısır'da yol açtığı iktisadi tahribattan ve eğitim alanındaki gerilemelerden söz ederek Mısır'ın bir an önce tahliyesini istemiştir.[96]

Suriyeli Emir Şekib Arslan ise[97] daha genel bir mücadele perspektifi çizerek emperyalizme karşı bütün Doğu halklarının dayanışmasından söz etmiş ve "İslam alemi Bolşevizm esaslarını tümüyle kabul etmemekle birlikle, hürriyetlerine kavuşma yolunda bu meslekten pek büyük yararlar sağlayacaklarını ümit ediyorlar" demiştir.

İrlandalı bir konuşmacı ise[98] Britanya emperyalizmine

karşı İrlanda'nın vazifesini yaptığını belirterek, "Mısır, Hindistan ve İrlanda halkı hürriyetlerinin kan ile boğulamayacağını biliyorlar" demiştir.

Alman Profesör Wahlentein ise dünyada üç büyük devlet olduğunu belirttikten sonra, ABD ve Japonya'nın gelişmelerini meşru yollardan sağladıklarını, buna karşılık İngiltere'nin gelişmesini başka milletleri ezerek gerçekleştirdiğini ifade etmiş ve savaştan sonra Almanya'nın da ezilecek ülkeler listesine alındığını söylemiştir. Konuşmasını, "İngiliz emperyalistliği İngiliz milleti demek değildir. Emperyalist siyasetleri, milletlerin anlaşması esasına dayalı siyasetlerle değiştirmek isteyen makul İngilizleri selamlarız" diyerek bitirmiştir.

Bir sene sonra Mısır İhtilali Berlin'de yine kutlanmış ve bu kutlama dergide bir sayfalık bir haber olarak verilmiştir.[99] Toplantının başkanlığını Üniversite Müdürü Profesör Edward Maier'in yaptığı, Mısırlıların reisi İsmail Habib Bey'in de bir konuşma yaptığı ve toplantının son derece coşkulu geçtiği belirtilmektedir. Mısır İhtilali'ne dair aks-ı ziya (slayt olsa gerek s.g.) gösterisi yapılmış ve toplantı dağılmadan evvel Deutschland marşı söylenmiştir. Toplantı, "Birbirlerine sarılarak birlik oluşturan mazlum Şark milletlerinin zalimlerden yılmayacakları bir defa daha gösterilerek" sona ermiştir.

Siyonizme Karşı Liva el-İslam

Filistin'de özellikle değişik unsurlar arasındaki çatışmalar üzerinde durularak, bu çatışmaları İngiltere'nin körüklediği iddia edilmiştir. 5. sayıda, 1 Mayıs'ta Yafa'da olaylar çıktığı belirtilerek "kargaşalık Araplar, Hıristiyanlar ve Yahudiler arasında silahlı çatışmaya dönüşmüştür.

İngilizler bu muhtelif milletleri ayrı ayrı kışkırtarak çatışmaya sevk ediyor. Sonra kuvvetlerini göndererek iki tarafı da eziyor. Maksatları Filistin'e yerleşmektir" denilmiştir.[100] Bir sonraki sayıda çatışmaların devam ettiği bildirilmektedir.[101]

Bu iki haberden sonraki Filistin haberlerinin tümü "Filistin Mektupları" başlığıyla ve okuyucu mektubu olarak verilmiştir. Mektupların altındaki imzalar hakkında herhangi bir açıklama yapılmamıştır. H.S. imzalı üç ve Ebu'l Faruk imzalı üç mektup olmak üzere, toplam altı mektup yayınlanmıştır. Ancak dikkatle okunduğunda her iki imzanın da aynı şahsa ait olduğu anlaşılmaktadır.

Şöyleki; 12. sayıda yayınlanan mektubun sonunda bir sonraki mektupta Yafa olayları hakkında bilgi verileceği bildirilmiştir. Bu mektubun altında imza yoktur, ancak 11. sayıda yayınlanan ilk mektubun devamıdır. 11. sayıdaki ilk mektubun altında ise H.S. imzası vardır. Dolayısıyla 12. sayıdaki yazının da H.S.'ye ait olduğu sonucu çıkmaktadır. H.S.'nin son mektubu 14. sayıda yayınlanmıştır. Bu mektubun başında 12. sayıdan devam olduğu belirtilmiştir.

Mektup ortasından ikiye ayrılmış ve ikinci bölümün başına "3" rakamı konulmuştur. Birinci bölümün sonunda H.S., ikinci bölümün sonunda ise Ebu'l Faruk imzası vardır. Ancak ikinci bölümde bu bölümün 12. sayıdaki mektubun devamı olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla 12. sayıdaki H.S. imzası, burada Ebu'l Faruk'a dönüşmüştür. Bu durum ya dergiyi hazırlayanların gözünden kaçmıştır veya iki farklı imzanın kullanılmasında bir sakınca görülmemiştir.

H.S. imzalı ilk mektup derginin 11. sayısında yayınlanmıştır ve oldukça kısadır. Burada Filistin Araplarının da

Şerif Hüseyin'in tahriklerine kapılarak Osmanlılara karşı isyan ettikleri hatırlatılarak, "Filistin ahalisine hediye olarak Britanya devleti, dünyanın dört köşesinden topladığı Yahudileri getirerek vatanın asıl sahibi olan Filistinlilere tedrici bir tazyik siyasetine başladı" denilmektedir.[102] Mektubun bir sonraki sayıda devam eden bölümünde ise Sir Herbert Samuel'in[103] Yahudi siyasetini takib etmek üzere Kudüs'e gönderildiği iddia edilerek, bu durumdan kuşkulanan Arapların, Mü'tamar al-Arabi adı altında Müslüman ve Hıristiyan Araplardan oluşan bir cemiyet kurarak direnişe başladıkları belirtilmektedir.[104] Daha sonra Filistinliler için "Türkleri arıyorlar, fakat heyhat!!!" denilerek, yine de halkın bütün ümidini Mustafa Kemal Paşa'nın başarılarına bağladığı bildirilmektedir. Devamında 1 Mayıs'ta çıkan olaylara değinilerek, Yahudilerin suçlu olduğu iddia edilmekte, hükümetin bu nedenle olayları önemsiz göstermeye çalıştığı öne sürülmektedir.[105] Mektubun sonunda olayları soruşturmak amacıyla Yafa'ya bir divan-ı harb gönderildiği belirtilerek, bu divan-ı harbin çalışmalarından başka bir mektupta söz edileceği haber verilmektedir.

Yukarıda da açıklandığı gibi, H.S.'nin son mektubu 14. sayıda yayınlanmıştır. Başında 12. sayıdan devam olduğu belirtilmiştir. Mektup ortasından ikiye ayrılmış ve ikinci bölümün başına "3" rakamı konulmuş, sonunda Ebu'l Faruk imzası yer almıştır. Soruşturma sonuçları hakkında bu ikinci bölümde bilgi verilmektedir.

Kudüs'te Mustafa Kemal Sevgisi

Birinci bölümde, İngiltere hükümetinin Araplara verdiği sözü tutmadığı, buna karşılık devlet bile olmadıkları

halde Siyonistlere verdiği sözleri yerine getirdiği belirtilmiş, mevcut Arap hükümeti eleştirilmiş ve İngiltere'nin Arap taleplerini dikkate almadığı, bunun aksinin de beklenemeyeceği ifade edilerek, "Fakat Hicaz Şerifi aklını başına toplayıp da Mustafa Kemal Paşa ile İslamiyet siyasetini ihya etseydi elbette İngiltere Hicaz Şerifi'nin hatırını sayarak sözüne bağlı kalırdı" denilmek suretiyle karışık bir siyaset denklemi kurulmuştur.

Daha sonra Kudüs'te Mustafa Kemal'in onbin resminin bir saat içinde kapışılarak satın alındığı iddia edilerek, birincisinden daha az karışık olmayan şu cümlelerle mektuba son verilmiştir: "Bundan daha önemlisi Kudüs'te toplanan binlerce kişi İngiliz subayları önünde Yaşasın Vahdettin, Yaşasın Mustafa Kemal, Yaşasın Osmanlılar diye bağırıyordu. Hasılı Filistin halkının kurtuluş ümidinin Osmanlılarda olduğunu Türk kardeşlerimiz hiç unutmasınlar."[106]

Mektubun ikinci bölümünde İngilizlerin ve onlarla işbirliği içinde bulunanların müreffeh ve savurgan hayatı anlatılmaktadır. Savurgan hayata örnek olarak otomobiller verilmekte ve günümüzden sadece yetmişdört yıl önce yazıldığına inanılması hayli güç olan şu satırlar yer almaktadır: "Bu otomobillerin faydası nedir diye sorulsa kendileri de cevap veremezler. Tek faydası yoldan süratle geçerken bir çoklarının tekerlekler altında ezilmesidir."[107]

Daha sonra Filistin'de bulunan Almanların acıklı durumundan söz eden Ebu'l Faruk, bunların köşklerine İngilizlerin yerleştiklerini anlatarak, "Bedhaht Almanlar artık burada İngilizlerin lütfuna muhtaç bir halde kaldılar" diyerek, eskiden Türk idaresinden şikayet eden Filistinlilerin bugün Türk idaresinin meziyetlerini öve öve bitiremediklerini tekrarlamış ve "gelecek mektubumda Filistin

murahhaslarından ve siyonist faaliyetinden bahsedeceğim" diyerek mektubuna son vermiştir. Ebu'l Faruk imzasının altında "19 Eylül 1921 Kudüs" ibaresi vardır.

Bundan sonra ikinci yılın ilk ve ikinci sayılarında yine Ebu'l Faruk imzalı iki mektup daha yayınlanmıştır, ilk mektubun altında, "Kudüs 25.11.1921"[108] tarihi vardır. Ebu'l Faruk bu mektubunda Mustafa Kemal Paşa'nın yarattığı Afganistan ve Kafkasya İslam İttihadı'nın İngilizleri zor durumda bıraktığına dikkat çekerek, "üç ay evvel, Mustafa Kemal Paşa Hazretleri tarafından, Nihad Paşa kumandası altında Irak'a bir sefer hazırlamakta olduğunu okudum" diyerek, bunun üzerine İngilizlere dalkavukluk eden Lisan el-Arap gazetesinde bu seferi eleştiren bir yazı yayınlandığını ve kendisinin de bu yazıya ertesi gün yayınlanan Sebeb el-Mukaddes gazetesinde cevap verdiğini anlatmaktadır.[109]

Mektubun bir sonraki sayıda devam eden bölümünde Sebeb el-Mukaddes gazetesindeki yazısında, bu söylentilerden amacın Gazi'nin ordusunu zayıf düşürmek olduğunu yazdığını belirterek, yazısında İngiliz hükümetinin, Yunan hükümetinin Londra'da yaptığı bir borçlanmanın kefaletini üzerine aldığını iddia ettiğini, bunun üzerine tutuklanarak yargılandığını anlatmaktadır.

Daha sonra mahkemede kendisine yönelik suçlamaları ve yaptığı savunmayı anlatan Ebu'l Faruk, kendisinin devletler hukuku açısından hala Osmanlı kanunlarına tabi olduğunu, Osmanlı kanunlarına göre müteaddi (zulmeden s.g.) bir devlet aleyhine yazı yazan birinin cezalandırılamayacağını, Osmanlı devleti ile İngiltere'nin henüz bir barış anlaşması imzalamamış olmaları nedeniyle İngiltere'nin müteaddi devlet durumunda bulunduğunu, savunmasını bu mantık üzerine kurduğunu anlattıktan sonra,

bu savunmanın dikkate alınmayarak kendisinin ve gazetenin sorumlu müdürünün onbeş lira para cezasına çarptırıldıklarını haber vermektedir. Bu cezanın halkın tepkisine yol açtığı iddia edilerek bunun üzerine Britanya hükümetinin geri adım attığını ve Adliye Müdürü'nü değiştirdiğini ve kendisinin bu haklı yayınlara devam edeceğini bildirmektedir.[110] Bundan sonra Filistin ile ilgili herhangi bir haber veya yoruma rastlanmamıştır.[111]

Fransızların Suriye'deki Baskıları

Dergide çok sık olmasa da, Suriye'den de haberler verildiği görülmektedir. İkinci sayıda Fransızların Suriye'deki baskılarının ahali arasında galeyanlar meydana getirdiği belirtilerek, "İngilizler Suriye ahalisini Fransa aleyhine kışkırtarak ahaliye silah dağıtıyorlar"[112] denilmiştir. 8. sayıda General Gouraud'a Şam Valisi'yle birlikte bir seyahatten dönerken suikast yapıldığı haberi vardır.[113] 12. sayıda ise General Gouraud'un istifa ettiği haberi yer almıştır.[114] Haberde, "İngiltere'nin Emir Faysal'ı Suriye Krallığına seçtiği zamana tesadüf eden bu istifa General'in İngiliz entrikaları karşısında ricat ettiğine ve Fransa'nın Suriye'de takip ettiği zulüm siyasetinin iflasa mahkum olduğuna bir delildir" denilmiştir.

Üç ay sonra, Türk-Fransız anlaşmasının imzalanmasının ardından yayınlanan 17-18. sayıda ise Kudüs'te yayınlanan Lisan el-Arap gazetesinden ve vatansever Suriyeliler tarafından yayınlandığı belirtilen El-Vatan gazetesinden, General Gouraud'un Suriye'deki icraatlarını eleştiren iki makale aktarılmıştır. El Vatan gazetesinden aktarılan makalenin yazarının bir Fransız, General Callot olduğu özellikle vurgulanmıştır.[115] Bunlar Suriye ile ilgili olarak yazılmış

haber ve makalelerdir. Bunun dışında pek çok yazıda Suriye üzerindeki İngiliz-Fransız çekişmelerinden, Emir Abdullah ve Emir Faysal'dan, Suriye'deki çatışmalardan söz edilmektedir.

Hindistan'da İngilizlerin Yaptığı İşkenceler

İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı ve dolayısıyla Enver Paşa açısından, İngilizlerin Hindistan'dan çıkarılması son derece hayati bir öneme sahip olduğu halde, dergide Hindistan'la ilgili ciddi bir makale veya incelemenin yer almamış olması dikkat çekicidir. Bunun sebebi herhalde Hindistan'a yeterince nüfuz edilememiş olmasıdır. Kafkaslar, Ortadoğu, Afrika ve Afganistan'da geçmişe dayanan ve savaştan sonra kurulmuş olan pek çok ilişki bulunduğu halde, bu durum Hindistan için daha az geçerlidir. Dolayısıyla Hindistan ile ilgili haberler daima kısa haberler bölümünde ve büyük olasılıkla da dünya basınından aktarmalar şeklinde yer almıştır. Londra'daki Hindistan Müslümanlarının yayın organı olan Muslim Standard'dan da sık sık haber aktarıldığı görülmektedir. Örneğin Britanya Hükümetinin Hindistan cezaevlerindeki tutuklulara uyguladığı insanlık dışı baskıları anlatan "Hindistan'da Britanya Zindanlarının Dehşeti" başlıklı ve Hindistan'la ilgili yayınlanmış olan tek uzun makale böyledir.[116]

Bunun dışında birinci sayıdan itibaren hemen hemen her sayıda Hindistan'la ilgili bir kısa haber görmek mümkündür. Bu haberlerde genellikle Hint Müslümanlarının Türkiye'ye karşı uyguladığı politikalar nedeniyle İngiltere'yi kınayan protestolarına yer verilmiştir. Hindistan'daki Müslüman ayaklanmaları ve Gandhi ve arkadaşlarının faaliyetleri de haberler arasında yer almıştır. Örneğin 10.

sayıda yer alan bir haberde "Gandhi ve arkadaşları bağımsız Hindistan Cumhuriyeti'nin ilanı için açık açık çalışıyorlar"[117] denilmiştir.

Emperyalizme Karşı Afganistan-Türkiye-Sovyet İttifakı

Daha önce de belirttiğimiz gibi, Cemal Paşa İstanbul'u terk ettikten sonra bir süre Almanya'da kalmış ve daha sonra Moskova üzerinden Afganistan'a geçmişti. Cemal Paşa'nın amacı Afganistan'da hazırlanarak Hindistan'da İngilizlere darbe vurmaktır.[118]

Afgan Emiri Emanullah Han, İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı ve Enver Paşa'yı hem maddi ve hem de manevi olarak desteklemiştir. Derginin çıkışından bir ay önce Afganistan'da bulunan Enver Paşa'nın yakın çalışma arkadaşları, Emir'in İngiliz düşmanı olduğunu ve kendisine de büyük saygı beslediğini haber vermişlerdir.[119]

Yine derginin çıkışından bir ay önce Moskova'da bulunan Enver Paşa, Berlin'deki kardeşine bir mektup yazarak bu mektubu Berlin'e gitmekte olan Afganistan fevkalade Murahhası Vezir Mehmed Veli Han ile göndermiştir. Enver Paşa mektupta Mehmed Veli Han için, "kendisi bana karşı pek ziyade hürmette bulunuyor. Kendisini bir defa villaya yemeğe çağırırsınız." demektedir.[120] Dergi çıktıktan bir ay sonra, 12 Nisan 1921'de Berlin'den Enver Paşa'ya yazılan mektupta ise Veli Han'a Sultan'ın köşkünde (Enver Paşa'nın eşi Naciye Sultan s.g.) bir ziyafet verildiği, ayrıca derginin yazı işleri müdürü olan İlyas Bey'in de dergi namına bir ziyafet vereceği haber verilmektedir. Bu yolla dergi için biraz yardım sağlanabileceği de ümid edilmektedir.[121]

Derginin 15 Nisan 1921 tarihli üçüncü sayısında da Mehmed Veli Han başkanlığındaki Afgan heyetinin Berlin'e geldiği haber verilerek "Müşairün-ileyhe dergimiz adına hoş geldin diyoruz" denilmiştir.[122] Sekizinci sayıda da Ankara'da Afganistan sefaretine Afgan bayrağı çekildiği, bayrağı bizzat Mustafa Kemal Paşa'nın çektiği haber verilerek, Törende "Emperyalist zulmüne karşı Türkiye, Afganistan ve Rusya ittifakının öneminden bahseden nutuklar söylendi" denilmiştir.[123] Bir ay sonraki 11. sayıda ise altında Mehmed Veli, Rıza Nur ve Yusuf Kemal Beylerin imzaları bulunan "Türk-Afgan Muahedesi" yayınlanmıştır.[124] Mehmed Veli Han bu sırada Afganistan Dışişleri Bakanı olmuştur.

Bundan sonra bu yıldan daha uzun bir süre Afganistan'la ilgili herhangi bir haber veya yoruma rastlanmamaktadır. Bolşeviklerle ilişkiler bozulduktan sonra yayınlanan 13-14. sayıda ise Afganistan'la ilgili üç haber yer almıştır.

Birincisi "Türkiye ve Afganistan" başlığıyla, Ankara hükümeti adına Afganistan'a elçi tayin edilen Fahri Paşa heyetinin karşılanmasını anlatan bir haberdir.[125] İkincisi "Ruslar Afganistan'da Neler Yapıyorlar" başlığıyla Rus askerlerinin Afgan köylerine baskınlar yaparak köylülerin koyunları çaldıklarını, köyleri yaktıklarını, yollarda rastladıkları köylüleri "donlarına kadar" soyduklarını iddia eden başka bir haberdir. Burada ayrıca Rusların Taşkent'te çeşitli Türk şivelerinde risaleler yayınlayarak Bolşevizm propagandası yaptıkları ifade edilmektedir. Haber için herhangi bir kaynak gösterilmemiştir. Üçüncü haber ise, aşağıda değineceğimiz Hac tartışması nedeniyle Afganistan'ın Berlin Maslahatgüzarı Edib Han ile yapılan bir röportajdır. Röportajın girişinde Afganistan Emiri Ema-

nullah Han'dan "büyük bir İslam hükümdarı" denilerek övgüyle söz edilmektedir.[126]

İngiliz Egemenliğindeki Mekke'de Hac Vacib midir?

Derginin 1 Haziran 1922 tarihli 9-10. sayısında (Yıl 2) Mehmed Bereketullah el-Hindi el-Biffani, Petrograd İmamı Musa Carullah Bünyat el-Petrogradi ve Sibirya Ulemasından Abdülreşid İbrahim el-Sibiryavi imzasıyla bir Fetva yayınlanmıştır. Fetvanın soru kısmında Mekke Emiri'nin İslam düşmanı İngiltere ile ittifak yaparak Arabistan'ı İngiliz nüfuz ve saltanatına terk ettiği ve kafirlerle cihad eden mücahidler için kutsal topraklarda sığınacak yer bırakmadığı anlatılarak; "Bu halde Hac edası vecibe midir? Yoksa düşmanın Harem-i Şerif üzerindeki nüfuzunun kalkması ve belde-i eminde İslam devletinin yeniden ihya olmasına kadar sakıt olur mu?"[127] diye sorulmaktadır. Görüldüğü gibi soru oldukça açıktır ve pratik ve güncel bir soruna çözüm aramaktadır.

Fetvanın cevap bölümünde ayetlerden ve hadislerden uzun uzun örnekler verilerek bu soruya cevap aranmaktadır. Varılan sonuç şudur; gerek ayetlerde ve gerekse peygamberimizin sözlerinde Mekke daima 'emin yer', 'güvenli belde' olarak tanımlanmıştır. Zaten peygamberimiz Mekke'de emniyet ve asayişin kalmadığını gördüğünde Medine'ye hicret etmiştir. Mekke Müslümanlar için daima güvenlikli bir yer olmalıdır. Ancak Mekke Emiri İngilizlerle işbirliği yapalı beri Mekke müslümanlar için güvenli bir yer olmaktan çıkmıştır. "Çünkü Mekke Emiri Cihan Harbi esnasında Harem-ül Hüda'ya iltica eden Alim Fazıl Mevlana Mahmud el-Hüseyin ile Türk Galib Paşa'yı İngilizlere

teslim etmiştir." O halde Mekke Müslümanlar için yeniden güvenli bir yer olana kadar Hac vazifesi sakıt olur.

Ancak tartışma burada bitmemiştir. Derginin bir sonraki sayısında Ayaz İshaki'nin bir mektubu yayınlanmıştır. Ayaz İshaki derginin Arapça kısmında yayınlanan Arabi Samim imzalı ve Fetva'ya itiraz eden bir yazıyı cevaplamaktadır.[128] Ayaz İshaki Arabi Samim'i bilimsel bir tartışmada uyulması gereken kurallara uymamakla ve müstear isim kullanarak Rusya Müslümanlarına da iftira atmakla suçlamaktadır. Ayaz İshaki'nin mektubundan anlaşıldığına göre, Arabi Samim Rusya Müslümanlarının savaş sırasında Osmanlı Türklerine karşı Rus ordusunun içinde savaştıklarını iddia etmiştir. İshaki ise bu iddiayı reddederek savaş başladığında Rusların Türk cephelerindeki bütün Tatar ve diğer Müslümanları zaten başka cephelere kaydırdıklarını anlatmaktadır.

İshaki, Fetva konusunda ise, kendisinin bu konularda yetkili olmadığını, ancak Musa ve Abdülreşid Efendilerin Fetva'yı imzalayarak Rusya Müslümanlarının hislerine tercüman olduklarını söylemektedir.

Mektubun sonunda Liva el-İslam'ın bir notu vardır. Arabi Samim imzalı yazının yalnız Rusya Müslümanlarını değil bir çok Arabı da üzdüğü belirtilerek, "Arabi Samim imzalı makalenin dergimize girmesi müdürümüzün seyahatte bulunduğu bir zamana rastlamıştır." denilmektedir. Ayrıca imzalı yazılardaki fikirlerin yazarları bağlayacağı hatırlatılmıştır.

Ancak tartışma burada da bitmemiş, yukarıda sözünü ettiğimiz gibi Afganistan'ın Berlin Elçisi Edib Han'ı da içine alacak şekilde genişlemiştir. Derginin 1 Eylül tarihli bir sonraki sayısında Edib Han'la yapılan röportajın girişinde

Fetva hatırlatılarak, bunun Taşkent'te toplanan İslam konferansında hazırlandığı ve yayınlanması ricasıyla dergiye gönderildiği, kendilerinin de bunu yayınlamayı bir görev saydıkları belirtilmiştir. Ancak bu Fetva'yı yayınladıkları için Azadi-i Şark gazetesinin hücumuna uğradıkları ifade edilerek, "Bu derginin yazıları ve Türklere saldırıları okurlarımızı üzmüştür. Aldığımız mektuplardan anladığımız kadarıyla okurlarımızı asıl üzen bu derginin yazılarından çok, derginin Edib Han'la ilişkisi olduğu kanaatidir" denilmiştir. Edib Han'ı iyi tanıdıkları, kendisinin bu dergiyle ilişkisi olamayacağına inandıkları ancak yine de okurları kuşkularını gidermek amacıyla kendisiyle bu konuda yapılan bir mülakat yaptıkları belirtilmiş ve bu mülakat yayınlanmıştır.[129] Edib Han bu iddiaları reddetmiştir.

Liva el-İslam'da Ermeni Suikastleri

Daha önce de belirtildiği gibi, derginin çıkışı Talat Paşa'nın Berlin'de bir Ermeni tarafından vurulduğu güne rastlamıştır. Birinci sayı bu ölüm haberiyle çıkmıştır. Bu, siyah çerçeve içine alınmış kısa bir haberdir. "Paşa bu sabah sokakta giderken Salamon Tayleryan isminde bir Ermeninin suikastına uğrayarak öldürüldü" diye başlayan haberde, derginin hacminin merhumun siyasi hayatı hakkında bir değerlendirme yapmak için yeterli olmadığı belirtilerek, "yalnız şu kadarını söylemeliyiz ki Talat Paşa vatanına tam anlamıyla bağlı, milletini aşkla seven, vatanın çıkarları için hiçbir fedakarlıktan çekinmeyen, azimkar, metin bir vatansever idi" denilmiştir.[130] Bir yıl sonraki sayıda Talat Paşa'nın şehadet yıldönümü kapakta yer alan bir haberle yine anılmıştır.[131]

Talat Paşa'nın öldürülmesi ile ilgili daha uzun ve ayrıntılı bir değerlendirmeyi daha önce belirttiğimiz gibi, yedinci sayıda yayınlanan bir yazısında Enver Paşa yapmıştır.[132]

1 Ağustos 1921 tarihli 10. sayıda ise "Bir Türk Daha Kurban Gitti" başlığıyla, Azerbaycan sabık Dahiliye Nazırı ve İstanbul Ticari Mümessili Behbud Han'ın Pera Palas civarında yine Misakveled Agob isimli bir Ermeni tarafından öldürüldüğü haberi yer almaktadır.[133]

Ancak Ermeni suikastleriyle ilgili en ilginç yazı Bahaddin Şakir ve Cemal Azmi'nin öldürülmesinden sonra yazılan iki sayfalık bir yazıdır. Bir sayfanın ortasında Cemal Azmi'nin, diğer sayfanın ortasında Bahaddin Şakir'in büyük boy birer fotoğrafları vardır. Yazının sonunda da Bahaddin Şakir ve Cemal Azmi'nin morgda yatarlarken çekilmiş bir fotoğrafı konulmuştur. Fotoğrafta Bahaddin Şakir ve Cemal Azmi'nin yüzleri net olarak görülebilmektedir. Her ikisinin de baş ucunda birer kadın oturmaktadır. Fotoğrafın altında kadınların kim oldukları belirtilmemiş, sadece "Cemal Azmi ve Bahaddin Şakir Bey Merhumların Morgda Alınan Resimleri" denilmiştir.[134]

Fotoğraflar kadar yazının kendisi de dikkat çekicidir. Ermenilerin İttihat ve Terakki ileri gelenlerine suikastler düzenleyeceğini herkesin bildiği belirtilerek, buna rağmen önlem alınmamış olması eleştirilmektedir. Eleştiri İttihad ve Terakki'ye yöneltilmiş gibi görünse de dikkatle okunduğunda Anadolu'da kalmış ve yeni yönetimde görev almış olan eski İttihatçıları hedef aldığı ortaya çıkmaktadır.

Yazının bir yerinde, "Ey bugün Anadolu'da ve Anadolu hesabına Avrupa'da mevki-i ikbalde bulunan İttihad ve Terakki Fırkası azası... Felaketli mütarekeden beri fırka-

nız, siyasi icraatınız bir kısım matbuatla pek şedid tenkidlere uğradı. Bazıları ise hıyanet-i vataniye ile ithama kadar vardı. Fırkanıza isnad edilen suçlamaları artık içinizde bulunmayan 5-10 kişinin ensesine yükletmekle ahlaki ve manevi mesuliyetten kurtulacağınızı zannediyorsanız pek aldanıyorsunuz" denilerek, Talat Paşa, Sait Halim Paşa ve Behbud Han vakalarından sonra bile önlem alınmadığı belirtilmiş, Cemal Azmi ve Bahaddin Şakir Bey'in ölümlerine de bu kayıtsızlığın yol açtığı ifade edilmiştir.

Şu nokta da dikkat çekicidir, Sait Halim Paşa derginin yayınlanmakta olduğu bir sırada, 6 Aralık 1921'de Roma'da öldürülmüş olmasına rağmen, ölümü ayrı bir haber olarak verilmemiş, ölümünden neredeyse yedi ay sonra ve sadece bir cümleyle bu haberin içinde söz edilmiştir.[135]

Liva el-İslam'da İki Kitap Tanıtımı

Dergi'de tanıtımı yapılan birinci kitap Prenses Kadriye Hüseyin'in, 1921 yılı Nisan ayından Haziran sonuna kadar Anadolu'da cereyan eden siyasi ve askeri olayları anlattığı "Ankara Mektupları" isimli kitabıdır. Kitabın Fransızca olarak yayınlandığı belirtilmektedir. Kitabın tanıtımı yapılırken Prenses Kadriye Hüseyin'den övgüyle söz edilerek, "Dini ve milli davalarını bu derecede vukuf ve ciddiyetle tasvire muktedir kadınlara sahip olan İslam alemi, hiş şüphe yoktur ki, istiklalini yakın bir gelecekte en müthiş düşmanlarına bile teslim ettirmemeyi başaracaktır." denilmiştir.[136]

Tanıtımı yapılan ikinci kitapsa, Alman yazar Haupt'un Angelsachsen Verlag yayınlarından çıkan "Wind Mili Hill-Yeldeğirmeni Tepesi" isimli kitabıdır. Kitap yazarın Cebelitarık ve İngiltere'deki esaret hatıralarından oluşmakta-

dır. Haupt'un bulunduğu garnizonda 19 Osmanlı esiriinin de bulunduğu belirtilerek, bu kitabın İngilizlerin Osmanlı esirlerine kötü davrandıklarının yeni bir delili olduğu ifade edilmiştir. Osmanlı esirlerinin isimlerinin kitabın 143. sayfasında olduğu da eklenmiştir.[137]

Son Sayı: Saltanat ve Hilafet Meselesi

Son sayının kapağında yeni Halife Abdülaziz'in halifelik beyannamesi yayınlanmıştır. Hemen altında VI. Mehmed (Vahdettin)'in hal'ine dair Fetva ve onun altında da saltanatın hilafetten ayrılmasına dair kanun yer almıştır.

Birkaç kısa haberden sonra, ki bunlardan birisi Liva el-İslam'ın Filistin'e sokulmasının yasaklandığı haberidir, "Hilafet ve Saltanat ve Hakan-ı Sabık" başlıklı bir makaleyle Anadolu'daki yeni durum değerlendirilmektedir. Makale imzasızdır.[138]

Makale "Bu mühim meselenin münakaşası zamanı henüz gelmemiştir" diye başlamakla beraber, konuyla ilgili önemli görüşler ileri sürülmektedir. Bir kere Büyük Millet Meclisi'nin aldığı kararın İslam aleminde hayret ve telaşa yol açtığı belirtilerek, bütün dikkatlerin Misak-ı Milli'ye uygun bir barışa yöneltildiği bir sırada Meclis'in böylesine önemli bir karar alması eleştirilmektedir. Ancak daha ileride eleştirinin sadece zamanlamayla ilgili olmadığı da anlaşılmaktadır: "Alem-i İslam'ın mefkuresini teşkil eden Osmanlı Devleti ilga olunuyor. Saltanat hilafetten ayrılıyor. Bu kadar büyük bir inkılabın itiraza uğramadan başarılabileceğini zannedenler ya pek saftır, veya düşüncesini saklayan riyakar(lar)dır." denilerek karardan hoşnut olunmadığı da açıkça gösterilmiştir.

Daha sonra Osmanoğulları'nın İslamiyet'e hizmetleri ve kahramanlıkları övülerek, "şayet aslı nesli meçhul bir

takım dalkavukların tesiriyle saraylarımız, şehzadelerimiz esir haline getirilmemiş ve bunların tahsil ve terbiyelerine itina edilmiş olsaydı, herhalde Misak-ı Milli'nin tayin edeceği hudud bugünkünün asgari on misli olurdu" denilmiş ve söz Vahdettin'e getirilmiştir.

Vahdettin'in son hareketiyle mütareke senelerinde memlekete karşı işlenen bütün ihanetleri kendi üzerine aldığı ve böylece intihar ettiği belirtilerek "herkes Sultan Mehmed'i esir telakki ediyor, ilk fırsatta askerinin başına gideceğini ümit ediyordu" denilmiş ve Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa'nın Ankara'ya geldikten sonra Meclis'te yaptığı bir konuşmayla bu ümidi kuvvetlendirdiği ifade edilmiştir. "Fakat maalesef VI. Mehmed bunu yapmadı. Hilafetin, Saltanatın, mensup olduğu büyük ailenin şerefini düşünmedi... İslam alemi belki onu hatırlar, fakat herhalde takdir ile değil, pek derin bir nefretle"[139] denilerek yazıya son verilmiştir.

Bu yazının yayınlandığı sayı derginin son sayısıdır. Ancak şu anlaşılıyor ki, dergi yayınlanmaya devam etseydi, Mustafa Kemal ve arkadaşlarına karşı Kurtuluş Savaşı yıllarında takınılan ılımlı tutum hızla terk edilecek ve belki de açıkça bir siyasal mücadeleye girişilecekti.

Kuşkusuz iki yıl süreyle yayınlanmış olan ve toplam 300 sayfayı bulan bir dergide değinilmesi gereken daha pek çok yazı yer almıştır. Ancak derginin bir içindekiler fihristini hazırlamış olmamız ve derginin kendisinin de yeni harflere çevrilmiş olarak eklenmiş olması dolayısıyla, derginin incelenmesine burada son verilmiştir. Araştırmacılara kolaylık olması açısından şu da belirtilmelidir ki, içindekiler bölümünde ve dipnotlarda verilen bütün sayfa numaraları derginin aslındaki sayfa numaralarıdır. Böylece araştırmacıların ilgilendikleri konularda yayınlanmış yazılara zahmetsizce ulaşabilmeleri sağlanmış olmaktadır.

3. BÖLÜM

LİVA EL-İSLAM DERGİSİ

Liva el-İslam Hakkında Teknik Bilgiler

Yayınlandığı Süre:

Dergi 15 Mart 1921 ile 1 Aralık 1922 tarihleri arasında toplam olarak 24 adet yayınlanmıştır. Birinci yıl 18 sayı ve 16 adet, ikinci yıl yine 18 sayı ancak 8 adet yayınlanmıştır. Görüldüğü gibi ikinci yıl derginin periyodu düşmüş, iki, hatta bazen üç sayı bir arada yayınlanmıştır. Ancak derginin kapağındaki 'Onbeş günde bir yayınlanır' ibaresi hiç kaldırılmamıştır.

Boyutları:

Derginin boyutları dosya kağıdından biraz daha küçük, büyük bir kitap boyutlarındadır.

Sayfa Sayısı:

Derginin sayfa sayısı 8-16 arasında değişmiştir. Sayfa numaraları cilt usulüyle her sayıda devam edecek şekilde verilmiştir. Birinci yılın toplam sayfa sayısı 160'dır. İkinci yıl sayfalar yeniden 1'den başlayarak numaralanmıştır. İkinci yıl yayınlanan sayfa sayısı 136'dır.

Sahibi ve Sorumlu Müdürü:

Başından sonuna kadar İlyas Bragon Bey'dir.

Adres:

Basıldığı süre içerisinde üç adres değişikliği olmuştur. İlk önce 'Nikolassa Normanen Strassa 6' Numarada yayınlanmış, ikinci yılın başında Allamannenstrasse 11, 1 Ağustos 1922'de ise Hagenstrasse 27'ye taşınmıştır.

Basıldığı Matbaa:

Berlin'de Kaviyani matbaasında basılmıştır. Birçok sayıda matbaanın ilanı vardır. Derginin 15 Temmuz 1921 tarihli 9. sayısında matbaa hakkında bilgi vardır.

Fiyatı:

15 Haziran 1921 tarihli 7. sayıda basılan bir ilanla derginin belirli bir fiyatı olmadığı duyurulmuştur.

Gönderilecek bağışlar karşılığında makbuz gönderileceği belirtilmiştir.

Yazarlar:

Dergi yazılarının pek çoğu imzasızdır, imza kullanıldığında da açık isim yazılmamış sadece A, S, M. R, gibi imzalar konulmuştur, imzalı yayınlanan bazı okuyucu mektupları vardır. Enver Paşa A. imzasıyla yazmıştır.

Sayfa Düzeni:

Yazılar dış kapaktan başlamaktadır. Bunlar genellikle

baş makalelerdir. Bundan sonra birkaç makale ve ardından İcmal-i Havadis başlığıyla dünya haberleri verilmiştir. Dergide fotoğraf da yayınlanmıştır.

Dil:

Derginin Türkçe dışında en azından Arapça ve Almanca sayılarının da yayınlandığı anlaşılmaktadır. Bazen de Türkçe sayıların içinde Arapça ve Farsça bölümler yer almıştır. Biz sadece Türkçe sayılarını görebildik ve bunları inceledik. Bu sayılar içinde yer alan Arapça ve Farsça bölümler 'İçindekiler Fihristi'nde gösterilmiştir.

LİVA EL-İSLAM'İN FİHRİSTİ

YIL 1 (1921)

No. 1 (15 Mart, s. 1-10) Siyasi Mesleğimiz • Talat Paşa'nın Ölümü • Fatiha-i Kelam • İcmal-i Havadis: Londra Konferansı. Hind Müslümanlarının Londra Konferansına Müracaatı Hind İhtilalcilerinin Nümayişi, İngiltere'den İntikam Cemiyeti, Venizelos Gücendi. Faysal'ın Ricası. Batum'un İşgali, Ağa Han Hazretlerinin Beyanatı. Kilikya Meselesi.

No. 2 (1 Nisan, s. 11-16) Londra Konferansı • Fatiha-i Kelam/Vehib Paşa • Mısır İhtilalinin Yıldönümü • İcmal-i Havadis [Arapça] • İcmal-i Havadis: Türkistan Haberleri. Arabistan Haberleri: Irak-Suriye-Fas. Hindistan Haberleri. Amerika, Fransa, İngiltere. Yunanistan

No. 3 (15 Nisan, s. 17-40) [Arapça kısım] • Alem-i İslam ve Rusya • Mehmed Veli Han • İngiliz Vahşeti • [Arapça] • İcmal-i Havadis: Türkiye Haberleri, İlan/Kaviyani Matbaası. Arabistan Haberleri. İngiltere-Fransa İhtilafı. Irak Haberleri. Fas. İran'ın Tahliyesi. Hindistan Haberleri. Fransa Haberleri. Yunanistan Haberleri. İngiltere Haberleri. İrlanda • Şiir/Abdülaziz Çaviş [Arapça]

No. 4 (1 Mayıs. s. 41-56) Muhterem Okurlarımız • Kurtuluşa Doğru Dergisi • İngiliz Vahşeti-2 • Mısır İhtilali Yıldönümünde İbraz Olunan Nutuklar: İngilizlerin Mısır'da İktisadı Su-i İdaresi/A.Çaviş. İrlanda'nın Hürriyet Mücadelesi/Doktor Şatırto. İngil-

tere Emperyalizmi/Prof. Wahlentein • Doğu Halkları Arasında Dayanışma/Emir Şekib Arslan • İcmal-i Havadis: Türkiye, Mabed mi Eşkıya ini mi? Arabistan Haberleri. Emir Şekib Arslan'ın Lloyd George'a Telgrafı. Mısır Haberleri. Fas Haberleri. Hindistan Haberleri. Fransa Haberleri. Yunanistan Haberleri. İngiltere Haberleri. İrlanda. Rusya Talebelerine Yardım Cemiyeti • [Arapça kısım]

No. 5 (15 Mayıs, s. 57-65) Yunan Hezimeti Mim.Re. • İngiltere'nin Caniyane Siyaseti • İcmal-i Havadis: Türkiye Haberleri. Filistin Haberleri. Mısır Haberleri. Fas Haberleri. Irak Haberleri. Hindistan Haberleri. İngiltere Haberleri. İrlanda. Fransa Haberleri. Yunanistan Haberleri. Berlin İslam Kabristanı İçin Yardım Edenler (Liste)

No. 6 (1 Haziran, s. 66-72) Mühim Bir Mektup/Elif. [Enver Paşa] ? İngiltere'nin Caniyane Siyaseti-2 Mim.Re • İcmal-i Havadis: Türkiye Haberleri Mısır Haberleri. Hindistan Haberleri. Irak Haberleri. Filistin Haberleri. Suriye Haberleri. Fransa Haberleri. İngiltere Haberleri-İrlanda. İran.

No. 7 (15 Haziran, 73-80) Talat Paşa ve Katili/Elif [Enver Paşa] • Okurlara İlan • Daima Aynı Siyaset/Mim.Re ? İcmal-i Havadis: Türkiye Haberleri. Mısır Haberleri. Hindistan Haberleri. İngiltere Haberleri-İrlanda. İslam Kabristanı (listenin devamı) • Düzeltme ve Özür

No. 8 (1 Temmuz, s. 81-88) Dikkat Edelim Aldanmayalım/Elif. [Enver Paşa] ? Birbirine Boğdurulan Kafkasya Milletleri • Daima Aynı Siyaset/Mim. Re. (Devam) • İcmal-i Havadis: Türkiye Haberleri. Türk Ordusunun Taarruzu. Arabistan Haberleri, General Gouraud'ya Suikast. İran Haberleri. Afganistan Haberleri. Hindistan Haberleri. İngiltere Haberleri-İrlanda. Yunanistan Haberleri.

No. 9 (15 Temmuz, s. 89-96) İstanbul'da İngiltere/Elif. [Enver Paşa] • İngiltere İmparatorluk Meclisi/ Mim. Re. ? Birbirine Boğdurulan Kafkasya Milletleri/Mim. Re.(Devam) • İcmal-i Havadis: Türk-Yunan Haberleri. Garib İşaa'lar. Yunan Mühimmat Deposunun Berheva Olması. Yunan Ordusunun Morali. Mısır Haberleri. Fas Haberleri. Hindistan Haberleri. Şark Muamması. İrlanda Haberleri ? İlan/Kaviyani Matbaası

No. 10 (1 Ağustos, s. 97-108) İngiltere ve Yeni Türkiye/Elif. [Enver Paşa] • Son Yunan Taarruzu • İrlanda ve İngiltere • Lozan Mektupları-l • İcmal-i Havadis: Arabistan Haberleri. Emir Abdullah. Mısır Haberleri. Fas Haberleri. Hindistan Haberleri. İtalya Haberleri. İngiltere Haberleri. Bir Türk Daha Kurban Gitti.

No. 11 (15 Ağustos, s. 109-116) Arz-ı Tebrikat (Kurban Bayramı) • Kendimizi Bilelim/Elif. [Enver Paşa] • İngiltere Melaneti/Mim. Re. • Türk-Afgan Muahedesi • Bir Nutuk (Bakü Kurultayı) • Filistin Mektupları-1 / Ha. sat. • İcmal-i Havadis: Türkiye Haberleri. Türk-Yunan Harbi. İran Haberleri. Fas Haberleri. Mısır Haberleri. İrlanda Haberleri. Yunanistan Haberleri.

No. 12 (l Eylül, s. 117-124) Biricik Yol. Elif. [Enver Paşa] • Bir Nutuk (devam) • Filistin Mektupları-2 • İcmal-i Havadis: Türk-Yunan Çatışması. Irak Haberleri. Fas Haberleri. Suriye Haberleri. Hindistan Haberleri. İrlanda Haberleri. Bulgaristan Haberleri.

No. 13 (15 Eylül. s. 125-132) Haksız ve Lüzumsuz Bir Ta'riz • İngiliz'in Şarkta Hazırladığı Yeni Siyasetin Temelleri • Lozan Mektupları-2

No. 14 (15 Ekim, s. 133-144) Sakarya Meydan Muharebesi • Perde Arkasında İngiltere • İstanbul'da İngilizler • Vatanına Hıyanet Edenler / Zeki Keram • Filistin Mektupları/Ha Sat. (12. sayıdan devam) • Filistin Mektupları-3/Ebu'l-Faruk • Bir Hasbihâl

No. 15-16 (15 Kasım, 145-153) Türkiye-Fransa İtilafnamesi • Türkiye-Fransa Mukavelenamesi • Türk-Fransız Anlaşması Münasebetiyle/Sin

No. 17-18 (15 Aralık, s. 154-160) Kurtulmak İsteyenlere Tarih Rehber Olmalı/Hafız Razi • Sus! Lübnan'da Fikirlerin Zehirlenmiştir • Gean Callot'nun Mühim bir Makalesi • Bir Kitap: Ankara Mektupları.

YIL 2 (1922)

No. 1-2 (15 Ocak, s 1-8) İzah-ı Hakikat • Vatanda Kurulan Fesad Ocakları./Sin. • Hicaz'da Hutbe Duası • Allah?ın Mukaddes Toprağı • Filistin Mektupları-1/Ebu'l-Faruk.

No. 3-6 (15 Mart, s. 9-16) Lady Harrington'un Verdiği Balo • Ey-Alem-i İslam/Elif. Ayn. (Şiir) • Filistin Mektupları-2/Ebu'l Faruk (Devamı) • Hindistan'da Britanya Zindanlarının Dehşeti • Mısır İhtilalinin Yıldönümü • İlan/Kaviyani Matbaası.

No. 7-8 (15 Nisan, s. l7-24) Talat Paşa'nın Şehadet Yıldönümü • Paris Şark Konferansı • Sevr • Lozan Türk Konferansı 1922 Yılı Toplantısı • İngiltere'de Siyasi İhtilaflar/Sin • İlan/Kaviyani Matbaası

No. 9-10 (1 Haziran, s. 25-40) İlan Arbeitsgemeinschaft der Deutschen Gesellschaft für Islamkunde (Seminer) • Fetva • İngiltere ve İstanbul Rum Patrikhanesi • Suriye Kan Ağlıyor • Suriye'deki İngiliz Mezalimini Protesto • Hindistan Hilafet Komitesinin Bir Protestosu • Hilal-i Ahmer Havadisi (Cami ve Bayram günleri) • Bahaddin Şakir-Cemal Azmi Beyler • Acı Bir Kayıp (Yusuf İzzet Paşa) • Berlin'de Ramazan Bayramı ve Afgan Sefareti • Berlin'de Hatim-i Şerif Duası • Sadaka-i Fitr • Yeldeğirmeni Tepesi- Wind Mill Hill • İlan/Kaviyani Matbaası • İlan/Arbeitsgemeinschaft der Deutschen Gesellschalft für Islam-kunde (Seminer)

No. 11-12 (1 Ağustos, s. 41-64) Bolşeviklerin Kafkasya ve Türkistan'ı İstilası ve Enver Paşa • Türkiye ve İtalya/ Vav. Mim. • Şark ve İrlanda/Sin. • Fetvaya Dair/Ayaz İshaki (Okuyucu Mektubu) • Şarki Buhara Vekayi'i • İnsani ve Medeni Yardıma Davet • Kırım Açları • İlan/ Bayram Namazı • [Farsça ve Arapça kısmı]

No. 13-14 (1 Eylül, s. 65-88) İstanbul Meselesi/Sin. • Balkanlar/Sin. • Sevr Anlaşmasının Tadili Yahut İtilaf Siyasetinin İç Yüzü • Türkiye ve Afganistan • Ruslar Afganistan'da Neler Yapıyorlar • Rusya İslamlarında Açlık ve Türkistan Harekatı/Sin. • İslamın Samimi ve Hakiki Dostlarına / Hamdi Mehmed • Afganistan Berlin Maslahatgüzarı Edib Han ve Azadi-i Şark [Farsça kısmı]

No. 15-16 (1 Ekim. s. 89-112) Harb-i Umumi'de Türkiye / General Bronzart • Anadolu Harbinin Son Haftası/Sin. • Sulh Hazırlıkları/Sin. • Cennet Kılıcın Gölgesi Altındadır • İcmal-i Havadis • İslam Aleminde Sevinç • Almanya'da Zafer Kutlamaları • Enver Paşa'nın Yeni Bir Başarısı • İslam ve Hocası • [Farsça kısmı]

No. 17-18 (1 Aralık, s. 113-128) Halife Hazretlerinin Beyanname-

leri • Altıncı Mehmed'in Hal'ine Dair Fetva • Saltanatın Hilafetten Ayrılmasına Dair Kanun • Hind Müslümanlarının Vaziyeti • Hind Hilafet Komitesi'nin Bonarlav'a İhtarı • İslamların Pek Mukaddes Bir Vazifesi / Himaye-i Etfal Cemiyeti • Liva el-İslam'ın Yasaklanması • Hilafet ve Saltanat ve Hakan-ı Sabık • Ahmed Enver Paşa • Güneş/Mehmed Timur Bey (Şiir)

1. Yıl

٥ رجب ١٣٣٩ — Liwa-el-Islam — ١٥ مارث ١٣٣٧ — ١٩٢١

إِنَّ هٰذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ

لواء الاسلام

صاحب و مدير مسئولی : معلم دوقتور الياس براغون بك

منافع اسلاميه يه خادم آثار ايچون صحيفه لرمز آچيق در.

محل اداره سی : برلين - نيقولاسزه تورمانين شتراسه ٦

تلفون : واژه ١٣٢

نومرو — ١ — اون بش كونده بر نشر اولنور سياسی مجموعه — ١ نجی سنه

No. 0/567

سياسی مسلكمز

مجموعه‌نك بالاسنی تزيين ايدن آيت كريمه سياسی مسلكمزی الك واضح بر صورتده افاده ايدر . مجموعه‌نك هيچ بر فرقه ايله علاقه‌سی يوقدر و اولميه‌جقدر . ملّيت و يا مسلك سياسی قيديله اقوام اسلاميه آراسنده تفرقه حصولنه سبب اولان بوتون فرقه‌لرك و جمعيتلرك عليهنده‌در . بوتون اهل اقوام اسلاميه آراسنده دين مبين محمديمنك امر ايتديكی و حدتی تشويق و تأمين ايتمكدر . اساسات و تعليمات دينيه رهبرمز اولمه‌جقدر .

شو معروضاتمزدن علی الاطلاق ملّيت پرورلرينك و سياسی فرقه‌لرك موجوديتنك عليهنده بولنديغمز آكلاشيلماسون . ملّی تاريخی و منسوب اولديغی ملّتك جامعهٔ اسلاميه‌يه اولان خدمتی ايله مفتخر اولميان بر عرب ، بر تورك ، بر آرناووت ، بر كورد ، بر عجم ، بر هندلی ، بر كورجی ، بر لاز ، بر بوشناق ، بر چركس ألسنه شايان تقدير و شخصيت دكلدر . بزم رد ايتديكمز يالكز ملّيت گوه‌سی آلتنده اقوام اسلاميه آراسنه تفرقه صوقان ، دولايسيله دشمنلرمزك آمال جانيانه‌لرينك تحققنی تسهيل ايدن و ياخود ملّيتپرورلكی شخصی منفعت تأمينی ايچون آلت اتخاذ ايله‌ين حسی ، نسبی مجهول سرسريلردر . مختلف اسلام ملّتلرينه منسوب بر چوق كنجلر طانيورز كه صوك اون اوچ سنه ظرفنده ملّيتپرور كوروتمكی شعار ايدنمشلردی . بونلر اولا عرب و يا تورك و ياخود كورد و الك صوكره‌ده مسلمان ايدی . داها غريبی شوكه بر چوق سرسريلر منسوب اولدقلری ملّيتلرده كوروتمكدن بيله اوطانمازلردی . گچن سنه بوسنه‌دن استانبوله كلان هيئت اعضاسندن بعض كنجلرك [بوسنه‌ليلر نسل اعتباريله صربدر . بناءً عليه ملّی و عرقی منفعتلرمز صربلرك منافعنه تماما موافقدر . اسلاميت مسئله‌سی وجدانی و معنوی براهينی حائزدر و الخ ...] كی بيانات بولندقلری ألسنه اوتوتولمامشدر .

15 Mart 1337-1921 Yıl: 1 Sayı 1

İşte bu İslam milleti bir tek millet olarak sizin milletinizdir. Rabbiniz de yalnız benim. Onun için hep bana kulluk edin. **Enbiya / 92**

LİVA EL-İSLAM

Onbeş Günde Bir Neşr Olunur Siyasi Mecmua
Sahib ve Müdür-i Mes'ulü: Muallim Doktor İlyas Bragon Bey
Menafi'-i İslamiyeye Hadim Asar İçin Sayfalarımız Açıktır.
Mahal-i İdaresi: Berlin Nikolasse Normanen Strasse 6
Telefon: Wannsee 132

SİYASİ MESLEĞİMİZ

Dergimizin başlığındaki ayet siyasi mesleğimizi en açık bir surette ifade eder. Derginin hiçbir fırka ile alakası yoktur ve olmayacaktır. Milliyet veya meslek-i siyasi kaydıyla İslam milletleri arasında tefrika husulune sebeb olan bütün fırkaların ve cemiyetlerin aleyhindedir. Bütün emeli İslam milletleri arasında İslamiyetin emrettiği birliği teşvik ve temin etmektir.

Bundan milliyet prensibinin ve siyasi fırkaların aleyhinde bulunduğumuz anlaşılmasın. Elbette milli, tarihi, ve mensub olduğu milletin İslam topluluğuna olan hizmetiyle övünmeyen bir Türk, bir Arnavut, bir Kürt, bir Hintli, bir Gürcü, bir Laz, bir Boşnak, bir Çerkes şayan-ı takdir bir şahsiyet değildir. Bizim reddettiğimiz milliyet kisvesi altında İslam milletleri arasına bölücülük sokarak düşmanlarımızın caniyane emellerine hizmet eden veya milliyetçiliği şahsi çıkar sağlamak için alet edinen hasebi, nesebi belirsiz serserilerdir. Muhtelif İslam milletlerine mensub bir çok gençler tanıyoruz ki, son on üç sene zarfında milliyetçi görünmeyi şiar edinmişlerdir. Bunlar evvela Arab veya Türk veyahud Kürt sonra Müslüman idiler. Halbuki bunlar, kutsal İslam toprakları ayaklar altında çiğnenirken İstanbul kahvehanelerinde oturup Hilafet-i İslamiye ve Saltanat-ı Osma-

niye vesayetinin şu veya bu devlete takdimi lüzumunu münakaşa ile meşguldüler. Bu nesebsizler aleni bir surette: (Mon cher! Biz kendimizi mümkün değil idare edemeyiz, bizi Batı adam etmeli!) diyecek kadar ahlaksız ve namussuzdurlar. İşte biz bu ayardaki milliyetçilerin ve sefil ve sefihlerin İslam milletlerini sürüklemek istedikleri çıkmaz ve tehlikeli yolun aleyhindeyiz.

Fırkacılığa olan aleyhdarlığımız da tabii ki birçok kayıt ve şarta tabidir. Fırkalar bulunmasın da, bir şahıs veya zorba bir zümre İslam milletlerinin kaderiyle oynasın demek istemiyoruz. Zaten bu İslamiyetin emirlerine de aykırı olur. Yalnız fırkacılarımız meşru bir tarzda ve usulü dahilinde fırkacılık yapmalıdır. Sadece rakip fırka iktidara gelmesin diye İslam memleketlerinin İngilizlerin veya Fransızların malikanesi ve İslam milletlerinin de bunların kölesi olmasına göz yumacak fırkalar İslam memleketlerinde mevcud olmamalıdır.

Sahte milliyetçiler ve şahsi çıkarları için fırkacılık yapanlar İslam hilafetinin ve Osmanlı Saltanatının düşman idaresine girmesine sebep oldular. Kahraman Osmanlı ordusunun kanını akıtarak savunduğu İslam toprakları bugün ayaklar altında çiğneniyor. Harb-i Umumi adını verdikleri dördüncü haçlı savaşını bu sahte milliyetçilerin ve böyle fırkacıların yüzünden kaybettik. Bu vatansız ve dinsiz serserilerin İslam aleminin başına getirdikleri felaketler artık yeter.

Namerd düşmanın İslam hilafetine ve Osmanlı Saltanatına kabul ettirmeye çalıştığı zalim muahedenameyi reddetmeye çalışan ve yedi asırdan beri İslamiyet'i savunan Türk ordusunun Anadolu'daki o kahraman bakiyesi aleyhine bir takım çapulcu ve hırsızlardan oluşan kuvvetler toplayarak İslam aleminin son ümidi olan kutsal bir kuvveti yıkmak isteyecek kadar efendilerine sadık bazı fırkacılar artık haya etmelidir. İslam tarihi bu şahsiyetleri lanetle hatırlayacaktır. İngilizler ve Fransızlar başkentlerine bu adamların heykellerini dikmezlerse kadirbilmezlik etmiş olurlar.

Kısacası; dergimiz İslam milletlerine düşman hakimiyetine

boyun eğmeyi telkin eden ve İslam topluluğunu zayıflatacak sun'i milli cereyanların karşısında olacak ve bunlarla mücadele edecektir.

İslam memleketlerine tecavüz eden her millet düşmanımızdır. İslamiyet zuhurundan beri hür ve müstakil yaşamıştır ve istiklalini ebediyen muhafaza edecektir. Biz bu iman ve kanaatdeyiz. Aynı iman ve kanaate sahib din kardeşlerimiz için dergimizin sayfaları açıktır. Tevfik Cenab-ı Hak'tandır.

TALAT PAŞA'NIN ÖLÜMÜ

Paşa bu sabah sokakta giderken Salamon Tayleryan isminde bir Ermeninin suikasdına uğrayarak öldürüldü. Talat Paşa 10 Temmuz 324 inkılabında ve inkılabdan mütarakenin imzalanmasına kadar geçen onbir sene zarfında memleketin mukadderatında pek büyük rol oynamış bir şahsiyettir. Paşa merhum, fırkasında en seçkin ve en yetkili bir mevkiideydi, binaenaleyh İttihat ve Terakki Fırkası'nın takib ettiği iç ve dış siyasetlerin sorumluluğunu yüklenmiş demektir. Merhumun siyasi hayatı leh veya aleyhinde mütalaa yürütmeye dergimizin hacmi yeterli değildir. Yalnız şu kadarını söylemeliyiz ki; Talat Paşa vatanına kelimenin tam anlamıyla bağlı, milletini aşkla seven, vatan çıkarları için hiçbir fedakarlıktan çekinmeyen, azimkar, metin bir vatansever idi. Yakından tanıyan herkes şahsiyetine karşı pek derin bir muhabbet duymuştur. Talat Paşa'nın bir Ermeni kurşununa hedef olması bizi başka türlü müteessir etti. Merhuma gufran, muhterem ailelerine sabırlar temenni ederiz.

İCMAL-İ HAVADİS

LONDRA KONFERANSI: Konferans Yunan ve Osmanlı Heyetlerini dinledikten sonra aşağıdaki soruları sordu;

1- Birbirini tutmayan beyanlarınıza karşı gerçeği ortaya çıkarmak üzere uluslararası bir heyetin araştırma yapmasını kabul ediyor musunuz?

2- Araştırmanın sonuçlarına uymayı şimdiden kabul ediyor musunuz?

3- Sevres muahedenamesinin araziye ilişkin hükümlerinden gayri bütün hükümlerini kabul ettiğinizi şimdiden taahhüd ediyor musunuz?

Türk delegeleri suallerden ikisine olumlu cevap verdi, üçüncüsü için Ankara hükümetinden talimat isteyeceklerini bildirdiler. Yunan delegeleri ise suallerden hiçbirini kabul etmeyerek Sevres muahedesinin olduğu gibi muhafazasını talep ettiler. Yunan delegeleri o kadar saçmaladılar ki, Kont Sforza'nın sabrı tükendi ve (Şimdi Marsilya ve Sicilya'nın da Yunanlılara ait olduğunu iddia edeceksiniz) diyerek Yunan heyeti başkanının sözünü kesti. General Gouraud da Yunanlıların deruhte etmek istedikleri işi başaracak güçte olmadıklarını izah etti.

İtilaf devletleri temsilcileri Sevres anlaşmasını aşağıdaki gibi değiştirebileceklerini Türk ve Yunan delegelerine bildirdiler;

1- **Boğazların Askerden Arındırılması**: Türklerin ve Yunanlıların silahlı olarak giremeyecekleri, İtilaf devletlerinin askeri işgal altına alabilecekleri boğazlar mıntıkası aşağıdaki gibi sınırlandırılıyor; İstanbul boğazının iki kıyısında 20 km. derinliğindeki arazi ve Marmara adaları. Avrupa sahilinde Gelibolu şibih ceziresi ve Tekfur dağına kadar. Asya sahilinde Tenedos adası karşısındaki bir noktadan Karabiga ve Bandırma'ya kadar devam eden sahil kısmı ve Çanakkale girişindeki adalar.

2- **İstanbul'un Tahliyesi**: İtilaf devletleri İstanbul'u tahliye edecek ve Zat-ı Şahane İstanbul'da muayyen miktarda asker bulundurmak hakkına sahip olacaktır. Şehrin tahliyesi için İtilaf devletleri Türklerin sulh hükümlerine uyacaklarından emin olmalıdır.

3- **Türkiye'nin Boğazlar Komisyonu'na İştiraki**: Türkiye komisyonda iki üye bulunduracak, bunlar İtilaf devletleri üyeleriyle aynı haklara sahip olacaklardır.

4- **Mali Komisyon**: Türkiye mali komisyona iştirak ettirilecek ve komisyonun fahri başkanlığına Türk Maliye Nazırı davet olunabilecektir.

5- **Türk Ordusu**: 30 bini Jandarma olmak üzere 70 bine iblağ olunacaktır.

6- **İzmir Meselesi**: Yunan ordusu İzmir havalisini tahliye edecek ve bu havalinin inzibatı İtilaf devletlerinin kumanda edeceği yerli jandarmalar tarafından sağlanacaktır. Jandarmanın teşkilinde bu havalinin milliyeti dikkate alınacaktır. İzmir vilayeti Zat-ı Şahane'nin taht-ı hükümranisinde bulunacak fakat Milletler Cemiyeti'nin tayin ettiği bir Hıristiyan Vali tarafından yönetilecektir.

7- **Trakya**: Burası Yunanlıların olacaktır.

8- **Ermenistan**: Doğu Anadolu'da bir Ermenistan kurulması kabul edilecek, sınırları Milletler Cemiyeti tarafından belirlenecektir.

9- **Kürdistan**: Kürdistan muhtariyete sahib olacak, Kürtler, Asuriler ve Keldaniler hakkında bazı teminatlar alınacaktır.

10- Yukarıdaki şartları kabul ettiği taktirde Türkiye Milletler Cemiyetine alınacaktır.

HİND MÜSLÜMANLARININ LONDRA KONFERANSINA MÜRACATI:

Hindistan Milli Meclisi'nin Müslüman üyeleri, Hindistan Genel Valisi aracılığıyla, Londra Konferansı'ndan; Trakya'nın ve Küçük Asya'nın Türk çoğunluğa sahip bölgelerinin Türkiye'ye iadesi, batı vilayetlerine tam bir muhtariyet verilmesi, bütün kutsal makamların İslam Halifesi olan Osmanlı Padişahı'nda bırakılmasını talep etmişlerdir.

HİND İHTİLALCİLERİNİN NÜMAYİŞİ:

(22 Şubat tarihiyle Brüksel'den bildiriliyor) Hind Milli Meclisinin resm-i küşadını icra ederek Delhi'den Kalküta'ya avdet eden, Dük Dukunut'un bindiği tren ihtilalciler tarafından tevkif

ve muma-ileyh tahkir edildi. Güçlükle kurtarılan Dük gizlice Kalküta'ya avdet etti.

İNGİLTERE'DEN İNTİKAM:

(20 Şubat tarihiyle Paris'ten telgraf) İngiltere'den İntikam isimli gizli derneğe üye olmak ve nazırlara suikast düzenlemek suçlamasıyla yedi kişi idama ve birçokları da yirmişer sene hapse mahkum edildi. Üniversite öğrencileri bu zalimane hükmü protesto ettiler. Churchill'in Mısır'a geleceği haberi gerginliği arttırdı. İngiltere idam cezalarını değiştirdi.

VENİZELOS GÜCENDİ:

İngiliz diplomatlarının vaadlerine inanmış olan bu serseri Giritli, güya bütün Yunan hayallerini hakikate çevirmek için Londra'ya gelmişti. Kimse tarafından yüz verilmeyen bu büyük dahi! Londra'dan o kadar ani ayrıldı ki İngiliz ve Fransız basını dahi alay ettiler.

24 ŞUBAT TARİHLİ (PETİT PARİSİEN'DEN)

Faysal Konferans huzurunda Arap taleplerinin müdafasını Bekir Sami Bey'den rica ve Türkiye ile Arabistan arasında bir ittifak akdini teklif eyledi. Teklifi reddedildi. (Liva el-İslam: Düşmanlarımızla müştereken İslam alemini tahribe çalışırken bu serserinin aklı nerdeydi.)

BATUM'UN İŞGALİ:

Şark Konferansı'nda delegeler lakırdıyla vakit geçirirken Türk milliyetperverleri siyasetlerini fiilen tatbik ediyorlar. Batum'un işgali İngilizlere indirilmiş iyi bir darbedir.

AĞA HAN HAZRETLERİNİN BEYANATI:

(11 Mart tarihli L' Humanite Gazetesi'nden) Britanya hükümetinin daveti üzerine Konferansa geldim. Sevres muahedena-

mesinin değiştirilmesini talep ediyoruz. İngiltere ile beraber harb ettik. Harbdeki hizmetimiz bu gün şantaj yapan bir çok itilaf devletinden daha fazladır. Arzumuzun kabulü İngiltere hükümetinin çıkarınadır.

KİLİKYA MESELESİ:

Devlet-i Aliye ile Fransa murahhasları aşağıdaki şartlar dahilinde Kilikya'nın tahliyesi için imza teati ettiler. Bir hafta zarfında muhasemata nihayet verilecek, Fransa bir ay zarfında Kilikya'yı tahliye edecek, Suriye ile olan Türkiye hududu Ayıntab, Urfa ve Mardini Türkiye'de bırakacak şekilde tayin olunacak. Bağdat demiryolundan vaktiyle Almanya'nın haiz olduğu hukuk Fransa'ya devr olunacak.

Verantwortlicher Schriftleiter: Prof. Dr. İlyas Bragon Bey, Berlin Nikolasse, Normannenstrasse 6.

Verlag und Druck "Kaviani" G. m. b. H. Charlottenburg Leibnizstrasse 43. -Erscheint vierzehntaglich.

1 Nisan 1337-1921 Yıl 1 Sayı 2

LİVA EL-İSLAM
Onbeş Günde Bir Neşr Olunur Siyasi Mecmua
Sahib ve Müdür-i Mes'ulü: Muallim Doktor İlyas Bragon Bey
Menafi'-i İslamiyeye Hadim Asar İçin Sayfalarımız Açıktır.
Mahal-i İdaresi: Berlin Nikolasse Normanen Strasse 6
Telefon: Wannsee 132

LONDRA KONFERANSI

Londra Konferansı Müsbet Bir Neticeye Eremedi

İtilaf Devletlerinin son teklifi murahhaslarımız tarafından reddedildi. Başka türlü de olamazdı. Hükümet İngiltere hükümetinin teveccühünü İslam aleminin hayat hakkına, istiklaline ve namusuna tercih edemezdi. Biz bu konferansın bizi sulhe erdireceğini ümid etmiyorduk. Çünkü İngiltere'nin maksadı İngiliz olmayan milletleri kan ve ateş içinde boğmaya çalışmaktır. Konferansın bütün önemi insanlığın akan kandan kimin sorumlu olduğunu bir kere daha görmüş olmasıdır. İç ve dış düşmanlarımız Türkiye'yi ve onu idare eden Büyük Millet Meclisi'ni sulhe karşıymış gibi göstermek için ellerinden geleni yaptılar. İslam aleminin son kurtuluş ümidi olan Türk ordusunu eşkiyalık ve isyan etmekle bile suçladılar. İşte Londra Konferansı bunların namussuzca yalanlar olduğunu bir kere daha ortaya koydu.

İtilaf Devletleri Türk ordusunun süngü ile parçaladığı Sevres anlaşmasının parçalarını biraraya getirebilmek için asi diye suçladığı Ankara hükümetini müzakereye davet etti. Büyük Millet

Meclisi bir netice beklememekle beraber akacak kanın sorumluluğunu üzerine almamak için murahhaslarını Londra'ya gönderdi. Murahhaslarımızın makul istekleri görmezden gelinerek Sevres anlaşmasının cümlelerinin yerleri değiştirilmek suretiyle tekrar ileri sürüldü. Artık harbin devamından biz sorumlu değiliz. Halbuki Sevres anlaşmasını bize kabul ettiremeyeceklerini anlamış olmaları gerekirdi. İngiltere'nin makul bir sulhe yanaşmaması bu alçak milletin emelini pek güzel gösterir.

Londra Konferansının bir diğer faydası da İtilaf Devletleri arasında varlığı farzolunan birliğin ne kadar zayıf olduğunu göstermesi olmuştur. İngiltere idam hükmümüzü vermeye çalışırken, Fransızlar ilk fırsatı değerlendirerek Kilikya meselesinde anlaştılar. Fransız basını bile bunu İtilaf Devletleri arasındaki ilk büyük çatlak olarak değerlendirdiler.

Konferansın bizce en büyük faydası; Ankara hükümeti ile İstanbul hükümetinin vatan için aynı gayede olduklarını göstermesi olmuştur. Murahhaslar arasında ihtilaf çıksaydı dahili düşmanlarımız matbuat sütunlarında Ankara hükümetini suçlayacaktı. Bu serserilerin, vatansızların artık bilmeleri lazım gelir ki Tevfik Paşa Hazretleri, bir Ferid Paşa değildir.

Konferansın bir diğer önemli sonucu da bütün İslam memleketlerinde husule getirdiği tezahürattır. Düşmanlarımıza dünya basınını okuyarak, İslam Hilafeti ve Osmanlı Saltanatının bu alemde ne büyük bir nufuza sahip olduğunu anlamalarını tavsiye ederiz. İslam aleminin rehberi olan Türkiye'nin bu şartları kabul etmeyeceğini artık anlasınlar.

Türkiye'nin kabul edebileceği asgari şartları murahhaslarımız bildirdiler. Türk milleti üç yüz milyon Müslümanı esir, İslamların muazzam halifelerini ve Osmanlı Padişahını ilkel bir kavmin reisi derekesine indiren bu sulhu kabul etmeyecektir. İki gün evel çoğunluğun kimde olduğunun tahkikini isteyen Lloyd George, iki gün sonra aynı yerleri Yunanlılara hediye etmek istiyor. İslam kanıyla beslenen bu canavar bilmelidir ki artık Müslümanlar hiçbir milleti kendilerinden üstün görmeyecek ve hiç-

bir kavmin esiri olmayacaktır. İngiliz taassubu İslam inadını kıramayacaktır. İcab ederse kıyamete kadar harbe devam edeceğiz. İngilizlerin asırlardan beri işledikleri cinayetlerin cezasını kendi kanlarını dökerek çekecekleri zaman uzak değildir. İşte o gün saadet-i beşeriye düşmanı olan İngiliz kavmi İslam ve Türk azminin ne demek olduğunu görecektir.

MISIR İHTİLALİNİN YILDÖNÜMÜ KUTLAMASI

Mısırlı kardeşlerimiz Mısır ihtilalinin yıldönümü olan 9 Mart 1921 gününü Kleiset caddesi locasının büyük içtima salonunda pek parlak bir surette kutladılar. Kutlamaya pek çok din kardeşlerimizin yanı sıra İrlandalılar da katıldılar. Mısırlı kardeşlerimizin her fırsatta gösterdikleri vatansever tezahürat, herhalde Mısır'ın uzun müddet İngiliz boyunduruğunda yaşamayacağına en güçlü delildir. İrad edilen nutukları okurlarımızın dikkatine sunuyoruz. (Devamı gelecek sayıdadır.)

İCMAL-İ HAVADİS

TÜRKİSTAN HABERLERİ: Rusya ile Buhara ittifak anlaşması imzaladılar. Buna göre Rusya Buhara'nın siyasi, askeri ve iktisadi tam bağımsızlığını tanıdı. Aynı zamanda taraflar her türlü tecavüz karşısında yekdiğerine muavenet taahhüd ediyorlar.

ARABİSTAN HABERLERİ

IRAK: En mühim aşiret ve kabile reisleri toplanarak İngiltere'ye karşı mücadele kararı verdiler.

SURİYE: Fransa'nın zulümleri İslam, Hıristiyan ve Dürzi ahali arasında galeyanlar meydana getiriyor. Emir Abdullah, maiyetindeki Bedevilerle Hicaz hattını tahrib ve işgal eyledi. İngilizler, Suriye ahalisini Fransa aleyhine teşvik ve ahaliye silah veriyorlar.

FAS: Fas'ın elli mil şimalinde Fransız kıtaları mükemmel silahlı Arapların saldırısına uğramış 74 yaralı, bir o kadar kayıp ve

pek çok askeri malzeme kaybederek geri çekilmişlerdir. Araplar mühim noktaları işgal etmişlerdir. Bu olayı 19 Mart tarihli Times gazetesi bildiriyor.

HİNDİSTAN HABERLERİ: Hind sipahileriyle İngiliz askerleri arasında çatışma başlamıştır. Hind ihtilalcileri İngiliz kıtaatının elindeki bazı istihkamları işgal etmiştir. Ağa Han hazretleri Hindistan Vali-i Umumisinin şerefine verilen bir ziyafette irad ettiği nutkunda şöyle demiştir: Bugün Hindlilerin taleplerine kulaklarını tıkayan İngiltere ricali, harb-i umumi esnasında Hindlileri o kadar meth etmemeli idi. Hindlilerin taleplerine kulak vermek İngiltere'nin çıkarınadır.

AMERİKA HABERLERİ: Amerika'da İngiliz aleyhtarlığı artıyor.

FRANSA HABERLERİ: Le Temps'ın 16 Mart tarihli baş makalesinde Türk-Fransız anlaşmasından duyulan memnuniyet dile getiriliyor. Fransız komünistleri büyük bir toplantı yaptılar. Bütün dünya işçilerinin bolşevikleri örnek almasını söylediler. Büyük Fransız devriminin kahramanlarına liyakata karar verildi. İngiliz komünistlerinden Hawkin imzasıyla gelen telgrafta, amele davası uğruna kanlarını döken komünist kardeşlerimizin ellinci yıldönümünde Britanya Komünist Partisi'nin ihtiramatını iblağa memur edildim deniliyordu.

İNGİLTERE HABERLERİ: İrlanda'nın muhtelif şehirlerinde çatışmalar sürüyor. İngilizler altı genç İrlandalıyı asarak idam ettiler. Bunun üzerine bütün İrlanda'da İngilizlere karşı ticari boykot ilan edildi. Şimdiye kadar her türlü müzakereden kaçınan İngiliz hükümeti İrlanda'nın sulh şartlarını yarı resmi olarak okumak istedi. Lloyd George Avam Kamarası'nda Hindistan'da vaziyetin vehametini itiraf ederek orada büyük kuvvetler bulundurmanın mecburi olduğunu söyledi.

YUNANİSTAN HABERLERİ: Yunanistan'da fırka çekişmeleri rezilane bir surette devam ediyor. İki İngiliz harp gemisi, gerektiğinde Kral'ı almak üzere Pire'ye vasıl oldu. Bakalım İngiltere Yunanistanın başına daha ne çoraplar örecek. İngiliz dostluğuna önem veren mecnunlar bu gibi ahvalden ibret alsınlar.

15 Nisan 1337-1921 Yıl 1 Sayı 3

LİVA EL-İSLAM

Onbeş Günde Bir Neşr Olunur Siyasi Mecmua
Sahib ve Müdür-i Mes'ulü: Muallim Doktor İlyas Bragon Bey
Menafi'-i İslamiyeye Hadim Asar İçin Sayfalarımız Açıktır.
Mahal-i İdaresi: Berlin Nikolasse Normanen Strasse 6
Telefon: Wannsee 132

İSLAM ALEMİ VE RUSYA

Bazı kimseler Şarkın ve bilhassa İslam aleminin Rusya'ya yakınlık duymasını anlayamıyorlar veya özellikle anlamak istemiyorlar. Fakat bu gibi kimseler İngiltere'nin Türkiye'ye karşı işlediği cinayetleri tarafsızca tedkik etseler, İslam aleminin Şuralar Rusyası'nı kurtarıcı olarak görmekte ne kadar haklı olduğunu anlarlar. İslamlar asırlardan beri Çarlık Rusyası'nı din ve millet düşmanı olarak tanıdı. Dini ve milli benliğini duymaya başlayan her Müslüman gencin tahayyul ettiği ilk müthiş düşman, çarın bir neferiydi. Tüfeği eline alan her Osmanlı neferi vaki olacak şehadetinin bir Rus süngüsüne veya kurşununa bağlı olacağına emindi. İslam alemi bütün dikkatini Rusya'ya yönelttiği için Osmanlı saltanatını yıkmak ve İslam alemini esir etmek isteyen diğer alçak ve namerd düşmanı layıkıyla değerlendiremiyordu. Hatta bu gaddar cani biraz da İslam dostu olarak gürülüyordu. İşte bu zalim ve alçak düşman İngiltere idi.

İngiltere bir yandan İslam kanı içerken ve seksen milyon İslamı esir ederken, diğer taraftan İslam halifesinin en tabii dostu olarak görünürdü. Çar Rusyası Osmanlı düşmanı idi, fakat hiç olmazsa düşmanlığını açıkça gösterirdi. Hükümranlığına geçirdiği İslam milletleri arasında cebren esrarkeşliği yayarak

İslam milletlerini tahribe çalışmazdı. İngilizlerin namussuzluğunu hala bilmeyenler varsa rica ederim İstanbul'da yürüyüşten sonra dinlenen Hind askerlerine bir bakarak, İngiliz zabitleri önünde nasıl esrar içtiklerini ve ne elim bir hale geldiklerini görsünler. Bu haller Rusların merd ve açık bir düşman olduklarını ve fakat İngilizlerin hilekar ve kahpe bir düşman olduklarını ispata kafidir. İngilterenin Harb-i Umumiden beklediği yegane sonuç, Osmanlı Saltanatını yıkarak, hamisiz kalan İslam alemini esir etmektir. İngiltere bunun için başvurmadık yalan bırakmadı. Hatta hilafeti Alman istilasından kurtarmak için savaştığını dahi ileri sürdü. İngiltere zaferi kazanırsa İslam aleminin bütün arzularının gerçekleşeceğini vaad etti. Maalesef bu vaatler hilafet merkezinden uzaktaki İslamları etkiledi ve hilafetin temelleri İslam eliyle baltalandı. Zaferden sonra İngilizler İslamların taleplerine kulaklarını kapayarak, Osmanlı İmparatorluğu yıkılacaktır dediler. Bütün meziyeti dünyanın asayişini bozmaktan ibaret olan, küçücük milletlerden bir dünya imparatorluğu kurmak isteyen İngiltere, üç yüz milyon İslamın taleplerine kulaklarını kapadı. İngilizlerin bu derece namussuzcasına olan desiseleri İslam milletleri arasında o kadar müthiş bir intikam yangını körükledi ki, Müslümanlar İngiltere'ye zıd olan her kuvvete ve bu vecheyle Rusya'ya bütün samimiyetleriyle ellerini uzattılar. Bundan daha tabii bir şey olamaz. Çıkarları İngilterenin çıkarlarına zıd olan her millet ve hükümet Müslümanların doğal bir müttefikidir. O milletin ve hükümetin iç siyaseti ve şekli biz Müslümanları asla ilgilendirmez. Hele bu hükümetin İtilaf devletlerinin emperyalizmini, kapitalizmini, veya bunların tabirince medeniyeti tehdit etmesi bizi en son düşündürecek bir meseledir. Bir medeniyet ki insanlığın onda dokuzunu esarete mahkum ediyor.

Şüphesiz İslamlar da gerçek bir barışı ve medeniyeti takdir eder. Fakat görüntüsü yaldızlı hakikati kerih olan medeniyetleri yıkmayı da vazife bilirler. Bundan dolayıdır ki İngiltere'nin cihangirlik emellerini temelinden yıkmaya muktedir telakki eylediği Ruslarla elele verdi. İslam aleminin Rusya'yla yakınlaşma-

sının ilk semeresi İtilaf devletlerinin kuvvet ve nüfuzunun Kırım'da ve bütün Kafkasya'da ebediyen kırılıp gitmesi oldu.

İngiltere izlediği caniyane siyasetlerle Ruslara pek büyük bir kuvvet kazandırdı ki bu da, İslam dostluğudur. Ümid ediyorum ki Şuralar Rusyası bu kuvvetin kudretini takdir edecek ve İngiltere'nin düştüğü hataya düşmeyecektir. Rus kavmi asırlardan beri münasebette bulundukları İslamların hem dostlukta hem de düşmanlıkta ne kadar mert ve namuslu olduğunu pek iyi bilirler. Ruslar Müslümanları inançlarından inhiraf ettirmeği tecrübe etmeyeceklerdir. Böyle bir tecrübenin bugün yanyana olan pek mühim iki kuvveti karşı karşıya getireceğini Rus siyaset ricali pek iyi bilirler.

Şükranla itiraf etmek lazım gelir ki, Ruslar Afganistan, Buhara, Hive gibi islam memleketlerinde pek akıllı ve namuslu bir siyaset izleyerek İslam aleminin şükranlarını kazandılar. Rusların bu dürüstlüklerini İslam aleminin ruhu demek olan Türkiye'ye karşı daha açıkça göstereceklerine eminiz. Rusya'nın emperyalizme karşı açtığı savaşta Türkiye önemi ihmal edilemez bir hamledir. İslam kuvvetinden istifade etmek isteyenler onların inançlarına saygılı olmalıdır. Bu şart dahilinde İslam verdiği sözü hayatı pahasına yerine getirir. Tarih bunun örnekleriyle doludur.

MEHMED VELİ HAN HAZRETLERİ

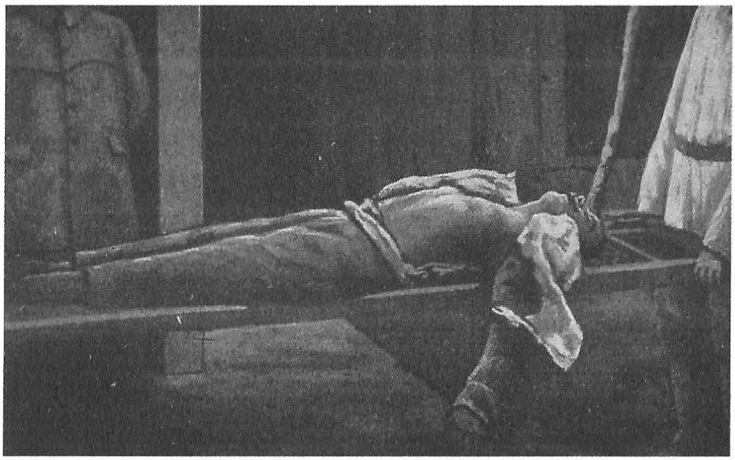
Afganistan Emiri Emanullah Han Hazretlerinin taht-ı saltanata cülusları Avrupa devletlerine tebliğe memur fevkalade hey'et, Mehmed Veli Han hazretlerinin başkanlığında Berlin'e vasıl olmuştur. Müşarün-ileyh'e dergimiz adına hoş geldin diyoruz.

İNGİLİZ VAHŞETİ

İslam Gençlerine İthaf

İngiliz vahşetini bütün boyutlarıyla anlatabilmek için tarihin

bütün olaylarını ve uluslararası çatışmaların en ince ayrıntılarını tahlil etmek ve büyük bir eser meydana getirmek gerekir ki, biz şimdilik bu kadar açık bir konuda kalem yürütecek değiliz ve buna lüzum görmüyoruz. Zaten buna ne hacet? Tarih ile ilgilenen herkes bilir ki, özellikle son dört asır zarfında dökülen her damla kanın sebebi İngilizlerdir. Denilebilir ki tabiat İngilizlerin ahlak ve seciyesinde olan bir milleti insanlığın başına bela etmemiş olsaydı, insanlık bugün daha az felaketlere ve faciaya şahid olurdu. İngiliz milletinden hıyanet ve ihanet görmedik bir tek millet yoktur. Fakat bu mahlukların fenalıklarını İslam milletleri kadar tecrübe etmiş başka bir millet de yoktur. Bunların canavar dişleri arasında görünen insan ciğerlerinin büyük bölümü bizim din ve millet kardeşlerimizin ciğerleridir. Bu milletin yüzüne o kızıllığı veren İslam damarlarından içtikleri kandır. İngiliz milleti mefluc (felc, kımıldayamaz s.g.) olmadıkça İslam kanı dinmeyecektir.

Yazının ortasında ve sonunda 8.5x13.5 boyutlarında 4 adet fotoğraf var. Fotoğraflarda sedyelerde yatan cesetler görünmektedir. Fotoğraflar oldukça yakından çekilmiştir ve kurşun ve süngü yaraları dahi görünmektedir. Fotoğraf altlarında Türkçe ve Almanca şunlar yazılıdır:

1. İstanbul'un işgali bahanesiyle 16 Mart 1920 günü İngilizler tarafından alçakça şehid edilen Onuncu Fırka musiki efradından Kadir oğlu Ömer Osman.

2. Aynı günde şehid edilen Zile'li İbiş oğlu Abdulkadir.

3. 16 Mart 1920'de İngiliz namerdlerine kurban giden Balıkesir'li Ahmed oğlu Nasuh

4. Aynı facia kurbanlarından Reşadiyeli Veli oğlu Mehmed. (S.G.)

Ey İslam genci. Kadim Çin, Hind, İran, Hitit, medeniyetlerini kuran hep senin ecdadındı. Bugün aleyhimize kullanılan kapitülasyonlar, büyük Osmanlı padişahlarının ihsan buyurdukları birer sadaka idi. Ey İslam genci! Sen ve senin milletin bu hakaretlere müstehak değildir. Zavallı genç. Belki de sen henüz İngilizleri layıkıyla tanımadın. Çünkü tanıtmadılar. Bir takım vatansızlar senin saf ve nezih fikrine İngiliz kumaşı, İngiliz çeliği, İngiliz azmi gibi terkibleri caniyane bir surette yerleştirmeğe uğraştılar. Ey sevgili genç. Bil ki, (İngiliz) lafzı insanlık aleminde derin bir nefret husule getiren bir tabirden başka bir şey değildir. Bu kelime iyiliği ifade eden hiçbir terkibe dahil olamaz. Bilakis vahşet, zulum gibi niteliklerin yüksekliği anlatılmak isteni-

lince baş tarafına bir (İngiliz) kelimesi getirilmeli ve İngiliz vahşeti, İngiliz zulmü denmelidir. İngilizlerin İslam alemine karşı işledikleri cinayetleri vesikalarıyla birlikte genç kardeşlerime sunmak en büyük emelimdir. Bugünkü maruzatıma İngilizlerin İstanbul'u işgal bahanesiyle pek kahpece katlettikleri askerlerden bazılarının resimlerini derc ile son veriyorum. Bu resimleri olaya şahid olan bir Fransız Zabiti çekmiştir.

İCMAL-İ HAVADİS

TÜRKİYE HABERLERİ-YUNAN ORDUSUNUN İNHİZAMI: İngilizler Yunanlıları Londra konferansında bir kere daha perişan ettiler. Venizelos'un akdettiği istikrazın kalan kısmının verileceğini duyan Yunanlılar koşarak gittiler. O gün Türkiye'yi fethedeceklerini kainata ilan ederek hücuma kalktılar. Türk ordusunun planı gereği terkettiği bazı mevzilere giren Yunan ordusu büsbütün sarhoş oldu. Ordu her gün yalan tebliğler yayınladı. Bu yalanlara inanan Prens Andreas harb meydanına koştu ve bunu hayatıyla ödedi. Kral da koşmak üzereydi ki, Türk ordusunun indirdiği silleden General Papulas'ın dili tutuldu. 31 Mart'tan 7 Nisan'a kadar tebliğ yayınlamaz oldu. Yunanlıların bir fırkası tamamiyle esir oldu, iki fırkası da dağıldı. İzmit'i tamamıyla tahliye ederek hücuma başladıkları noktalara geri çekildiler. Pek çok savaş malzemesi Türkler tarafından ele geçirildi. Bu darbe aynı zamanda İngiliz Genelkurmayı'na indirilmiştir. Çünkü dört İngiliz kurmay subayı Yunan karargahında bulunduğu gibi, her fırkada da bir İngiliz kurmay subayı bulunuyordu.

Türkler lehine yazı yazmayacaklarına emin bulunduğumuz İtilaf Devletleri matbuatına göre, Yunanlılar bu son savaşta onaltı bin sapasağlam esir vermiş. Fransız savaş muhabirleri bile artık Yunanlılar Türklerle boy ölçüşmek cinnetinde ısrar etmesinler diyorlar. Artık taarruz sırası Anadolu kahramanlarına geliyor.

ARABİSTAN HABERLERİ: Times'in Kudüs muhabiri, Emir Abdullah'ın, kardeşi Faysal'dan daha akıllı olduğunu belirttikten sonra aşağıdaki beyanatını yazıyor. Fransa'nın Arabistan'ı küçük hükümetlere bölme siyaseti Fransa ile Faysal arasında anlaşmazlık doğurdu. Halep'ten Hicaz'a kadar sakin olan Araplar Fransızlara gücendi. Aynı zamanda Fransa pek kıymetli bir müttefikini Kemalistler hesabına kaybetti.

Haddad Paşa'nın Emir Faysal namına İtilaf Devletleri'ne verdiği notada şunlar da var: İtilaf devletlerinin sulh şartları Araplar arasında hayal kırıklığı yarattı. İtilaf devletleri vaadlerini yerine getirmiyorlar. Bu vaadler yerine getirilmedikçe Suriye'de barış sağlanamaz.

FRANSA-İNGİLTERE İHTİLAFI HAD DEVRİNE GİRİYOR: Yakında İslam alemini birlikte boğazlayan bu iki milletin birbirine girdiğini göreceğiz. 8 ve 9 Nisan tarihli Le Temps gazetesinin İngiltere'nin Asya siyasetini eleştiren bir makalesinin bazı bölümlerini okurlarımıza sunuyoruz: İngiltere bugün 1914'ten beri İslamlara karşı uyguladığı siyasette yanlış bir yola girip girmediğini kendisine soracak bir haldedir. Bugün Anadolu'da harb meydanlarında çarpışan Türklerin, İngiltere'nin Asya siyasetine pek mühim bir tesirde bulunacaklarını görmemek, telafisi imkansız bir hata olur. Harb sırasında ve mütarekeden beri İngiltere, Türklere karşı daima düşmanca bir siyaset izledi. İngiliz siyasetinde yeni ve pek acaib bir zihniyet de hilafeti Türklerden Araplara ve İstanbul'dan Mekke'ye taşımak zihniyetidir. Bu fikir Hicaz'da iyi bir tesir bıraktığı rivayet olunan Miralay Lawrence'indir. Halbuki İngiltere için en uygun siyaset, Türklerin İslam alemindeki tesirini itiraf ve Türkiye'ye karşı dostça bir siyaset izlemektir.

IRAK HABERLERİ: Musul'dan Daily Telegraph'a çekilen bir telgrafta, Irak'ın kuzey sınırının oluşturulmasına değinilerek, Kürdistan'ın bir kısmının Irak'a bırakılması eleştiriliyor. Türk etkisinin Musul vilayetinde her gün biraz daha arttığı ve Kürtlerin Türklere olan bağlılığının kırılamayacak kadar güçlü olduğu belirtiliyor.

PROPAGANDACILARIN BAŞINA GELENLER: İngilizlerin Irak'ta tutunabilmek amacıyla Emir Faysal'ı Irak havalisi hükümdarlığına geçirmek istedikleri malumdur. Bu hususda İngilizler Bağdat, Musul ve Basra'da bazı adamlarına nutuklar söylettiler. Ahali bu işte İngiliz parmağı olduğunu anlayarak propagandacıları taşa tuttu. Musul'daki propagandacı aldığı yaralar sonucu gebermiştir.

FAS: Vaktiyle Fransız himayesini kabul etmiş olan pek çok kabilenin kıyamda bulunduklarını Times gazetesi Fas muhabiri bildiriyor. Faslı muhterem mücahid Mahu (Mehmed)'in şehadetini Le Temps gazetesi ihbar ediyor ve bunu Fransız siyaseti için hayırlı sayıyor.

Liva el-İslam'ın Notu: Le Temps'ın bilmesi lazım gelir ki, bir mücahidin ölmesi demek, İslam mefkuresinin ölmesi demek değildir. İslam kadınları daha pek çok mücahid doğurur.

İRAN HABERLERİ: İngilizler İran'ı tahliyeye başlamıştır. Yakında Ruslar da tahliye edecektir.

HİNDİSTAN HABERLERİ: (Indian Emergency Committee) bir toplantı yaparak, Kraliyet hükümetini Hindistan tehlikesine karşı uyaran bir muhtıra yayınlamıştır. Önemli noktalarını arz ediyoruz: Hindistan vaziyetinin vehametine ve Hindistan'da asayişin sağlanması zorunluluğuna hükümetin dikkatini çekeriz. Hindistan olayları ile İrlanda olayları arasındaki benzerlik dikkat çekicidir. Bu iki memleket ahalisinden kanuna uyanlar dahi himaye edilemediklerinden, ihtilalcilerle birlikte hareket etmeye mecbur kalıyorlar. Hükümet bu iki memlekette hükümet etme iddiasını terk etti. Tutuklu bulunan Hintli ve İrlandalı ihtilalcileri serbest bıraktı. İhtilaciler son beş sene zarfında çok güçlendi. Gayeleri Britanya saltanatını yıkmaktır.(Gandhi'nin bolşevikleri İngiltere'ye tercih ettiğini söylemesi gayelerini pek güzel gösterir)

Sir Robert Horn Mousieur Krasin'e aşağıdaki mektubu göndermiştir: Sovyet Rusya'nın Britanya saltanatını yıkmak maksa-

dıyla, Hindistan'da ve Afganistan'da giriştiği hareketler Kraliyet Hükümetince meçhul değildir ve aramızdaki anlaşmaya aykırıdır. Bu gibi hareketlere son vereceğinizi ümid ederim.

Le Temps Londra muhabiri bildiriyor: Ayın 27'sinde büyük bir gösteri yapıldı. İngiliz zabıtası gösteriyi dağıttı ve tutuklamalar oldu. Ertesi gün yeniden galeyan meydana geldi. Ahali zabıtaya hücum ederek tutukluları serbest bıraktı. Dokuz kişi öldü. İhtilalciler İngiltere'nin Hilafete karşı izlediği olumsuz siyasetten istifade ediyorlar. Arazi sahipleriyle çiftçiler arasındaki ihtilaf da ihtilalcilerin işine yarıyor.

FRANSA HABERLERİ: İngiltere'nin Paris Sefiri Türk-Fransız anlaşması hakkında izahat taleb etti. Fransa'nın cevabı henüz basına yansımadı. Fransa hükümeti İstanbul'daki Rusların iaşesine muktedir olmadığını bildirerek General Wrangel'e aşağıdaki seçeneklerden birini kabul etmesini bildirdi;

1. Güney Amerika'ya göç.

2. Fransa sömürgelerinde hizmet kabul etmek.

Liva el-İslam'ın Notu: Yabancılara alet olarak vatanı aleyhinde silah kullanan bir general ancak böyle bir mükafata müstehaktır. Acaba bazı şaşkın vatandaşlarımız bundan ibret alırlar mı?

YUNANİSTAN HABERLERİ: Yunan ordusunun yenilgisi üzerine kabine istifa etti. Fırka mücadeleleri rezalet derecesini bile aştı. Türk ordusunun zaferine gerekçe olarak, Türk-Fransız anlaşmasını ve Kilikya'da serbest kalan Türk kuvvetlerini gösteriyorlar. Fransız basını ise Türkiye'de daha Yunan ordusunun karşısıda çıkmamış pek çok kuvvet olduğunu belirtiyor. Venizelos'un tekrar Yunanistan'a döneceği haberine karşılık, L' Humanite gazetesinde, Venizelos tenis oynamaya devam ederse daha isabetli bir iş yapmış olur, deniliyor. Yunanistan'da sıkıyönetim ilan edilerek basına sansür konulmuştur.

İNGİLTERE HABERLERİ: Grev umumi bir şekil aldı. İştirak eden amele 3 milyonu geçmiştir. Amele anlaşmaya yanaş-

mıyor. Ahval hareketin siyasi olduğunu gösteriyor. İngiltere'nin işlediği cinayetlerin cezasını çekeceği gün yaklaşıyor. Edinsburg, Glasgov ve Leeds şehirlerinde Komünistler resmi binaları işgal etmişler. İngiltere iç karışıklıklar nedeniyle, yukarı Silizya'daki askerlerinin tamamını ve Mısır ve Malta'dakilerin bir kısmını geri çekeceğini Fransa'ya bildirmiştir.

İRLANDA: Son haftalardaki çatışmalarda pek çok ölü ve yaralı vardır. İhtilalcilerle başa çıkamayan İngiltere ahalinin evlerini basarak tahrip etmektedir. Reis Harding Amerika'daki İrlanda komitesine müracaat ederek, 10 milyon dolarlık bir iane kaydını teklif ediyor. Harding telgrafına şöyle son veriyor: Amerikalılar İrlanda'ya karşı kayıtsız kalamaz. Zengin hemşehrilerimiz bu ianeye katılarak kökenlerine olan bağlılıklarını gösterecektir. İrlanda ihtilalcileri İngiliz kıtaatına saldırılarda bulunmuştur. Kork şehri polis kışlası bombardıman edilmiştir.

(Bu sayının sonunda Abdülaziz Çaviş'in Arapça bir şiiri vardır. S.G.)

1 Mayıs 1337-1921 Yıl 1 Sayı 4
Türkçe-Farsça

LİVA EL-İSLAM

Onbeş Günde Bir Neşr Olunur Siyasi Mecmua
Sahib ve Müdür-i Mes'ulü: Muallim
Doktor İlyas Bragon Bey
Menafi'-i İslamiyeye Hadim Asar İçin Sayfalarımız Açıktır.
Mahal-i İdaresi: Berlin Nikolasse Normanen Strasse 6
Telefon: Wannsee 132

MUHTEREM OKURLARIMIZA

Aldığımız mektuplardan, okurlarımızın pek çoğunun, dergimizin baş sayfasında yer alan Ayet-i Kerime'nin devamlı olarak yayınlanmasını doğru bulmadıklarını anladık. Buna gerekçe olarak gazetenin okunduktan sonra şuraya buraya atılması, dolayısıyla da Ayet-i Kerime'nin ayaklar altında çiğnenmesi ihtimali gösteriliyor. İyi niyete dayalı bu uyarıları dikkate alarak Ayet-i Kerime'yi başlıktan çıkardık.

KURTULUŞA DOĞRU

"Kurtuluşa Doğru" gazetesinin ilk sayısını inceledik. Bizim gayemiz de, Türkiye başta olmak üzere emperyalist ve kapitalist devletletlerin esaret altına aldıkları milletleri kurtararak, kendi milli medeniyetleri dahilinde müstakil olarak teşekküllerini temin ve mukadderatına hakim kılmaktır. Şu halde her mazlum millet bizi kendisine sadık, vefakar bir refik telakki edebilir. "Kurtuluşa Doğru" nun bizimle hemfikir ve mazlum milletlere rehber olarak yayına başlamasını kutlar ve başarılar dileriz. Kurtuluşa Doğru'nun maksat ve mesleğini gösteren makalesini aşağıda okurlarımıza sunuyoruz:

Dünya haritasına şöyle bir göz atacak olursak, bugün Avrupa emperyalistlerinin hayvan gibi çalıştırıp ezdikleri insan kitlelerinin çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğunu görürüz. Bunların sayısı dörtyüz milyona yakındır ki, bu sayı bütün Avrupa nüfusuna eşittir. Bu sayıya Fas, Cezayir, Tunus İslamları dahil değildir. Daha şarka gidelim. Mısırlılar yine İngiliz kurşunlarına sinesini açıp baltalarla, sopalarla mücadelesine devam ediyorlar. Daha şarkta bütün İslam düşmanları Türkiye'ye hücum ediyorlar. Taşnak Ermenilerini, bu küçük emperyalist taslaklarını da arkadan hücum ettiriyorlar. Suriye'yi, Irak'ı kana boyayarak yutuyorlar. Müdafaasız bir İslam şehrini, Ayınteb'i bir senedir topla döğüyorlar. İngiltere Acemistan'ı iki milyon lira mukabilinde kendisine köle etmeye çalışıyor, halkı birbirine vurduruyor. Afganistanı ve Hindistanı biraz para karşılığında esir olarak kullanmak istiyor. Buhara Emiri'nin cahilliğinden istifade ile ona kendi halkının gözü açılmış olanlarını boğazlatıyor. Kendi memleketlerinin işçilerini de esir haline getiren bu hükümetler İslamları yok ediyor.

Hindistan'da İngiliz hazinelerine elmaslar akarken, yanıbaşında Hintliler açlıktan ölüyor. Daha şarkta, Cava, Sumatra, Çin hep böyle....

İşte Kurtuluşa Doğru bu halkların köle olarak kalmaması için, buralarda esaretten kurtulmak için uğraşan, çabalayan emekleri birleştirerek, sıkılan yumrukları demirle donatarak, münferit hareketler yerine, etkili darbeler indirmenin yollarını gösterecektir. Yalnız İslamlarla değil, bu yolda mücadele eden herkesle işbirliği ederek dünyayı bu emperyalist güruhundan kurtarmak için ilerleyecektir.

Biz sözlerimizi İslamlara yönelteceğiz. Çünkü en acılı olanlar onlardır. Fakat hitabımız bizi dinlemek ve bizimle birlikte olmak isteyen diğer hemcinslerimize de matuftur. Bütün dünya ezilenleri birleşelim, diye umumi hitab edib, hayatı daha ebedi ve baki olan cemiyetin hayat ve saadeti fedadan çekinmeyerek yürüyelim.

İleri, daima ileri! Hürriyete, saadete, Kurtuluşa doğru !

İNGİLİZ VAHŞETİ

İslam Gençlerine İthaf

Bugün size İngilizlerin İstanbul'u işgal etmek bahanesiyle, tarihe ekledikleri kanlı ve kirli sayfadan bahsetmek istiyorum. Gelecek nesiller tarihin bu kanlı sayfasını okurken, İngiliz kavmine ve yöneticilerine lanetler yağdıracaktır. İstanbul'un işgali İngiliz emperyalistlerini tatmin ve İngiliz kapitalistlerinin hırsını tatbik etmek için işlenen bir cinayettir. Zaten İstanbul'un işgaline ne lüzum vardı? İtilaf Devletleri İstanbul'a hakim idi. Ahaliden hiç kimsenin, ırzı, hayatı, malı emniyette değildi. Bu canavarlar istedikleri yere giriyorlar, istediklerini meskeninden kovuyorlar ve şikayet edenleri imha ediyorlardı. İstanbul yamyamların istilasına uğrasaydı herhalde daha az zulüm görürdü. Fakat İngiltere savunmasız halkı kılıçtan geçirmeği ve bir çok tarihi esere sahip olan şehri harabeye çevirmeyi kurmuş idi. Uşakları olan Rum ve Ermenilere silah verdiler. Bu silahların Müslümanların sinesini yırtması, beyinlerini parçalaması bir tek işarete bakıyordu. Çok şükür bu olmadı.

İşgalden hükümet basın yoluyla haberdar olmuştur. İngilizler Türk askerinin tedbir almaması için hükümete haber vermemiştir. Nitekim Onuncu Fırka'nın Şehzadebaşı'nda ikamet eden silahsız musiki askerlerine ansızın hucum ederek şehid etmeleri niyetlerinin ne olduğunu gösteriyor. İngilizler Ayan ve Mebusan üyelerinden birçoklarını medeni kanunlara aykırı olarak meclisten aldılar. Birçok zevat gecelik elbiseleriyle hapishanelere götürüldü. Gururumuzu kırmak için mahkemelerimizi duruşma sırasında bastılar. Rum Palikaryaları ve Taşnak Ermenileri aracılığıyla Müslüman mahallelerine girerek talan yaptılar. Şehzade Tevfik Efendi Hazretlerini gecelik elbiseleriyle ve haremiyle birlikte alarak İngiliz gemisine götürdüler. Yirmi dört saat sonra aynı kıyafetle Haydarpaşa iskelesine bırakıverdiler. Evinden elbise getirmediler. Refikalarına bile hürmet etme luzumu duy-

madılar. Günahsız bir kadına böyle muamele eden bir milleti insanlık tarihi kaydetmemiştir. Padişahımızın Cuma selamlığını men ederek dinimize saldırdılar. Bütün söylediklerim resmi belgelere dayalıdır. Bazılarını derc ediyorum:

Harbiye Nezareti Tarafından İtilaf Devletleri İstanbul Komiserliğine gönderilen 18 Mart 1920 Tarihli Nota'nın Sureti: Dün öğleden sonra bir İngiliz müfrezesi toplantı halindeki Meclis-i Mebusan dairesine girerek Rauf ve Vasıf beyleri tutukladı. Ayan azasından Çürüksulu Mahmud Paşa da evinde hakarete uğratılarak tutuklandı. Parlamento üyelerinin dokunulmazlığının her ülkede geçerli bir hüküm olduğunun zat-ı asilanelerince biliniyor olması gerekir. Bu üzücü olay dolayısıyla Osmanlı hükümetinin şiddetli protestosunu bildirir ve bu gibi olayların kamuoyunda yarattığı elim etkiyi ve memlekette tepkiler yaratabileceğini nazar-ı dikkatinize arz ederim.

17 Mart 1920 Tarihli Diğer Bir Nota Sureti: Dün İstanbul'da meydana gelen üzücü bir olayı zat-ı asilanelerine bildirmeğe mecburum. Şehzade Tevfik Efendi Hazretleriyle muhterem zevceleri İngilizler tarafından tutuklanarak İngiliz gemisine sevk edilmişlerdir. Zat-ı Şahanenin hükümranlık haklarına en şiddetli bir tecavüz olan ve hiçbir sebebe dayanmayan bu üzücü olay dolayısıyla Bab-ı Ali en şiddetli protestosunu bildirir.

17 Mart 1920 Tarihli Diğer Bir Nota Sureti: Dün sabah elli kişilik bir İngiliz müfrezesi Şehzadebaşı'nda onuncu fırkanın musiki efradının ikamet ettiği bina önüne gelerek ansızın nöbetçi neferine hücum etti. Nöbetçinin onbaşısını çağırması üzerine İngiliz zabiti tabancasıyla nöbetçiyi katlederek içeriye hücum etti. Henüz yatağında olan dört neferi katlederek, yedi neferi ağır yaraladı. Silahsız musiki efradına karşı olan şu üzücü olayı protesto eder, vahim sonuçlar doğurabilecek bu gibi olayların tekrarına meydan bırakılmamasını ümid eyler....ilh.

17 Mart 1920 Tarihli Diğer Bir Nota Sureti: Kamuoyunda, dün akşam İtilaf Devletleri komiserliklerinin, kimin tarafından olduğunu bildirmeksizin Türk basınına verdiği resmi

tebliğlerin Bab-ı Ali tarafından olduğu sanılıyor. Bu gibi elim bir zamanda, Osmanlı hükümeti kamuoyunu izlale (küçük düşürme, hakir görme s.g.) müsaid bu gibi durumları şiddetle protesto eder, ve bunun İtilaf devletlerinin imzaladığı mütareke şartlarına tamamen aykırı olduğuna dikkat çeker.

18 Mart 1920 Tarihli Diğer Bir Nota Sureti: İtilaf Devletleri yönetiminin İstanbul'daki Türk kıtaatının silahsızlandırılması için emir verdiğini öğrendim. Zat-ı Şahanenin her Cuma günü gittiği ve dini bir şekil olan bu törende silahlı askerlerce selamlanmasının eskiden beri adetten olduğunu siz de bilirsiniz. Padişahın her türlü hukukuna riayet edileceği İtilaf Devletlerinin basında yer alan beyannamesinde de belirtildiğinden, selamlıkta asakir-i şahanenin silahlarını muhafazaya müsaade edilmesini, hukuk-u halifeye yönelik taarruz, İslam hissiyatını yaralayarak vahim neticeler doğuracağından ve yarın Cuma olması münasebetiyle İtilaf Devletleri askeri idaresinin gereken tebligatı yayınlamasını rica ile....ilh.

İNGİLİZLERİN MISIR'DA İKTİSADİ SU-İ İDARESİ
İkinci Sayıdan Devam.
9 Mart'ta, Mısır İhtilalinin İkinci Yıldönümünde Söylenen Nutuklar

Abdulaziz Çaviş Efendi Tarafından.

Bugün amacı vatanımızı İngiliz boyunduruğundan kurtarmak olan milli ayaklanmanın ikinci yıldönümünü kutluyoruz. Bu ateşli kıyam aniden ortaya çıkmamıştır. Kırk senelik İngiliz zulüm ve baskısının biraz geç fakat emin bir semeresidir. İngilizler her fırsatta geçici olduğunu söyledikleri işgali uzatmak için her türlü yalana baş vurmakla kalmadı, aynı zamanda Mısır iktisadi hayatını yok etmek için her türlü fenalığı yaptı. Mısırlılar bir gün gelip, İngilizlerin namusları üzerine verdikleri sözleri tutacaklarını boş yere beklediler.

Şimdiye kadar İngiltere'nin Mısır için yaptıkları şunlardır: Mısırlıların 1881'de kurdukları Milli Meclis'in ilgası, Sudan'ın Mısır'dan ayrılması ve bütün masraflarının Mısır'a yükletilmesi. İngiltere Sudan çöllerinde bir sulama projesini bahane ederek Mısır bütçesini esasından sarstı. Bunlara rağmen Mısırlıların Sudan'a yerleşmelerini yasakladı. Mısır'da tütün zıraatini men, yerli sanayii imha eyledi ve yeni fabrikalar kurulmasını imkansız hale getirdi. Fabrika kurma şartları o kadar ağırdır ki, bu şartlarda kurulan bir fabrikanın İngiliz sanayii ile rekabet edebilmesi mümkün değildir. Bu caniyane siyasetler yüzünden işsizlik günden güne arttı. Mısır'da esnaf cemiyetleri ve sendika kurulmasına izin vermediler.

Mısırlıların maarif ve ahlakça yükselmelerini engellemek amacıyla, zorunlu ve parasız eğitimi kaldırarak, öğrenci sayısını kısıtladılar. Eğitim programlarını yalnız memur yetiştirebilecek bir hale getirdiler. Bu politikaların sonucu olarak Mısır'da okuma-yazma bilenlerin oranı % 16'ya düştü. Halbuki elli sene evvel bu oran % 63 idi. İngiliz yönetiminin yetersiz zabıta önlemleri nedeniyle her türlü fenalık arttı. Son yirmi sene zarfında Mısır nüfusu bir misli artmasına rağmen, İngiliz yönetimi ahaliye iş bulmak işin en küçük bir önlem almadı. Sefalet arttı. Assuvan havalisinde son 60 senede, 60 bin feddan (Mısır'da kullanılan, bir çift öküzün bir günde sürebileceği toprak anlamına gelen ölçü birimi. s.g) arazi sulanabilir hale getirildi. Halbuki bu miktarın 5-6 milyon feddan olması gerekirdi.

İngilizlerin dayanılmaz su-i idareleri ve iğfal politikaları, Mısır aydınlarının gözünden kaçmıyor. Geçen aylarda Lloyd George ve Churchill'in, Mısır'ın bir İngiliz dominyonu olarak telakki edilmesi lazım geldiğine dair beyanatı, İngiltere'nin Mısır hakkındaki caniyane su-i kasdlarını su yüzüne çıkardı. Britanya hükümeti Mısır ve Sudan'ı tamamen tahliye etmedikçe, Mısırlılar İngiltere ile akd-i sulh etmeyecektir.

İRLANDA'NIN HÜRRİYET UĞRUNDA MÜCADELESİ

Doktor Şatırto'nun Nutku.

Müma-ileyh İrlandalı sıfatıyla, Mısır ihtilalinin yıldönümünde kendisine söz verilmesine teşekkür ederek, bütün mazlum milletlerin hürriyet uğruna müştereken mücadele etmeleri luzumunu anlatarak nutkuna şöyle devam etti: Britanya emperyalistliğine karşı bu müthiş mücadelede İrlanda vazifesini yapıyor. İrlanda hedefine doğru giderken pek meşakkatli yol katetmiştir. İrlandalılar istiklal ve hürriyet uğruna daha pek çok kan ve göz yaşı dökeceklerini biliyorlar. Fakat Mısır, Hindistan ve İrlanda halkı, hürriyetlerinin kan ile boğulamayacağını da biliyorlar.

İNGİLTERE EMPERYALİSTLİĞİ

Profesör Vahlentayn'in Nutku.

Bugün dünyada üç büyük devlet vardır. İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya. Son ikisi meşru yollardan ilerleme sağladıkları halde, İngiltere başka milletleri ezmek suretiyle gelişme sağladı. Harb-i umumiden önce İngiltere ile Almanya arasında bir anlaşma sağlamaya çalışanlar bugün üzüntüyle görüyorlar ki, Alman milleti de ezilmesi ve esaret altına alınması, İngiliz emperyalistliğinin çıkarına olan milletler arasına dahil edilmiştir. Dünyada emperyalistlik mektebini açan İngiltere olmuştur. Fransa, İngiltere'nin bu Avrupalı esiri, bugün oynadığı bu rolü İngiltere sayesinde elinde bulundurabildiği Afrika'daki sömürgelerine borçludur.

Tarih hangi gelişme yolunu izliyor? Bağımsız milletlerin sayısının azalması ve yabancı boyunduruğu altına girmeleri mi, yoksa küçük-büyük bütün milletlerin anlaşmasıyla sağlanabilecek makul bir idare ve gelişme mi?

İngiliz emperyalistliği, İngiliz milleti demek değildir. Emperyalist siyasetleri, milletlerin anlaşması esasına dayalı siyasetlerle değiştirmek isteyen makul İngilizleri selamlarız.

DOĞU HALKLARI ARASINDA DAYANIŞMA

Emir Şekib Arslan Bey'in Nutku

Doğu Halkları arasındaki dayanışma savaşın bir sonucu değildir. Bu dayanışma esasında asırlardan beri vardı, fakat hiçbir zaman bu kadar gelişmemişti. Sebebi gayet basit, Almanya'yı yenen devletler o kadar çılgın hala geldi ki, hepsi bağımsız olan son kısmını da istila etmek için doğu'ya saldırdı. İngiltere'nin emperyalistliğini pek iyi bilen Doğu, İtilaf devletlerinin cihangirane bir emperyalistlik kurmak ihtiraslarını pek güzel farketti.

Şimdiye kadar doğululer, Türkiye'nin muazzam bir devlet olarak varlığından teselli buluyorlardı. Zafer neşesiyle sarhoş olan İtilaf Devletleri, Müslümanların son ümidi olan Türkiye'ye kesin bir darbe vurmak istiyorlardı. İlişkileri çok eskiye dayanan Türk ve Arapların birbirlerine bağlılıkları yine tezahur eyleyecektir. Aynı dine mensub olan Türklerle İranilerin ortak düşmana karşı işbirliği etmeleri de gayet doğal ve zorunludur. Dikkate değer diğer bir husus da Hintli Müslümanlar ile Hindular arasındaki ahenktir. İngiltere şimdiye kadar bu iki halkı birbirine düşürerek hükümran olabiliyordu. Bu siyasetin temeli artık yıkılmıştır.

Afganistan özellikle son zamanlarda bilhassa Türkiye'ye karşı pek büyük alaka gösteriyor.

İstiklallerini sağlayacaklarına tamamen emin bulunan Mısırlılar da diğer Doğu halklarıyla birlikte hareket etmenin kendi çıkarları gereği olduğuna emindirler. Bir kısmı Asyalı olan Türkler, her taraftan demir çenber içine alınmak istenildiklerini görünce, en yakın komşusuna müracat ederek, Doğu halklarının

kendi kaderlerini tayin etmeleri esasını kabul etti. İslam alemi Bolşevizm esaslarını tümüyle kabul etmemekle birlikte, hürriyetlerine kavuşma yolunda bu meslekten pek büyük yararlar sağlayacaklarını ümid ediyorlar.

60 Milyon İslam tebaaya sahip olan ve Avrupa emperyalistliğinin bütün acılarını tadan Çin İmparatorluğu'nun Türkiye'ye karşı gösterdiği samimiyet doğaldır.

İCMAL-İ HAVADİS

TÜRKİYE HABERLERİ-YUNAN VAHŞETİ: Yunanlılar son hafta zarfında Yalova ve Orhangazi havalisinde 160 köy yaktılar. Yunan askerleriyle takviye edilen Rum çeteleri İslamları katlediyorlar. Averof'tan İzmit havalisine çıkarılan Yunan askerleri halkı katlediyor.

Liva el-İslam: Bu cinayetleri bildiren Fransız basınıdır. İngiliz ve Fransız emperyalistlerine dayanarak işlenen bu cinayetlerden acaba İngiliz ve Fransız milleti utanmayacak ve hükümetlerini durdurmayacaklar mıdır?

Yunan ordusu bütün ağır toplarını ve malzemesini kullanılabilir bir halde bırakarak kaçmaktadır. Düşmanı şiddetle takip eden Türk ordusu 4000 esir almış ve pek çok savaş malzemesi ele geçirmiştir.

MABED Mİ EŞKİYA İNİ Mİ?: İstanbul'da Türk zabıtası, İtilaf devletleri askerlerinin huzurunda, Patrikhanede yaptığı aramada, bir Kolordu'ya yetecek kadar silah, mitralyöz, bomba ve cephane bulmuştur.

ARABİSTAN HABERLERİ: Emir Faysal, kendisine Irak krallığının teklif edilip edilmediğine dair bir soruya, bu konuda babasıyla müzakerede bulunmadıkça beyanat veremeyeceğini söyleyerek cevap vermiştir.

OSMANLI MECLİS-İ MEBUSAN ESKİ ÜYELERİNDEN EMİR ŞEKİB ARSLAN BEY'İN LLOYD GEORGE'A

ÇEKTİĞİ TELGRAFIN SURETİ: Sevr anlaşmasıyla yakından ilgili olmalarına rağmen Araplar Londra konferansına iştirak ettirilmemişlerdir. İlk defa olmayan bu adaletsizliği protesto ederiz. Gerçekte sizden başka bir şey olmayan Cemiyet-i Akvam'dan istihsal olduğunu iddia ettiğiniz İngiltere ve Fransa mandaterliğini nefret ve şiddetle reddederiz. Şarkta şimdiye kadar akan ve bundan sonra da akacak olan kandan sizin ve Fransız hükümetinin sorumlu olacağını Fransız ve İngiliz milletlerine beyan ederiz.

MISIR HABERLERİ: Zaglul Paşa, Kahire'de Talebe Cemiyetinde, bakanlar ve hükümet erkanı huzurunda irad eylediği nutukta şunları söylemiştir; İngiltere himayesinin ilgasına, Mısır'ın tam bağımsızlığına dair Milner komisyonuna verdiğimiz ihtiyati kayıtları onaylayan bir irade Sultan tarafından imza edilirse, Britanya hükümetiyle resmi müzakereye girişmeye hazırım. Bunun üzerine talebe cemiyeti İngiltere ile yapılacak müzakerelerin Zaglul Paşa tarafından idaresini taleb etmiştir.

FAS HABERLERİ: İhtilal hareketi dolayısıyla Bab el-Harbe'ye beş tabur piyade, iki batarya top ve bir balon süvari sevk edildiğini, çatışmalarda Fransızlardan 69 ölü ve pek çok yaralı olduğunu, mücahidlerin iki takımlık bir Fransız müfrezesini tamamıyla imha ettiklerini Fas'da, Cezayir'de pek çok kişinin ihtilalcilerle ilişkisi olduğu gerekçesiyle tutuklandığını Le Temps muhabiri bildiriyor.

HİNDİSTAN HABERLERİ: Hindistan İslam heyeti üyeleri, Hindistan işleri sekreteri Montago'ya yazdıkları mektupla, İzmir'in işgalinin sorumluluğunun Britanya hükümetinde olduğunu Lloyd George'un itiraf ettiğini bildirdiler. Söz konusu mektupta aşağıdaki noktalar dikkate değerdir: Hindistan müslümanlarının durumlarını anlatmak üzere davet olunduğumuzdan, Hindistan'ın durumunu Birinci Nazır'a tamamıyla bildirmemiş olsaydık vazifemizi yapmamış olurduk. Türk toprakların Yunanlılarca işgalinden ve dökülen kandan Britanya hükümeti sorumludur. Ankara ile İstanbul arasındaki ilişkiyi kesen

İngiliz askeri kuvvetlerinin İzmit'ten geri çekilmesini taleb ederiz. Üyeler Irak konusunu görüşmek üzere de Lloyd George'dan mülakat taleb etmişlerdir. Hindistan'da durumun kötüleştiğini ve Kalküta ve Bombay'da sıkıyönetim ilan edildiğini Genel Vali hükümete resmen bildirmiştir.

Nisan'ın onbeşinde, Hindistan'ın kuzey-batısında meydana gelen çatışmalarda, İngilizlerin 34 ölü ve 60 yaralı verdiklerini, İngiliz uçaklarının Makin şehrine attıkları bombalardan ahaliden birçoklarının telef olduğunu, İngiliz resmi tebliğlerine dayanarak Le Temps yazıyor. İsyan eden bir Hind alayının lağv ve 8 kişinin idam edildiğini Morning Post yazıyor.

FRANSA HABERLERİ: Fransa'nın İstanbul Komiseri, General Wrangel'den kumanda vazifesini derhal terk ederek, Kırım milliyetçileriyle münasebette bulunmamasını istemiştir. General ordusuna şifaen veda etmekten alıkonularak, Fransa tarafından kaleme alınan bir beyanname ile vazifesinin sona erdiğini açıklaması isteniyor.

YUNANİSTAN HABERLERİ: İç mücadele artıyor. Bir Yunan sınır müfrezesi, bir Bulgar köyüne (Mutaşlı) hücum ederek köyü yakmıştır. Bulgar hükümeti bu hareketi İtilaf devletleri nezdinde protesto etmiştir. Arnavutluk'un Yunan sınırında yığınak yapması Yunanistan'da korkuyu arttırıyor. Yunanlılar Arnavut kuvvetlerinin Türk Subaylar tarafından yönetildiğini iddia ediyorlar.

İNGİLTERE HABERLERİ: Yüzbaşı White, işsiz amelenin toplantısında ihtilalci bir nutuk söylediğinden, Edinsburg'da tutuklanmıştır. Kendisi İngilterenin Boerlere karşı açtığı imha savaşında, İngiliz vahşetinin temsilcisi olarak ün kazanan General White'ın oğludur.

İRLANDA: İhtilalciler Sir Arthur Vikars'ı öldürmüşler, evini yakmışlar ve boynuna "Casuslar! Kendinizi koruyun. İrlanda Cumhuriyet Ordusu Hainleri Unutmayacaktır" ibaresi yazılı bir levha asmışlardır. Limerin şehrinde iki İngiliz müfrezesi ihtilal-

ciler sanarak yanlışlıkla birbirine ateş açmış, 11 kişi ölmüştür. İhtilalci Thomas Trener Dublin'de asılarak idam edildi. Olay yerine gelen göstericiler taşlarla İngiliz zabıtasından birçoklarını yaraladılar.

RUSYA İSLAM TALEBELERİNE YARDIM CEMİYETİ: Alim İdris İbrahim Akçora, Medet ve Doktor Bedri Bey'lerin niyet ve himayesiyle kurulan bir cemiyet geçenlerde üçüncü yıl dönümünü kutladı. Bu cemiyetin himayesinde bulunan, ikisi kız, elliye yakın talebe çeşitli üniversitelerde çalışmaktadır. Cemiyeti, kurucularını, üyelerini ve yardımda bulunanları tebrik ederiz.

15 Mayıs 1337-1921 Yıl 1 Sayı 5
Türkçe

LİVA EL-İSLAM

Onbeş Günde Bir Neşr Olunur Siyasi Mecmua
Sahib ve Müdür-i Mes'ulü: Muallim Doktor İlyas Bragon Bey
Menafi'-i İslamiyeye Hadim Asar İçin Sayfalarımız Açıktır.
Mahal-i İdaresi: Berlin Nikolasse Normanen Strasse 6
Telefon: Wannsee 132

YUNAN HEZİMETİ

Londra konferansının en gülünç tarafı, Yunan delegelerinin Anadolu'yu birkaç ayda istila edebileceklerini iddia etmeleriydi. Siyasette bazen blöf yapılabilir ama askerlikte savaş meydanında alınacak sonucu önceden tahmine kalkışmamak daha akıllıca bir davranış olur. Delegelerin Başkanı Harbiye Nazırı olması sıfatıyla, Anadolu'daki Yunan ordusunun durumunu herkesten daha iyi bilecek durumdaydı. Afrika Bedevileri bile Avrupa'nın muntazam ordusuna karşı vatanlarını senelerce müdafa ederken, her türlü kıymet ve askeri yetenekten mahrum Yunan ordusunun Anadolu'yu baştan başa istila edebilmesi için ne büyük vesaite ve ne büyük fedakarlığa ihtiyaç duyacağını önceden kestirmek için dahi olmak gerekmezdi. Mamafih her milletin tarihinde böyle körleştiği ve uçuruma yuvarlanmasının kaçınılmaz olduğu dönüm noktaları vardır. Yunanlılar en az fedakarlık fakat pek çok yaygara ile Harb-i Umumiden büyük bir zafer payı aldılar. Avrupa devletlerinin asırlardan beri süren çekişmeleri yüzünden, Yunanlıların İngiliz emperyalizmine kurban edilmeleri gerekti. Kurban bayramında süslenen koçlar gibi Yunanlılar da Anadolu mezbahasına gönderildiler. Önceden birkaç Yunan taburunun İstanbul'a, İzmit'e ve daha ilerilere gönderilmesi Yu-

nanlıları kör etmeye yetti. Le Temps gazetesinin de yorumuna göre, İngilizlerin yardım ve teşviğini görmeselerdi böyle bir harekete girişmezlerdi. Harekatın sonucunu az çok tahmin etmek zor değildi, ama Yunanlıların gözleri kör olmuştu. Anadolu milliyetperverlerine karşı kurulan ordu taslağı için Damat Ferit'e para veren İngiltere'nin Yunanlılara para vermesi pek muhtemeldir. Yalnız harekat başarısızlıkla sonuçlanırsa o parayı ödeyecek olan Yunan halkı büyük bir iktisadi felaket karşısında kalacaktır. Anadolu'daki Yunan ordusu elinde bulundurduğu adalar ve Marmara sahili yoluyla, İngiltere'den aldığı malzemeyi ordusuna kolaylıkla ulaştırabiliyor. Şimendifer hatlarından yararlanıyor. Ancak bu olumlu şartlara rağmen Yunan eli, Yunan yüreği ilk önemli çatışmada kaçmayı düşünür. Sonuç İnönü muharebesinde olduğu gibi umumi firardır. İnönü ilk Haçlı ordusunun mağlub olduğu yer olmakla meşhurdur. Bu sefer de İngiliz emperyalistlerinin uşağı olan Yunan ordusunun hezimetiyle ünlendi. Biz bu hezimeti bütün mazlum milletlerin kurtuluşunun bir işareti sayıyoruz. Bugün Anadolu'da çarpışan kuvvetlerden bir tarafı her hakkı çiğnenmiş, elindekiler gasb edilmiş ve şimdi de vatanı yağmalanmak istenen zulme karşı hakkı müdafa eden, maneviyatı yüksek Türk tarafıdır. Karşısındaki adi yürekli, İngiliz uşağı, maneviyatı bozuk Yunanlılar. İki taraf karşılaştırılırsa kimin başarılı olacağı açıkça görülür. Balkanlarda tanıdığımız unsurların şüphesiz en adisi, en korkağı Yunanlardır. Rahata alışmış olan Yunanlılar senelerce sürecek olan bir harbe tahammül edemezler. İngiliz yardımı kesildiği anda barış isteyeceklerdir. Nitekim İnönü mağlubiyetini takip eden her gün, Yunan milletinin bezginliğini daha aşikar bir hale getirdi. Kaybettiği askerleri telafi etmek maksadıyla pek çok sınıf askeri silah altına çağırdılar, fakat yüzde onbeş bile çağrıya uymadı. Bizzat Yunan kaynakları bu çağrı aleyhinde gösteriler, hatta çatışmalar olduğunu bildiriyor. Gelenler de kaçıyorlar. Bursa cephesini takviye için Mudanya'ya çıkarılan birkaç taburluk askerlerini daha önce Türk darbesini yemiş olan diğerleriyle temasa gelmesinler diye kordon altına almışlar. Yunanlıların bu kaçanları yakalayıp bir

meydan savaşına tutuşacaklarını hiç sanmıyorum. İlk Türk taarruzunda daha geri hatlara çekileceklerdir. Türk ordusunun kuzey ve güney gruplarının irtibatını kesmesi Gunaris'in durumu yerinde görmek üzere kurmay heyetiyle koşmasına neden oldu. Bu incelemeden sonra dar sahil şeridine çekilirler. Sahilde hazır bulunan İtilaf Devletleri ve Yunan gemileri onları başarıyla (!) memleketlerine götürür. Hülasa hakka ve adalete dayanan, nefsine, dinine, milletine güvenen Türk milleti, emperyalist ve zalimlerin uşağı Yunanlıları muazzez topraklarından atmayı başaracaktır.

M.R.

İNGİLTERE'NİN CANİYANE SİYASETİ

Bir diplomat bana, her milletin zamana ve ihtiyaca göre değişen bir politikası vardır, halbuki İngiltere'nin bazı politikaları vardır ki bunlar hiçbir zaman, hiçbir sebeple değişmez. Hükümette hangi parti olursa olsun, bu esasları değiştirmeyi düşünmezler, demişti. İhtiyar diplomatın bu değerlendirmesine katılır mısınız bilmem ama, tarihin bazı dönemleri vardır ki diplomata hak verdiriyor. Avrupa devletlerini dünyaya hükmetmeye başlayan Napoleon'a karşı ayaklandıran İngiltere idi. Çünkü dünya hakimiyetinin başka bir milletin eline geçmesini istemiyordu. 1870 seferinde Fransa'nın mağlubiyetini hoş gören İngiltere idi. Çünkü o tarihte Fransa deniz kuvvetleri en güçlü olan devletti. Denizde kuvvetli olan her hükümet ise İngiltere'ye hedeftir. Rus-Japon harbini çıkaran İngiltere idi. Çünkü İngiltere'nin kaynağı olan Hindistan için bir tehlike olarak gördüğü Rusya'nın zayıflamasını istiyordu. Harb-i Umumi'yi çıkaran İngiltere idi. Çünkü Almanya'nın bu derece yükselmesine tahammül edemez olmuştu. Bir diğer sebep de İslam aleminde ve doğuda ortaya çıkan yükselme arzusudur. İngiltere İslam alemine saldırısını meşru gösterebilmek ve tüm Batıyı iştirak ettirebilmek için, bir de hayali İslam birliği tehlikesi ortaya attı. İngiltere Doğu halklarını ezmek için her vasıtadan yararlanır. Nitekim bu

makalenin yer aldığı Liva el-İslam gazetesinin namı bile İngilizlerin husumetini tahrik için kafidir. İngiltere İslam alemi arasındaki manevi birliği kırmak için işlemedik cinayet bırakmadı. Ancak bunu başaramayacaktır. Bu cinayetler yalnız Müslümanları değil, İngiliz olmayan her milleti mazlum haline getirdi. İşte İngiliz siyasetinde değişmeyen nokta budur; insanlığı felaketten felakete sokmak. İngiltere'nin bu siyasetleri müttefiklerini de harab etmiştir.

Dört emperyalist ve kapitalistin arkasına takılarak en değerli evlatlarını ölüme gönderen Fransa, son erkeklerini Anadolu mezbahasına gönderen Yunanistan bile yarın bu derin uykudan uyanarak İngiltere'nin boğazına sarılacaktır. İngiltere bir İslam birliğinden değil, bir mazlumlar birliğinden korkmalıdır. Bugün İngiltere'nin gayrı meşru çıkarlarıyla, insanlığın çıkarları çarpışmaktadır. Herhalde insanlık kendi haklarına sahip çıkarak İngiliz emperyalistliğini imha etmeyi insanlık görevi bilecektir.

Biz faniler genellikle yaşadığımız altmış, yetmiş senelik olayları bile doğru dürüst göremeyiz. Gördüklerimiz genellikle geçicidir. Gerçeklere pek nüfuz edemeyiz. Oysa gerçekler göründüklerinden o kadar farklıdır ki, onu görüp de milletlerine rehberlik edenlere ne mutlu.

Güya harb-i umumi bitti. Maalesef gerçekleri görerek halka rehberlik etmesi gereken gazetecilerimizin çoğu cahil olup, milleti yanlış yollara sürüklediler. Örnek mi isteniyor. İşte Anadolu milliyetperverlerini tenkit etmek kasdıyla Damat Ferit'in teşkil ettiği tarihimizin kara yaprağı ordu taslağını teşvik eden bir kısım münevverlerimiz. Görüntüye aldanmamak dedim ama aynı hataya kendim düştüm; bu sayfayı tarihimize ilave edenler hakikatte kör bir vasıtadan ibarettirler.

(Devamı Var)

İCMAL-İ HAVADİS

TÜRKİYE HABERLERİ: Son onbeş gün zarfındaki askeri

harekat hep Türklerin lehine gelişti. Şu anda düşman Bursa ve İzmir mıntıkasında savunma halinde bulunuyor. Son haberlere göre daha gerilere çekilip bir savunma hattı kuracakları söyleniyor. Gunaris'in İzmir'e gitmesi bununla ilgilidir. Avrupa basını, İzmir Rumları'nın bini aşkın imza ile Sadarete başvurarak, kendilerinin Yunanlılar'dan korunmalarını istediklerini yazıyor. Yunanistan hükümeti, Küçük Asya'nın tamamiyle tahliyesine karşılık, Trakya'nın kendisinde bırakılması için milliyetperverlerle anlaşmaya çalışıyor. Ankara ise Anadolu ve Trakya kayıtsız şartsız tahliye edilmedikçe, hiçbir müzakereye girilmeyeceğini resmi olarak açıkladı.

Bugün Anadolu'yu istila emelinden vazgeçen Yunanistan'ın, yarın yiyeceği bir darbe ile Trakya'dan da atılacağı muhakkaktır. Alman gazeteleri, İtilaf Devletlerinin Boğazların tarafsızlığına uymaya karar verdiklerini ve bu nedenle seksen Türk esirini taşıyan bir Yunan gemisinin Çanakkale boğazından geçirilmediğini yazıyorlar. Türkiye ile Afganistan arasında akdedilen itilafnamenin Ankara ve Kabil hükümetleri tarafından onaylandığını Havass ajansı bildiriyor.

FİLİSTİN HABERLERİ: Değişik unsurlar arasındaki çatışmalar sürüyor. İngiltere asayişi sağlamak amacıyla Yafa'ya bir harb gemisi göndermiştir. 1 Mayıs'ta Musevi işçilerin bir kutlamasına komünistlerin saldırısıyla başlayan kargaşalık Araplar ve Hristiyanlarla, Yahudiler arasında silahlı çatışmaya dönüşmüştür. İngilizler bu muhtelif milletleri ayrı ayrı kışkırtarak çatışmaya sevk ediyor. Sonra kuvvetlerini göndererek iki tarafı da eziyor. Maksat Filistin'e yerleşmektir. Yüzlerce ölü ve yaralı vardır.

MISIR HABERLERİ: Zaglul Paşa bütün şartları kabul edilmedikçe Mısır hükümetiyle işbirliği yapamayacağını açıklamıştır. Kabine Reisi Adil Paşa, İngilizlerle müzakere için kendi başkanlığı altında bir komisyon oluşturarak Hidiv'e arz etmiştir. Zaglul Paşa'nın taraftarlarının çokluğu ve nüfuzu dolayısıyla onun katılmaması halinde hiçbir meselenin halledilemeyeceğini

Times yazıyor. İngiltere Zaglul Paşa'yı yine sürgün ederek Mısır'daki milli hareketi durdurabileceğini zannediyor. Halbuki böyle bir hareket tam tersine bir sonuç verecektir.

FAS HABERLERİ: Faslı mazlum kardeşlerimiz bir taraftan İngilizlere, diğer taraftan İspanyollara karşı hürriyetlerini kahramanca savunuyorlar. İspanyollar son hafta zarfında 90 ölü ve yüzlerce yaralı ve esir verdiler. Fransa nüfuz mıntıkasında ise Fransızlar üç yüzden fazla ölü vermişler ve Faslı kardeşlerimiz pek çok malzeme ele geçirmişlerdir.

IRAK HABERLERİ: Daily Telegraph gazetesinin, Britanya'nın Şark siyasetine dair yazdığı bir makalenin bazı önemli fikirlerini sunuyoruz. Churchill'in Mısır ve Irak seyahatinin sonuçlarına dayanarak Britanya'nın Şark siyaseti başlıca iki esasa dayanacaktır; Birincisi Irak ve Hindistan'dan geçen bir tarik-i hevai ile Avustralya'yı İngiltere'ye bağlamak, Arabistan'da İngiltere'nin himayesi altında birçok muhtar hükümetler oluşturmak. Bu yolla İngilizler sekiz günde Avustralya'ya varabilecek, aynı zamanda yolun geçtiği mıntıkalarda kolaylıkla asayişi sağlayacaklardır. Irak, Emir Faysal'ın hükümranlığında Kraliyet, Kürdistan ise muhtar idareye sahip bir vilayet olacaktır. Filistin kutsal makamları, ikisi Müslüman, ikisi Musevi olan ve bir İngiliz'in başkanlığında bulunan bir komisyon tarafından yönetilecektir. Hicaz Emiri ve Yemen İmamı ile anlaşılarak, bunlara yıllık mali yardımda bulunulacak ve maliyeleri Britanya Hariciye Nezareti tarafından kontrol edilecektir.

HİNDİSTAN HABERLERİ: Hindistan heyetinin verdiği mektuba, Montagu'nun verdiği cevabı sunuyoruz;

1. Türkiye savaştan önce olduğu gibi bağımsız olacaktır. Yalnız askeri konular müstesnadır. Boğazlar ise Avrupa'nın ve Türkiye'nin çıkarları dolayısıyla uluslararası bir komisyon tarafından idare edilecektir.

2. Edirne Cemiyet-i Akvam tarafından tayin olunacak hususi bir tarzda idare edilecektir.

3. Trakya'da Müslümanların bütün hukuku muhafaza olunacaktır.

4. Trakya'nın Türkiye'yi tehdit eden kısmının silahtan arındırılması için gereken önlemler alınmıştır.

5. Filistin'de, Müslümanlara diğer milletlerden farklı bir muamele yapılacağından korkulmamalıdır.

6. Hicaz'da ecnebi kontrolü tesis edileceğinden korkulmamalıdır.

7. Irak'ta yeni ve kuvvetli bir Arap hükümeti kurulacaktır.

8. Hilafet konuları tamamıyle Müslümanlara ait meseledir. Hilafetin makamat-ı mukaddese üzerindeki hakkını tanıyacağız. İtilaf devletleri hilafet ile bugün Türkiye'den ayrılmış yerlerdeki Müslümanların manevi irtibatına müdahele etmek fikrinde değildir. Barış anlaşmasında bu konuya ait açık olmayan maddeler var ise düzeltme çarelerine bakılacaktır.

İNGİLTERE HABERLERİ-İrlanda: İngiliz askeri yönetimi Dublin'de birçok evi yakmıştır. Son hafta zarfındaki çatışmalarda taraflardan 43 ölü ve yüzlerce yaralı vardır. Rigor havalisinde ihtilalciler yedi jandarma'yı öldürmüş, patronların yevmiyeyi düşürmek istemesi üzerine iki yüz bin mensucat amelesi grev ilan etmiştir. Kömür sıkıntısı nedeniyle hükümet ecnebi kömürü getirmiş fakat liman işcileri kömürü vapurlardan boşaltmamıştır. (Older Shot)'ta isyan eden İngiliz askerleriyle bunları bastırmaya gelen askerler arasında çatışma çıkmış pek çok asker ölmüş ve yaralanmıştır.

Yunanistan'ın bağımsızlığının yüzüncü yıldönümü münasebetiyle, Kıbrıs'ta büyük kutlamalar yapılmış, Yunanistan'a iltihak taleb olunmuştur. Gösteri düzenleyenler İngilizler tarafından divan-ı harbe verilmiş, bir çokları tutuklanmıştır. Adanın dini lideri de bunlara dahildir. İngiltere yerel basına sansür koymuştur.

FRANSA HABERLERİ: Fransa'da komünist hareketi geli-

şiyor. 1919 kura askerlerinden bir müfreze sevk edilirken, on yedi kişilik bir komünist çetesi hücum ederek bunları dağıtmıştır. Bunun üzerine hükümet kuvvetleriyle ihtilalciler arasında kanlı bir çatışma çıkmıştır.

YUNANİSTAN HABERLERİ: İç mücadeleler artıyor. İktisadi ve mali buhranlara da sebep olan askeri durum Yunanistan'ı büyük felaketler arifesinde bulunduruyor. Barış vaad ederek tahta gelen kralın mevkii tehlikeye düşmüştür.

1 Haziran 1337-1921 Yıl 1 Sayı 6
Türkçe

LİVA EL-İSLAM

Onbeş Günde Bir Neşr Olunur Siyasi Mecmua
Sahib ve Müdür-i Mes'ulü: Muallim Doktor İlyas Bragon Bey
Menafi'-i İslamiyeye Hadim Asar İçin Sayfalarımız Açıktır.
Mahal-i İdaresi: Berlin Nikolasse Normanen Strasse 6
Telefon: Wannsee 132

MÜHİM BİR MEKTUB

Öğüd Gazetesinde İntişar Eden Bir Mektubu, Ehemmiyetine ve Mesleğimize Tamamen Tevafukuna Binaen Karilerimizin Nazar-ı Mütalaasına Arz Ediyoruz.

Moskova 21 Nisan 1921.

Birçokları gibi siz de ne yaptığımı, ne düşündüğümü merak etmişsiniz. Hakikaten şimdiye kadar hakkımda gazete sütunlarında yazılanlara bakıp da bir mana çıkarmak mümkün değildir. Binaenaleyh şimdiye kadar olan sükutu bırakarak arzunuzu imkan derecesinde yerine getirmeye çalışacağım. İlk 1908 ihtilalinden evvel ve inkılapta ve onu müteakiben Trablusgarb'da ve Balkan harbinde, Harb-i Umumi'de takib ettiğim fikir ne ise bu gün de odur. Bu da pek basittir. Avrupa ve Amerika'nın işletilen amelesinden ziyade sıkılan, canı çıkarılırcasına işlettirilen esir Şarkın içinde; bütün Avrupa nüfusuna muadil olan dört yüz milyonluk İslamı kurtarmak için bu kitleyi harekete getirmektir. Fas'dan, ta Hind'e, Çin'e, Cava'ya kadar uzanıp giden hisleri ve tali'leri bir olan bu insan yığınını şimdiye kadar Türkiye'ye zarar

gelir diye açıkça harekete getirmeğe savaşmaktan çekindik. Harb-i Umumi'den evvel ve harb esnasında bu yoldaki teşebbüsler de derhal semere vermeyecek, mevzii çalışmalardan ibaret bir başlangıçtı. Fakat dünya mücadelesinde harbe girişmemiz sayesinde Rusya'da yıkılan ceberrut Çar idaresi yerine geçen Bolşevik İdaresi bu İslam alemini ezen, kanını emen Avrupa emperyalistleri karşısına barışamiz, kanlı bıçaklı bir düşman olarak çıkınca İslam alemi de şimdilik bu suretle nefes alacak bir dost buldu. Bir taraftan bu idare sayesinde, Rusya Çar idaresi zamanında karacahil kalmaya veya Ruslaşmaya mahkum olan Müslüman gençleri benliğini tanımaya başlarken, diğer taraftan İzmir'in işgaliyle kalbinden vurulmak istenildiğinden dolayı irkilen Türkiye bu Bolşevik Rusyasının maddeten az, fakat manen çok yardımının inzimamıyla doğruldu ve hududlarının şark ve garbından saldıran köpek emperyalistlere karşı koyabildi. Hatta bu sayede Avrupa'nın, İngiltere başta olmak üzere, büyük ve galip emperyalistlerini de kendisiyle anlaşmaya mecbur etti.

İşte bu sıralarda ben de denizde, havada, karada ve hapishanelerde birçok kaza ve bela savuşturduktan sonra Moskova'ya gelmiş bulundum ve bu Avrupa emperyalistlerinin hasımhanı olan memlekette başta Türkiye olmak üzere bütün Müslüman memleketlerinin ve bunlarla tevhid-i mesai edecek olan diğer memleketler halkının kurtulması esasından ibaret olan çalışmaya devam ettim. Bunda tabii birçok arkadaşlarım beraberdir. Bu suretle mesela Cemal Paşa kardeşim ve arkadaşları Afganistan'da çalışırken, Talat Paşa Berlin'de, diğer bu fikirde müşterek olanlar her tarafta dağılmış uğraşıyorlardı. Tabii bunda ne fırkacılık ne de başka bir avz-i şahsi vardı. Bu bir kanaat ve hayatımda lezzet duyduğum bir kurtuluş mücadelesidir. Bence eski koca bir Osmanlı ilinin, nihayet aşağı yukarı yalnız bir avuç Türküyle kalan Anadolusu şimdi arkadaşlarla beraber hedefimizi teşkil eden bu kurtulma uğraşmasına mani olmayacak bir şekil almıştır. Bir kere ben ve arkadaşlarım Anadolu'ya tabi her Türk ve Müslüman gibi, elimizden geldiği kadar mukabilinde hiçbir şey beklemeksizin, yardım etmeye savaşmakta isek de ve yarı resmi

Anadolu hükümeti namına hiçbir teşebbüste bulunmadığımız gibi, vuku bulan müracatlara da Anadolu'dakileri gösterdiğimizden İngiliz, Fransız vesair emperyalist hükümetlere karşı olan mücadelemizde Anadolu'yu bizim yüzümüzden kimse sıkıştıramaz.

Diğer cihetten Arapların şimdi böyle yapayalnız kalması; oraları cebri bir merkeziyete bağlamak için sarf edilen Türk emeklerinin heba olmasına ve Müslüman kardeş kanının İslam zararına dökülmesine nihayet vermiş ve bu suretle Arapları da asıl düşman olan Avrupa emperyalizmiyle, kendi kuvvetleriyle, Türklerin yaptığı gibi mücadeleye mecbur bırakmıştır. Binaenaleyh şimdi görüyoruz ki, bir sürü esirler ve mahkumlar derekesine inmiş olan İslamlar alemi Araplar, Türkler, Acemler, Afganiler, Hindular aynı düşman karşısında birbirine dayanmaya muhtaç bir halde bulunuyorlar.

İşte bu hal, hedefimiz olan bu alemi kurtarmak ümid-necatının Anadolu'dan gelecek bir Türk ordusunda veya Bolşevik Rusya'dan gelecek bir kırmızı orduda değil, ancak her ezilen milletin kendi kuvvetiyle harekete gelmesinde ve bu hareketinde aşağı yukarı bir program ve maksat dahilinde gönül rızasıyla bir tevhid-i mesaide olduğunu anlatmakta bize tabii bir yardımcı oldu. İşte böylece Garbdeki ezilen ameleyi kurtarmak için onları kapitalizm ve emperyalizme karşı ihtilale sevk etmek üzere kırmızı bayrağını açan komünizm ile bu emperyalizme karşı mücadele hududuna dek yollarımız birleşti. İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadının ay yıldızlı kırmızı bayrağı altında, Avrupa amelesinden bin kat daha fena vaziyette kurun-u vusta esirleri gibi kırbaç ve ölüm tehditleri altında işletilen İslam alemini ihtilale sevke çalışıyoruz. Bu mücadele öyle bugün yarın değil, belki beş, on ve hatta elli sene sonra neticesini verecektir. Bundan dolayı da buna hayal diyenler bulunuyor. Fakat biz bu işe biz görelim diye sarılmıyoruz. Yegane düşüncemiz bu hareketi esaslı ve hükümetlerin siyasetleriyle değişmeyecek ve herhalde hedefe vasıl oluncaya kadar dayanacak sağlam bir teşkilata bağlamaktır. Biz

geçici ve muvakkati muvaffakiyetlerle kendimizi avutmak istemiyoruz. Böyle parlayıp sönen yalaza yerine, İslam alemi üzerine kurulmuş İngiltere, Fransa...ilh. gibi devletlerin tahakküm kaşanelerini eni sonu çökertecek bir beslenmiş ve daimi ateş yakmak istiyoruz. İşte birçoklarının hayal sandığını biz hakikat diye görüyoruz ve iman ediyoruz. Akideleri uğrunda hakiki bir imanla çalışan kırk sahabe nasıl elli senede Türk'e, Arap'a, Acem'e milliyetlerini gönül rızasıyla bir iman uğrunda feda ettirecek harikalar göstererek, dört yüz milyon halkı necata doğru götürdülerse, biz de şimdi bu dört yüz milyon Müslümanın kendini bilmesini ve kurtarmasını istiyoruz. Kendimizi hürriyete sevk ederken, aklımızdan başkalarını esir etmek geçmez.

Bunun için bu halkın bahusus gençlerinin bilgi ve iman silahıyla silahlanmasını ve boynundaki esaret zincirini silkip atmasını istiyoruz.

İşte bütün bu imanla sarıldığımız iş hakikaten bugün kendisine verdiğimiz Türkiye ismi derecesinde yalnız kalmış olan Osmanlı Türklerine böylece yalnız dua ile değil, fakat topu, tüfeği, aklı, zekası ile yardım edecek ve ona yük olmayacak bütün bir alem hazırlamak istiyoruz. Tabii haricden bunu isterken Türkiye'ye de, şimdiye kadar İslam'ın ve Şark ezilenlerinin pişdarında bulunmuş ve bu alemi milyonlarca evladını feda ederek korumuş olan Anadolu Türkleri'ne de, kendilerini mesud edecek ve hakikaten o kahramanları artık şahıslar veya mahdud eşhas elinde oyuncak olmaktan kurtaracak ve kendi işlerini kendileri görecek, ve kurtulacak diğer Müslüman aleminde numune olacak bir idare elde ettirmeyi hedef edinmişizdir.

Bunda hiçbir an'ane veya fırka mevdesi yoktur. Bizim istediğimiz halkın kendi kendisini idaresine, halkın hakimiyetine gitmemizdir.

Fakat buna giderken zaten kırıla kırıla bir avuç halktan ibaret kalmış olan Anadolu'nun daha ziyade boşalmaması için halkın manasız incitilmemesi gözetilecektir. Biz istiyoruz ki, artık bir hükümet ordusu bir esir Anadolu halkını işletmesin ve halk

da kendisini köle farz ederek her yapılana boyun eğmesin ve her işi hükümetten beklemesin. Bu köklü esaretten hakikaten kurtulsun. Bunun için de halkı idare edecek kendisi olsun, idare makinasına koşulacaklar, gitsin kendisini halka beğendirsin, onunla anlaşsın, koklaşsın, onun derdini dileğini bilsin, öylece işe koyulsun. Yoksa eğer Anadolu'nun nurlu dediğimiz aklı erenleri bu hakikati tanımamak ister ve halkı topla, tüfekle kendine ram etmeyi düşünürse hem kendisine ve hem de Anadolu halkına yazık eder. Sonra o esir gibi idareye alıştırdığı Türklerle birlikte, emperyalizm arabasına bir daha kurtulmamak üzere koşulmuş kalır. İşte buna mani olmak ve Türkiye'de de diğer İslam memleketlerinde istediğimiz gibi yalnız umumun nef'ine çalışmakta haris olan ve şahsı namına yalnız bu kurtarmak ve umuma faideli olmak akidesinden başka bir şey gözlemez bir gençlik görmek ve yetiştirmek isteriz. Biz komünist değiliz. Fakat herhalde halkı mezara birlikte götüremeyeceği zenginlik hırsına sevk edecek ihtikar aleyhindeyiz ve aynı zamanda geri bırakacağı evladını tembelliğe sevkten başka bir şeye yaramayan mal yığmak hevesine mani olacak ve çalışanların yaşadıkça rahat yaşamalarını temin edecek usullerin vaz'ı taraftarıyız. Hülasa; biz maarifde, refahda, terakkide, işleten bir ekalliyetin değil, işleyici olan halkın düşünülmesini esas biliriz. Bunun için de (Halk Şuralar Fırkası) programınının Anadolu'da tatbiki ile tecrübesine, bir hürriyet-i hakikiye taraftarız ve o kanaatdeyiz ki, bu suretle halkı zorlamaya hacet kalmadan, umumi bir refah temini mümkündür. Tekrar ediyorum, ben ve arkadaşlarım, herhalde bu hedefe doğru giderken ne post kavgası, ne de başka bir emel peşindeyiz. Biz öyle istiyoruz ki, iyi iş, iyi iş diye yapılmalı, ve bundan dolayı nas'dan (insanlardan) değil, hatta cenab-ı vahibül-atayadan (ihsanlar bağışlayan cenab-ı Allahtan) bile mukabilinde dünyevi bir ivaz (karşılık) beklenmemelidir. Bizim için hedefe yaklaştığımızı anlamanın vereceği hazz-ı manevi her şeye faik ve çalışmaya devam için kafidir. Cenab-ı hak hepimize hakka matuf gayretlerimizde yardımcı olsun.

(A.)

İNGİLTERE'NİN CANİYANE SİYASETİ
(Geçen Sayıdan Devam)

Bütün bu işleri yapan İngiltere idi. Talat Paşa merhumun cenazesinde konuşanlardan birisi, "Talat'ı vuran Ermeni değil, İngiliz'dir" diyordu. Bu doğrudur. İstanbul'da Ermeni ihtilali yaptıran, inkılabı müteakib Adana vakasını meydana getiren, mütareke esnasında Kafkasya'da, Azerbaycan'da, ilim ve irfanla yükselmiş rüesayı Ermenilere katlettiren İngiliz olduğu gibi. İstanbul'da Rusya'nın eski devlet ricalinden bir zat bir olay anlatmıştı; Harb-i Umumi'den birkaç sene evvel İran şimendiferinin müştereken inşaası İngiltere, Almanya, Fransa ve Rusya devletleri arasında görüşülmüştü. Fakat İngiltere daha sonra Almanya'yı hariç bıraktırmayı diğerlerine teklif ve teklifini kabul ettirmişti. Bunun üzerine üç hükümet arasında müzakere başladı ve harbe kadar devam etti. İngilizlerin amacı Almanların Ruslar ve Fransızlarla arasını açmak ve Ruslarla Fransızları birbirlerine yaklaştırmaktı. Alman ve Rus hükümetlerinin, zaten pek gergin olan Avrupa siyasetine yapacağı etkiyle, bütün milletleri ateş içinde bırakmaya kafi geleceğini İngilizler pek ala tahmin ediyorlardı. Bu tehlikeyi önceden gören Rusların sesi boğuldu. O zaman bu tehlikeyi göremeyerek İngilizlere alet olan Ruslar bu gün bilmem ne düşünüyorlardır? İngilizler böylece bütün dünyayı ateşe verdikten sonra, İstanbul ve boğazları görünürde İtilaf devletlerinin, fakat gerçekte kendi ellerine aldılar. İslam alemini ve bütün şark milletlerini mutlak esarete almak istediler. Bu esaret zincirini kırmak isteyen Anadolu milliyetperverlerinin direnişini kırmak için başvurmadık hile ve fesad bırakmadılar. Bunu başaramayınca Anadolu delegelerini Londra'ya çağırdılar. İngiltere bu hareketiyle kimbilir değişmeyen asırlık siyasetini ne gibi bir dekorla süslemek ve gizlemek istiyordu. İngiltere'nin bu yeni hilesini anlayabilecek diplomatlarımız elbette milletin hayrına çalışmayı başarabileceklerdi. İngiltere'nin bu konferanstan beklediği gaye açıktı. Türklüğü ve resmi Türk hükümetini imhaya çalışan ve İstanbul'da Mısır'da olduğu gibi kalıcılaşmak iste-

yen İngiltere'nin siyaseti Fransızlar ve İtalyanlar tarafından hoş görülmüyordu. Bunun için İngiltere hedefine başka yollardan gitmek zorunluluğu duyuyordu. Vaziyetin icad eylediği müşkülat ve tehlike dolayısıyla Fransa ve İtalya Türkiye'nin bekasını ve İstanbul'un tahliye edilerek Türklere teslimini istiyorlardı. Bu durum Türklerle İtalyan ve Fransızları birbirine yaklaştırıyordu. Bu siyaset ahengini bozmak için İngiltere'nin iblisane vesaite müracat edeceği şüphesizdi. Konferansta bir taraftan suret-i haktan görünerek, İzmir ve Trakya hakkında ahalinin reyine müracat etmeyi teklif ederken, diğer taraftan Yunanlılara teklifi kabul etmemelerini ihtar ederek onları harbe teşvik ediyordu. Yunanistan'ın kendi desteğiyle milliyetperverleri mağlub ederek, onları bolşeviklerin kucağına atılmaya mecbur edeceğini zannediyordu. Bu durumda İtalya ve Fransa artık Türkiye'ye mütemayil bulunmayacak ve kendisi de şark siyasetini istediği gibi yürütecekti. Türkler İngiltere'nin bu siyasetini akim bırakmıştır. 1920 senesi ortalarına doğru İngilte'nin aynı tarzdaki siyasetine şahid olmuştuk. Fransızlar İngiltere'nin Suriye'de de yerleşmek istediklerine kani olunca Türkiye'ye temayül istidadını göstermişlerdi. Bunun üzerine İngiltere kendisine Almanlara temayül süsünü vererek, Ren cephesinde Fransızları tehdit ederek Türklere karşı eski konumlarına dönmeye mecbur etmişlerdi. Bu defa başaramadılar. Antalya ve Adana cephesinde Türk'ün ikinci sınıf askeriyle karşı karşıya gelen Guru gibi generaller, Türkün hayat kabiliyetini ve askeri meziyetlerini gördüler. Fas'ta zavallı Müslümanlara karşı yapılan askeri harekatların ve takip edilen siyasetlerin Türklüğe tatbikinin imkansızlığını gördüler. Bu gerçekleri Fransız diplomatlarına kabul ettirdikleri gibi, konferans huzurunda da tekrar etmekten çekinmediler.

Yunanlıların, son yenilgiden sonra Anadolu'da barınamayacaklarını ve İngiltere'nin Yunan milletini nasıl bir felakete sürüklediğini anlamış olmaları lazım gelir. Fakat Yunanlıların bunu anlaması da yetmeyecektir. Çünkü İngiltere Yunanlıların serbestçe düşünüp karar vermelerine izin vermeyecek ve onları Türklerle bir iki defa daha çarpıştıracaktır. İngiltere'nin amacı

zaman kazanarak İstanbul'daki ikametini devam ettirmek ve asırlık siyasetini tatbike devam etmektir.

Bugünkü durumda saraydan bahsetmek lüzumsuzdur. Saray vazifesini yapmıyor. Adi şahsiyet ve garezkarlığa alet ediliyor. İzmir'e Yunanistan'ın çıkmasını sağlayan, Anzavurları ortaya çıkaran, pek çok Türk kanı ve Türk servetinin israf olmasına sebep olan, kardeşi kardeşe öldürten en önemli sebep sarayın vazifesini yapmamasıdır. Bu durumuyla saraydan hiçbir hayır beklenemez. Vatanın selametinin biricik yolu tüm Anadolu Türk ve Müslümanlarının yek vücud olarak, semeresini göstermiş olan bugünkü yolu takib etmeleridir. Birliği bozabilecek bir hareket en büyük bir cinayettir. Türk'ün emsalsiz meziyet ve kabiliyetini idare vazifesini deruhde etmiş olanlar kanun ve hakka riayetten ayrılmazlar, tevazu ve cenab-ı hak'dan korkmayı unutmazlar, diktatörlüğü icab ettiren vaziyette bile keyfi istibdatın düşmanı olurlarsa başarı kesindir.

M.R.

İCMAL-İ HAVADİS

TÜRKİYE HABERLERİ: Muharebe Türklerin lehine devam ediyor. Bandırma-Manisa demir yolundaki mühim köprülerin Türk akıncıları tarafından havaya uçurulduğunu ve Türk öncü kuvvetlerinin İzmir'e otuz kilometre yaklaştıklarını İngiliz ve Fransız gazeteleri yazıyor. Le Temps gazetesi Averof zırhlısının İzmit körfezinde batırıldığını yazıyor. Vahşi ve meziyetsiz Yunan ordusu ricat hattındaki Müslüman köylerini yakıyor ve Müslümanları katlediyor.

İtilaf devletleri İstanbul komiserleri, İstanbul boğazıyla Marmara ve Karadeniz sahilindeki işgal mıntıkalarında tarafsızlığa tamamen uyacaklarını ve dolayısıyla askeri harekata izin vermeyeceklerini Bab-ı Ali'ye bildirmişlerdir.

Büyük Millet Meclisi Türk-Fransız anlaşmasını onaylamadığından Bekir Sami Bey istifa etti. Türk kıtaatının Kilikya cephe-

sinde taarruza başladığını, şarkta yeniden Fransız kanı dökülece-ğini Fransız basını yazıyor.

MISIR HABERLERİ: Zaglul Paşa'nın kabineye yardım etmemesi dolayısıyla Mısır'ın iç durumu karıştı. Kahire ve İskenderiye'de meydana gelen olaylar çok önemli ihtilal hareketleri arifesinde bulunulduğunu gösteriyor. Mayıs'ın yirmi üçüncü gecesi İskenderiye'de yerli ahalinin İngilizlere ve Rumlara hücum ile 56 kişiyi öldürdüklerini ve 203 kişiyi ağırca yaraladıklarını ve ecnebilere ait birçok müessesenin tahrib edildiğini Reuter ajansı bildiriyor. (Not: Avrupa basını olayların bir gösteri sırasında iki Rum'un göstericilere saldırmasıyla tırmandığını yazıyor.)

HİNDİSTAN HABERLERİ: İhtilal hareketi gelişiyor. Hindistan'ın her tarafında suikastler, İngiliz birliklerine saldırılar devam ediyor. Her gün birçok ölü ve yaralı verdiriliyor. İslam İhtilal Cemiyetleri rüesası fikirlerini açıkça serd ediyorlar. İngilizler Afganistan cihetinden bir taarruz vukubulması durumunda Hindlilerin, bilhassa Müslümanların ihtilal hareketine girişeceklerinden korkuyorlar.

IRAK HABERLERİ: Bedeviler her tarafta İngiliz birliklerine baskın yapıyorlar. İngilizler uçaklarla rastladıkları bütün Bedevi çadırlarını bombalayarak yüzlerce günahsız kadın ve çocuğun kanına giriyorlar.

FİLİSTİN HABERLERİ: İslam, Hıristiyan ve Musevi unsurları arasında çatışmalar devam ediyor. İngiltere hükümeti bir taraftan muhtelif unsurların katılacağı bir kongre toplayarak görünüşte ayrılıkları gidermeye çalışırken, bir taraftan da bu unsurları birbirlerine karşı kışkırtıyor. Sonuçta makineli tüfeklerle ateş ederek yüzlerce kişiyi öldürüyor.

SURİYE HABERLERİ: Türk ve Fransız çatışmasının tekrar başlaması Suriye havalisinde kıyam alametleri husule getirdi. Önemli olayların beklendiğini Fransız basını yazıyor.

FRANSA HABERLERİ: Emperyalistlik hırsıyla milyonlarca evladını İngiltere uğruna feda eden Fransa bugün İngilte-

re'nin ihanetine uğruyor. Bütün Fransız basını Lloyd George'a hücum ediyor. Yukarı Silezya olayları İtilaf devletlerinin dillerine doladıkları birliğin ne kadar çürük olduğunu gösterdi. Le Temps gazetesi 20 Mayıs tarihli sayısında Lloyd George'u şöyle eleştiriyor. "Lloyd George'un itirazları gerçekte dünya hakimiyetini şahsında muhafaza etmek için uydurulan bahanelerdir. İngiltere'ye lazım olan her şeyi Almanlardan gasbetti. Almanya'yı denizden tard ettikten sonra Fransa'nın alacakları Lloyd George için önemsiz kalıyor. Onun bütün emeli Almanya'nın intikam hissini yalnız Fransa'ya yöneltmektir. Bu siyasete tahammülde devam edecek miyiz? Buna karşı koyabilecek bir Fransa siyasetine hiçbir zaman sahip olamayacak mıyız? İngiltere'nin siyasetlerine karşı milletler birleşmesini öğrenemeyecekler mi?

İNGİLTERE HABERLERİ: Kolçester ve Dunkaster şehirlerinde ihtiyat askerleri arasında isyan çıkması sonucu önemli çatışmalar çıktığını, mağazaların yağma edildiğini, komünistlerin orduda etkilerinin arttığını ve orduda komünizm propagandası yapan sekiz kişinin tutuklandığını Daily Chronicle gazetesi yazıyor.

İRLANDA: Kork şehrinde şimendifer katarlarına bomba atılmıştır. Çatılardan İngiliz askerlerine ateş edilmiştir. İrlandalı gençlerin bindiği bir otomobili durdurmaya çalışan bir İngiliz müfrezesi ihtilalcilerin hücumuna uğramış ve öldürülmüştür. İngiliz basını İrlanda'nın çeşitli şehirlerinde yalnız paskalya günü 33 kişinin öldürüldüğünü ve 178 kişinin yaralandığını resmen yazıyor. Balkistort polis müfettişi ve karısı ile iki polis zabiti de bunlar arasındadır. Lloyd George'un İrlanda ihtilal liderlerinden Duvalleri'yi müzakereye davet ettiğini faket Duvalleri'nin müzakereye girişebilmek için İrlanda bağımsızlığının tanınmasını şart koştuğunu Daily Chronicle yazıyor.

İRAN: Son haberlere göre, üç dört ay önce bir askeri harekatla iktidara gelen Seyid Ziyaeddin kabinesi henüz bilinmeyen nedenlerle istifa etmiş, onun yerine Mirza Hasan Han kabineyi kurmakla görevlendirilmiştir. Seyid Ziyaeddin İran ulemasın-

dan Aka Seyid Ali'nin mahdumu ve "Riad" gazetesinin müdürüydü. Halefi ise 1334 senesinde birinci İran parlamentosunda mebus ve daha sonra bir çok kabinede hep Maliye Nazırı olarak bulunmuş muktedir ve hüsnüniyete malik İran ricalindendir.

15 Haziran 1337-1921 Yıl 1 Sayı 7
Türkçe

LİVA EL-İSLAM

Onbeş Günde Bir Neşr Olunur Siyasi Mecmua
Sahib ve Müdür-i Mes'ulü: Muallim Doktor İlyas Bragon Bey
Menafi'-i İslamiyeye Hadim Asar İçin Sayfalarımız Açıktır.
Mahal-i İdaresi: Berlin Nikolasse Normanen Strasse 6
Telefon: Wannsee 132

TALAT PAŞA VE KATLİ

Bir kadı oğlu olarak doğmuş olan Talat Paşa ancak iktidar ve liyakatıyla tedricen vardığı telgraf baş katipliğinden, Osmanlı milletinin başvekaletine kadar çıktı. Bu çıkış öyle sırasıyla nöbet bekleyerek kazanılmış bir memuriyet gibi elde edilmedi. Kendisi Sultan Hamid zamanında hürriyet uğrunda çalıştığından dolayı hapishanelerde sürünerek ve buna rağmen en tehlikeli bir vaziyette vatanın otuzbeş sene inlettiği istibdad-ı şahsiden kurtulmasına bin türlü mehaliki göze aldırarak çalıştı ve sonra memleketin girdiği parlamento hayatında halkın mümessillerini kendi fikr-i saibi etrafında toplamağa muvaffak olarak Sadarete kadar çıktı. Binaenaleyh en aşağı yirmi seneden fazla hürriyet uğrunda çalışan merhum cidden ve ruhen hürriyetperver ve bu uğurda çalışanlara karşı, Ermeniler de dahil olduğu halde hayrhah idi. Kendisi vasıl olduğu mevki'e rağmen sadeliğini bırakmamış ve bu mevki'in müsadesi nisbetinde sade yaşamıştır. Dahiliye Nazırı olmuş iken bile icabında Balkan muharebesinde olduğu gibi vatanı tehlikeye maruz kalınca ordu safları arasında sadece bir nefer gibi, silahı omzunda gönüllü olarak çalışmaktan geri durmadı. Harb-i Umumi'ye yine ancak dünyayı yutmakla doymak bilmeyen, ve harbden evvel Anadolu'nun şarkındaki al-

tı vilayete muhtariyet verdirmeğe çalışarak kendi mülküne zaim etmek isteyen ve İstanbul'u zapt için binsekizyüz yetmişten beri adeta bütün Avrupa'nın muvafakatini istihsal etmiş ve yalnız bir fırsat bekleyen Çarlık Rusya'sına ve keza harbden evvel Irak'ı, Suriye'yi ve Adana'yı birer suretle koparmak istemiş olan İngiltere ve Fransa'ya karşı Alman ve Avusturya ile birlikte yine ancak bu hürriyeti ve gözünden ziyade kıskandığı vatanını kurtarmak için harbe girmek taraftarlarının birincilerinden oldu.

Memleket Kafkas, Irak, Suriye, Çanakkale taraflarından dört köşeden düşmanların taarruzuna uğradığı zaman idare etmekte olduğu Dahiliye Nezareti makamında birbuçuk sene elden geleni yaparak kimsenin lüzumsuz yere bir yerinin kanamamasına çalıştı. Hatta Kafkasya cephesinin gerilerinde isyana başlayan ve bir taraftan da gönüllü olarak, Nubar Paşa'nın Paris'te bağıra bağıra aleme anlattığı gibi onbinlerce, başlarında yine Osmanlı Meclis-i Mebusan azasından Pastırmacıyanlar ve saire bulunduğu halde Rus zalim ordusuyla beraber vatana saldıran Ermenilere karşı yine itidali muhafazadan geri durmayan bütün kabine azasının önünde bulundu.

Nitekim artık Ermeni asilerinin Rusya ve İngiltere mevaidine (vaatlerine) kapılarak daha Balkan muharebesindeki kabinede hariciye nezaretini kendilerine tevdi edecek kadar emniyet ve muhabbet gösteren Osmanlılara daha büyük mikyasda ihanet ile Kafkas ordusunun sağ cenahının mağlubiyetine sebebiyet verip Van'da Amerikan mektebine iltica eden Türk acizeyi diri diri yakacak kadar eser-i vahşetle saldırdıkları ve bu sırada ordunun menzil hattı üzerindeki Şebinkarahisar isyanını tevsi (genişletme) ile Şark Osmanlı ordusunu mahva kadar yaklaştıkları bir zamanda ordunun gerisinde bu asilere yiyecek veren ve melce (sığınak) olan Ermenilerin daha emin mıntıkalara nakli karargir olduğu zaman, bunun icrasını belki askerler icab-ı askeriye dolayısıyla şiddetle tatbik ederler diye nakil keyfiyetini Dahiliye Nezareti eline almış idi.

Hakikaten bu hususda en büyük itidal ve mülayemetle (yu-

muşaklıkla) hareketi esas edinmiş ve emretmiş olduğu, Bab-ı Ali evrakının ufak bir tedkikiyle ta'yin eder. Fakat yolsuz ve vesait-i nakliyesiz, ordunun bile ihtiyacını temine kafi olmayan bir arazide nakil keyfiyeti epey müşkilata tesadüf etti. Buna hiç umulmadık büyük bir müşkül de katıldı. O da aynı zamanda Rus ordusunun, bunların yardakçısı olan Ermeni usatın (asilerin) bin türlü fecaii önünde şarktan garbe doğru akan sivil muhaceratı idi. Ermeniler şimalden cenuba yürürken işte bu iki sel bazı yerlerde birbirine karıştı.

Daha evvelce Ermenilerin mezalimine uğramış, gözleri önünde çoluğu çocuğu kesilmiş, evi barkı dağılmış, köyleri yanmış Şark İslam muhacirleriyle şimal muhacirleri birbirine girdiler. Bu sırada bir iki yerde muhafız jandarmalar da öldürülmek suretiyle karışıklıklar oldu. Fakat bunda asıl sebep Ermeniler olduğu gibi her iki tarafın da zaiyatı vardı. Mamafih bu zaiyatın ziyadeliği mevsimin, arazinin fenalığından ve iaşenin munazzım (düzenli) olamamasından ve hastalıktan ileri gelmiştir. Nitekim General Gouraud Adada Ermenileri teslih (silahlandırma) ile, Fransız askerleriyle beraber Maraş'a sevk ederek, düçar olduğu mağlubiyet üzerine çekilirken, beraber hicret edenlerin yine arazi, mevsim ve iaşenin tesiriyle pek çok zayiat verdiklerini Fransız gazeteleri yazmıştı.

Dahiliye Nezareti her hususta olduğu gibi bunda da elinden geleni fazlasıyla yapmıştı. Dahiliye Nezareti bu işte kabahatlileri idamla cezalandırdı. Sonra Talat Paşa bu işte en ziyade himayekar davranan bir şahsiyet, güya bunların intikamı alınmak için Ermeni Komitesi tarafından Berlin'in ortasında vurduruldu. Bu defa Almanya'da bu cinayeti ika' (icra) ettirebilen bu komitenin daha harb başlamadan evvel "Venizelos" ve "Lord Kitchner" in de muavenetiyle (yardımıyla) yine merhumu öldürtmek üzere İstanbul'a gönderdiği üç Ermeninin, İstanbul polisinin hamiyetiyle o vakit tutulmuş ve itirafatta bulunmuş olduklarından gazeteler etrafıyla bahsetmişlerdi.

Binaenaleyh ilk teşebbüs, bu son suikasdı ihzara Ermeni

elinden başka ellerin de karıştığını gösteriyor. Ermenilerin Ermeni muhaceretini vesile edinerek bu işe teşebbüsleri katiyen mümkün değildir. İranlı katil işe bu suretle suikastle şöhret kazanmak isteyen ve kurtulduğu halde işe başlayıncaya kadar olduğu gibi mükemmel ve mükellef yaşayacağını düşünen ve hissiz maksatlara alet olan adi canilerden başka bir şey değildir. Hele Selmas'da doğan bu çocuğun ebeveyninin Erzincan'a gelerek ve orada fukara Türkleri soymak suretiyle binlerce lira kazanacak kadar zengin olmalarına, Erzincan'da bulunan diğer muhitkar hemcinslerinin rekabeti yüzünden imkan olamayacağına Ermenileri azıcık tanıyanlar kanaat eder.

Her ne ise, katilin aile masalı ve sonra da mahkemede tasvir edilen Ermeni mazlumin (mazlumların) tabloları hakikaten birbirine pek uyan yalanlardan başka bir şey değildir. Evet Ermenilerden, bu dünyayı yutmak isteyen muhitkar tacir bozuntularından büyük kardaşları olan İngilizler gibi yalancılık beklenirdi, fakat Almanlara ne diyelim? Biz Türkler Almanlardan lehimize tarafgirlik beklemedik, fakat hakikati örtmemeye çalıştıklarını görmek pek isterdik. Evvela polislerinin kayıtsızlığı neticesi Harb-i Umumi'de bir maksat-ı mukaddesi müdafaa uğrunda kanlarını karıştırmış olan Türk ve Alman milletlerinin ebedi dostluğuna güvenerek Berlin'e iltica eden Türk Sadrazamı sokak ortasında şehid ediliyor.

Sonra mahkemede Alman milletini Türklerin kılıçtan geçirmesi imkanından bahsederek Türkler aleyhine adeta bir ehl-i salib hareketi hazırlamak isteyen Yahudi dava vekilinin uydurma yalanları ne ise Osmanlı Müşir üniformasını taşıdığı vakit galiba Ayvalık Rumlarının dahile tehciri için merhum Talat Paşa'nın ısrarına rağmen kararında sebat eden ve bunların icabatı askeriyeden olarak haklı surette nakline sebeb olduğunu unutan ve her halde Alman ordusunda yeri olmayan General Liman'ın bazı sözlerini maziyi tahattur edemeyecek (hatırlayamayacak) kadar bunamış olduğuna mı verelim. Ya hakim ile müdde-i umumiye (savcıya) ne demeli? Sanki Adliye Nezaretince ka-

tili affettirmek için bugün bile hürriyeti için kan dökmekte olan ve Almanya ile birlikte başlamış olduğu mücadeleye devam eden Türk milletini haksız tahkir etmek ve ona; değil yalnız Türklerce, mazlum bütün Şarkça büyük, tanınmış bir sadrazamını müdafaten hakikatin söylenmesine müsaade etmeyecek derecede Ermeni tarafgirliği göstermelerine şahid olmak biz Türkler için hakikaten bedbahtlıktır.

Eğer Alman milletinin tercümanı olduğuna kani bulunduğumuz birkaç gazete vazifelerini düşünerek hakikate yanaşacak sözler yazmamış olsalardı adeta ati için biz mazlumlara bir istinatgah olacağını ümid ettiğimiz Almanya'ya Almanlarıyla birlikte lanet okuyarak arkamızı dönüp gitmekten başka bir şey kalmazdı. Ne tuhaf tecellidir ki, mahkemede katilin vekili olan bir Alman, Türk milletini tahkir ve Ermeni katili himaye etmekle güya İngilizlere karşı Almanlığa nafi' (faydalı) bir cemile yapacağını söylüyor. Evet, belki İngilizler bundan pek memnun olmuştur. Zira katili serbest bırakan mahkemenin hakimiyle herhalde milyonlarca Türk ve Müslümanın kalbi Alman heyet-i udülüne (jürisine), dolayısıyla Alman milletine karşı gayz ve kin besleyecek ve bu surette İngiltere buna muvaffak olmaya vesile olanlara tabii müteşekkir kalacaktır. Fakat bundan Alman milletine bir faide umulmasın. Bize hakikati söyletmeyecek kadar adaletsizliğe teşne olduğunu gösteren heyet-i hakimeye sorarım; Türkiye'de, Kafkasya'da bin türlü fecaiyle mahvedilen milyonlarca mazlum Türk'ün canileri olan Daşnak Ermenilerine yeni cinayetler için yol açan bu karar neye müsteniddir? Herhalde bu hükümde bir adalet yoktur, zulüm vardır. Zulüm cezasız kalmaz. Umarız ki heyet-i hakimenin bu zulmünün cezasını Alman milleti çekmesin.

Ey Türk ve Müslümanlar size söylüyorum! İşte milyonlarca kahramanlarımızın kanını birlikte döktüğü ve kendimize ebedi dost sandığımız bir milletin en adil olması lazım gelen mahkemesi ve hükümeti bize ihanet ediyor. En dost sandığımız bir memlekette bile canınız emin olmadığı gibi hakkınız da emin

değildir. Bu halde anlayınız ki, nasıl ki milletimize karşı Avrupa'nın hukuk-u düveli yalnız zulme alet oluyorsa, efradımıza karşı da en yaldızlı adalet kanunları, hakimleriyle beraber birer alet-i zulüm oluyor. Binaenaleyh en ibtidai kanuna dönmek lazımdır. O da nasıl millet olarak bugün yalnız başımıza bütün bir zulüm dünyasına karşı Anadolu'da mücadele ederek hakkımızı müdafaa ediyorsak, şahsi hukukumuzu da, hatta Almanya gibi dost bir memlekette bile, kendi kuvvetimizle müdafaaya mecbur kalıyoruz. Buna göre hareket bizim de kanun-u adlimiz olsun.

(A)

MUHTEREM OKURLARIMIZ

Bir çok zevat mektupla, dergimizin abone şartlarını soruyor. Birkaç hamiyetli Müslümanın nakdi yardımıyla yayınlanan "Liva el-İslam"dan maddi bir menfaat beklenmemektedir. Binaenaleyh mecmuanın muayyen bir fiyatı yoktur. Takib eylediğimiz yüksek gayeyi takdir buyuran zevatın vaki olacak nakdi yardımları teşekkürle karşılanır ve gönderilecek meblağa karşılık makbuz gönderilir.

DAİMA AYNI SİYASET

Harb-i Umumi bitti. İngiltere büyük emellerine nail oldu. Alman azameti yıkıldı. Dünya yüzündeki rakiblerinden birisi, belki birincisi ortadan kalktı. Artık İngiltere dostlarına sırtını dönmekte tereddüt etmeyebilir. Çünkü artık onlara ihtiyacı kalmamıştır.

Harbin en büyük musibetlerini yüklenmiş olan Fransızlara karşı hoş görünmeye çalışan İngiltere, özellikle Şark meselesinde Fransızların emelini beğenmiyor, yine de Fransız dostu gibi görünüyordu. Yukarı Silezya meselesi, İngilizlerin maskelerini atarak öteden beri tanınan zalim, hain çehreleriyle görünmeleri-

ne yol açtı. Lloyd George'un geçen haftaki nutku, Fransızlara alenen yapılmış bir tehdittir. Bu sıradan bir tehdit boyutlarını aşmıştır. Polonyalılara karşı İngiltere, dün imha etmeye çalıştığı Almanya'nın tarafını tutuyor. Almanların yukarı Silezya'ya asker göndermelerini muvafık buluyor. Yukarı Silezya meselesi İngilizler için bir vesiledir. Asıl Lloyd George'un Anadolu meselesine dair tekliflerini beklemek gerekiyor.

Bu bölgenin Almanya veya Polonya'ya verilmesi İngilizliği o kadar etkilemez. İngiltere, Fransa, Almanya ve Polonya için önemli olan bu sorunda hakem mevkiine geçerek, İngilizliğin mühim gördüğü diğer meselelerde arzusunu kendi dertleriyle uğraşan, bilhassa Fransa'ya kabul ettirmeye çalışacaktır. Bu henüz çözümlenmemiş mühim mesele İstanbul meselesidir.

İngilizler İstanbul'dan çıkmamaya, Anadolu milliyetperverlerini imhaya ve teşkil edecek bir Türk hükümetini İngilizlerin kölesi durumuna sokmaya karar vermiştir. Bu meselede İngiltere'ye muhalif bulunan Fransız ve İtalyanları her türlü yolu kullanarak muhalefetten vazgeçirmeye çalışacaktır. Yukarı Silezya meselesi yarın öbürgün hallolacaktır ancak bunun yerine Fransızlara karşı kullanılabilecek bin türlü mesele eksik değildir. Şark meselesi İngilizlerin caniyane arzuları dahilinde hal olunmadıkca ve İngilizler bilerek veya bilmeyerek buna muhalefet ettikleri sürece İngilizlerin husumetinden kurtulamayacaktır. Biz Şarklılar için İngiliz siyaseti hakkındaki kanaatimizi Fransızların en büyük gazetelerinden biri olan Tan sayfalarının baş makalelerinde görmek ne kadar mühimdir. Le Temps, Almanya'ya zorla kabul ettirilen barış şartları sonucu Alman ticaret gemilerinin büyük bölümünün İngiltere'nin eline geçtiğini, bundan maksadın Alman deniz ticaretinin ve ihracatının büsbütün körletilmesi olduğunu, fakat bütün Alman husumetinin Fransa'ya yöneltildiğini ve her gün İngilizler tarafından körüklenen bu husumete karşı Fransa'nın yalnız bırakıldığını söylüyor ve daha

önemlisi milletleri birbirine düşürerek dünya hakimi olarak kalmayı başaran İngiltere'ye karşı bütün milletlerin ne zaman birleşeceklerini soracak kadar ileri gidiyor. İşte gerçek! İşte insanlığın, medeniyetin, bütün alemin tek kurtuluş yolu.

Bundan birkaç ay önce bir vapur seyahatinde İngiltere'de ticaretle uğraşan genç bir Ermeni ile sohbet ediyordum. Erivan Ermeni hükümetinin Türk ve Tatarlar tarafından mağlub edildikleri zamana tesadüf ediyordu. Genç Ermeni, Ermenileri Türk ve Tatarlara karşı yalnız bıraktıkları için İngilizlere lanet ediyordu. İngilizler artık Ermenilere ihtiyaçları kalmadığı için, dünkü şımarık çocuklarına artık önem vermiyorlardı. İngiliz siyasetiyle temasa gelmiş hiçbir millet yoktur ki, bir gün o siyasetin kurbanı olmasın. Her millet bunu bildiği halde maalesef her devirde birçokları İngiliz siyaseti etrafına toplanıyor.

İngiliz altınına dayanan İngiliz siyaseti her yerde, her zaman yürüyebiliyor. Türkiye'de kamuoyunu Fnasızlar aleyhine çevirmeğe çalışan o siyaset, Almanya'nın her tarafında, her sınıf efradı arasında bütün husumeti Fransa'ya yöneltmeyi başarabiliyor. Fransızlar ise hissiyatın esiri bir millet olduğu için, harbi idare eden rüesanın elinde Alman husumetini Fransız milletine telkinden geri kalmadıkları için, İngiliz siyaseti kolaylıkla amacına ulaşıyor. Almanlar ise Almanlık aleyhine döndürülen dolapların İngilizler tarafından idare edildiğini bildikleri halde husumetlerini daima Fransızlar üzerinde temerküz ettiriyorlar. Zaten o hınzır siyaset milletlerin iyice tedkik edilmiş zayıf noktalarından yararlanarak ve daima milletleri birbirine boğdurmasını bilerek mevkiini korumasını başarıyor.

Madem ki Le Temps gazetesinin bile itiraf ettiği gibi, İngilizlik insanlık ve medeniyet için büyük bir beladır, bütün milletleri bu hain siyasete karşı uyarmak için her yol kullanılmalıdır. İngiliz altınları İngiltere aleyhindeki cereyanları durdurmaya yetmedikleri ve bütün cereyanlar aynı kaynağa aktıkları gün, İngi-

lizler de uzun, kanlı tırnaklarını kendi vücutlarına geçirerek inleyecekler ve azamet ve şevketinin sonunu göreceklerdir.

NOT: On beş gün önce Yukarı Silezya meselesi alevlendiği zaman, Liva el-İslam'a gönderdiğim yazıda demiştim ki; İngilizlerin bu meselede Fransızlara muhalif tavır alması aslında bu mesele dolayısıyla değildir. Onun hedefi daha önemlidir. O hedef de Türkiye meselesidir. Olaylar tahminimde yanılmadığımı gösteriyor. 2 Haziran tarihli Le Temps'ın verdiği havadis fikrimi teyid ediyor.

İCMAL-İ HAVADİS

TÜRKİYE HABERLERİ: Bir İngiliz savaş gemisi Erikli Limanını topa tutmuştur. İtilaf Devletleri'nin ilan ettikleri tarafsızlığa aykırı olan bu hareket Bab-ı Ali'ce protesto edilmiştir. İngilizler sebep olarak İstanbul'un milli ordu tarafından tehdit edildiğini gösteriyorlar. Fransız basını, Anadolu'yla bir itilaf mukavelesi imzalamak üzere bir Afgan heyetinin Ankara'ya, bir Rus heyetinin de ticari ilişki kurmak amacıyla İstanbul'a geldiğini yazıyor. Daily Chronicle gazetesi İngiltere'nin yeni bir harb istemediğini ve Anadolu meselesinin silahlı müdaheleyle değil siyasi yoldan çözülmesini hükümete ihtar ediyor. İngilizler İstanbul'da mezalimi arttırdılar. Kuvvayı Milliye'ci oldukları gerekçesiyle birçoklarının evlerini basarak değerli eşyalarını ve paralarını gasbederek tutukluyorlar. Yunanlılar Zonguldak, İnebolu, Karamürsel gibi gayri müstahkem şehirleri harb gemileriyle topa tutarak vahşilik yapıyorlar. İşgal bölgelerindeki Müslümanları katlederek eşyalarını yağma ediyorlar. 14 Haziran tarihli Le Temps gazetesi İngiltere'nin Türkiye'ye karşı takib ettiği siyaseti eleştirerek en makul yolun Sevres anlaşmasının tadil edilmesi ve Yunanistan'ın Anadolu'dan çıkarılması olduğunu yazıyor. İtalya kumandanı Anadolu'daki İtalyan kuvvetlerinin geri

çekileceğini Ankara'ya resmen bildirmiştir. Fransız gazeteleri Kafkasya ve Türkistan Müslümanlarından birçok gönüllü kıtaatın Anadolu'ya geldiğini ve bunlardan 40 bin kişinin cepheye vardığını yazıyor. Londra'dan Deutsche Allgemeine Zeitung'a bildirildiğine göre, İstanbul kabinesinde değişiklik olmuştur. İzzet, Rıza ve Salih Paşalar yeni kabineye girmiştir. İzzet Paşa Hariciye Nazırı, sabık Hariciye Nazırı Sefa Bey de Harbiye Nazırı olmuştur.

MISIR HABERLERİ: Churchill Manchester'de şu yolda beyanatta bulunmuştur: Mısır'daki mesaimiz sona ermemiştir. Kahire'de, İskenderiye'de Avrupalıların ve kırk senelik emeğimizin hesabı kısaca kesilmek istendiği bu zamanda Britanya askerleri memleketlerine dönemezler. Mısır'ın Sudan üzerindeki hakimiyet iddiaları İngilizleri kızdırıyor. Mısır üzerindeki himayelerinden vazgeçseler bile, zengin bir vilayetleri olan Sudan'ı Mısır'a terk edemeyeceklerini söylüyorlar. "Near East" gazetesi daha ileri giderek "Mısır memurini hiçbir zaman kontrolsüz bırakılamaz, aksi taktirde rüşvet ve yiyicilik yüzünden genel servet heba olur" diyor.

Liva el-İslam'ın Notu: Mısırlılar İngiltere'den bir şey dilenmiyorlar. Haklarını zorla alacaklardır. Near East'in hezeyanına gelince; İngiliz hayasızlığının bir örneği sayarak gülüp geçiyoruz. İstanbul'daki İngiliz memur ve askerleri, başlarında fevkalade komiserleri, herkesi tutuklayıp rüşvet karşılığı bırakmayı ve paso satmayı ticaret haline getirerek milyonlar kazandılar. Near East rüşvet ve yiyiciliği kendi milletinde arasın.

HİNDİSTAN HABERLERİ: İngiliz gazeteleri, İngilterenin Türkiye'ye karşı aldığı vaziyetin Hindistan'da gerginliği arttırdığını ve önemli olayların beklendiğini yazıyorlar.

İNGİLTERE HABERLERİ: İrlanda- Parlamento'da İngiltere siyaseti eleştirilirken, İngiltere taraftarı olan mebuslar-

dan hiçbirisi hükümet siyasetlerini savunamamıştır. Lord Benting şöyle bağırdı: "Hükümet İrlanda'da takip ettiği katl siyasetinden ne bekliyor. İrlanda Nazırı yüzlerce masumları yakmakla ne başaracağını zannediyor?" Miralay Ochaiy şöyle söylüyor: "İrlanda'da takip edilen baskı siyaseti şimdiye kadar kutsal bilinen bütün kanunlara aykırıdır." General Sile; "Ahalinin meskenlerini muhafaza etmek her siyasetin gayesi olmalıdır. Askeri sebepler olmadığı halde Galte vadisinde yüzlerce ev yakıldı. Bu siyaset değil, şayan-ı teessüf bir cinayettir." dedi. İrlanda Nazırı ise şöyle cevap veriyor: "Bu iş yanlışlıkla olmuştur. Askeri sebebler dışında tahribatta bulunulmamasını sağlamaya çalışacağımı vaad ediyorum." İngiliz gazetelerine göre son iki haftada meydana gelen çatışmalarda taraflardan 173 ölü ve ağır yaralı vardır. 67 bina yakılmıştır.

1 Temmuz 1337-1921 Yıl 1 Sayı 8
Türkçe

LİVA EL-İSLAM

Onbeş Günde Bir Neşr Olunur Siyasi Mecmua
Sahib ve Müdür-i Mes'ulü: Muallim Doktor İlyas Bragon Bey
Menafi'-i İslamiyeye Hadim Asar İçin Sayfalarımız Açıktır.
Mahal-i İdaresi: Berlin Nikolasse Normanen Strasse 6
Telefon: Wannsee 132

DİKKAT EDELİM, ALDANMAYALIM

Son zamanlarda moda diye Avrupa'nın her şeyini bilerek bilmeyerek taklide savaştığımız sırada, milliyet modasını da kendimize zarar verip vermeyeceğini düşünmeyerek, Avrupalıların bize sokmak istedikleri şekilde almaya başlayanlarımız görüldü. Bugün İslam ailesini teşkil eden muhtelif anasırın bulunduğu vaziyetleri düşünmeyerek adeta yekdiğerine hasım olurcasına Harb-i Umumi esnasında birer müstakil Türklük, Araplık, ilh... cereyanı çıkarıldı. Son zamanlarda da küçüle küçüle bugünkü Anadolu'ya sıkışmış ve adeta Anadolu Türklerine münhasır kalmış Osmanlılar arasında şimdi bir de Çerkezlik, Arnavutluk, Boşnaklık vesaire iftiraklarına (ayrılıklarına) doğru gidildiğine şahid oluyoruz. Şu yukarıda söylediğim vaziyeti düşününce bununla neye hizmet etmek istenildiğini kendi kendimize sormaktan geri duramıyoruz. Bidayette İngilizler Mısır'da Türklüğe ve İslam'a muhalif bir Mısır milliyet ceryanı çıkarmağa çalıştılar ve adeta buna muvaffak olur gibi de oldular.

Fakat Mısır hamiyetperverleri bu İngiliz dolabını anlayınca ve böylece İngiliz boyunduruğuna daha ziyade sıkıştırılmakta olduklarını görünce İslamiyetin bahşettiği hiss-i uhuvveti (kardeşlik hissini) daha ziyade kuvvetlendirerek Türk'e, Hindli'ye ve

hülasa hemdert bulundukları Müslüman sair anasıra daha ziyade sokulmağa mecbur oldular. Fakat İngilizler tabii tefrika sokmaya devam edeceklerdir. Lakin fesad tohumu ekmek isteyecekleri tarlayı umdukları gibi bulamayacaklardır. Son zamanlarda İstanbul ve Anadolu gazetelerinde Çerkezler aleyhine görülen ve bizce pek haksız olan ithamlar tabii yine düşman İngiliz ekmeğine yağ sürmek üzere yine onların yardak(çı)ları ve casusları taraflarından ortaya sürülmüş fikirlerdir. Umarız ki bu yaldızlı zehirlere kapılan çok olmaz.

Yine kulağımıza geldiğine göre son zamanlarda Mısırlı kardeşlerimize: "Siz yalnız kendinize bakar, Müslümanlığı düşünmez, kendi milletiniz için çalışırsanız İngilizlerden istediğinizi koparmak mümkündür" gibi sözler söylendiğini işitiyoruz. Evet milletler hakikaten gözleri açılmamış ve mesela Mısır'da olduğu gibi bir Hidiv, veya Tunus'da olduğu gibi bir Bey'in emrine münkad oldukları (boyun eğdikleri) zaman bu şahsiyetleri tehdid ederek veya onlara maddi menfaat temin ederek kendilerini ellerinde oyuncak etmekte İngilizler ve Fransızlar güçlük çekmemiş idiler. Son zamanlarda bu siyaseti Sultan Vahdettin'i elde ederek Türkiye'de tatbik etmek istediler. Fakat bugün İslam ailesi içindeki unsurlar hakikaten böyle eşhasın oyuncağı olmaktan uzaklaşınca taht-ı zulme alınmaları da güç olacaktır. Fakat düşmanlarımız tabii kolayca vasıta-i tahakküm olan şahsiyetlerden mahrum olunca casus mikrobları vasıtasıyla milletlerin kendisini zehirlemeye çalışıyorlar.

Bunda evvela tabii İslam alemini teşkil eden milletler arasında en kuvvetli rabıta olan din kuvvetini kırmayı hedef edinmişlerdir. Evvelleri buna muvaffak olmak, ulemanın cehaletini takviye ve İslam milletlerini cehalette bırakarak onları cahil ve bu suretle tabiatıyla menfaatperest ve korkak olan şahsiyetlerin elinde esir bulundurmakla mümkün idi. Fakat bu devir geçip de İslam ulemasından ve gençlerinden oldukça tahsil görüp, iyi kötüyü, yani bu İslamiyet'i kemiren ecnebi zulmünün fenalıkları ile mücadeleyi düşünmeye başlayanlar zuhur edince, o vakit İn-

giliz, Fransız ve ilh... Avrupa emperyalistleri evvela ulema ile bu gençleri, bilahere bunları birbirine düşürerek, bu suretle Müslüman milletleri zaafa düşürmeye ve dolayısıyla içinde bulundukları esaretten kendilerini kurtarmak için kuvvetlenmesine mani olmaya gayret ettiler. Fakat bunda inşallah muvaffak olamayacaklardır. Çünkü bu eskisi gibi tesir edemiyor ve binaenaleyh her tarafta zalime karşı hareket yürüyor, canlı canlı ilerliyor.

Hindistan'da Hind Müslümanlarının ve bunlarla tevhid-i mesai eden ve aynı zulme maruz kalan gayrı müslim Hindlilerin bir kısm-ı mühimi vesait-i sulhane (barışçıl araçlar) ile İngiltere tahakkümüne karşı mücadele ile vasıl-ı hedef olacaklarını ümid ederken, kısm-ı diğeri ancak zora karşı zorla galebe çalınacağını pek doğru olarak düşünerek o yola tevessül ile ihtilale yürüyorlar. Bizce tabii ergeç birinciler de İngilizlerin tazyiki neticesi ihtilalci olmaya mecbur olacaklardır. İngilizler tabii bunlara karşı çalışmaktan geri durmuyor.

Diğer taraftan Emir Abdülkadir ve Abdülmalikler gibi kahramanlar başta olmak üzere Fas'ta devam eden iğtişaşlar (karışıklıklar) Cezayir cenubundan, Tunus'tan, Trablus'tan geçerek, İskenderiye'deki kanlı nümayişlerle, Afrika'daki İslam alemi ecnebi tahakkümüne karşı koyarken, Suriye, Irak bu harekete iltihak ile Anadolu'nun mücahedatına iştirak ediyor. İran artık İngiltere'nin yılankari, yere sürünerek birkaç milyon liraya mukabil gasb etmek istediği hürriyetini elden kaptırmamak için canlanıyor. Afganistan İngiliz vesayetini atıp kendini toparlıyor.

Maamafih vaktiyle Mısır'ı eline geçirmek için güya esircilik aleyhine yürümeği vesile ittihaz eden İngilizler, toptan bir milleti esir etmek üzere bin türlü yalanlar ve dolaplar çevirmekten utanmayacaklardır. Mısırlılar bugün bile İngilizlere karşı gayz ve kinini kanlı mücadelelerle gösterirken ve ilk İngiliz işgali zamanından daha ziyade ezilirken Lord Cromer utanmadan İngiltere'nin Mısır'a fatih diye değil, belki halkı kurtarmak libasına bürünmüş olduğu halde geldiğini söylüyor! Sonra da İngilizlerin Mısır'da Mısır'ın hakim-i meşruu olan Hidiv ve Mısır halkı tara-

fından fevkalade alkışlarla karşılandığını anlatıyor. O halde o zamanlar İskenderiye'de ve sonra Tel-el Kebir'de ve daha sonraları Sudan ve Mısır'ın her tarafında İngilizlerin top ve tüfekle ezmeye uğraştıkları ve Mısır ve Sudanlılardan en aşağı ikiyüzbin kişinin ifnasıyla (imhasıyla) neticelenen ve bugün hala devam eden mücadelat ne idi ve nedir?

Lord Cromer Mısır'lılar ve umumiyetle Müslümanlar, "Müslüman oldukları için kendilerini idareye ve temeddüne (medeniyete) kabiliyetli değildir" diyor. Bu, ta İspanya'dan Çin'e kadar mümtedd (uzayan) İslam medeniyeti asarına karşı bu suretle gözlerini kapamış İngiltere'nin zulum ve tagallübünü setre (zorbalığını örtmeye) bir vasıta aramak için yalan söylemekten başka bir şey değildir. Evet İslamlar kendilerini idare edemeyecek bir halde imişler, onlar ebediyen esarete mahkum imişler. Pek ala o halde Cenubi Afrika Boerleri de acaba Müslüman mı idi? İrlandalılar herhalde İngilizlerden daha müteassıb Hıristiyan olmasına rağmen neden onların hakk-ı hayatı ve istiklali tanınmıyor?

Ey Müslüman Milletler! Artık uyanınız! Avrupalıların söyleye söyleye sizi de fenalığına inandırmaya çalıştığı Müslümanlığınızdan korkmayınız ve İslam ailesi içinde her millet, kendisini münferiden ilim ve silahla techiz ederek kurtarmağa çalışırken, diğer milletlerle birlikte kardeş gibi tevhid-i mesai ederek İslam binasını çürütmeye çalışan emperyalistlere karşı durunuz. Düşmanların araya sokmak istedikleri nifaktan ve böylece düşmanlarımız hesabına birbirinize karşı adavet ve kan dökmekten sakınınız. Şahsiyetlerin fenalıklarını milletlere atfetmeyiniz.

Mesela Şerif Hüseyin ve oğullarının harb-i umumide İngilizler ve müttefikleriyle birlik olarak İslam'a ettikleri ihanetten, bugün Arap milletini parçalamakta İngilizlere alet olarak çalışmakta devam etmelerinden, hiçbir vakit Arap milleti mesul olamaz. Herhalde Suriye'yi Fransız istilasına bila müdafaa teslim ediverdikten sonra şimdi de İngiliz himayesinde Irak'ı İngiliz hesabına teskin ile İngiltere emperyalizmine ram etmeye çalışan

Faysal'ın günahları şahsına münhasırdır. Ve elbette bu suretle dünyaya yaptığı ihanetin cezasını herhalde şahsı çekecektir. İnşallah İslamın muazzam erkanından birini teşkil eden Arap milleti bu yüzden zarara uğramaz. İşte el birliğiyle böyle hakikati görerek çalışırsak hürriyet ve saadete nail oluruz. Aksi halde boynumuza geçmiş bulunan esaret boyunduruğu altında daha bir çok nesillerimiz mahvolur. Biz de ecdad ve efradımıza karşı vazifemizi yapamadığımızdan dolayı ilelebet lanetlere layık kalırız.

(A)

BİRBİRİNE BOĞDURULAN KAFKAS MİLLETLERİ

Kafkasya'da cereyan eden olaylar ve siyasi meseleler özellikle Türkleri her zaman kendi iç meseleleri kadar ilgilendirmelidir. Ruslar çarlık zamanında sözde Ermenileri himaye etmek bahanesiyle İskenderun Körfezine inmeyi hedefleyerek buna zemin hazırlamaya çalışıyorlardı. Acemistan üzerinden Basra Körfezi'ne giden yollar İngilizler tarafından kapanmıştı. Harb-i Umumi'den evvel İstanbul ve Çanakkale Boğazlarının alacağı şekil tahmin edilemiyordu. Kafkasya Rusların güney denizlerine çıkmak siyasetlerinin önemli bir yoluydu. Abdülhamid zamanında İngiliz parasıyla teşvik edilen Ermeni ihtilalleri, Ruslar için de aynı derecede tehlikeli olduğundan, Kafkasya Ermenileri, Rusların zulmünü görüyorlardı. İngiltere ve Rusya arasında Acemistan meselesi hallolunca ve Türkiye'ye dair belli başlı itilaf esasları belli olunca Ermeniler Rusların nüfuzuna terk edildi. Balkan muharebesi esnasında, o zamana kadar Rusların zulmüne maruz kalmış olan Ermeniler, yakın gelecekte Türkiye aleyhine Anadolu'da kullanılmak üzere iyi muamele görmeye başladılar. Kilise ve evkaf Ermeni milletine iade olundu. 1910 senesinden beri Avrupa'da Almanlık aleyhine genel bir savaş çıkacağına hükmolunduğundan ve de Ruslar Türkiye ve Acemistan'daki siyasi çıkarları gereği bu savaşta büyük bir rol oynamaya mecbur

olacakları için, güney sınırlarında Türklere ve Kafkasya Müslümanlarına karşı Ermenileri kullanma lüzumunu duydular.

Harb-i Umumi'de Ermeniler Rusların arzu ve Türklerin tahmin ettikleri rollerini oynadılar; Anodolu'da Kafkasya'da Türkleri katlettiler, yüzlerce köyleri şehirleri insanlarıyla birlikte yaktılar. Türk hükümetinin ufak bir zaafı olsaydı Anadolu'da yüzbinlerce hatta milyonlarca Türk'ün Ermeni kılıcından geçeceği kesindi. Savaş bitti. Rusya'da Avrupa kapitalistleri için büyük bir tehlike olan Bolşeviklik ortaya çıktı. Mütarekenin ilk günlerinde zafer neşesiyle İstanbul'a giren İtilaf hükümetleri, Türk'ün meşru haklarını kabul etmek şartıyla, Kafkas cihetinden Bolşevik tehlikesinin temdid olunabileceği hakkındaki, bazı Türklerin tavsiyelerini kabule tenezzül etmediler. Yunan fırkasıyla, zavallı Afrika siyahi kıta'larıyla, pek az miktarda Fransız askeriyle, her zaman olduğu gibi kendi elini sokmayan, uzaktan toplarını kullanan İngiliz gemileriyle bolşevikliği imha edeceklerine inandıkları için Türk'ün son hakkını işitmek, dinlemek istemediler.

(Devamı var.)

DAİMA AYNI SİYASET
(Geçen Sayıdan Devam)

İngilizler ve Fransızlar arasında birçok acı günler, serzenişler ve siyasi mücadelelerden sonra, yukarı Silezya'nın Almanya ve Polonya arasında taksimi esaslarını tayin etmek üzere Âli komisyonun bir defa daha toplanması kararlaştırıldı. Fakat Reuter ajansının telgraflarına göre, İngiltere komisyonun müzakere programı arasına Şark meselesini de sokmaya çalışıyor. Le Temps özel muhabirinin Londra'dan gönderdiği mektubun da, Fransız kamuoyunu İngiliz görüşlerine yaklaştırmak için yazıldığı anlaşılıyor. Diyor ki; Ankara Büyük Millet Meclisi Genç Türklerle, ihtida etmiş Yahudiler tarafından yönetiliyor ve Batı aleyhine kışkırtılıyor. Bekir Sami Bey'in Fransız ve İtalyanlarla imzaladığı anlaşmaların Ankara tarafından reddi de gösteriyor ki, milliyetperverler Bolşeviklerle daha sıkı temas kurarak Batı hükümetlerine karşı hareketi hedef alıyorlar.

İstanbul'daki İngiliz kuvvetleri komutanı Harington, Anadolu kuvvetlerinin İstanbul'a yürümesi durumunda alınacak önlemleri görüşmek üzere Londra'da bulunuyor. İngiliz gemilerinin Anadolu sahillerine yaklaştırılmaması için milliyetperverler tarafından emir verildiği, İngiliz esirlerinin serbest bırakılmadığı, bir İngiliz gemisine Antalya'da Türkler tarafından el konulduğu gibi iddialar ileri sürülüyor. Belki hepsi gerçektir, ancak sebeplerinden söz edilmiyor. Antalya'da müsadere edilen gemi Rumları silahlandırmak için silah ve cephane yüklü olabilir. Zaten İngiliz parasıyla ve maddi ve manevi yardımıyla hareket eden Yunan ordusuna karşı harb halinde bulunan Anadolu milliyetperverleri tabii ki bir İngiliz gemisinin silah kaçırmasına izin vermezler. Esirlerin bırakılmadığını söyleyen İngilizler uluslararası hukuka aykırı olarak Malta'da tuttukları esirlerimizden utansınlar. Bunlar öyle meselelerdir ki, Milletler Cemiyeti tarafsızsa derhal halledebilir. Fakat kuvvetten başka hak tanımayan İngilizler iddialarını elindeki kuvvetle müdafaa etmesini bilir. Yine o zalim kuvvetledir ki, İrlandalıları ezer, öldürür, evlerini ve köylerini yakar.

İngilizler Silezya meselesinde Fransızları bir derece memnun ederek Anadolu meselesinde kendi arzularını Fransızlara ve İtalyanlara kabul ettirmeye çalışacaklar. Bugünlerde Amerika'da Ermeni hükümetinden bahsolunması da İngiltere'nin verdiği işaretle ortaya çıkmış olabilir. Maksat Anadolu meselesine Amerika'yı da karıştırarak fazladan bir oy elde etmektir. Toplanacak olan Âli komisyonda İngiltere hükümeti Fransız ve İtalyanları da Yunan lehine meylettirmeye çalışacaktır. Açıkça görülüyor ki İngilizlerce birinci derecede önemli görülen mesele Anadolu meselesidir. Yukarı Silezya İngilizler için sadece bir vasıtadır. Acaba daha dün bütün milletlerin el ele vererek İngilizlik aleyhine birleşmelerini ümid eden Fransız gazetecisi, yarın İngilizlerle el ele vererek Türk milletinin ezilmesine çalışacak Fransız hükümetini alkışlayacak mıdır?

(M.R.)

İCMAL-İ HAVADİS

TÜRKİYE HABERLERİ- Bir Yılan: Curzon: Bunin müzakeresi neticesi Fransa, İngiltere ve İtalya devletleri Türk-Yunan anlaşmazlığında çözüme karar verdiler. Taraflara teklif edilecek çözüm zemini, Anadolu'nun tamamen ve Trakya'nın kısmen tahliyesi ve İzmir'e Türkiye'nin idaresi altında muhtariyet verilmesidir. Söz konusu devlet sefirleri Yunan hükümetini resmi olarak tekliflerini kabule davet ettiler. Yunan hükümeti olumlu cevap verdiği taktirde Türkiye nezdinde girişimde bulunacaklardı. Türkiye teklifi reddederse İngiltere, Türkiye'yé baskı yapılması taraftarıdır. Halbuki İtalya ve Fransa ise Türkiye'ye karşı her türlü hasmane hareketten kaçınacaklarını beyan ettiler.

Yunanistan davayı silahla halletmeyi tercih ettiği için teklifi reddetti. Yunanistan'ın olumsuz cevabı İtalyanları ve Fransızları hayrete düşürdü. Çünkü İngilterenin Yunanistan'ın fikrini aldığını ve bu teklifin Yunanistan'ın lehine olduğunu düşünüyorlardı.

Chamberlain 24 Haziran'da Avam kamarasında, teklifi reddettiği taktirde harbin devamından doğabilecek vahim sonuçlardan bizzat Yunanistan'ın sorumlu olacağını söyledi. Şu halde Yunanistan kendi kuvvetiyle Türk'e meydan okuyor demektir. Türk ordusu her halde bu meziyetsiz düşmana layık olduğu dersi verecektir.

TÜRK ORDUSUNUN TAARRUZU: Kuvvayı Milliye'nin İzmit cephesinde taarruza geçmesiyle, Yunan kıtaatının bozguna uğrayarak Adapazarı, Sapanca ve nihayet İzmit'i tahliye ettiğini, pek çok malzeme ve esir bıraktıklarını Havas Ajansı İstanbul'dan bildiriyor. Kuvvayı Milliye'nin aynı zamanda İzmir cephesinde yoğun taarruza başladığını Yunan ordusunun her yerde ricat ettiğini Fransız basını yazıyor.

Ankara'da Afgan Sefarethanesine Sancak Keşide Merasimi: (İstanbul'dan Morning Post'a Bildiriliyor) Afgan,

Rusya heyetleriyle Büyük Millet Meclisi azasının huzurunda, Mustafa Kemal Paşa bizzat Afgan bayrağını keşide etmiş, merasime Türk kıtaatı da katılmıştır. Emperyalist zulme karşı Türkiye, Afganistan ve Rusya ittifakının öneminden bahseden nutuklar söylenmiştir.

ARABİSTAN HABERLERİ:

Churchill'in Şark Siyaseti: Churchill Avam kamarasında aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

Filistin ve Irak'ın mandaterliğini kabul ettik. Buralardan askerlerimizi çekerek Filistin'de Yahudileri Arapların su-i idaresine, Irak'ta Bağdat'ı Bedevilerin yağmasına terk edemeyiz. Irak'ta bir Arap reisinin idaresi altında bir Arap hükümeti teşkiline karar verdik. Geçici olan bu hükümet Araplar tarafından toplanacak bir Genel Meclis tarafından seçilecek bir hükümetle değiştirilecek ve bir de Arap Ordusu kurulacaktır. Irak halkı tarafından hükümdarlığa seçilirse, İngiltere'nin destekleyeceğini Emir Faysal'a bildirdik. (Faysal bu ayın yirmidördünde, maiyeti ile beraber Basra'dan Bağdat'a hareket etmiştir) Seçilirse zorluklar kısmen aşılacaktır. Irak meselesini ebedi bir surette taşıyacağımız zannedilmesin. Siyasetimiz orada müstakil bir hükümet teşkil eylemek ve bu hükümet kendini idare edebilir bir hale gelene kadar desteklemek, sonra Britanya askerlerini geri çekmek esasına dayalıdır. Hal-i hazırda meselenin halli için yegane çare budur.

Filistin'deki durum Irak'tan daha tehlikelidir. Vaziyeti vahim hale getiren Siyonist hareketidir. Çünkü Yahudilerin oraya hicreti yerli Arapları telaşlandırıyor. Yahudi hicretini sıkı bir kotrole tabi tutacağız. Irak ve Filistin'de siyasetimizi başarıyla uygulayabilmemiz için Türkiye ile daimi ve kesin bir itilaf akd etmek zorundayız.

General Gouraud'ya Suikast: Ajans Havass General'in Şam Valisi ile beraber Emir Mahmud'un ziyaretinden dönerken,

Arap süvarilerinin hücumuna uğradığını, kendisine üç kurşun isabet ettiğini ancak sağ kurtulduğunu bildiriyor.

İRAN HABERLERİ: Tahran'dan Le Temps gazetesine, Şah Hazretlerinin parlamentoda yaptığı konuşmada İngiltere ile yapılan bütün anlaşmaların feshedildiğini, Afganistan ve Rusya ile anlaşmalar imzalandığını açıkladığı bildiriliyor.

AFGANİSTAN HABERLERİ: Emir hazretlerinin Milli Meclis'teki konuşmalarında, Afganistan ve diğer mazlum İslam memleketlerinin istiklal ve hürriyetleri sağlanmadıkça, kılıcını kınına koymayacağını beyan buyurduğunu muhtelif ajanslar bildiriyor.

Liva el-İslam: Bu iki genç İslam hükümdarının gösterdikleri azim ve celadeti hürmetle selamlar, İslamların ve mazlumların esaretten kurtulmasına matuf olan mesailerinde başarılı olmalarını cenab-ı haktan temenni ederiz.

HİNDİSTAN HABERLERİ: İngiltere'nin Türkiye'ye karşı aldığı hasmane tutum Hindistan'da etkisini gösterdi. Birçok yerde İngiliz kuvvetlerine hücumlar vaki oldu. Hindlilerin Milli bir kongre toplayarak aşağıdaki kararları aldıkları Bombay'dan Times'a bildiriliyor: Britanya hükümeti Türkiye'ye düşmanlığa devam ettiği sürece her Hintli tarafından düçar-ı muhalefet ve müşkilat olacaktır. Askeri harekata girişirse bu harekata hiçbir Hind askeri katılmayacaktır.

İNGİLTERE HABERLERİ: İrlanda; Haziran'ın yirmidördünden beri her tarafta ihtilal hareketi artmıştır. Kork'da, Belfast'ta şiddetli çatışmalar oluyor. Kralı selamladıktan sonra Belfast'tan dönen alayın katarının havaya uçurulduğunu, 40 askerin öldüğünü ve yüzlercesinin yaralandığını Reuter ajansı bildiriyor.

YUNANİSTAN HABERLERİ: Yunan Kralı taarruzu idare etmek üzere İzmir'e gitmişti. Kral İzmir'e girerken törene katılan Yunan askerleri tarafından ıslıklandığı ve bu yüzden bir çok tevkifat yapıldığını Fransız, İtalyan ve İngiliz gazeteleri yazıyor.

Şimdi de Kral'ın sıtmadan muzdarip olduğunu Avrupa basını yazıyor. Halbuki İzmir'den İstanbul gazetelerine yazıldığına göre, Kral suikaste uğramış ve karnından ve omzundan yaralanmıştır. Kralın Yunan ordusu tarafından hakarete uğradığı ve Yunan ordusunun moralinin bozuk olduğu Atina'dan L' Echo de Paris gazetesine yazılıyor. İngilizlerin çözüm telaşına ve Yunan taarruzunun suya düşmesine bakılırsa, Kral'ın sıtmadan başka hastalıklarla da muzdarib olduğuna inanmak pek tabiidir.

15 Temmuz 1337-1921 Yıl 1 Sayı 9
Türkçe

LİVA EL-İSLAM

Onbeş Günde Bir Neşr Olunur Siyasi Mecmua
Sahib ve Müdür-i Mes'ulü: Muallim Doktor İlyas Bragon Bey
Menafi'-i İslamiyeye Hadim Asar İçin Sayfalarımız Açıktır.
Mahal-i İdaresi: Berlin Nikolasse Normanen Strasse 6
Telefon: Wannsee 132

İSTANBUL'DA İNGİLTERE

İstanbul Onuncu Fırka musiki efradını (bando takımını) uykuda katl ile başlayan İngilizlerin İstanbul'u işgali ile, 1884'de İskenderiye bombardımanı ile başlayan Mısır işgali arasında yalnız top gürültüsü işitilmemekten başka bir fark görmüyorum. Nasıl ki o zaman İngilizler Türkleri ve Fransızları oyalamak suretiyle Mısır'ın işgaline başlamayı ellerine aldılarsa, İstanbul'da da İtalyanları ve Fransızları aynı halde bulundurdular. Nasıl o zamanlar İngiltere sinsi sinsi yakaladığı Mısır lokmasını yutmağa devam ederek ancak işgalden yirmi sene sonra (1904) mukavelesiyle Fas'ı Fransızlara peşkeş çekerek Mısır'da hakim-i müstakil ve sonra harb- umumi vesilesiyle tamamıyle Mısır'ı kendine mal ettiyse, şimdi İstanbul'da da aynı yolu tuttu. Alman tazminatı, tamiratı ve Türk teslihatı (silahlandırması) meselesiyle de İstanbul'da ve şarkta hemen hemen serbesti-i hareketini temin etti.

Azıcık dikkat edenler, İngilizlerin boğazlara ve bunları temin için mümkün olursa Anadolu ile beraber İstanbul'a hakim olmaya azmetmiş olduklarını anlarlar. Yalnız İngiliz nazırları, daha doğrusu Başvekili bu hedefe giderken gerek İngiliz efkar-ı umumiyesini ve gerekse dünyayı -bilhassa Fransızları- aldatmak ve

avutmak için zamana göre hareket etmektedir. Mütarekeden beri geçen vakai gösterdi ki, İngiliz teşebbüsatına karşı Fransızlar pek kudretsizdir. Vakıaen Japonya ve Amerika münasebeti(nin) pek gergin olduğu birkaç ay evvelsi, İngilizlerin Fransızları ellerinden kaçırmamaya mecbur oldukları zaman, birbirini müteakib şarkta Fransızlara indirdikleri darbeyi göz önüne alırsak aksa-yı şarkda münasebetin düzeldiği sırada buna daha ziyade ehemmiyet vermeyecekleri anlaşılıyor.

İngilizlerin Mavera-i Yordan'da (Ürdün s.g.) himayeleri altında teşkil ettikleri Abdullah'ın emaretini herhalde Suriye'de Fransızları rahat bırakmak için yapmadılar. Nitekim Trablusgarb harbinde Mısır efkarını oyalamak için Trablusgarb'a yardıma müsade ederek Mısır efkar-ı umumiyesini oraya tevcih ile İtalyan aleyhine sevk ettilerse, Suriye'de de aynı surette harekete hazırlanmakta oldukları aşikardır. Sonra Irak'a Emir Faysal'ı tayin etmeleri nedir? Fakat bu kadar aşikar hareket İngilizlerin İstanbul'da müessir oyunlar oynamaya karar verdiklerine iyi bir delildir. Hele şimdi yukarı Silezya'ya gönderdikleri beş altı taburla ora vaziyetine hakim olarak Fransız emeline mani çıkarmaları, yine yakında Fransızları emellerine göre beraber sürüklemek için bir rehin elde etmeye çalışmaktan başka bir şey değildir. Bu halde Fransa eğer vaktiyle Mısır'da olduğu gibi Şark'ta yine kapı dışarı olmak istemezse pek dikkat etmesi lazımdır. Yoksa Alman düşmanlığı Fransız hedef-i asliyesi olursa o halde İngiltere Fransa'ya Şark'ta daha can yakıcı yumruklar indirecektir.

Fakat biz Türklere gelince, bugün Fransızlar bize mümaşaat etseler (yakınlaşsalar) bile buna tamamıyla itimad olunamaz. Şimdiye kadar nasıl Avrupa'daki tavizata mukabil derece derece bizi İngilizlere sattılarsa, ergeç 1904 senesi anlaşması gibi bir mukavele ile bizi büsbütün İngilizlere kurban edecekleri pek meydandadır. Bunun için madem ki İngilizler bizim hukukumuzu tanımak istemiyorlar, bizi mahva yürüyorlar, bizim için de işte buna göre mukabeleye devam etmek lazımdır. Bizim ne Fransız ne de İtalyan dostluğu istiklal-i tammımızı, İngiltere ağından

kurtulmamızı, temin edecektir. Biz her ne taraftan olursa olsun gönderilecek maddi dostlukları red etmemekle beraber, yalnız kendi gücümüze, kuvvetimize güvenmeliyiz. İşte bizim için yegane çare-i halas. (kurtuluş çaresi)

(A)

İNGİLTERE İMPARATORLUK MECLİSİ
27 Haziran 21

İngiltere İmparatorluğu'na mensup Kanada, Avustralya gibi memleketlerin birinci ministerleri Londra'da Lloyd George'un başkanlığında pek mühim müzakerat ile meşguldürler. İngiliz siyasetinin mütarekeden bu yana takip etmekte olduğu namerdane siyasetin pek yanlış olduğu ve gelecek için büyük tehlikeler hazırladığı görüldü. Fransızların gidilen yolun pek tehlikeli olduğunu kendilerine anlatmaya çalışmış oldukları anlaşılıyordu. Siyasetle az çok ilgili büyük veya küçük herhangi bir millet efradına sorulsa İngilizlere karşı kin beslediği görülür. İngiliz nüfuzu altındaki yerlerde isyanlar zuhure geldi. Daha büyükleri de hazırlanıyor. Bu şartlar altında o namerdane siyasete başka bir istikamet vermek lazım geldiğine İngiliz hükümeti de kanaat getirmiş olsa gerek. O kanaatledir ki, imparatorluğun müstemleke rüesası müzakere için Londra'ya geldiler. Yine bu sırada Curzon'un Paris'te Biryan'la Anadolu meselesine dair pek esaslı müzakeratta bulunduğunu görüyoruz. Gelen haberlere göre Anadolu'nun İzmir de dahil olduğu halde tahliyesi İngilizlerce de kabul edilerek Yakındoğu meselesinin hallinin büyük devletlere bırakılması gerektiğini Yunanistan'a bildirmişlerdir. Londra konferansı müzakerelerini unutmadığımız için Paris müzakerelerinden de şüphelenmeli miyiz? Londra'da bir yandan mahalli halkın oylarına başvurulmasını teklif eden İngiltere, diğer yandan Yunanlıları savaşa devam için kışkırtıyordu. Bu sefer de Türklerin lehine teklifler getirirken Yunanlılara bambaşka nasihatler veriyor olabilir. O iki değil dört yüzlü siyasetten her şey beklenir.

Yalnız bu sefer şartlar üç ay öncekine göre epey değişik olduğundan, Paris kararlarının ciddiyetine bir dereceye kadar inanabiliriz. Yunan ordusu Kral'ı ıslıkla karşılarsa, Yunan taarruzu her gün ertelenirse, İngiliz milletinin çoğunluğu Yunanistan'a yardım edilmesine karşı çıkarsa, düvel-i muazzamaya tehlikeler doğuran Anadolu vaziyetine bir sulh temennisini tabi görmeli. Yalnız Lloyd George'un müstemleke liderlerine hitabesindeki bir nokta daha esaslı surette tahlil olunmalıdır. Koca kurt diyor ki; İngilizler ne yakın doğu, ne de yukarı Silezya meselesini o kadar önemli görmüyor. En büyük tehlikenin silahsız aciz Çin'den geleceğini, bütün inzarın Çin meselesine matuf olması gerektiğini iddia ediyor. Madem ki afyon tesiri altında asırlardır uyuyan Çin bu gün silahsızdır, acizdir, neden bu heyuladan korkuluyor. Çin'e nüfuz edebilecek belli başlı kuvvetler Amerika, Japonya, Rusya ve İngiltere'dir. Japonya İngiltere'nin müttefikidir. İttifaknamenin daha bir senelik hayatı vardır. Denizlerde daima birinci kalmak isteyen İngiltere, Amerika gibi müthiş bir deniz rakibini karşısında görüyor. Bahriyesini alabildiğine ıslah ve takviye eden müttefiki Japonya'dan yararlanmayı düşünüyor. Japonya'yı ittifaktan ayırmamakla beraber, Amerika ile de dostluğu sürdürmek; ikisi aynı anda zor görünüyor. Hatta İngiltere'nin denizde birinci kalmak şartıyla Amerikayla silah tahdidi için müzakereye hazır olduğunu da Lloyd George söylüyor. Amerika ile Japonya arasındaki rekabet Şark'ın mühim bir meselesi olmakla bereber, zannetmek istiyorum ki İngiltere'yi en ziyade Çin'in meşgul etmesi, doğrudan doğruya Hindistan dolayısıyladır. Bolşevikler elinde alt üst olmuş bir Rusya bütün Doğu halklarını Hindistan yoluyla İngiltere aleyhine ayaklandıracak hazırlıklar yapıyor. Moskova'da toplanan Üçüncü Enternasyonal'in komünist kongresinde Lenin diyordu ki; "Avrupa milletlerini doğrudan doğruya emperyalistlik ve kapitalistlik aleyhine isyan ettiremeyeceğimizi anladık. Avrupa emperyalist ve kapitalistleri bolşeviklik ve sosyalistlik ceryanlarını söndürmek için durmadan çalışıyorlar. Biz de aynı hedefe Asya'dan da yürümeye mecburuz. Asya'nın bütün milletleri, hatta

kadınları da ateş karşısında komünistliğin zaferi için çarpışmaya hazırlanmalıdır."

Dünyaca malumdur ki Rusya bolşevik kıtaatı arasında Çinliler de vardır. Bunlar Avrupa Üniversitelerine gelip vatanlarına yeni fikirlerle dönen talebeler. Rusya'da bolşevik ordusunda hem komünizmin esaslarını hem de ihtilalciliği bilfiil öğreniyorlar. Bunlar Çin'de ihtilal teşkilatının bir başka nüvesidir. Bunların Asya'ya pençelerini geçirmiş olan Avrupa emperyalistlerine karşı ihtilalleri pek kanlı olacaktır. İşte Lloyd George'u düşündüren tehlike bu olsa gerektir. Dünya siyaseti meyanında Anadolu meselesi şüphesiz ki ikinci derecede önemi haizdir. Fakat ikinci derecede önemli olan bu meselede milletlerin hukuku adaletsizce ayaklar altına alınmaya çalışıldığı nisbette, birinci derecede önemli olan büyük Asya'nın ihtilali kanlı ve pek şiddetli olacaktır. Bu kan evvela İngiliz emperyalizmini Hindistan'da boğacaktır. Ümid ederiz ki söz konusu toplantı evvela İrlanda'dan başlayarak İngiltere emperyalistliği dahilinde ve haricindeki milletlerin hukukunu kabul ve tasdik edecek yeni bir cereyanı İngiliz siyasetine kabul ettirir de, dünya biraz rahat yüzü görür. Ve Anadolu da güzel İzmir ve Edirne'siyle beraber Trakya'sına kavuşur.

M.R.

BİRBİRİNE BOĞDURULAN KAFKASYA MİLLETLERİ
Geçen Sayıdan Devam

Olaylar Yunan'ı, Fransız'ı, İngiliz'i Karadeniz'in kuzey sahilinde rezil etti. İngilizler Ermenileri yeniden Türkler aleyhine silahlandırarak ve Gürcüleri silahlandırarak Ermenilerle birlikte Osmanlı ve Azerbaycan Türkleri üzerine sevke çalıştılar. Bu asrın bütün tarihi olaylarından ders almış olan Türkler, inşallah sonuncu olmak üzere acıyarak Ermenilere bir darbe daha vur-

maya mecbur oldular. Asırlarca kardeş gibi geçinen bu iki milletten Türkler her zaman kardeşliği idame taraftarıdır. Belki Ermenilerin bir kısmı da aynı düşüncededir. Fakat İngiltere bin türlü vasıtalarla Ermenileri Türkler aleyhine teşvikten geri durmaz. Onun içindir ki milletlerin kardeşçe yaşayacağı ebedi sulhun yegane düşmanı İngiltere'dir. O bilir ki bu yolda birlik sağlanırsa gasb, zulüm, cinayet, katl kapıları ebediyen kapanacaktır.

Ermeniler son darbeyi yedikten sonra Anadolu Türkleriyle Bolşevikler arasındaki ilişkinin kuvvetlendiğini görüyoruz. Bu ilişkiye şüphesiz İngiltere'nin yanlış siyaseti sebep olmuştur. Anadolu hükümetinin kendi hukukunu tanıyacak olan büyük küçük her hükümete samimiyetle elini uzatması tabiidir. Kafkasya'yı tümüyle istila ederek Azarbeycan, Ermeni ve Gürcü Sovyet cumhuriyetlerini kuran Rus Bolşevikleriyle Türklerin ilişkileri her an İngiliz darbesine maruzdur. Türklerle Bolşeviklerin aralarını açarak her ikisini ayrı ayrı imha etmek İngiltere'nin siyaseti gereğidir.

Lloyd George'un Londra konferansına, İzmir ve Trakya için halk oyuna başvurulması teklifi, Türkleri iğfal etmek ve Avrupa kamuoyunun gözünü boyamak amacına yönelikti. Teklifin Yunanlılarca kabul edilmeyeceğini biliyordu. Geçen zaman ve Le Temps gazetesinin baş makaleleri göstermiştir ki, Yunanlılar aynı zamanda harbe devam etmek için İngiltere'den para ve silah alıyorlardı. Türkler teklifi olumlu karşılamalarına rağmen, Lloyd George'un istediği gibi Bolşeviklerle ilişkilerini kesmediler. Bilakis bu ilişkiyi takviye etmekte haklı olduklarını zaman ve olaylar gösterdi.

Şimdi yeni bir teşebbüs, daha doğrusu yeniden canlanan bir fikir görüyoruz. İstanbul'dan Paris'te Le Temps gazetesine gönderilen bir mektupta Azerbaycan, Kuzey Kafkasya, Dağıstan, Gürcistan ve Ermenistan'dan oluşan bir birlik kurarak Rus bolşeviklerinin Anadolu'yu istila etmelerinin önüne geçilmesi girişimlerinden söz ediliyor. Teşebbüsü idare edenlerin söz konusu hükümetlerin üyeleri olup, Bolşeviklerin Kafkasya'yı istilasın-

dan sonra İstanbul'a çekilen zevat olduğu anlaşılıyor. Fakat herkes bilir ki bugün İstanbul'da hiç kimse istediğini yapamaz, bildiğini söyleyemez. İstediğini yapar, bildiğini söylerse Malta'ya gönderilir. Türklerin başına gelene maruz olur. İngiliz polisi bu gibilerini toplar ve meçhul bir yere sevk eder. Böyle bir teşebbüs olduğuna göre, İngilizlerin izin verdiği ölçüde ve İngiliz siyasetlerine dayanarak çalışılıyor demektir. İngiliz siyaseti işin içine girince iyi niyet değil, şeytanlık beklenmeli. Rus bolşevikleriyle Türklerin arasını bir türlü açamayan İngiltere, Kafkasya'da söz konusu birleşik hükümeti geçici de olsa tesis etmekle, Türk ve Rusların doğrudan ilişkilerini kesecek, Anadolu'nun Rusya'dan silah, mühimmat ve saire almasını engelleyecek, Anadolu'yu yalnız bıraktıktan sonra kendisinin silah, cephane ve para ile desteklediği Yunan'ın başarılı olmasına çalışacaktır.

İran ve Türkistan'ın kapısı demek olan Kafkasya'da kurulacak herhangi bir hükümet, İngiltere'nin desteği olmadan yaşayamaz. İngiltere, kendi emellerini harfiyen yerine getirmeyecek bir birlik oluşturmaktansa, Müslümanlık alemini ezmeye çalışacak herhangi bir Rus hükümetinin Kafkasya'ya hakim olmasını tercih eder. Halbuki Azarbeycan, Dağıstan ve Müslüman Kafkasya cumhuriyetleri İngiliz siyasetinin esiri olamazlar. İngiltere Kafkasya siyasetinde samimi ise, Türk'ün son hadde kadar indirilen hukukunu tanısın. O zaman Türklerin'de arzu ettiği Kafkasya Cumhuriyetleri Birliği derhal kurulur ve Yakındoğu'da uzun zamandır beklenen barış devresi başlamış olur. Fakat barış isteniyor olsaydı, Yunan Anadolu'ya aç bir vahşi hayvan gibi saldırtılmazdı. Binaenaleyh Kafkasya cumhuriyetleri Anadolu Türkü'nün hukukunu temine yardım edebilecekse, Türk onu bütün ruhuyla destekler. Yok eğer bolşeviklerle Türklerin ilişkisini kesmeye yönelik, yıkılmaya mahkum, geçici İngiliz iblisliğinden ibaret ise tatbikine imkan olmadığına kanaat getirilmelidir.

M.R.

Bu sayıda yayınlanan 8 adet fotoğraf "Yunan Vahşeti" nedeniyle yakılıp yıkılmış köyleri ve öldürülen köylüleri göstermektedir. Fotoğraflar Yenişehir, Kadıkalktı, Kızılhisar ve Terziler köylerinde çekilmiştir.

İCMAL-İ HAVADİS

TÜRK-YUNAN HABERLERİ: Aylardan beri hazırlanan Yunan taarruzu Türklerin ufak bir darbesiyle yine suya düştü. Yunanlılar Karamürsel ve İzmit havalisinde mühim kuvvetlerle taarruza geçmişlerdi. Türklerin karşı taarruzuyla tarumar oldular ve pek çok esir ve malzeme bırakarak firar ettiler. Bursa hariç bütün Marmara havzası düşmandan temizlenmiştir. Yunanlılar geçtikleri bütün köy ve şehirleri yakarak, masum ihtiyar, kadın ve çocukları katlediyorlar. Ordu namını taşıyan bu canavar sefillerin masum insanlara karşı işledikleri cinayetlerin tarihte eşi görülmemiştir. Marmara sahilinin tarafsızlığını dilinden düşürmeyen İngilizler, Yunan savaş gemilerinin Türk köylerini tahribini, kadın ve çocukları boğazlamasını hoş görüyor, hatta teşvik ediyor.

Garib İşaa'lar: İngiliz ve Yunan kaynaklarından yayılan haberlere göre, Sultan Vahdettin terk-i saltanat arzusunda imiş fakat şart olarak veliaht Abdülmecid Efendi hazretlerinin tahta getirilmesini arzu ediyormuş. İngiliz teveccühünü İslam alemi ve Türkiye'nin istiklaline tercih eden, düşmanların emeline hizmet ederek kardeşi kardeşe öldürten, vatanın pek çok yerlerinin harabeye dönmesine sebeb olan bir şahsın artık Halife ve Padişah sıfatıyla o makamı işgalden sarf-ı nazar etmesini anlarız. Fakat talebi siyasi hayatı kadar manasız.

Diğer Gülünç Bir Şayia Daha: Mustafa Kemal Paşa Cumhurbaşkanlığı'na seçilmişmiş!!! Eğer düşmanlarımızın son ümidi bu gibi yalanlara kaldıysa vay hallerine. Mustafa Kemal Paşa bir askerdir, bir kumandandır. Millet bu sıfatla kendisine hizmet sunar, o da bu sıfatla hizmetinden dolayı mükafat görür. Bunun dışında bir teveccühü ne Paşa aklından geçirir, ne de milletin hayalinden geçer.

İzmir'de Yunan Mühimmat Deposunun Havaya Uçurulması: Yunan'ın en büyük mühimmat deposu havaya uçuruldu. Patlamanın bir suikast sonucu gerçekleştiği kesinse

de, failin bir Türk mü, yoksa bizzat bir Yunan askeri mi olduğu henüz belli olmadı. Bu bahane ile birçok Türk tutuklandı. Taarruzun suya düşmesine sebeb olarak mühimmatın berheva olmasını gösteriyorlar.

Yunan Ordusunun Morali: (Atina'dan muhtelif Ajanslar Bildiriyor) Yunan ordusunun taarruz kabiliyetinden mahrum olduğuna kanaat hasıl olmuştur. Fırkacılık propagandaları orduda disiplini bozdu. Venizelosçu Subaylar askerleri alenen etkiliyorlar. Birçok Yahudi mağazaları askerler tarafından yağma edildi. Ankara'da birçok İslam heyeti toplanıyor. Geçenlerde Mısır milliyetperverlerinden bir heyet Ankara'ya vasıl olmuştur.

MISIR HABERLERİ: Zaglul Paşa'nın yayın organı olan Nizam gazetesinin yasaklandığı Londra'dan bildiriliyor. Milliyetperverlerden çoğunun sürgün edildiğini, Prens Aziz Hüseyin Paşa'nın da bunlara dahil olduğunu Times yazıyor. Bu tedbirler Mısır'ın selameti namına alınıyormuş. Mısır polisinin bolşeviklik suçlamasıyla birçoklarını tutukladığı, pek çok evlerde bomba bulunduğunu Le Temps yazıyor.

FAS HABERLERİ: Kazablanka'dan Le Temps gazetesine yazılıyor: Fransız kıtaatı Bikrit civarında ihtilalci kabilelerin şiddetli direnişine maruz kalmıştır. 1200 kişilik bir kuvvet saldırmış, ancak Fransızlar şiddetli top ateşi sayesinde yerlerinde kalabilmişlerdir. Kazablanka cezaevindeki mahkumlar muhafızlara saldırarak silahlarını almışlar, bazı mahkumlar kaçmayı başarmışlardır. Etraftan gelen yardım kuvvetleriyle çıkan çatışmada 14 mahkum ölmüş ve 14'ü yaralanmıştır. Asayiş tekrar tesis edilmiştir !!!

HİNDİSTAN HABERLERİ: Aligar'da Karışıklık (Times Gazetesinden) Ahalinin silahlı olarak polis karakoluna saldırmasıyla baylayan olaylar büyüdü. Taraflardan çok sayıda ölü ve yaralı vardır. Ayaklanmayı bastırmak için Trenle özel kuvvetler getirildi. (Aligar Delhi'den 78 mil mesafede bir şehirdir. Seyid Ahmed Han tarafından kurulan üniversite bu şehirdedir.)

ŞARK MUAMMASI: Brüksel'den bildiriliyor: Fransa bir yandan Türk milliyetperverleriyle anlaşmaya çalışırken, diğer yandan alttan alta Emir Faysal ve Emir Abdullah ile mücadele ediyor. Faysal'ın Irak'ta hüsn-ü kabul görmesi Ankara ile olan güçlü bağından ileri geliyor. Şarkta durumun karışıklığına diğer bir işaret de İngiltere'nin hareket tarzıdır. Britanya hükümeti bir taraftan Türklerin dostu olan Emir Faysal'ı Irak'a gönderirken diğer taraftan General Harington'u Mustafa Kemal Paşa ile müzakereye memur ediyor. Buna sebep olarak milliyetperverleri İstanbul'a hücumdan vazgeçirmek gösteriliyor. Halbuki General'in gerçek görevi milliyetperverlerin reisinin fikrini öğrenerek hem askeri durumları çok kötü olan Yunanlıları ve hem de İngilizleri Anadolu'da bulundukları çıkmaz yoldan kurtarmak için çareler aramaktır.

İRLANDA HABERLERİ: Londra'dan bildiriliyor. Britanya hükümeti ile İrlanda arasında görüşmeler süresince çatışmaların durdurulmasına karar verilmişti. Karar Temmuzun onbirinci gününden itibaren uygulanacaktı. Halbuki aynı günün akşamı ihtilalciler İngilizlere hücum ettiler. 10 Polis ve bir çok sivil ölü, yüzlerce yaralı vardır. İngilizler de yine birçok yeri yakmışlardır.

1 Ağustos 1337-1921 Yıl 1 Sayı 10
Türkçe

LİVA EL-İSLAM

Onbeş Günde Bir Neşr Olunur Siyasi Mecmua
Sahib ve Müdür-i Mes'ulü: Muallim Doktor İlyas Bragon Bey
Menafi'-i İslamiyeye Hadim Asar İçin Sayfalarımız Açıktır.
Mahal-i İdaresi: Berlin Nikolasse Normanen Strasse 6
Telefon: Wannsee 132

İNGİLTERE VE YENİ TÜRKİYE

Mütarekede İngiliz Amirali'nin söylediği yaldızlı sözler, o zamanki İzzet Paşa kabinesine büyük ümidler vermişti. İngiliz siyasetinin bahusus Şarktaki hedefini görmeyenler için İngilizlerin hüsn-i niyetine inanmamağa sebeb yoktu. İngilizler herhalde Türkiye'nin hilafeti ve İstanbul'u ile beraber ellerine geçtiğine hükmettiği için, İstanbul'a karşı zahiren mümaşaat göstermekte beis görmüyorlar ve yalnız İstanbul'a başkalarının girmemesini pek arzu ediyorlardı. Vaktiyle Mısır'ın işgalinde aldanmış olan Fransızların bu defa bu oyunda İngilizleri yalnız bırakmamak emeliyle İstanbul'a koştuklarını gören İngiliz mümessili, İstanbul'da yalnız hakim olmak planının muvakkaten geri kalmış olmasından şaşırmış ve zamanın Sadrazamına Fransızlara karşı mukavemet telkin edecek kadar ileri gitmişti.

Lloyd George kararında sebat etti, manii izale maksadıyla muvakkaten gerileyen İngilizler tedricen hedefe doğru gitmekte devam ettiler. Evvela İstanbul'da Fransız Başkumandanlığı'nın hükmünü lağv ettiler. Sonra da Anadolu'da mühim noktaları ve demiryollarını işgal eylediler. İstanbul'da bir taraftan ahaliyi yıldırmak için şiddetle hareket ederken, diğer taraftan elde ettikleri Ferid Paşa vasıtasıyla sarayı lutuf ve tehdit arasında emirleri-

ne ram eylediler. Artık her şey yolunda gitmekte ve Ferid Paşa ile akdolunan mukavele ile, Türkiye, olmuş armut gibi İngilizlerin ellerine düşmekte idi. Yalnız ilk yaptıkları taşkınlıklar yüzünden zaten İslamlar nezdinde nüfuzu sarsılmış olan Fransızları İstanbul'dan atmak kalmıştı. Derken Anadolu'nun işin vehametini anlayarak harekete gelmesi üzerine İngilizler Yunanileri İzmir'i işgale sevk ettiler ve İngiliz hesabına kendini boğazlatacak gönüllü bir yardakçı meydana getirdiler. Bu sayede ilk zamanlarda Fransızların şımartarak güya dostluğunu kazanmış oldukları Rumları da İngilizler çalmış oldu.

Bir taraftan kılavuzu Ferid Paşa olan saray, diğer taraftan İzmir'in işgaliyle ağzına bir parmak bal sürülmüş olan Yunan gibi iki sadık kuklasının yardımıyla İngiltere harekete geldi. İzmir'in Yunaniler tarafından işgaliyle en mukaddes haremine en namus-şiken (namus kırıcı) bir düşman tarafından saldırılmış olduğunu gören Anadolu bir hayat ve memat mücadelesine girişti. Ferid Paşa Anadolu'nun öz evladını birbirine boğazlatmak için tezvirler (fesadlıklar) yaparken, Yunaniler de mukaddes topraklarımıza yılan gibi sokulmakta devam ettiler. İngiltere ise göz diktiği İstanbul'u ele geçirmek için çalışmaktan geri durmadı. Papaz Froler Ferid Paşa'nın taktığı gem ile sarayı istediği gibi idare ederken, "İngiliz Muhibler Cemiyeti" çığırtkanları da Ali Kemal'leri, Refi'i Cevat'ları ile efkâr-ı umumiyeyi Türkiye için bir İngiliz mandasına ihzara çalışıyorlardı.

İngilizler'in Mısır'da, Hindistan'da yaptığı vahşetler, cinayetler meydanda iken, buralarda akmakta devam eden İslam kardeş kanının dumanı çıkarken, bu makule (çeşit) çığırtkanlar Anglo-sakson ırkının o kıt'alarda yaptıkları iyiliklerden bahsetmekten, bizim için de selametin, refahın İngiliz boyunduruğuna girmemizde olmasını söylemekten, yazmaktan haya etmediler. İngilizler bu yolda yürürken vaktiyle Mısır'da olduğu gibi yine haris dostları tarafından atlatıldığını gören Fransızlar yaygaraya başladılar. Fakat İngilizler Alman meselesini bir kemik olarak atmak suretiyle Fransızları susturdular. Ve işlerine devam etti-

ler. Bir an oldu ki, Fransızların da ısrarı üzerine Ferid Paşa sahneden çekildi, yerine Tevfik Paşa kabinesi geldi. Londra kabinesinin bolşeviklerle anlaşmaya muhalif olan bir kısım azasının da tesiriyle Lloyd George, hem Anadolu'yu Bolşevikler aleyhine sevk etmek, ve hem de saray ile İstanbul ve Anadolu'yu elde etmek cihetini iltizam eder gibi göründü.

İngilizler konferansı Paris'ten Londra'ya nakletmek suretiyle bu işte ön ayak olarak Türklerin ve alem-i İslamın teveccühünü kazanmak isteyen Fransızların emeline ilk darbeyi vurdular ve bu işte yalnız İngilizlerin hakim olacağını gösterdiler. Nitekim bunu Paris'te ve İtalya'da Ankara ve İstanbul vekillerine Fransız ve İtalyan rical-i resmiyesi tarafından söylettiler. Londra konferansının safahat ve neticeleri de esas itibariyle İngiltere siyasetinde değişmiş bir şey olmadığını gösterdi. İngilizler İstanbul'u halifesiyle beraber ele geçirmek hususundaki hedeflerine yürümekte devam ediyorlar. Yunanistan, Ferid Paşa ve emsali ise hedefe vasıl olmak için birer vasıtadan ibarettir. Biz İngilizlerin ancak bir şartla Anadolu'nun İstanbul'u elde etmesine muvafakat edeceği kanaatindeyiz, o da; Ferid Paşa ile bağlanan anlaşmanın Anadolu (tarafından) tamamen kabulüdür. Yani vatanperver ve silahını teslim etmeyen Anadolu'nun, İngiliz oyuncağı olan saraya inkıyad etmesiyle (boyun eğmesiyle) mümkündür.

İstanbul, hiç olmazsa Çanakkale'yi doğrudan doğruya İngilizlerin emrine amade bulunduracak bir İstanbul hükümeti elde bulunmazsa, Mısır'da olduğu gibi buralarını zabt ve ilhaka vaziyet-i hazıra müsade etmezse, o halde İngilizlerin buralarını şimdilik vaziyet-i coğrafiyesi dolayasıyla her vakit İngilizlere ram olacak Yunanistan'a peşkeş çekerek vakt-i münasibin hululüne (gelişine) intizar edecekleri aşikardır. O halde hakiki bir mevcudiyet ile yaşamak isterse Anadolu için yegane çare harbe devamdan ibarettir. İngilizlere köle, kul oldukça bize rahat yüzü yoktur. İslamlar ve Türkler esaret zincirini boyunlarına alarak canlarıyla, mallarıyla İngiliz amaline (emellerine) çalışmadıkça İngiltere'den bir hayır ummamalıdır.

Mısır'a karşı takip olunan ve Mısır'ı İngiliz himayesinde bir sultanlık derekesine indiren İngiliz siyaseti, İslamların son dayanak noktası olan Türkiye'ye ve İslam hilafetine karşı da aynı siyaseti takip ediyor. Teşekkür edelim ki, bu mücahedede Anadolu Türklerinin başında bulunanlar, o zaman Mısır işini idare eden Arabi paşalar değildir. İşte bu fark bize ümit veriyor. Böylece belki bu gün maddeten gaib olmağa mahkum olan İstanbul'u, münasib fırsat zuhurunda ele geçirecek bir Anadolu'nun olsun elimizde kalacağından ümidimizi kesmiyoruz. İngilizleri kabul edebileceğimiz bir sulhe muvakkaten yanaştırmağa ancak boğazları tehdide kani bir Anadolu muvaffak olacaktır. Yoksa tatlı dilimize, teminatımıza ne onlar inanır, ne de biz.

(A.)

SON YUNAN TAARRUZU

Yunan ordusunun aylardan beri hazırlandığı taarruz nihayet 10 Temmuz 1337'den itibaren başladı. Verilen haberlere göre Yunan ordusu seferber edebildiği bütün birliklerini sevk etmiş, tank, tayyare ve daha akla gelebilecek bilumum katliam ve tahrib araçlarını İngiliz efendilerinden almış ve dört koldan ilerlemiştir. Yunan ordusu Türk mevzilerini cepheden işgal etmek, güneyden seri bir hareketle Kütahya dağlarını elde ederek Eskişehir istikametinde Türk asli kuvvetlerinin yan ve gerilerine düşmek istemiştir. Elde yeterli bilgi olmamasına rağmen İngilizlerden bol bol yardım alan Yunan ordusunun Türk ordusuna adet ve malzemece faik olduğunu kabul etmek yanlış değildir.

Şu halde bu manevra karşısında Türk sevk ve idaresi, daha müsait şartlar altında savaşabilmek için, Kütahya dağlarında olduğu sanılan güney cenahını yerinde tutmuş, bütün ordusunu Eskişehir doğusunda toplamak suretiyle bu manevrayı boşa çıkartmıştır.

İşte Yunanlıların bahsede bahsede bitiremedikleri Kütahya meydan muharebesi Türk asli kuvvetlerinin toplanmasını sağla-

makla görevli olan Kütahya yancı müfrezesinin zaman kazanmak için yapmış olduğu muharebe olsa gerektir. İşte Türkler tarafından henüz bilgi verilmemekle birlikte, Kütahya muharebelerinin sırf bir yancı muharebesi olduğunu yine Yunan tebliğlerinden okuyoruz; Kütahya onaltı top tarafından savunulmuş. Demek ki en fazla bir fırka olabilir. Nitekim İngiliz gazeteleri bile, Kütahya'yı kendi isteğiyle bırakan, ezilmemiş ve savaşa girmemiş Türk ordusunun Eskişehir havalisinde toplanmakta olduğundan bahsettiler.

Son Paris haberleri Türklerin karşı taarruzundan bahsediyorlar. Bu ergeç olacaktır. 60 bin esir aldıkları yönünde Yunan telgraflarında görülen haberleri bu milletin hayalperestliğine bağlamalıdır. Anadolu harbinin son durumu şöyle tahmin ediliyor; Eskişehir-Seyitgazi hattında iki ordunun büyük bölümü karşı karşıya bulunuyor. Türk seyyar kıtaları güneyden Afyonkarahisar-Uşak, kuzeyden Bozüyük-Bilecik-Bursa yönlerinde düşmanın menzil hududu üzerine saldırıyor.

27 Temmuz 1337 tarihli Ankara tebliği, Eskişehir doğusunda ve bilhassa Seyidgazi mıntıkasında Yunan taarruzlarının püskürtüldüğünü ve Yunanlıların ricata başladıklarını bildiriyor. Herhalde Yunanlıların bahsettikleri Ankara'ya yürüyüşleri durdurulmuştur. Zaten Anadolu gibi doğal engellerle dolu, yolsuz ve her karışı savunulan bir memlekette daha fazlasına maddeten imkan yoktur. Acaba gelecek ne olacak. Türklerle savaşı kendilerini tarafsız ilan eden İngilizler yapıyor. Yunan ordusu bu efendilerine ancak insan malzemesi veriyor. Fakat İngilizlerin katliam araçları ne kadar bol olursa olsun, hiçbir zaman unutulmasın ki, bir tarafta hukukunu sonuna kadar savunmaya azmetmiş bir millet var. Öyle bir millet ki, tarihi şan, şeref ve efendilikle dolu. Diğer tarafta ise haydut sürüsü. Öyle bir sürü ki hala uşaklıktan başka bir varlık gösteremiyor. Napoleon zamanındaki İspanyol savaşları, Moskova felaketi ve harb-i umumi dersleri hiçbir zaman hatırdan çıkarılmamalı, kalbi imanla dolu her Müslüman kesin zaferin tarafımızda kalacağından şüphe etmemelidir.

İRLANDA VE İNGİLTERE

İngilizler İrlanda'nın azim ve şiddetle idare edilen ihtilali önünde nihayet büyük ruhlu küçük İrlandalıları şüphesiz memnun edecek müsaadatda bulunarak, daha doğrusu büyük milletin hukukunu tasdik ederek itilaf esaslarını hazırladı. Tam bağımsızlığını isteyen İrlanda'ya ne gibi hukuk verildiğini henüz bilmemekle beraber Avrupa ve dünya inkılabına esas olacak mühim bir adım atılmış olduğuna şüphe yoktur. Hürriyet peşinde koşan esir milletlerin de istediği bundan başka bir şey değildir. Bu hukuku en büyük düşmana kabul ettirmek başarıların en büyüğüdür. Uluslararası hukuk bu örneği kaydedince peşinden başka örneklerin de geleceği şüphesizdir.

Fakat İrlanda sorununun çözümüne doğru adım atılması Lloyd George'un mevkiini sarsacak gibi görünüyor. İç ve dış siyasetlerin beğenmeyen bir çoğunluğun önünde, çekilmesi ihtimalinden bahsolunuyor. Harbi şiddet ve azimle idare eden ve iki üç seneden beri aynı azimle ve fakat daha hodbinane bir surette çalışan Lloyd George'un, mevkiini daha fazla muhafaza edememesi lazım gelir. Zaten sonu gelmiş ancak devam etmekte olan Harb-i Umumi'nin daha şiddetli olarak yeniden canlanması ihtimalinin hayali olmadığı görülmeye başlandı. İngiltere kendi hatası yüzünden Anadolu milliyetperverleriyle Rus Bolşeviklerini birbirinin kucağına attı. Gerçi doymak bilmez Garb alemine karşı Şarkın hukukunu müdafa ve muhafaza için yegane çare olarak Türk-Rus ittifakı kendini gösterir. Sırf milli menfaatlerini düşünen Türk ve Ruslar bu ittifakın lüzumuna kanidirler. İngilizler bu iki büyük milletin ittifakına mani olmak için her yolu denediler. Teşekkür olunur ki her iki milleti idare edenler dostluğu pekiştirdiler.

Geçenlerde garip olduğu kadar İngiliz rezilliğine layık bir değerlendirme bir İngiliz gazetesinde görüldü. Diyorlar ki; "ne olurdu Anadolu milliyetperverleri Bolşeviklerle bu derece yakın ilişkide bulunmasaydı da Yunanlıların anlaşma teklifini reddetmesi üzerine Türklere müteveccih olan İngilizler Türkleri mem-

nun edecek tarzda sulhü temin edecek zemini hazır bulsalardı." Namussuzluğun bu şekli İngilizliğe hasdır. Le Temps gibi büyük bir gazetenin bile itiraf ettiği gibi, başında Lloyd George'un bulunduğu İngilizlerin bir kısmı İstanbul ve boğazları elde etmeğe azmettikleri ve kararlarını tasdik edebilmek için muhtelif vasıtalara baş vurmakla bereber, Yunan ordusunu Anadolu'da ihya ve idame ettiren İngilizler utanmadan milliyetperverlerin Rus bolşevikleriyle ilişkilerini tenkide kalkışıyorlar. Evet onlar boğmak istedikleri milletlerin boğulurken çırpınmasına bile tahammül gösteremezler.

İngilizler bir taraftan İrlandalılarla uzlaşma girişimlerinde bulunurken, diğer taraftan İstanbul'da bulunan İngiliz Amirali Haringtonun Ankara hükümetiyle görüşmek için Anadolu'ya gitmek üzere olduğu haberi geldi. Fakat Anadolu hükümetinin İngiliz teklifine verdiği cevapta, görüşmek için, Türk toprakların Türk hükümetine teslimi, Türk hükümetinin tam bağımsızlığı, boğazların serbestisi sağlanmak şartıyla İtilaf Devletleri tarafından tahliyesi şartları ileri sürülmüş olduğundan General'in milliyetçilerle müzakereden sarf-ı nazar etmiş olduğu bildirildi.

O halde İngilizler bu müzakereyi neden taleb ettiler? İngiliz hükümeti Anadolu milliyetperverlerini kendileriyle anlaşılması imkansız ihtilalciler olarak göstererek kamuoyunu aldatmak ve bugünkü Türk-Yunan harbinin sorumluluğunu Türklere yüklemek istiyordu. İngiliz'in İstanbul ve Türk milleti hakkındaki nokta-i nazarını bilen Fransa ve İtalya kendi büyük menfaatlerinin de tehlikede olduğunu görerek Türklerin lehinde bulunuyorlar. İngiltere'de toplanmış olan müstemleke liderleri iç ve dış tehlikeleri görmüş olmalıdırlar ki, İrlanda milliyetperverlerini memnun edecek kararlar alınarken, diğer taraftar Loyd George'un Yakındoğu politikalarına karşı da muhalif sesler işitilmeye başlandı. Ümid edelim ki, tarih nokta-i nazarından pek uzak olmayan ve belki de pek yakın addedilecek istikbal için hazırlanan kara bulutlar İngilizleri Anadolu Türkleri hakkında daha insaflı ve daha adilane harekete mecbur edecektir.

LOZAN MEKTUPLARI

-1-
(Lozan, 15 Temmuz 1921)

Mahkum ve mazlum İslam milletlerinin hukuk-u insaniye ve siyasiyesini müdafaa için yayınlanan "Liva el-İslam"ın bir okuru sıfatıyla sizinle biraz hasbıhalde bulunmaklığıma müsade ediniz.

Hergün bin türlü yalanlarla ve riyakarlıklarla iğfal edilerek hayati ve medeni kabiliyetleri yok edilmek istenen, en mukaddes hakları ayaklar altında çiğnenen yüzlerce milyon İslama fennin bugünkü gelişmişliğiyle donanmış, canilere has bir soğukkanlılıkla ve siyasi şeytanlıkla ve asla merhamet hissetmeksizin tatbik edilmekte olan zulüm ve imha siyasetinin çirkin yüzünü insanlık kamuoyunda ilan edecek ve mazlum milletlere kurtuluş yolunda rehberlik edecek ciddi ve cüretkar yayın organlarına çoktan büyük bir ihtiyaç vardı. Muhterem derginiz bu kutsal gayeyi hedef edinmekle büyük bir insani görevi yerine getirmiş oluyor. Başarınızın duacısıyım.

Başta İngiltere ve Fransa olmak üzere bugün emperyalist ve kapitalist Avrupa hükümetleri -ki her biri milyonlarca nüfusu olan büyük müstemlekelere sahiptir- öteden beri iki siyaset cereyanına -emperyalist ve kapitalist cereyanları- tabi siyasi fırkaların sevk ve idaresi altında çalışıyorlar.(1)

Bu ülkelerde bu iki siyasi cereyana karşı ahlaki değeri daha yüksek ve insanlığın çıkarlarına daha uygun siyasi kanaatler, liberalizm ve sosyalizm cereyanları son asırda gittikçe güçlenerek evvelkilerle mücadeleye başladı. Eminim ki milletlere hayat hakkı ve hürriyet tanıyan ve serbesti ve ahenk-i mesaiiyi uluslararası barışın asli koşulu sayan bu iki büyük mefkure nihayet diğerlerine galabe çalacak ve bir sulh devresi ve ferah hazırlaya-

caktır. Fakat bugün ne sosyalistlerin ne de liberallerin ne mefkure ve kanaatleri ne de maddi kabiliyet ve kudretleri henüz uluslararası ilişkileri etkileyebilecek bir noktaya gelememiştir ve daha uzun süre gelemeyecektir. Gelişmiş dediğimiz milletlerin bile kendi sınırları dışındaki müstemleke ahalisine ve diğer milletlere karşı tutumları insanlığın ilkel zamanlarındaki fertler ve aşiretler arasındaki vahşiliklerden farksızdır. Emperyalistler kanaatlerini bütün cihana hakim kılmak, kapitalistler de diğer çalışan kolların ürünlerini hazinelerinde toplayarak eski zaman derebeylerini andıran mükellef ve müsrif bir hayat yaşamak isterler. Dünya bilir ki, emperyalistler kapitalistlerin mütaassıb ve gafil öncü ordularıdır. Top ve tüfekle, binlerce insanın hayatı pahasına işgal edilen yerlerde emperyalistlerin vazifesi sermayenin istilasına ve iktisadi ayrıcalıklara direnebilecek kabiliyet ve kudretleri imha ederek iktisadi istilanın temellerini atmaktır.

Avustralya ve Kanada istisna edilirse -ki İngiliz ırkından oldukları için muhtariyete malik bulunuyorlar- hemen bütün müstemlekelerdeki mahkum milletler siyasi ve medeni hukukun pek çoklarından mahrum yaşıyorlar. Üzerlerinde askeri bir hakimiyet vardır. İç asayiş yabancı emperyalist emir kumandaya bağlıdır. Memleketin iktisadi kaynakları hakim milletin sermayedarlarının emrindedir. Terbiye ve tahsil için müstemleke bütçelerinde hemen hiçbir şey görülmez. Diğer taraftar şahsi girişimleriyle maarifi yükseltmek isteyen vatanseverlerin eli ayağı kanunlarla bağlıdır. Milleti aydınlatacak surette gazete ve kitap yayınlamak mümkün değildir. Söz söyleme, seyahat etme gibi haklar yoktur. Tek hürriyetleri, emperyalist siyaseti uğrunda vatan evlatlarını koyun sürüleri gibi ölüme göndermek ve hakim millet kapitalistlerinin kırbaçları altında aç ve çıplak kadın erkek, çocuk mütemadiyen çalışmak, çalışmak...

Bedbaht müstemleke mahkumlarının feci tarihi yüzlerce cildi doldurur. Bu tarihin en bedbaht ve kanlı tarihi ise İslam milletlerinin son bir asırlık esaret maceraları ile doludur. Ne acıdır ki bugün Türkiye, Afganistan, İran ve Çin müslümanlarından

ma'adası, yine 222 milyon müslümanın dörtte üçü(2) esaret altında yaşıyorlar. İslam yazarlarının bugünkü büyük bir görevi de bunların uğradıkları mezalimlerin delil ve evraklarını toplayarak neşretmektir. Bu sayede İslam alemi, müstemleke idarelerinin ne müsibet olduğunu daha yakından görmüş ve anlamış olacaktır.

Bugün Anadolu son Türk ve İslam istiklal mücadelesine sahne oluyor. Galipler ziyafet sofralarında milletlerin hakk-ı hayatı ve hürriyeti için mücadele ettiklerini söylerlerken, aynı galiplerin gizli vaad ve teşvikleriyle harekete gelen Yunan orduları, geçtikleri Türk ve İslam köylerini yakıyorlar. Tarafsız olduğu ilan Çanakkale ve İstanbul boğazlarından geçen Yunan gemileri Marmara ve Karadeniz sahilindeki İslam köylerini, Hereke ve Karamürsel gibi Türk fabrikalarını tahrib, kadın ihtiyar ve çocukları katletmekle meşguldürler. Bu nutuklar eski yalancı diplomasinin telkinleridir. O diplomatları ziyafet masalarının başında görenler, elini vicdanına koymuş samimi insanlar zannederler. Fakat bir de onları milletlerin mallarıyla, vatanlarıyla, istiklalleriyle, hiçbir azap hissetmeksizin pazarlık ederken görmeli.

(Ha. Ayn.)

1.) İngiltere'nin asli nüfusu 46 milyon iken, İngiliz esaretinde yaşayan milletlerin nüfusu 380 milyonu geçiyor. Yalnız Hindistan'da 316 milyon Hintli hürriyetlerinden mahrum bulunuyor. 40 milyonluk Fransa'nın müstemlekelerinde 60 milyon nüfus var. 6 milyonluk Hollanda'nın bile hemen tamamen İslamlardan oluşan 38 milyonluk, 6 milyonluk Portekiz'in 10 milyonluk müstemlekesi var. (Whitaker's Almanach 1919 London)

2.) Yeryüzündeki Müslümanların yekünu 300 milyon tahmin olunuyor. Whitaker's Almanach 1919 London'da yeryüzündeki Müslümanlar 222 milyon gösteriliyor. Afgan Müslümanları 4 milyon sekizyüz bin, İran Müslümanları dokuzbuçuk mil-

yon. 1920'de Berlin'de yayınlanan Kürschner's Jahrbuch Çin Müslümanları 30 milyon, Anadolu 15 milyon tahmin edilirse ecnebi hakimiyetinde olmayan Müslümanlar 59 milyonu buluyor, demektir.

İCMAL-İ HAVADİS

ARABİSTAN HABERLERİ: Vahabilerin Hicaz Kralı Hüseyin'e karşı ayaklandıkları, çatışmalarda Hüseyin kuvvetlerinin perişan edildiği, Medine'nin şarkının Vahabiler tarafından zabt olunduğu ve Kral Hüseyin'in mevkiinin sarsılmış olduğunu Beyrut'tan "Journal des debats"ya bildiriliyor.

Emir Abdullah'ın Nüfuzu: (Hayfa'dan Deutsche Zeitung'a) Emir Abdullah büyük peygamberin neslinden olması dolayısıyla hürmet görüyordu. Son zamanlardaki siyasi hareketleriyle nefreti çekti. Şimdi herkes onu İngilizlere ve Yahudilere satılmış biliyor. Bedeviler nefretlerini kanlı taarruzlarla gösteriyor.

Şeriha Vadisinde Kanlı Çatışmalar: (Hakimiyet-i Milliye'den) Araplarla İngilizler arasındaki çatışmalarda, İngilizler 200'den fazla ölü ve pek çok malzeme bırakmışlardır. Emir Abdullah'ın müşaviri Emin Beyde İngiliz ölüleri arasındadır. İngilizler Kudüs'den yardım kuvveti istemişlerdir. Kudüs ve Yafa'da eşraf ve büyük memurlara suikast hazırlıklarında olan gizli cemiyetlerin varlığı ortaya çıkarılmıştır. Yahudilerden pek çok silah ele geçirilmiştir. Beyt el-Muḳaddes'i havaya uçurmak için hazırlanan dinamitler yakalanmıştır. Bu işe karışan Yahudilerden bazıları idam edilmiştir.

Suriye'de İbrahim Sefa, Şeyh Salih, Hacım ve Asım beyler tarafından idare edilen Arap Kuvvayı Milliyesi düşmana kanlı zaiyat verdirmektedir.

MISIR HABERLERİ: Adli Paşa heyetinin Londra'ya gitmesi Mısır vatanperverlerinin İngiltere'ye olan düşmanlıklarını bir kere daha göstermelerine neden oldu. Nil İttihad Cemiye-

ti'nin Almanya merkezi reisi İsmail Lebib Bey basına aşağıdaki demeci verdi: Paris ve Lozan'daki Mısır milliyetperverleri Adli Paşa heyetinin gitmesiyle ilgili olarak aldıkları kararları bize de bildirdiler. Hürmetle karşıladığımız bu kararlar şöyledir; "bir kere daha ilan ediyoruz ki Mısır Nil İttihad Cemiyeti vaktiyle Zaglul Paşa'nın Londra müzakeratının bir komedi olduğuna, Mısır'ın Sudan ile beraber kayıtsız şartsız istiklali tanınmadıkça herhangi bir şahsın Londra'daki herhangi bir memur veya heyetle müzakereye girişmesinin İngiliz işgalinin takviyesinden başka bir netice vermeyeceğine kanidir. "Adli Paşa Paris'e geldiği zaman bütün Mısırlılar istasyona giderek (Kahrolsun İngiliz dostu ve vatan haini Adli Paşa, yaşasın müstakil Mısır) diye bağırarak gösteri yapmışlardır. İstasyonda bulunan halk bu vatanperver gösteriyi alkışlamıştır. Lozan'daki Mısır cemiyeti Adli Paşa heyetine şu şartlarda görüşmeleri yürütürlerse destek olacaklarını açıklamışlardır; İngiltere'nin Mısır üzerindeki himayesinin kayıtsız şartsız ilgası, Sudan ile birlikte bağımsızlığının tanınması.

FAS HABERLERİ: İspanya mıntıkasında Fas mücahidleri düşmana yeni bir darbe indirdiler. İspanya hükümeti son zamanlarda artan kıyam hareketlerini bastırmak amacıyla Anvel mıntıkasına General Silvester komutasında iki fırkayı aşan kuvvet göndermişti. Mücahitler bu kuvvetleri tamamıyla imha ettiler. Hükümet resmi tebliğinde General Silvester ve kurmay heyetinin telef olduğunu ve mıntıkanın tahliyesinin mecburi olduğunu açıkladı. İspanya Harbiye Nazırı bile kayıplarının müthiş olduğunu söylemiştir. Bu da gösteriyor ki, Fas mücahitleri yakında düşmanı topraklarından tamamen def edeceklerdir.

Fas'ın Kuzeydoğusunda Emir Abdülmalik'in çeşitli kabileleri Fransızlara karşı birleştirdiği ve Fas'ın merkez taraflarındaki kabilelerin Ebu el-Kasım Nagadi komutasında büyük ayaklanmalara hazırlandıkları Kazablanka'dan Fransız gazetelerine bildiriliyor.

HİNDİSTAN HABERLERİ: (20 Temmuz tarihiyle Lon-

dra'dan) Gandhi ve refikleri faaliyetlerini arttırıyorlar. Müstakil Hindistan Cumhuriyeti'nin ilanına açıktan açığa çalışıyorlar. Kalkuta'daki Avrupalılar Cemiyeti tehlikede bulunduklarını ve himayelerini Genel Vali'den rica etmiştir.

Kuzey batı bölgelerinde ihtilalciler taarruzlarına devam ediyorlar. 16 Temmuz'da 200 kişilik bir İngiliz müfrezesi Şahurtenig civarında saldırıya uğradığını ve yardımcı kuvvetler sayesinde bu müfrezenin kurtarıldığını, 3'ü subay olmak üzere 18 ölü ve 35 yaralı olduğunu hükümet resmen açıkladı.

Şar-Ba'yt Cumhuriyeti kıtaatının hücumuyla Baron Ongeron kıtaatının mağlub olduğunu ve onbeş Temmuzda Orta'yı Cumhuriyet kıtaatının zabteylediğini royter ajansı bildiriyor.

İTALYA HABERLERİ: (22 Temmuz tarihiyle Roma'dan Alman basınına) Cenevre vilayeti dahilinde, dün gece, 300 kadar silahlı faşistin tutuklu arkadaşlarını kurtarmak için postahaneye saldırmaları üzerine zabıta ile faşistler ve komünistler arasında şiddetli çatışma çıktı. Taraflardan 30 telef ve pek çok yaralı var.

22 Temmuz Tarihiyle Trieste'den bildiriliyor: İzola ve Mogajya'da katolikler, fasistler ve komünistler arasında kanlı çatışmalar çıktı. Faşistler İzola'da katolik cemiyeti binasına bombalar attılar. Pek çok ölü vardır.

İNGİLTERE HABERLERİ: İrlanda Meselesi: Duvallera-Lloyd George müzakeresi bir sonuç vermedi. Duvalleri 22 Temmuz'da İrlanda'ya geri döndü. Dönüşünde istasyonda toplanan halk tarafından alkışlandı.

Bir Türk Daha Kurban Gitti: Azerbaycan sabık Dahiliye Nazırı ve İstanbul Ticari Mümessili Behbud Han, Pera Palas Hoteli civarında arkadan gelen Ermeni kurşununa hedef olarak katledildi. Katili Misak veled Agob namında Azerbaycan'lı bir Ermeni'dir. Taşnaksutyun komitesi fedailerindendir. Katil derdest edilmiştir.

15 Ağustos 1337-1921 Yıl 1 Sayı 11
Türkçe

LİVA EL-İSLAM

Onbeş Günde Bir Neşr Olunur Siyasi Mecmua
Sahib ve Müdür-i Mes'ulü: Muallim Doktor İlyas Bragon Bey
Menafi'-i İslamiyeye Hadim Asar İçin Sayfalarımız Açıktır.
Mahal-i İdaresi: Berlin Nikolasse Normanen Strasse 6
Telefon: Wannsee 132

ARZ-I TEBRİKAT

Dergimiz tüm Müslümanların yaklaşan kurban bayramını tebrik eder, Müslümanların ve İslam memleketlerinin kurtuluşu için dua eder.

Bayram Merasimi: 17 Ağustos 21 çarşamba günü Wünsdorf'daki Müslüman üsera karargahı Cami-i Şerifi'nde kurban bayramı merasimi icra edilecektir. İştirak buyuracak zevatın lütfen bir mektupla karargah memuru Dr. Bedri, Berlin W Pragerstrasse 13, haberdar etmeleri rica olunur. Wünsdorf'a giden Tren sabahleyin 8.29.'da Potsdamer Ringbahnhof'dan hareket edecektir.

KENDİMİZİ BİLELİM !

Burada kendimiz denince, bila-tefrik (ayırmaksızın) bütün Müslümanları murad ediyorum. Benliğine malik olmayan cahil insanlar daima kendilerini sevkedecek, yol gösterecek birisini arar. Bu suretle nefsine karşı emniyet yoktur, vahşi hayvanlar

gibi adeta hissiyle isyan halinde bulunur ve fakat bir defa da yakalandı mı artık kendisini nasıl kurtaracağını düşünemeyerek mütevekkil, her şeye boyun eğer. Fertler böyle olunca bunların mecmuası olan milletler de aynı halde bulunur.

Daha görgülü, daha ziyade müterakki (ilerlemiş) bir milletin boyunduruğuna geçer. Böylece kul köle olur. İşte buna karşı yegane çare ümmeti, umumiyetle etrafında olan bitenden haberdar olacak ve kendisini bilecek hale getirmektir. Bir millette maarif umumi değilse, içlerinden bazılarının müterakki bulunması, alim olması, milleti yükseltmek için kafi değildir. Zira bu okumuşlar ne kadar hamiyetli olursa olsun, ekseriyeti cahil kalmış bir millet içerisinde bir şeye muvaffak olamazlar. Denizde bir damla makamında kalır.

Umumu okumamış, kendini anlamamış olan halkı para veya korku ile esaret çemberinde tutmak mütecebbirler için pek kolaydır. Zira böyle cahil halkın kurtulmak için galeyanı da çabuk geçer. Bir defa da ezildi mi bir daha güç doğrulur. Halbuki bilgisi olan halk ne kadar öldürülse, ne kadar kandırılmak istense, hürriyetini ve benliğini vermemek için mütemadi mücadeleye kabiliyetlidir. Binaenaleyh İslam memleketlerinde en evvel nazar-ı dikkate alınacak husus halkı okuduğunu anlayacak ve böylece dostunu düşmanını ayırd edecek ve iyiyi kötüyü tefrik edecek hale getirmek, bunun için de basit bir surette olsun tahsil-i ibtidai'yi (ilköğretimi) bütün kuvvetle ileri götürmek ve umumileştirmektir. İslamların halasına rehber olacak her kardeş mutlaka buna en ziyade ehemmiyet vermelidir.

Yazıp okumayı öğrenmiş olan halk daha ileri tahsil derecelerini kendi ister ve ileri götürür. Böylece millet kendi kendisini idare için lazım olan fen adamı, harb adamı, iktisad adamı, iş adamını yetiştirmiş olur.

Binaenaleyh ecnebi boyunduruğundan kurtulmak istersek mutlaka kendimizi bilelim. Bunun için de en fakir rençberinden en zenginine kadar millete bila-tefrik (ayrım gözetmeksizin) yazma okuma öğretelim. Halkı da böylece irşad edelim, gözünü açalım.

Bu suretle şahsi esaretten kurtulalım ki, heyet-i umumiye zulum boyunduruğundan halas çareleri söylenince anlasın ve hak yolunun nerede olduğunu bulsun.

A.

İNGİLİZ MELANETİ

İngilizler gemi azıya aldılar. Anlaşılıyor ki müstemleke liderleri gemi biraz toplayacak yerde büsbütün serbest bıraktılar. İrlanda meselesi dahili meseleden görüldüğü için harici siyasetle karıştırılmıyor, harici siyaset yine eski tahakküm, zulüm ve şiddet mesleğinde devam ediyor. En önemli meseleler, Uzak Doğu, Türkiye ve yukarı Silezya meselesidir. Uzak Doğu meselesini, deniz gücünün tahdidi keyfiyetiyle karıştırıyorlar. Güçlü deniz kuvvetlerine sahip olan Amerika, Japonya, İngiltere, Fransa, Amerika'da toplanıp karar vermek niyetindeler. Yunanlıların ilk muzafferiyet haberleri gelince İngilizler yukarı Silezya meselesinde Fransızlara karşı gergin bir vaziyet aldıkları gibi, Makyevel'in hakiki varisleri olan İtalyanları da kendi siyasetlerine çekecek gibi görünüyorlar. Sforza'nın yerine gelen Toratini, Bekir Sami Bey'in Londra'da İtalyanlarla imzaladığı itilafnamenin Ankara hükümeti tarafından tasdik olunmamasından, Türklere karşı daha serbest politika takibi luzumundan bahsettiği sırada bir İngiliz gazetesi Anadolu'da İtalyanlara verilecek nufuz mıntıkası ve Anadolu'da İtalyan hukukunu tedkike başladı. Hatıra gelir ki, Yunanlıların ele geçirdikleri topraklara karşılık İtalyanlara Konya ve Aydın vilayetlerindeki nufuz mıntıkalarında daha büyük bir hak verilecek, zavallı Arnavutluk İtalyan nüfuzu altına resmen verilecek ve Türk ve İtalyanların arası tamamen açılmış olacaktır. Böylece İngiltere için ortada bir tek Fransa kalmış oluyor.

İşte bugün yukarı Silezya meselesinin had devresinde bulunmasının sebebini burada aramalıyız. İngiltere meselenin Âli komisyonun toplanmasıyla çözümünü istiyordu. Fransa ise işi

ağırdan alarak verilecek kararın uygulanabilir olması ve oradaki İtilaf kuvvetleri askerlerinin arttırılmasını istiyordu. Nihayet bu ayın sekizinde toplandılar ve dağıldılar.

Öteden beri söylediğimiz gibi, Fransa, Türkiye ve boğazlar meselesinde İngiliz emellerine boyun eğmedikçe Silezya meselesinde karşısında İngiltere'yi bulacaktır. Görülüyor ki galiplerden Fransa pek de serbest değildir. Paris konferansı gündemine Anadolu harbi de alındı.

Ey Anadolu Türk'ü! Sen iyi bil ki Anadolu İzmir ve Trakya meselesini halledebilecek olan ancak sensin. Sen İngiliz'in de içinde bulunacağı bir konferanstan çıkacak kararların Türk'ün lehinde olmayacağını kesin olarak gördün, anladın. Sen elinde silahını, toprağını, hukukunu müdafaa için başka hiçbir hak tanıma, hasmını vur, öldür. Hiç korkma Cenab-ı Allah senin yardımcındır. Yunanı arkasındaki İngilizle birlikte denize dök, boğ. O zaman senin azmin, senin fedakarlığın önünde bütün Lloyd George'lar hakkı teslime mecbur kalır.

M.R.

TÜRK AFGAN MUAHEDESİ

Madde 1- İla maşallah bir hayat-ı müstakil süren Türkiye devleti en samimi ve vicdani revabıt ile merbut bulunduğu devlet-i aliyye-i Afganistan'ı mana-yı hakiki-i tammıyla tanımağı bir farize bilir.

Madde 2- Tarafeyn-i Aliyeyni akideyn bütün Şark milletlerinin azadı ve hürriyet-i tamına ve hakk-ı istiklale malik olduklarını ve bunlardan her milletin bizatihi ve arzu ettiği herhangi bir usul ve tarz-ı idari-i hükümet kendisini idarede muhtar olduğunu ve Buhara ve Hive devletlerinin istiklalini tasdik ederler.

Madde 3- Devlet-i Aliyye-i Afganistan asırlardan beri İslam'a rehberlik ve hidematı-ı bergüzide ifa etmiş olan ve alem-i hilafeti elinde tutan Türkiye'nin bu babda muktedabiha olduğunu bu münasebetle de tasdik eder.

Madde 4- Tarafyen-i akideynden biri, Şarkı istila veya istismar siyasetini takib eden herhangi emperyalist bir devlet tarafından diğerine vaki olacak tecavüzü bizzat kendine vaki olmuş addederek vesait-i mevcude ve mümkünesiyle def eylemeği kabul eder.

Madde 5- Tarafeyn-i akideynden her biri diğerinin hal-i ihtilafda bulunduğu üçüncü bir devletin menafi'ine muvafık veya taraf-ı diğer akidin menafi'ine mugayir hiçbir muahede ve mukavele-i düveliyeyi akd eylememeği ve herhangi bir devletle muahede akdedeceği zaman evvelce diğer tarafı haberdar etmeği taahhüt eyler.

Madde 6- Tarafeyn-i akideyn aralarındaki münasebat-ı iktisadiye ve ticariyelerinin şehbenderlik muamelatının tanzimi için lazım gelen mukavelatı ayrıca aktedeceklerdir ve şimdiden merkezlerine sefir göndereceklerdir.

Madde 7- Tarafeyn-i akideyn iki memleket arasında muntazam ve hususi postalar ihdas ederek vaziyet-i siyasiyeleri ile maarif ticaret ve sair ahval ve vaziyetten her nevi ihtiyacat ve arzularından mütekabilen ve en seri bir surette yekdiğerine malumat vereceklerdir.

Madde 8- Türkiye Afganistan'a harsen yardımı, muallim ve zabit göndermeyi ve bu heyet-i talimin ve zabitin laakal beş sene hizmette kalması ve müddet-i mezkurenin inkızasında Afganistan taleb ettiği takdirde tekrar bir heyet-i muallime göndermeği taahhüt eder.

Madde 9- Bu muahedename asgari müddet zarfında tasdik edilecek ve o andan itibaren meriyülahkam olacaktır.

Madde 10- Bu muahedename iki nüsha olarak Moskova'da tanzim ve tarafeyn murahhasları tarafından imza ve teati edilmiştir. Bu muahede bin üçyüz otuzdokuz sene-i hicriyesi cemaziyelahirinin yirmi birinci gününe müsadif 1337 senesi Mart'ının birinci salı günü imza edilmiştir.

Mehmed Veli, Doktor Rıza Nur, Yusuf Kemal.

BİR NUTUK

Üçüncü Enternasyonal Kongresinde İrad Olunan Bir Nutkun Elimize Geçen Bir Suretini Ber-vech-i Ati Derc Eyliyoruz

(Enver Paşa'nın Üçüncü Enternasyonal'in 2 Haziran-12 Temmuz 1921 tarihleri arasında Moskova'da toplanan 3. Kongresi'nde söylediği Nutuk)

Bakü Şark Milletleri (Kurultayı) İçtimaından beri geçen zaman bir seneye yaklaşıyor. Bahr-i Muhit-i Atlasi (Atlas Okyanusu)'den Afrika şimalini geçerek ta Çin'e kadar, Bahr-i Muhiti Kebire mümtedd (Büyük Okyanus'a uzanan) beşte dört ekseriyeti Müslümanlık gibi insanları hürriyete teşne (susamış) kılan bir akide ile bağlı beş yüz milyondan fazla olan bu halkın istihsali hürriyete doğru olan bu harekatını nazar-ı memnuniyetle görüyoruz.

İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı'na dahil olan Fas, Cezayir, Tunus, Trablusgarb, Mısır, Arnavutluk, Yemen, Suriye, Irak, İran, Hindistan İhtilal teşebbüslerinin faaliyeti ve elde edilen netayic (neticeler) ümidimizi süratle kuvetlendiriyor.

Bütün bu teşkilata istinad noktası olmakla beraber yegane hür kalmış olan Türkiye'deki arkadaşlarımız, o zamandan beri Sovyet Rusyası sulh devresine girdiği halde, silahlarını terk etmemiş, yapayalnız, bir zulüm dünyasına karşı mücadelelerinde devam ediyorlar. Türkiye'nin vaziyetine bakılırsa şimdiki vaziyet geçen sene bu zamandaki vaziyete göre pek çok farklı bulunduğu anlaşılır.

Şark'ın ufak emperyalistleri olan Taşnakların, Komünist Partisine terk-i mevki etmesiyle hasıl olan vaziyet dünya emperyalistleri hesabına beyhude akmakta olan Türk ve Ermeni kanının artık durmasına bir vesile-i hasene (güzel bir vesile) olmuştur.

Şark tehlikesini bertaraf eden Türkiye, Garb'da da İngiliz emperyalistlerinin kör hizmetçisi olan Yunanilere ise iki defa

haddini bildirdi. Yakında bu tehlikeyi de bütün bütün defederek Anadolu halkına pek muhtaç olduğu sulhü getirecek bir surette hakkın galabe edeceğine ümid-i kati'miz vardır.

Bu mücadele Anadolu halkının aralarındaki her türlü hususi fikir ve maksatları bir tarafa bırakarak elbirliğiyle çalışmasıyla vasıl oldukları neticedir. Bu da bütün mazlum milletler için istihsal-i hürriyet mücadelesinde bir misal teşkil eder.

Fas'ta Fransızlar'ın milyarlar sarfına mukabil elde ettikleri netice Fas ihtilalcilerinin tevsii faaliyetine ve taraf taraf Fransız emperyalistlerini mağlub etmelerine mani olamamıştır. Fas'taki teşkilatımızın mühim uzuvlarından olup, Şarki Fas'ta kahramanca mücadelatıyla isbat-ı celadet (kahramanlığını ispat) etmiş bulunan kardeşimiz Emir Abdülkadirzade Emir Abdülmalik'i rüfeka-i cihadını (cihad arkadaşlarını) burada hürmetle yad etmeden geçemem.

(Devamı Var.)

FİLİSTİN MEKTUPLARI
-1-

Ne garip mesele? İnsan genellikle bulunduğu halden memnun kalmaz. Çok değil dört sene önce Filistin ahalisi Suriye Arapları gibi Hicaz Şerifi'nin Türklere karşı açtığı isyana katılarak, Osmanlı devletinin parçalanmasına ve bağımsız bir Arap devleti kurulmasına bütün kalpleriyle çalıştılar. Bu kin ve düşmanlık muharebesinden İtilaf devletleri yararlanarak iki kardeş memleketlerini kaybetmelerine sebep oldular. İtilaf devletleri Suriye ve Filistin'in işgalinden evvel, uçaklardan attıkları beyannamelerle Araplara bağımsız bir devlet vaad ettiler. Şerif imzasıyla attıkları beyannamelerle Arapları Türkler aleyhine savaşa teşvik ettiler. Araplar bu hayale kapılarak Osmanlı ordusundan firar etmeye, vergi vermemeye başladılar. Çok geçmeden Araplar maksatlarına kavuştular. İtilaf orduları Arabistan'ı baştan

başa işgal etti. Filistin ahalisine hediye olarak Britanya devleti, dünyanın dört köşesinden topladığı Yahudileri getirerek, vatanın asıl sahibi olan Filistinlilere tedrici bir tazyik siyasetine başladı.

(H.S.)

İCMAL-İ HACADİS

TÜRKİYE HABERLERİ: Âli Komisyonda Yakındoğu Meselesi: Türk-Yunan harbinde İtilaf Devletlerinin tamamen tarafsız kalması, taraflara hiçbir yardımda bulunmaması karalaştırılmıştır. Ajans Havass'ın bu karar nedeniyle yaptığı yayın dikkat çekicidir. Komisyonun kararı sadece hükümetleri bağlar. Özel şahısların ticari çıkarlarını engelleyemez. Özel şahısların istediğine silah ve malzeme satabilmesi doğaldır.!!! Tüccarların ticaret serbestisini komisyonda bizzat Lloyd George müdafaa etmiş ve Türkiye'ye saldırmıştır. Boğazların tarafsızlığı görüşülürken İngiliz mümessili, Türklerin Karadeniz boğazı yoluyla Bolşevikler tarafından silahlandırıldıklarını!!! binaenaleyh Yunanlılar'ın da boğazlardan yararlanmaları gerektiğini iddia etmiştir. Fransız mümessili hiçbir tarafın yararlanmamasının daha doğru olacağını söylemiştir. Mareşal Foch Meclis-i Vükela'da son Yunan muzafferiyetinin ehemmiyetli olmadığını, Yunanlılar yakında büyük bir felaketle karşı karşıya kalırlarsa şaşırmamak gerektiğini söylemiştir. Briyan Türk meselesinin müzakeresinden evvel Bekir Sami Bey'le müzakere etmiştir.

Türk-Yunan Harbi: Ayın birinde Yunanlılar Eskişehir civarında şiddetli taarruza kalkıştılar. İki gün iki gece sonra hezimete uğrayarak geri çekildiler. Türkler pek çok esir ve malzeme aldılar. Yunanlıların %50'si subay olmak üzere binlerce telef ve 6 bin yaralı verdiklerini Ajans Havass bildiriyor. 13 Ağustos resmi tebliğine göre Türkler Söğüt civarında bir baskın yapmışlar, Yunanlılar perişan bir halde çekilmişlerdir. Türkler bu baskında pek çok esir almışlar ve çok sayıda top ele geçirmişlerdir. Yunan-

lıların İrlanda'ya 10 bin topçu ve süvari hayvanı şipariş ettikleri, bunların 1500'ünün yüklendiği Belfast'tan bildiriliyor. Yunanlılar işgal mıntıkalarındaki İslamların hayvanlarını zabt, evlerini ihrak ediyorlar. Çocukları dahi esir kamplarına gönderiyorlar.

İRAN HABERLERİ: İran arazisinin Bolşevikler tarafından tahliye olunduğunu ve bir İran heyetinin Türkiye ile mukavele imzalamak üzere Ankara'ya hareket ettiğini Tahran'dan ajanslar bildiriyor.

FAS HABERLERİ: Fas mücahidlerinin başarıları sürüyor. Aruzit'de kuşatılan General Navaro'nun bütün kuvvetleri ve malzemesiyle Faslılara teslim olduğu ve İspanya birliklerinin vaziyetinin büsbütün kötüleştiği 13 Ağustos tarihiyle Madrit'ten resmen bildiriliyor. Buna göre Milila civarındaki mücahidlerin sayısı 40 binden fazladır ve tayyare dahil en son sistem harb araçlarına sahiptirler. Şimdiye kadar tarafsız kalan pek çok kabile mücahidlere katılmıştır. İspanyollar İslam köylerini uçaklarla bombalıyorlar. Mücahidlerin lideri Emir Abdülkerim savunmasız çocukların ve kadınları uçaklarla bombalanmaya devam edilmesi halinde, misillemede bulunulacağını İspanyol ordusu komutanlığına resmen bildirdi. Son vaziyet karşısında İspanya kabinesi istifa etmiştir.

MISIR HABERLERİ: İngiltere'nin Mısır'da Mali Su-i İdaresi (Kahire'den yazılıyor): Bütün Mısırlılar İngilizlerin kendi arzularıyla Nil vadisi ve Sudan'ı terk etmeyeceklerine inanıyorlar. Geçenlerde Churchill Mısır'ın tahliyesi zamanının henüz gelmediğini açıkça söyledi. Çekilirlerse kırk senede meydana getirilen herşeyin mahvolacağını, ecnebilerin hayatının tehlikeye düşeceğini de ekledi. Ne hayasızca bir iddia. Şüphesiz kırk sene zarfında Mısır gelişmiştir. Fakat bu gelişme İngilizlerin her türlü baskısına rağmen Mısırlıların gayreti ve zamanın icatlarıyla ortaya çıkmıştır. İngiltere kabusu başlarında olmasaydı bugün Mısırlılar irfana ve iktisaden bambaşka seviyelere varmış olacaktı. Herhalde artık çok sürmeyecek olan işgalin en önemli yadigarı Mısır mali durumunun tahribi olacaktır. Düyun-u Umu-

miye idaresi gelirler arttığı oranda masraflarını arttırıyor. Bu seneki gelir (4,72239) ve masraf ise (4,66726) Mısır lirasıdır. Elbette bu küçük fark ile Mısır müthiş borcundan kurtulamaz. Yerli basın kötü durumu gizlemek için kayıtlarda bile sahtekarlık yapıldığını ispat etti. İngilizlerin idaresine son vermek için yalnız Düyun-u Umumiye idaresi kepazelikleri bile yeterlidir. Mısır'ın iktisaden imhasına artık son vermek lazımdır. Mısırlılar İngiliz boyunduruğunu atmak için kesinlikle azmetmiştir ve bu azimlerini fiilen gösterecekleri zaman sanıldığından daha yakındır.

İRLANDA HABERLERİ: Duvalleri'nin cevabı bir ultimatom şeklinde ve sulh şartlarını red mahiyetindedir. İngilizlerin verdiği zararlara karşılık 7 milyon İngiliz lirası talep ediliyor. Lord Alan, İngiliz kıtaatı başkumandanı General Rydey ve polis kumandanı Tyedor'un İngiltere'ye döndükleri Dublin'den Londra basınına bildiriliyor.

YUNANİSTAN HABERLERİ: Girit, Tesalya ve Epir'de kıyam: Atina matbuatının yayınlarına göre Kütahya ve Eskişehir'in işgali dolayısıyla Girit'te yapılan gösterilerden yerliler Venizelos lehinde tezahüratta bulunmak için istifade ettiler. Bütün evlerin kapı ve pencerelerine Venizelos'un resimleri asıldı. "Kahrolsun Kral", "Kahrolsun Hükümet" diye bağırdılar. Bahriye askerlerinin müdahelesi üzerine şiddetli çatışmalar çıktı. Pek çok yaralı ve ölü vardır. Askerlerin düşmanca müdahalesi yerlileri galeyana getirdi. Yanya, Tırhala ve Yenişehir havalisinde köylülerle askerler arasında çatışmalar olduğunu Atina basını yazıyor. Ayaklanmanın sebebi olarak hükümete verilecek mahsulat gösterilmesine rağmen, aslında mesele tamamen siyasidir. Venizelosçular köylüleri hükümet aleyhine sevk ediyorlar.

1 Eylül 1337-1921 Yıl 1 Sayı 12

LİVA EL-İSLAM

Onbeş Günde Bir Neşr Olunur Siyasi Mecmua
Sahib ve Müdür-i Mes'ulü: Muallim Doktor İlyas Bragon Bey
Menafi'-i İslamiyeye Hadim Asar İçin Sayfalarımız Açıktır.
Mahal-i İdaresi: Berlin Nikolasse Normanen Strasse 6
Telefon: Wannsee 132

BİRİCİK YOL

Esir İslam alemi için biricik kurtuluş yolu, bu alemi teşkil eden her milletin kendi gücüyle, kuvvetiyle üzerine çökmüş olan ecnebi tahakkümünü atmağa yürümesidir. Eğer küçüğünden büyüğüne kadar bu yolda kurtuluş mücadelesine girmeğe azmetmez ve vakit kaybetmeksizin buna hazırlanmazsak, kıyamete kadar esaret zinciri altında inleriz. Böyle umumi bir hareket teşebbüsünün zalimlerin nazar-ı dikkatlerini daha ziyade celb edeceğini, dolayısıyla bunların zulümlerini arttıracağını ve belki de yarı müstakil kalmış olan Türkiye, İran ve Afganistan'ın da mahva yürüyeceklerini söyleyenlerimiz bulunuyor. Fakat maziye ve hale şöyle bir bakacak olursak bu yoldaki düşüncelerin boş olduğunu pek ala anlarız. İslam aleminin ekseriyetinin esarette kalması akvam-ı İslamiyeden, henüz müstakil olanlarından, hangisine temin-i hürriyet ve istiklal eyledi? Fas daha geçen gün harita-i alemden silinirken İran ne oldu, Türkiye ne oldu ve ne oluyor. Bütün vekayi ve hadisat gösteriyor ki biz kımıldasak da kımıldamasak da Avrupa zalimleri bizi avlayıp esaret zincirine bağlamaktan vazgeçmeyeceklerdir. Şu halde bize kalan yegane yol, esir kardeşlerimizi de kurtarmağa savaşarak hep birlikte hakkımızı, hürriyetimizi istirdat ve muhafaza eylemek için ölü-

mü göze alarak el birliğiyle çalışmaktır. Elbirliğiyle çalışmak demek eskiden olduğu gibi kurtulmamızı başkalarından beklemek, başkalarından imdat ummak demek değildir. Hem kendi ve hem de esir kardeşlerini kurtarmak için bizzat işe sarılmak ve kan dökmektir. Fakat kanını beyhude ve maksatsız dökmemek için iyi ve esaslı hazırlanmaktır. İşte bize kalan yegane yol.

Eğer biz bu yolda ilerlemeğe başlar ve devam edersek herhalde dünyanın İslam alemi haricinde diğer ezilen halk ve sınıflarını da beşeriyeti şeyn-i esaretten kurtarmağa matuf olan mücadelemize birlikte sürükler, onlara da kendi hakkımızı tanıtarak bizimle tevhid-i mesai etmelerine muvaffak oluruz. İşte bizim için biricik kurtuluş yolu, bizi ezen, keyifleri için kanımıza, malımıza istediği gibi tasarruf eden ecnebi zalim ve esircilerini, her vasıtaya müraacatla mahva çalışmaktır. Zaten mukadder olan ölümden korkarak köpek gibi yaşarsak hem geçmişlerimizin ve hem de geleceklerimizin lanetlerine müstehak oluruz. Halbuki kurtuluş için ölmeği göze alırsak hem biz ve hem de bizden sonrakilerin hür ve bahtiyar olmasını temin etmiş oluruz.

(A.)

BİR NUTUK
(Geçen Sayıdan Devam)

Geçen seneden beri muhtelif noktalarda münferiden uğraşan ihtilal rüesasını merkezi teşkilata rapt hususunda görülen muvaffakiyetler bize pek büyük ümidler vermiştir. İhtilalin henüz hazırlık devresinde bulunduğu Cezayir, Tunus hakkında fazla bir söz söylemeyerek yalnız ümidimizin burada da pek kuvvetli olduğunu söyler, Trablusgarb'a geçeriz.

Burada on senedir devam eden mücadele milyarlarla para ve yüz bin İtalyan neferinin mahvına sebeb olduğunu ve bugün bütün manasıyla bura halkının İtalyan tahakkümüne galib geldiğini, son üç sene zarfında İtalyan ordusundan yalnız Trablus'ta yetmiş bin tüfeğin zaptedilmiş ve otuzbeş bin neferin mahv edil-

miş olduğunu söylersek bura vaziyeti hakkında iyi bir fikir edinilmiş olur. Şimdi burada teessüs eden idare tamamiyle halk tarafından müntehip (seçilmiş) ve heyet-i merkeziye elindedir.

Burada teşkilatımız ihzarat (hazırlık) devresini çoktan geçirmiş, müsellah (silahlı) ihtilale geçerek istihsal-i hürriyet etmiş, memleketi bizzat idare eder bir vaziyette bulunmuştur.

Bin kilometreden uzun bir sahilin yalnız Bingazi de dahil olduğu halde dört noktasında tutunabilmekte olan İtalyanlar buradan hiçbir faide görmedikleri halde her sene birkaç milyar frank sarf etmektedirler. Fakat kamilen tard edilmeleri uzak değildir.

Mısır'a dair fazla söz söylemek istemeyiz. Daha geçenlerde İngiliz hakimiyetine karşı sopa ile, taş ile hücum eden halkın techizi (donanımı) ikmal edilince Mısır'da başka sahnelere şahid olacağız. Mısır'da İttihad'a dahil olan Hizb el-Vatani ve Serbest Nil ve Terörist Cemiyetleri, hele son Zaglul Paşa teşebbüsünden sonra, tamamıyla fikrimize gelerek, hürriyetin ancak kuvvetle alınacağını, yoksa tahakküm eden emperyalist hükümetin ihsanını dilenmenin manasız bir tezellül (alçalma) olacağını anlayarak ona göre hazırlanmaktadırlar.

Daha şarka geçmeden Arnavut milletinin harekat-ı istihlaskaranesinden (kurtuluş hareketinden) bahsetmek isteriz. Garptan İtalya, cenubdan Yunanistan, şark ve şimalden Sırbistan emperyalistlerinin hücumlarına uğrayan bu cesur kavmin garpdaki kısmının müdafa-i nefisten galib çıktığını ve bugün tamamıyla müstakil ve müstevlilerini tard etmiş olduğunu görerek müftehir bulunuyoruz. Vakıa henüz dünkü mağlublar ve yoldaşları olan zalimlere istiklallerini tanımak istemiyorlarsa da, hür Rusya'nın zalim emperyalistlere de bu hususda iyi bir ders vererek bu milletle münasebata gireceğini ümid ederiz.

Türkiye'den tekrar bahse lüzum görmüyoruz. Yalnız Trakya kıtasında müstevlilerin tecridine karşı onbinlerce can feda ettikleri halde Trakyalıların hala mücadelatına devam etmekte bu-

lunduklarını, ve keza Anadolu'nun garb kısmında Yunan cephesi gerisinde şimdiye kadar ikiyüz bin erkek, kadın, çoluk, çocuk, bazı yerde diri diri yakılmak suretiyle Yunan vahşileri tarafından imha edildiği halde, burada müdafaa-i hürriyet için uğraşmağa devam edildiğini söylemeden geçemeyiz.

Biçare İran halkının da hiçbir taraftan ümid beklemeyerek kendi kendisini kurtarmak mecburiyetinde olduğunu ve bu suretle burada İttihad'ımıza dahil teşkilatın başladığını maalmemnuniye görüyoruz. Hindistan'da ise İttihad'a dahil olmakla beraber, şimdiye kadar mukavemet-i müslihane (barışçıl direniş) ile istihsal-i hürriyete varılacağına kani olarak ta'biyece (taktik açısından) bizden ayrılan arkadaşlarımızın, nihayet demire demirle mukabeleden başka çare olmadığını anlayarak hakiki ihtilal yoluna girdiklerini görmekle müftehiriz. Bundan başka Cava'daki Şeriat el-İslam Cemiyeti vesaire cem'iyyatın aynı maksatla bizimle müttehid bulunduklarını ilave ederiz.

İşte biz İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı Mısır'da Kıptiler ve Hindistan'da Hindular ve Suriye'de Hıristiyanlar gibi aynı zulmün tesirinde bulunan mazlum gayri müslim milletlerle tevhidi mesai ettiğimiz gibi, mücahedelerini kemal-i tebcil (büyük yüceltme) ve hayretle takib ettiğimiz İrlanda kahramanlarıyla da münasebat-ı daimede bulunuyoruz.

Arkadaşlar!

İşte biz bu mesaimizle, bizi ezen aynı emperyalistlere karşı mücahedede sizinle beraber bulunduğumuz hakkında Bakü'de verdiğimiz sözde sabit kadem olarak bugün sizi aynı hiss-i hürmetlerle selamlar ve hasseten Fransız ve İtalyan arkadaşların bu hususda gösterdikleri samimi hüsn-i kabule teşekkür ederiz. Üçüncü Enternasyonal Şark milletlerine hürriyetlerinin istihsalinde verdiği söze bağlı kaldıkça, bizlerin daima yanı başınızda en samimi cidal (mücadele) dostu olarak kalacağımızı tekrar ederiz.

Bu hususda, komünist arkadaşlardan, Şark milletlerinin is-

tihlası (kurtulması) esasında Rusya Komünist Partisinin hükümet üzerinde lazım gelen tesiri icradan hali kalmayarak, eski Rusya dahilinde bulunan akvam-ı sairenin (diğer kavimlerin), hassaten Çar idaresi zamanında pek çok tazyike maruz kalmış ve Sovyet idaresinin tesisine pek çok kan dökmüş olan Müslüman kitlesinin mev'ud (vaadedilen) serbestilerinin halelden vikayesine nigehban (bozulmadan korunmasına bekçi) olacaklarına emniyetimiz kavidir.

Böylece Şark milletleri arasında emperyalistlerin yapmakta oldukları propaganda da kendiliğinden hükümden ıskat edilmiş olur. Arabistan'a gelince; esasen kendilerine idarede ve hukukta aynı mevkii vermiş olan Türklerden himaye suretiyle ayırdıkları Arap memleketlerine müstevli olan İngiliz ve Fransız gasıbları (gaspçıları) hakkında ve bunların pençesine geçmiş olan memleketlerin bunlara kaça mal olduğunu, oralarda eski sükun ve refah yerine bugün kıtal (öldürme) ve zulüm kaim olduğunu bilmeyen yoktur. Fransızların daha dün kendilerini hüsn-i kabul ettiklerini bağıra bağıra söyledikleri Suriye'de, 24 Haziran'da General Guru'nun yalnız gömleğinin koluna isabet eden iki kurşun ile, tercümanının katl ve Fransızların Şam hükümetine reis yaptıkları Hakkı el Azm'a isabet eden üç kurşun, Suriyelilerin Fransız işgalini ne kadar hüsn-i telakki ettiklerini gösteren iyi bir delildir. Fakat iş bununla kalmayacaktır.

Arkadaşlar!

Suriye Fransız emperyalizminin mezarı olacaktır.

Arkadaşlar, Fransızların müstemlekat askeri hem sizin, hem de bizim için tehlikeli görünüyor. Fakat 1857 Hint isyanını tedkik ederseniz bu teşkilatın iyi çalışarak herhalde bize pek nafi' (yararlı) olacağını anlamakta gecikmezsiniz. Suriye için müttefikleri İngilizlerin buranın şarkında bir emaret teşkiline teşebbüsünü Fransız emperyalistlerine hazırlamakta oldukları tuzak ve sonra eski Suriye Emiri Faysal'ı Irak Kralı yaparak bu cihetten Fransızlara karşı oynamak istedikleri oyun, bunlar arasında yakında bize faideli ve ferah-bahş (sevinç verecek) büyük ihtilafların çıkacağını gösterir.

Yemen'de arkadaşlarımızla teşrik-i mesai eden ve dört milyon halk tarafından müntehib (seçilmiş olan) İmam Yahya'nın İngilizleri Hudeyde'den kovmak suretiyle İngiliz emperyalizmine karşı gösterdiği mukavemet şayan-ı zikirdir.

Arabistan şibh-i cezıresinin (yarmadasının) merkezinde, Riyad Emiri İbn-el Suud da ecnebi tahakkümüne karşı mücadelede daimdir. Irak'ta da Trablus(un) tahlisinde (kurtarılmasında), Afrika merkezine doğru yirmidört milyon halk arasındaki mühim teşkilatlarıyla bizimle teşrik-i mesai ederek Trablus ve Bingazi'nin tahliyesine yardım etmiş olan Sünusilerin büyük reisleri Seyid Ahmed Şerif kardeşimizin etrafında toplanmış olan Necit Emiri İbn-el Reşid, Ganze reisi Hacim ve Şemer reisi Cüheynilerinlerin gittikçe tekamül etmekte olan mücahedat teşkilatlarının öyle İngilizlerin uydurma kralları önünde aldanmayacak ve kırılmayacak kadar kuvvetli olduğunu söylemekten geri duramam.

Burada İngilizlerin el'an yüzyirmi bin nefer beslemekte ve altmış milyon altın sarfetmekte olduklarını söylersem bu harekatın ehemmiyeti anlaşılır.

İşte geçen sene Şark Milletleri Kongresi'nde Bakü'de zikrettiğimiz esasat sabit kalmak üzere beşeriyetin bütün ezilen kısmıyla refah ve hürriyet-i umuminin teminine yürümekte azmetmiş olarak hepimiz için muvaffakiyetler temenni ederiz.

Arkadaşlar!

Geçen sene de dediğimiz gibi, emperyalistler arasında 1914'te başlamış olan harb hala devam ediyor. Gözleri doymak bilmeyen bu canavarlar yere devirdiği mazlum milletlerin vucudu üzerinde daha çok didişeceklerdir.

Yeter ki biz dünya ihtilali için hazırlanmakta devam edelim de, vakt-i münasibinde el birliğiyle hareket ederek hep birlikte kurtulalım. Zaman bizim lehimize çalışıyor. Uyumayalım, cesaretle ilerleyelim. Elbette son galebe bizimdir. Çünkü biz mazlumuz, haklıyız.

"El-Hakku ya'lû ve lâ yu lâ aleyhi" (Üstün olan Hak'tır. Hak'tan üstün yoktur. *Arapça*)

FİLİSTİN MEKTUPLARI
-2-

Baskı daima aksi netice verdiğinden Araplar bu hale dayanamadılar. Londra'da her iki unsurun şikayetinden dolayı Yahudi sesi ve şikayeti dikkate alınmış, Siyonistlerden en ünlüsü Sir Herbert Samuel Kudüs'e gönderilmiş ve Yahudi siyasetini takibe başlamıştır. Bu durumdan kuşkulanan Arap unsuru hukukunu muhafaza edebilmek için "Mü'tamar al-Arabi" adı altında İslam ve Hıristiyan Filistinlilerden oluşan bir cemiyet kurarak direnişe başladılar. Balfour vaadlerinin gerçekleşmesinin gittikçe zorlaştığını gören Siyonistler Arapça gazeteler çıkararak, Araplarla Yahudilerin amcazade olduklarını yazmaya başladılar. Araplar ve Hıristiyanlar sonuçta her taraftan baskı altına alndılar ve Türk idaresine karşı yaptıkları nankörlüğe pişman oldular.

Türkleri arıyorlar fakat heyhat!!!! nerede ve nasıl? Bununla beraber halk ümidini kesmedi. Mustafa Kemal Paşa'nın başarıları arttıkça halkın ümidi artıyor. Türkler savaştan galip olarak çıkarlarsa Filistin ahalisi bu baskıdan kurtulup Türk kardeşlerine kavuşacaklarını ümid ediyorlar. Bu ümid Filistin ahalisine manevi kuvvet vermiştir. Balfour vaadini lağvetmek için sekiz kişilik bir kurul seçerek İngiltere'ye göndermeye hazırlanıyorlar. Murahhasların masraflarını karşılamak üzere halk dişinden tırnağından ayırarak on iki bin lira toplamış ve bankaya yatırmıştır. Çeşitli cereyanlar yetmiyormuş gibi Rusya'dan, Polonya'dan gelen Yahudiler 1 Mayıs'ta Bolşevik hükümeti tesisine karar vererek Yafa'da bir toplantı yaptılar ve Müslümanlarla Hıristiyanları bu toplantıya ve hükümete katılmaya davet ettiler. Davete giden Yahudilerin önlerinde Bolşevik bayrağı vardı. Müslümanlar ve Hıristiyanlar katılmadılar. Geri dönmekte olan Bolşevik güruhu ile Müslümanlardan ve Hıristiyanlardan oluşan bir alay karşılaşınca aralarında çatışma çıkmıştır ve Yahudilerden 40 ölü

ve 300 yaralı, Müslümanlar ve Hıristiyanlardan da 20 ölü ve 150 yaralı vardır. Hükümet suçun Yahudilerde olduğunu bildiği için olayı önemsiz göstermeye ve dışarıya yayılmasını önlemeye çalıştı. Sanki suçun kimde olduğunu bilmezmiş gibi Yafa'ya bir divan-ı harb heyeti gönderildi. Bu divan-ı harbin adaletini ve icraatını başka bir mektupla okurlarıma bildireceğim.

(Devamı Var.)

İCMAL-İ HAVADİS

TÜRK-YUNAN ÇATIŞMASI: Yunan ordusunun Bozüyük-Kütahya hattında toplanmış olan Türk ordusunun sol cenahını Aslantaş-Seyidgazi istikametinde bir harekatla çevirmeye teşebbüs etmesi üzerine, Türk ordusu komutanlığı düşmanın bu harekatını boşa çıkartmak üzere, Yunan ordusuna kısa kısa darbeler vurarak Ankara istikametinde doğuya doğru çekilmişti. Bu manevranın amacı açıktı. Doğudan gelmekte olan kuvvetler orduya katılana kadar ciddi bir çarpışma kabul etmeksizin çekilmek ve Yunanlıları menzillerinden uzak düşürerek sarp araziye çekmek ve ciddi çarpışmayı istediği zaman ve yerde vermek. Son gelen haberlere bakılılırsa Yunanlılar Türk ordusunu ararken hayli zaiyata uğramış ve nihayet Türk ordusuyla Sakarya civarında temasa gelmişler.

26 Ağustos 1921'de İstanbul'dan Avrupa matbuatına bildirildiğine göre, Sakarya dirseğinde iki ordu arasında meydan muharebesi başlamış olduğu anlaşılıyor.

28 Ağustos tarihli Le Temps gazetesi Yunanlıların güneyden üç fırka ile Türk ordusunun sol cenahını çevirme harekatı yaptıklarını, 29 Ağustos tarihli Le Temps ise bu harekatı yapan Yunan kuvvetlerinin tamamen mağlub edildiklerini hatta, Yunan komutanlığının bu kuvvetlerin akibetinden malumat bile alamadığını, İstanbul'daki İngiliz askeri çevrelerinde endişe hakim olduğunu yazıyor. Bu haberler kesin sonuç hakkında bir şey söyle-

mese de, kesin olan şudur ki, Büyük Millet Meclisi ve tekmil Anadolu'nun bu meşru ve kutsal mücadeleye sonuna kadar devam etmek yolundaki azmi sarsılmamış, bilakis kuvvetlenmiştir. Türk ordusunun bu savaşta kesin darbeyi vurmak kararında olup olmadığını bilmiyoruz. Eğer kesin darbeyi vurmazsa daha doğuya çekilir ve akın akın gelmekte olan kuvvetleriyle buluşmak için Yunan ordusunu hırpaladıktan sonra daha doğuya çekilir. Kesin darbeyi vursada, yıpratıp geriye çekilse de cesur ordumuzun harekatını, Allahın inayetinden tamamen emin olarak kemal-i sükunetle takib edebiliriz.

IRAK HABERLERİ: Musul'da Kıyam: Britanya hükümeti Musul havalisinde birçok yerlerde ayaklanmalar olduğunu ve ek kuvvetler gönderildiğini bildiriyor. Avrupa basını bu karışıklıkları, İngiltere'nin Emir Faysal'ı Krallığa seçmesinden beklediği sonucu kolaylıkla alamayacağının bir işareti olarak değerlendiriyor.

FAS HABERLERİ: Fas ve İspanya muharebesi Faslı kardeşlerimizin lehine devam ediyor. İspanya ordusu Ağustos'un yirmisine kadar kayıp ve esirler hariç olmak üzere 14.712 ölü vermiş, 139 sahra topu 392 makinalı tüfek ve 29000 tüfek Faslılar tarafından ele geçirilmiştir.

Ağustos'un ondokuzunda harb malzemesi dolu dört İngiliz gemisi Melila'ye gelmiş fakat mücahidlerin şiddetli ateşi karşısında yükünü boşaltamamıştır.

İspanya'nın Londra'daki Konsolosu işsiz kalan İngilizlerden gönüllü kaydediyor. Ağustos'un onsekizinci günü 2500 kişi kaydolmuştur. İslam alemi için İngiltere'den silah bekleyen bazı ahmaklar bu olaydan da ders almayacak mıdır?

General Navaro'nun oğlu Ardit muhafızlarına gereken yardımı göstermediği için Başkomutan General Berenger'e birkaç el ateş etmiştir.

Ren işgal mıntıkasında başka cephelere sevkedilmek istenen Faslı askerlerle Fransızlar arasında çatışma çıkmış, bunun üze-

rine Fransa bu fırkaları dağıtarak yerlerine Belçika kıtaları ikame etmiştir.

SURİYE HABERLERİ: Fransa'nın Suriye Komiseri General Guru istifa etti. İngiltere'nin Emir Faysal'ı Suriye Krallığına seçtiği zamana rastlayan bu istifa, General'in İngiliz entrikaları karşısında ricat ettiğine ve Fransa'nın Suriye'de takip ettiği zulüm siyasetinin iflasa mahkum olduğuna bir delildir.

Hicaz Kralı, Dürzileri Emir Abdullah'ın saflarına katılmalarına teşvik için Lübnan'a elli kişilik bir müfreze göndermiştir. Bu müfreze Dürziler tarafından kendi mıntıkalarından çıkarılmıştır. Fransa hükümeti bu duruma mani olmak için Miralay Potle komutasında 500 kişilik bir kuvvet sevk etmiştir. Emir Abdullah Britanya hükümetine İngiltere'ye olan ödemelerden muaf tutulması ve Fransızlara karşı hareket serbestisinde bulunması arzusunu bildirmiştir.

HİNDİSTAN HABERLERİ: Hindistan'ın güneyindeki isyan Mugla İslam kabilesi arasında zuhur eylemiştir. Bu kabile takriben bir buçuk milyon nüfusa sahiptir. İhtilalciler bütün demiryollarını, telefon ve telgraf hatlarını ve resmi binaları tahrip ediyorlar. Binlerce ölü vardır. İhtilalciler Kalküta üzerine yürüyorlar ve Osmanlı bayrağı taşıyorlar. Kalküta'da bazı evlere Osmanlı bayrağı asılmış ve İngilizler tarafından indirilmek istenmesi üzerine çatışmalar çıkmıştır. Britanya hükümeti Kalküta'ya kıtaat ve filo göndermiştir. Times gazetesi bu kıyamı şimdiye kadar Hindistan'da meydana gelenlerin en önemlisi olarak gösteriyor. Kıyamın en önemli sebebi olarak Britanya'nın bilhassa son zamanlarda Türkiye ve İslam hilafetine karşı izlediği düşmanca siyaset gösteriliyor.

İRLANDA HABERLERİ: İrlanda ve Britanya hükümetleri görünüşte görüşmelerin kesilmemesine gayret etmekle beraber, gerçekte çatışmalar eski şiddetini almaya başlamıştır. Belfast'ta son yirmi dört saat zarfında çatışmalar mütarekeden evvelki şiddetiyle devam etmiştir. Birçok yerlere bombalar atılmıştır. Sayısı belli olmamakla beraber pek çok ölü vardır.

BULGARİSTAN HABERLERİ: Anlaşma gereğince Bulgaristan'ın Romanya'ya vermeğe mecbur olduğu mevaşiyi (davar s.g.) almaya gelen heyet sınırda Bulgar kıtaatı tarafından ateşle karşılanmış ve ülkeye sokulmamıştır. Bu olay Romanya kamuoyunu galeyana getirmiş ve uluslararası komisyon gerekli girişimlerde bulunmuştur.

15 Eylül 1337-1921 Yıl 1 Sayı 13

LİVA EL-İSLAM

Onbeş Günde Bir Neşr Olunur Siyasi Mecmua
Sahib ve Müdür-i Mes'ulü: Muallim Doktor İlyas Bragon Bey
Menafi'-i İslamiyeye Hadim Asar İçin Sayfalarımız Açıktır.
Mahal-i İdaresi: Berlin Nikolasse Normanen Strasse 6
Telefon: Wannsee 132

HAKSIZ VE LÜZUMSUZ BİR TA'RİZ (DOKUNDURMA)

İstanbul gazetelerinin bazılarında Hakimiyet-i Milliye refikimizden naklen Enver Paşa ve arkadaşları hakkında yazılmış bazı satırlar manzurumuz oldu (dikkatimizi çekti). Bugün Anadolu'nun resmi bir gazetesi addolunan refikimizin bu suretle yanılmış olmasını görmekle cidden teessüf ettik. Muhakkak olarak bildiğimiz bir şey varsa o da Enver Paşa'nın nasıl ki vaktiyle Harbiye Nezareti'ne ve Başkumandanlığa gelmek için bir teşebbüste bulunmamış ise, şimdi de aynı suretle Hakimiyet-i Milliye refikimizce hüküm sürmek makamı addolunan yerlere yetişmek için uğraşmamıştır. Fakat herkesçe tamamıyla malum olan bir şey varsa o da, Enver Paşa'nın mütarekeden evvel iki fırkanın Kafkasya'da kalmasını temin ve daha evvel oraya sekiz yüz bin lira kadar ihtiyat para ve yüz bin kadar da tüfek gönderdiği ve bu suretle hazırladığı kuvvetin başına gitmek ve icabında oradan Anadolu'ya geçmek üzere İstanbul'u terk etmesidir.

Yalnız 1918-19 kışında dört defa deniz tarikiyle Kırım'dan Kafkasya'ya geçmek üzere olan teşebbüslerde muvaffak olamamış ve hele sonuncusunda bindiği yelken gemisinin direkleri kırılarak iki gece üç gün Karadeniz'de fırtınalar içinde yuvarlanıp

Kafkasya kıyılarından tekrar Kırım'a atılmıştı. Bu meşakkatlere inzimam eden (eklenen) tifüs tesiriyle iki ay ağır surette hastalanan müşarün-ileyh (söz konusu kişi) bilahare Talat Paşa merhumun talebi üzerine Avrupa'ya gelmiş idi. Ve o zaman Avrupa'da bilahare Üçüncü Enternasyonal icra bürosu azasından olan mühim bir zat ile anlaşılarak Kafkasya milletlerinin istiklali kabul ettirildikten ve Anadolu'ya yardım esası temin edildikten sonra hemen Rusya'ya hareket etmiş idi.

Fakat Rusya'ya geçmek üzere arkadaşlarıyla birlikte bindiği teyyarelerin düşman arazisinde inmeğe mecbur olması üzerine bir defa Litvanya merkezi olan Kovono'da iki ay, ve bir defe da Leton merkezi olan Riga ve Volmar'da üç buçuk ay hapis edildiği ve yolda dört tayyarenin düşüp parçalandığını biliyoruz. Enver Paşa'nın babası Malta'ya, biraderi tevkif ve Batum'a sevkolunduktan ve amcası Halil Paşa hapis edildikten sonra İstanbul'da kalmış olan küçük kardeşiyle hemşiresinin tevkifine teşebbüs olununca refikası (eşi) sultanefendi hazretlerinin kendisini de aynı muameleye uğratmak istememelerinden, İstanbul'u terk ile geldiği Berlin civarında küçük bir evde ve bilahare senatoryumda oturduğunu biliyoruz.

Enver Paşa'nın, hatta o vakit Moskova'da bulunan Anadolu mümessillerinin tehlike hakkındaki korkularına bakmayarak bir defa yine Anadolu'ya silah vermek için Rusların koydukları şart üzerine ve diğer defa da Kongre için Avrupa'ya geldiği, mamafih Enver Paşa ve diğer arkadaşlarının Moskova'da gerek silah ve gerekse şark hududunun memleket menfaatine hallinde ne suretle yardım etmiş oldukları Büyük Millet Meclisi'nce olmasa bile makamat-ı resmiye-i sairece malumdur.

Enver Paşa son hapisten kurtulmasını müteakib hasta zevcesi ve çocuklarıyla iki hafta olsun beraber bulunmadan Rusya'ya gittiği zaman orada Bekir Sami Bey'i bulmuş idi. Müşarünileyh'in -bu sırada Konya ve saire tediblerine uğrayarak galeyanda bulunan halkın Enver Paşa Anadolu'ya geldiği halde hükümet aleyhine daha ziyade ayaklanacağını ileri sürerek- Enver

Paşa'nın biraz tehir-i hareketini rica ettiğini, o vakit bunu makul gören Paşa-i müşarün-ileyhin Bakü'de Şark Kongresi'nde bulunmak ve Rusya'dan hususi tesirle memlekete yardım ettirmek ve hariçte İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı'nın teşkilatını ikmal eylemek suretiyle çalışmış olduğunu da iyi bildiğimizden bu noktadan da Hakimiyet-i Milliye refikimizin hatasını tashih etmek isteriz.

Halil Paşa'nın hapisten kurtulduktan sonra Anadolu'da kalmak ve hizmet etmek istediği halde ne maksatla olduğunu teşrih etmek istemediğimiz sebeplerle, bir an evvel Rusya'ya geçmeye adeta icbar edildiği tabii Hakimiyet-i Milliye'ce malumdur.

Enver Paşa'nın hiçbir zaman yalan söylemeye mecburiyet hissetmeyecek derecede, hatta lüzumundan fazla doğru ve açık sözlü olduğunu pek ala bildiğimizden Hakimiyet-i Milliye'nin bu noktada yanıldığını ilave ederiz.

Halk Şuralar Fırkası programına gelince; bunun Anadolu'nun zimamdaran-ı umuru (idarecileri) yanlış bir zihniyetle ve halkın kabiliyetini düşünmeyerek komünist olur göründükleri zaman, bunları ve lüzumsuz galeyanda bulunan halkı irşad etmek üzere, Bakü kongresi neticesinde yapılmış ve ilk İttihad ve Terakki kongresinde şekl-i katiyesini alacak bir şey olduğu, muhtelif suretlerle Moskova'dan Ankara'ya bildirilmiştir. Bunların Hakimiyet-i Milliye'nin de malumu olması lazım gelir. Hatta yanlışlığa mahal kalmamak üzere bu program ve hariç teşkilat-ı nizamnamesi ve bunların ne fikre ibtina eylediği, maksadın bütün mağdur memleketlerle beraber Türkiye'ye her suretle ve her zaman elden gelen yardımı yapmaktan ibaret olduğu Paşa müşarün-ileyh tarafından gerek Moskova sefiri Ali Fuat Paşa'ya ve gerekse o zaman orada bulunan Yusuf Kemal ve Rıza Nur Beylere anlatılmıştı. Bu keyfiyeti müşarün-ileyhüma (adı anılanlar) da pek pek iyi tahattur ederler. Binaenaleyh Hakimiyet-i Milliye gibi makamat-ı resmiye ile pek sıkı bir münasebatta bulunan bir gazetenin dost ve düşmanlarca Anadolu hesabına hoş görülmeyecek satırlarını yazarken, bunları bilmesi için ufak bir tedkik zahmetinin kafi olduğunu ilaveden vazgeçmeyiz.

Enver Paşa memleketin müttefiklerine karşı doğru sözlü olmakla beraber memleketin menafi'ine taalluk eden mesailde (meselelerde) nasıl hareket ettiği Bakü meselesinde Almanlara karşı aldığı vaziyeti bilenlerce malumdur. Harb-i Umumi esnasında şahsi menfaati için nasıl Almanların teveccühünü kazanmağa savaşmamış ise bu gün de Bolşeviklerin bu tarzdaki teveccühüne muhtaç olmadığından katiyen eminiz. Eğer öyle bir fikirde olsaydı herhalde Bakü kongresinde, Anadolu'da Hakimiyet-i Milliye başka şekilde görünmeye çalışırken o ve arkadaşları bila-perva hakikati söyleyerek olduğu gibi gözükmez ve bu veche ile bazı komünistlerin taarruzuna bile uğramazlardı. Müşarün-ileyh ve arkadaşları komünist olmamakla beraber doğru ve açık bir programla hareket ettikleri, verilen sözü bu esas dahilinde tuttukları görüldüğünden, Moskova'da kendilerine şimdilik emniyet edilmektedir. Ve ancak bu suretledir ki İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı İslam kitlesine istinad ettirilmiş olduğu halde, Üçüncü Enternasyonalce hüsn-ü kabul görmektedir.

Enver Paşa'ya atfolunan muhaberata gelince; bu mektupları görmeden Hakimiyet-i Milliye'ye bunlar hakkında malumat vermiş olan zevat aleyhinde bir şey söyleyemeyiz. Yalnız bildiğimiz bir şey var ki Enver Paşa Anadolu'yu kurtarmaya çalışanların muvaffakiyetini bir an taktirden ha'li kalmamış ve bunun içindir ki tamamıyla doğru bulmadığı halde, tek bu zevat rahat kalb ile çalışabilsinler diye muvakkaten memlekete gitmekten vazgeçmiş idi. İşte bu düşünce ile yalnız başkumandan olarak değil, fakat sadece bir fert suretiyle de vatanı için ifa-i vazife etmek fikrinde olduğu halde bu teşebbüsünden istemeyerek feragat etmiş olduğunu hepimiz biliyoruz. Yalnız Enver Paşa ve rüfekasının memlekette bir Anadolulunun malik olduğu hak ile çalışmak istemesini Hakimiyet-i Milliye'nin anlamak arzu etmediğini acaib buluyoruz.

Enver Paşa'nın ve rüfekasının fikrini pek ala bilen Anadolu'daki eski arkadaşları herhalde onlardan bu hususda söz söylemek vekaletini almamış olduğunu zannettiğimiz, Hakimiyet-i

Milliye'nin tahmini gibi müşarün-ileyh'in Anadolu'da hüküm sürmek arzusunda olmadığını ve fakat bir Osmanlı, bir Türk gibi memleket ve İslam için hiçbir tehlikeye bakmayarak, hak ve hakikatten başka bir şey düşünmeyerek çalıştıklarını ve çalışacaklarını bilirler. Yalnız arkadaşları değil müşarün-ileyh'e düşmanlık hissiyle mütehassis olanların bile bunu tasdik edeceklerinden eminiz.

Harb-i Umumi'ye karışmamızın mecburi ve doğru olduğunu muhterem Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri tasdik buyurduktan sonra harbde netice-i katiye istihsal olunacak yerde kuvvetlerin toplanması lazım geleceği ve diğer cephelerde ise düşmanın kuvvetlerini mümkün mertebe fazla olarak üzerimize çekerek netice-i katiyenin istihsaline çalışmanın ordu sevk ve idaresinde esas olduğunu Hakimiyet-i Milliye refikimiz, ordunun en küçük bir zabitinden sormak zahmetinde bulunsaydı anlardı.

Anlamadığımız bir nokta daha var; Hakimiyet-i Milliye refikimiz hangi hakka istinaden bir Türk'ü vatanına gelmekten ve orada çalışmaktan men edecek bir surette idare-i kelam buyuruyorlar? Memlekette her kuvvetin yek vücud olarak çalışması lazım geldiği bir zamanda Hakimiyet-i Milliye refikimizin memleket içinde ihtilaf ve hatta mücadele varmış gibi yazışındaki maksadı bir türlü anlayamadık.(1) Eğer Hakimiyet-i Milliye arkadaşımız artık harici vaziyetin düzeldiğini, dahilde ise kanun ve itidal yerine manasız unf (şiddet) ve cebir kullanılarak ihtilaf ve cidal çıkarmanın faideli olacağını düşünürse biz buna iştirak etmeyiz ve biraz aklı başında olanların da bizimle hem fikir olduğuna kaniyiz. Biz Enver Paşa ve arkadaşlarını tasvir ettiğimiz gibi bildiğimizden Hakimiyet-i Milliye refikimiz müşarün-ileyhi incitip kızdırarak vatanı aleyhine hareket eder gibi göstermek istiyorsa pek yanılıyor. Biz onların hulus-i niyyet, iktidar, hamiyet-i diniye ve vataniyyelerine mutmainiz (eminiz).

Umumi Harb'de talihin Osmanlılara ve müttefiklerine yar olmaması bu nokta-i nazarımızdan bizi vazgeçiremez. Bir de dost-

larımızı meyus ve düşmanlarımızı ümidvar edecek böyle makalelerle vatana hizmet edilemeyeceğini arkadaşımıza bildirmeği bir vazife addeder ve yazarken vatanın selametini göz önünde tuturak yazmasını kendisinden pek ziyade rica ederiz.

(1) Mustafa Kemal Paşa Avrupa matbuatında intişar eden beyanatında Enver Paşa tarafından muhalif bir fırka teşkil olunduğu şayiasını red ve Osmanlıların her vakitten ziyade müttehid bulunduklarını teyid buyuruyorlar. Yukardaki ifadatımızı isbat eden işbu beyanatı da kayda lüzum gördük.

İNGİLİZ'İN ŞARK'TA HAZIRLADIĞI YENİ SİYASET TEMELLERİ

Mütarekeden sonra Ermeni meselesine fevkalade önem verilerek, Kafkasya'dan İskenderun körfezine kadar uzanacak bir Ermenistan vasıtasıyla Anadolu Türkü'nün Şark'la ilişkisi kesin olarak kesilmek isteniyordu. Bunun tatbikinde güçlükler çıkınca araya sözde bağımsız veya yarı bağımsız bir Kürdistan'ın ihyası fikri girdi. Ermeni unsurunun kaale alınmayacak kadar az olduğu o mıntıkada Müslüman olan diğer Kürt ve Türk unsurlarını ezdirmenin mümkün olamayacağı anlaşıldı. Büyük çoğunluğu pek cahil olan Kürt milletine yarı bağımsızlık bile verilemeyeceği, Kürtlerin büyük çoğunluğunun Türklerden ayrılmak taraftarı olmadığı anlaşılınca o fikir de suya düştü.

Yalnız ana hatları değişmeyen, aynı hedefe farklı yollardan gitmeye çalışan İngiliz siyaseti Anadolu Türk'ünü yalnız bırakmak için Irak'a Kral yaptığı Hüseyin oğlu Faysal'ın Müslümanlar arasına nifak sokmak hususundaki tecrübesinden istifade edecek gibi görünüyor. Faysal Irak'a yerleşip İngiliz siyasetini tatbike vakit bulunca, Yunanlılarla harb halinde bulunan Anadolu Türkünü Musul tarafından tazyike başlayacak. İngilizler Kürdistan'ı Irak'a bağlamaya çalışarak Anadolu Türkü'nü diğer Şark milletlerinden büsbütün ayırmış olacaklar. Bekir Sami

Bey'in Fransız ve İtalyanlar'la yapmış olduğu itilafnameleri sonuçlarını düşünmeksizin (ceff el kalem) reddererek Anadolu'nun bugünkü vaziyetini ihdas eden Ankara Millicileri siyasiyatı daha iyice tedkik ve takib etmeli ve aynı zamanda siyasiyatla iştigal eden tecrübeli vatandaşlarımızın fikirlerinden mütemadiyen istifade ederek memleketimizin siyasetine verilecek istikameti hatasızca tayin ve tesbite gayret etmelidirler. İyice bilelim ki yapılacak siyasi hatalardan istifade etmesini bilen iblisane bir İngiliz siyaseti karşısında bulunuyoruz. Bin türlü şartların bir araya gelmesiyle ortaya çıkan fırsatlar kaçırılırsa, pusuda olan İngiliz derhal vahşi hayvan gibi saldırır ve acımasızca ezer.

Fransız ve İtalyanlar'la vaktinde itilafname imzalanmış olsaydı büyük ihtimalle İngilizler Yunan'ı Anadolu'ya saldırtamazdı. İtalyanları İngiliz siyasetine celbederek Türklerin aleyhine yönlendiremezdi. Korkarım ki yarın Fransızları da İngiliz siyasetine celbederek Türkleri büsbütün yalnız bırakacak.

Düne kadar Yunan'a her türlü silahı verdiği halde silah satışından bahsetmeyen İngiltere'nin Yunanlıları fazlasıyla (baligan-ma-belag) silahlandırdıktan sonra Paris konferansında tarafsızlığını ilan ve iddia ettikten sonra özel şahısların ve şirketlerin silah satışında serbest olduklarını iddia etmesi iki şekilde yorumlanabilir. Birincisi Yunanistan'a silah vererek yüklendiği sorumluluktan kurtulmaya çalışıyor. İkincisi Türklere silah verecek şirketler olsa bile bunların vereceği malzeme İngiliz hükümetinin teşviki altında İngiliz fabrikalarının Yunanistan'a vereceği derecede olamaz. Sahiller de abluka altında olduğu için Avrupa'dan sevk olunacak silahlar da limanlara binbir güçlükle ulaşacaktır. İtalya Antalya'da zorluk çıkarabilir. Şu namussuz siyasete bakınız ki, Anadolu'da Yunan'ın lehine bütün şartları hazırladıktan sonra, Moskova'daki sefaret heyeti aracılığıyla güya iktisadi itilafname esasları çerçevesinde bolşeviklerin de Türkiye'ye yardımını sınırlandırmaya ve belki de tümüyle durdurmaya çalışıyor. Çemberin büsbütün boğacak şekilde kapanması için Irak Kralı'nın kanlı eline mi müracaat edecektir. Büyük ihtimalle evet! Çember tamam olduktan sonra Berlin'de, İstanbul'da,

Azerbaycan'da birçok kanlı cinayetler işleyen Ermenilerin İngiliz hesabına Kafkasya cihetinden Türk'e tecavüz etmesi ihtimali göz önüne alınmalı ve bütün tedbirler ona göre alınmalıdır. İçişlerle çok meşgul bulunan Anadolu milliyetperverlerine benim gördüğüm siyasi vaziyeti böylece izah etmeyi vazife bilirim. İngiltere'nin bütün şeytanca dolapları Türk gençleri tarafından yakından takip edilmekte olduğundan, Şark yangınının aynı zamanda İngilizleri de Asya'da yakıp mahvedeceğine olan inancımız rehberimizdir.

LOZAN MEKTUPLARI
-2-

Harb-i Umumi süresince İtilaf devletleri diplomatları insanlığın ve medeniyetin savunucusu kesildiler. Güya mazlum milletlerin hürriyeti ve istiklali için savaşılıyordu. İtilaf Devletlerinin galibiyeti bir barış ve eşitlik devresi açacaktı. Bu temenniler tabi-
i ki insanlığın umut ve temennisiydi. Harbin son senesinde kan ve ateş içindeki medeniyete Wilson on dört maddede topladığı barış esaslarını, sahte bir avukat gibi, görünüşte kutsal olan bir sesle ilan ederek bir kardeşlik ve sükunet devri vaad etti ve bütün mazlum milletlerin üzerinde ümid ve heyecan sevinci dalgalandırdı.

İnananlar içinde Türkler de vardı. Türkler zaten üç asırdan beri istilacı bir millet olmaktan vazgeçmişler, Balkan harbinden sonraysa kendi hilafet ve topraklarını savunma durumundalardı. Araplar Türk idaresi altında mahkum bir millet değil, dini ve siyasi, eşit hukuka sahip bir millet idiler. Onların gelişmesi Türklerin de emeliydi. Binaenaleyh Wilson teklifleri esas olmak üzere[1] mütareke imza edilirken yakındoğuda bir barış ve sükunet devresi bekleniyordu. Fakat ne oldu? Galipler savaş sırasında meclislerinde verdikleri beyanatı unutarak mağlublara insanlık tarihinin şimdiye kadar görmediği en ağır şartları teklif ettiler. Teklif değil yumruk. Ve süngü tehdidi altında cebren imza ettirdiler.

Wilson cenabları ise bu feci ve tarihi manzaraya sahne olan konferans salonunda yalnız gülümseyen bir seyirci olmaktan hiç sıkılmadı. Galipler için milletleri yaldızlı sözlerle aldatmak, haklarını inkar etmekten daha az tehlikeli bir iş olsa gerek. Milletlerin "mukaddes haklarını" müdafaa etmek galiplerin elinde keskin bir bıçak gibiydi. Onunla düşmanlarını istedikleri gibi budamak hakkını kendilerinde görüyorlardı. Kendi zalim idareleri altında asırlardan beri her türlü hakları çiğnenmiş bedbaht milletlere gelince; onlar sanki hürriyetleri için savaşılan milletlerin ve insanlık ailesinin dışında idiler. Bu masumlar galiplerin keyfine ve istibdadına terk edilmişti. Türkiye'nin idam fermanından başka bir şey olmayan Sevres anlaşması İslam ve Türk düşmanlığına bir de istila hırsları ekleyerek, Türkiye'yi ezmek suretiyle yüzlerce milyon İslam'ı her türlü feyz ve intibahtan mahrum bırakarak asırlarca esir edebileceklerini zanneden eski zihniyetteki siyasilerin son şaheseri idi. Öyle bir şaheser ki tarihte bir cinayet vesikası olarak kalacaktır. Avrupa'da Polonyalılar, Finlandiyalılar, Yugoslavlar, Macarlar, Litvanyalılar... dahili ve harici bütün istiklalleriyle canlandırılırken öbür tarafta Şark'ın büyük milletlerinden biri koskoca bir saltanat ve hilafet boğduruluyordu.

Sevres anlaşması hilafet etrafından toplanmış milletleri birbirinden ayırmakla kalmıyor, çoğunluğu Türk olan vilayetleri de kesip atıyordu. Bunu Türk murahhaslarına uzatırken Clemenceau riyakar ve müstehzi bir lisanla sırıtarak ve hiç utanmadan ve güya Türk medeniyeti için Türklere bırakılmış birkaç vilayeti göstererek buralarda çalışabilir ve medeni kabiliyetinizi gösterebilirsiniz diyordu. Türkün her türlü gelişme imkanlarını yok eden, düşmanlarının nüfuzu altında elini kolunu bağlayan şartları sıralamayı da unutmamışlardı: Türk ordusunun ve jandarmasının kumandası ecnebi subaylara veriliyor ve mevcudunu on beş bine indiriliyordu.[2]

Bu suretle Türk askeri kuvveti Yunanistan'a hatta küçük bir Ermenistan'a karşı bile kendini savunamaz hale getiriliyor ve bunları yabancı kumandası altına vermekle de istiklaline son ve-

riliyordu. Türkiye bütçesi de tamamen galiplerin emrine veriliyordu. Galiplerden oluşan bir komisyona[3] mali konularda Meclis-i Mebusan'ın bile üzerinde yetkiler veriliyordu. Yüzde onbirden fazla gümrük yasaklanıyor, vergi koyma, ihracat ve ithalatın sınırlandırılması veya yasaklanması, iç ve dış borçlanma ancak bu komisyonun izniyle mümkün olabiliyordu.

Bu komisyon adeta Türkiye'nin iktisadi ve mali işlerine hakim olmakla görevli bir icra vekaleti haline getiriliyordu. Yani bütün manasıyla Türkiye'nin iktisat ve maliyesi galiplerin idaresine alınıyordu. Avrupa'daki şehirlerin ve hatta köy ve nahiye belediyelerinin kendi masraflarını karşılamak üzere sahip oldukları duhuliyye, rüsümat gibi kanuni hakları Türkiye için tanımak istemiyorlar. Almanya ve Avusturya, diğer devletlerin de kabul etmesi durumunda kabul ederek Türkiye'nin gümrük, rüsümat gibi haklarını onaylamışlardı. Şimdi güya milletlerin gelişmelerinin hamisi olan galipler bütün çirkinlikleri ve haksızlıklarıyla kapitülasyonları sürekli hale getirmekle kalmıyor, aynı zamanda Türkiye'nin bütün gelişme imkanlarını ortadan kaldırarak zavallı Türkleri müstemleke tebaları gibi İtilaf kapitalistlerinin ceplerini ve anbarlarını doldurmak için mütemadiyen alın teri dökmeye mahkum ediyordu.

[1] 1918'de bütün muharib milletlerce kabul edilen bu ondört maddede Wilson, anlaşmaların açıklığını, denizlerin serbestiyetini, iktisadi şartların eşitliğini, silahlanmanın her memleket için ancak iç güvenliği sağyacak seviyeye indirilmesini, bilumum müstemleke ahalisinin hukuklarının hakim millet hukukuyla eşit olmasını, büyük ve küçük bütün milletlerin bağımsızlık ve bütünlüklerini koruyacak bir Milletler Cemiyeti'nin kurulmasını teklif ediyordu. Onikinci maddede ise "Osmanlı İmparatorluğu dahilinde Türk olan kısımların istiklal ve emniyeti temin olunacak ve fakat Türk hakimiyeti altındaki milletlere de tam bir güvenlik ve gelişme ortamı sağlanacak, Çanakkale bütün milletlerin ticaret geçişlerine açık bulunacak" deniliyordu.

[2] Bu komisyona komiser adıyla bir Türk de alınıyor ancak oyu danışma oyu olarak sınırlandırılıyordu.

[3] Bu komisyon tarafından kabul edilmedikçe Bütçe Meclisi Mebusan'a gidemez ve meclisin yapacağı değişiklikler komisyonun onayı olmadan uygulanamaz.

15 Teşrin-i Evvel 1337-1921 Yıl 1 Sayı 14

LİVA EL-İSLAM

Onbeş Günde Bir Neşr Olunur Siyasi Mecmua
Sahib ve Müdür-i Mes'ulü: Muallim Doktor İlyas Bragon Bey
Menafi'-i İslamiyeye Hadim Asar İçin Sayfalarımız Açıktır.
Mahal-i İdaresi: Berlin Nikolasse Normanen Strasse 6
Telefon: Wannsee 132

SAKARYA MEYDAN MUHAREBESİ

Türk ordusunun ufak bir öncü birliğiyle Kütahya civarında temasa gelen ve Türklerden Eskişehir civarında ve daha şarkında kısa fakat etkili darbeler yiyen Yunan ordusu, İngiliz efendilerinin arzularına uyarak Türk ordusunu mutlaka arayıp bulmak ve ciddi bir meydan muharebesine girmek zorunda kalmıştı. Kral Konstantin'in siyasi iştahı da inzimam etti. Yunan komutanları Türk ordusunu mutlaka yeneceklerine inanmış olmalıdırlar ki, askerliğin şaşmaz kurallarını unutarak Sakarya boylarına kadar ilerlediler ve doğudan gelmekte olan takviye kuvvetlerini beklemekte olan ve Sakarya nehrinin doğusunda mevzilenmiş olan Türk asli kuvvetleriyle ciddi bir muharebeye giriştiler. Muharebe yirmi bir gün devam etti. Yunan ordusunun ufak tefek başarıları ve sonra Anadolu'nun düştüğü haberlerinin ardından Türk ordusunun kesin zaferiyle sonuçlandı. Bu meydan muharebesi İngilizlerin Anadolu sorununu silahla çözme yolunda son ümidi olması ve Türk ve Yunan ordularının ilk defa boy ölçüşmeleri itibarıyla son derece önemlidir.

Yunan tebliğlerine bakılırsa Yunan ordusu büyük kayıplarına rağmen savaştan galip(!) çıktıktan sonra önceki planını uygulayarak evvela Sakarya'nın batı sırtlarını işgal etti. Nehri geçmeye

çalışan Türk takib kollarını durdurduktan sonra (Kartaltepe-Yalınglı-Kızıltepe-Yeniköy) hattında mevzi aldı. Son Yunan tebliği ise Yunan ordusunun büyük bölümünün Eskişehir'in batısında yerleşmekte olduğunu bildiriyordu.

Avrupa basınında Türk kaynaklarına atfen verilen bilgilere göreyse, Türk ordusunun evvela Seyidgazi sonra Sivrihisar'ı aldığından ve hatta 26 Eylül 1337 tarihli bir İstanbul gazetesinin istihbaratına nazaran Eskişehir'in işgal olunduğundan bahsolunuyor. Ankara-Eskişehir demiryolu hattının kuzey ve güneyinden batıya doğru çekilmekte olan Yunan ordusunun yan ve gerilerinden tehdid edildiği bildiriliyor.

Türk ordusunun Sakarya doğusundan itibaren takib harekatı 18 Eylül 1337'de başladı. Yunan ordusunun Eşkişehir'in elli kilometre batısında tutunduğu kabul edilse bile bu hat Sakarya savaşı sahasının yüz otuz kilometre batısındadır. Yunan ordusunun Eskişehir'in doğusunda yerleşmeye başladığını bildiren Yunan tebliği 23 Eylül tarihlidir. Şu halde Yunan ordusu beş gün zarfında yüz otuz kilometre çekilmiştir. Yunan ordusunun çekilme hattında asfalt yollar olmadığı gibi sonbahar yağmurlarıyla adeta çamur deryası gibidir. Her tarafından çevrilmiş ve her an "düşman geliyor" korkusuyla beş günde yüz otuz kilometre yürüyerek çekilen bir ordunun uğrayacağı akibet, küçük bir kara seyahati yapmış olanlarca dahi malumdur. Binaenaleyh Yunan ordusunun Eskişehir'in batısında tutunması bir askeri zorunluluk olmakla beraber, ordunun bu haliyle bunu başaramayarak Eskişehir'in batısına çekildiği ve dolayısıyla da Eskişehir'i Türklerin aldığı haberi doğru gibi görünüyor.

Tahminimize göre bu mağlubiyet Yunan ordusunun Anadolu'da uğrayacağı felaketlerin başlangıcıdır. Sakarya meydan muharebesi dünya askerlik tarihinde Türk kumandanlarının mahareti, Türk süngüsünün kudreti bakımından ne kadar yüksek bir mevkii işgal edecekse, önümüzdeki günler zarfında Yunan ordusuna hazırlanmakta olan felaketler de o derecede etkili bir ibret dersi olacaktır. Bizler Allah'ın lutfuna hamd ederek ve geleceğe

inanarak bekliyoruz. Şunu da belirtmeden geçemeyeceğiz; harb maneviyattır. Maneviyat maddiyattan olduğu kadar Hakk'tan da alınır. Tank, tayyare, gaz bombası düşmanı savaş alanında ezmek ve maneviyatını kırmak için yaratılmıştır. Fakat buna karşılık bu maneviyatı yaratacak bir de Hak vardır. Hakk'a itimad ne kadar büyük olursa, hasmın maddiyattan alacağı maneviyat o kadar küçülür. İşte İngiliz malzemesiyle donanmış Yunan ordusuyla, maneviyatını sırf Hakk'ın büyüklüğünden alan Türk ordusunun son çarpışması buna örnektir. Bugün Anadolu'dan Hindistan'a kadar birleşmiş millet kitlelerinin yalnız Türkiye meselesi değil, bütün mazlum milletlerin haklarını tahakkuk ettirdiklerini görmekle İngilizlerin gafletten uyanacaklarına eminiz.

PERDE ARKASINDA İNGİLTERE

İngiltere son Paris Konferansı'nda Anadolu meselesinde hakem olduğunu ve bu meselenin halline kadar Fransa'ya her bakımdan engel çıkaracağını göstermişti. Konferansın kararı açıktı; Türklerle Rumlar birbirleri yesinler ve kanlarını sırf İngiltere için döksünler. O vakitler İngiltere'nin isteği Aradolu'ya pes dedirtmek olduğundan, tabii ki Yunanlıların kazanmasını sağlamak gerekiyordu. Bunun için iki tarafa da resmen yardım edilmeyecek ancak özel silah ve malzeme satışlarına da engel olunmayacaktı. Bu kararın Türkler aleyhine olduğunu söylemeye bile gerek yok. Bu suretle Yunanlılar başlarında bazı küçük başarılarla kuvve-i maneviyesi artmış olan kralları ve arkalarında kesesi altın, depoları silah dolu İngiltere olduğu halde harbe devam ediyorlardı. Halbuki Türkler senelerce savaşmış, ezilmiş, sarsılmış ve arkalarında, uzun savaşlar sonucunda keseleri olduğu gibi depoları da boşalmış Ruslar olduğu halde savaşıyorlardı. Yalnız İslam alemi bütün inançlarıyla Anadolu tarafında idi.

Bize darbe indiren gerçekte İngiltere'dir. Rumlar onun aracıdır. Yunan ordusu bu kadar maddi ve manevi desteğe rağmen başarılı olamadı. Hak galib geldi. Bu durumda İngiltere başka yollar deneyecektir. Anadolu İngiltere'nin perde arkasındaki

yumruğunu Paris Konferansı'nda yeşil masanın üzerine inmezden evvel de hissetmişti. İngiltere herhalde senelerden beri ezilmiş, varını yoğunu tüketmiş olan Anadolu köylüsüne gücünü göstermek için fazla kuvvet harcamak zorunda değildir. İngiltere bugün yalnız Türkiye'ye değil bütün dünyaya karşı güçlüdür. Fransa'ya, İtalya'ya, Rusya'ya, bütün dünyaya istediğini yaptırıyor. O halde ne yapmalı? Teslim mi olalım? Fakat amacı bizi yalnız soymak değil esaret zincirine vurarak geleceğimizi bitirmektir. O halde Anadolu köylüsü zincire vurulduktan sonra kurtulmak için çırpınmak yerine hazır silah elindeyken boynunu o gaddar İngilize teslim etmemeye çalışmak zorundadır. İngiltere bu zorunluluğu ve azmi anlamalı, Anadolu köylüsünü esir etmeye çalışmaktan vazgeçmelidir. Aksi halde Anadolu sonsuz bir harb sahası olarak kalacak ve orada sönmeyen harb ateşi hiç umulmadık bir yerde ve zamanda İngiltere saltanatını sarsacaktır. Artık İngiltere utanmalı, hayatını, namusunu, varlığını savunmaktan başka bir şey yapmayan Anadolu köylüsüne biraz insaf etmeli ve insan boğazlanmasından lezzet almaktan vazgeçmelidir. Yoksa bugün Taymıs kenarında hüküm sürenler vaktiyle Epir sahilinde hükümran olan ve esir gladyatörlere mazlumları boğazlatarak haz duyan Neronlar mıdır? Eğer onlar ise bilsinler ki Allah bakidir ve Anadolu mazlumlarının intikamını alacaktır.

Ey Anadolulular! Siz de iyi biliniz ki İrlandalılar ve 1880'de Afganlar ancak uğraşmaktan vazgeçmeyeceklerini gösterdikten sonradır ki İngilizler makul bir anlaşmaya yanaştılar. O halde biricik çare İngilizleri buna inandırana kadar harbe devam etmektir. Aksi halde ebedi esaret zinciri hazırdır.

İSTANBUL'DA İNGİLİZLER

Sabri Bey namında Mısır'lı bir kardeşimizin Mısır Meselesi namındaki yeni eserini okudum. Hakikati göremeyen gözlere bu eseri dikkatle okumalarını ve bugün İngiltere'nin Türkiye'ye karşı aldığı vaziyetle Mısır'ın işgali arasındaki benzerlikleri de-

ğerlendirmelerini tavsiye ederim. Mehmet Ali Paşa memleketi imar ve ihya ediyor, okullar açıyor, zavallı Mısırlı'nın yüzünü güldürüyor, Mısır bir Avrupa memleketi seviyesine yükselmek istidadını gösteriyordu. Fakat zalim İngiliz'in asırlık siyasetinin Mısır'a ait kısmı Paşa'nın icraatıyla tehlikeye düşünce nefret ve lanet uyandıran vasıtalara müraacat ediyor. Mısır'ın bağlı olduğu İstanbul hükümetini Mehmet Ali Paşa aleyhine kışkırtmaya çalışıyor. Süveyş kanalının inşası ve memleketteki bayındırlık işleri dolayısıyla zavallı Mısır'ı lüzumsuz yere kendi çıkarları için masrafa sokuyor ve başını doğrultamayacak derecede eziyor, ezdiriyor, milleti mali esarete düşürüyor. Milli hareketi söndürmek için İskenderiye'yi topa tutuyor. Mısır'ı işgal ediyor. Okulları kapatıyor, parasız ve zorunlu tahsili kaldırıyor.

Milleti esir gibi kullanabilmek için, mali esirliğe düşürmek ve tahsilsiz bırakmak, Avrupa emperyalist ve kapitalistlerinin müstemlekelerde uyguladıkları usulün esasıdır. Fakat Mısır'lı, memlekette okuyayamayan gençleri tahsil için Avrupa'ya gönderiyor. İşte bu gençlik memleketteki münevver tabakayı arttırıyor ve her Mısırlı'nın arzu ettiği gibi İngilizler çekilmeye mecbur olduğu gün idareyi eline alacak olanlar şimdiden hazırlanıyorlar.

İngilizlerin İstanbul'daki vaziyetine gelince; güya Rusyadaki bolşeviklik aleyhine askeri harekata devam etmek bahanesiyle İstanbul'a giren İtilaf hükümetleri mütareke şartlarına aykırı olarak İstanbul'da Türk hükümetinin nüfuzunu hiçe indirecek her türlü vasıtaya müracaat etti. Hükümeti İstanbul'da kalan pek az memur ve öğretmenin maaşlarını ödeyemeyecek derecede mali zorluklara maruz bırakmak için elinden geleni yapıyor. Açlık içerisinde çırpınan Müslüman ahalinin felaketi karşısında hedefine doğru yürüyor.

Ordusuna lazım olduğu gerekçesiyle okulları ve resmi daireleri işgal ediyor. Mısır'da yaptığı gibi açlığı ve parasızlığı meleke te sokuyor, tahsili engellemeye çalışıyor. Her zaman yaptığı gibi İngiliz kanının dökülmesine lüzum kalmadan Müslümanı Müslümana öldürtüyor. Sarayı tehdid veya ikna yoluyla Anzavurları

icad ediyor ve Hilafet ordusunu kurdurtuyor. Ve istihbarata göre Anadolu milliyetperverleri aleyhine sevk olunan bu derme çatma kuvvetler için o zamanki hükümete bir milyon lira veriliyor. Kimbilir bu parayı ne ağır şart altında veriyor. Günün birinde ihtilal yapacaklar diye İstanbul'da kalan münevver birkaç yüz kişiyi Malta'ya gönderiyor. Harbiye Nazırı İzzet Paşa, Polis Müdürü Esad Bey, Merkez Kumandanı Ahmed Fevzi Paşa gibilerini de ortadan kaldırarak bu yerleri kendi adamlarına, tulumbacılara vermek için yeniden bir ihtilal girişimi ortaya çıkarıldığı gürültüsünü ortaya atıyor. Avrupa gazetelerine yansıyan haberler doğru ise bir İngiliz neferini bir polis öldürmüş. Bu İstanbul'da yerleşmek için bir gerekçe olarak öne sürülecek, İskenderiye'de, Mısır'da yapıldığı gibi İngiliz İstanbul'da yerleşip kalmak isteyecektir. Anadolu'ya gönderilen Yunan ordusu da bunun için bir vasıtadır.

Fakat gariptir ki ihtilal teşebbüsü Yunanlıların Sakarya'da yenilip geri çekildiği günlere rastlıyor. Mazallah Yunanlılar Türk ordusunu perişan edip Ankara'yı da alsaydı böyle bir ihtilal teşebbüsü uydurmaya gerek görülmezdi.

İngiliz hesabına kanını döken Yunan harbe devamdan aciz olunca, zavallı Türk'e nefes aldırmamaya azmetmiş olan İngiliz siyaseti İstanbul'da İtilaf hükümetleri liderleri aleyhine suikast planlarını ortaya attı. Mamafih o siyasete vakıf olanlar bilirler ki, İngiliz tertibiyle mesala İngiliz kumandanı Harington'a bir Müslüman eliyle kurşun sıktırmak zor değildir. Keza yine İngilizlerin tertibiyle Hind askerlerine ihtilal risaleleri dağıtılabilir. Birkaç İngiliz altını için silah atacak adam bulunabilir.

Londra'dan gelen 20 Eylül tarihli bir telgraf İngiltere'nin Rus Sovyet hükümetine şiddetli bir nota verdiğini, notada aralarında imzalanan ticaret anlaşmasına aykırı olarak Orta Asya'da ve Afganistan'da İngiltere aleyhine propaganda yapılmakta olduğunu ve bunun önüne geçilmesi luzumunu bildirmiştir. Bir ticaret anlaşmasında siyasi propagandanın ne yeri vardı. İngilizler ilk önce Rus Bolşevikleriyle bir anlaşma imzalamışlarsa da bunu an-

cak Orta Asya'ya ve Afganistan'a yönelek bir amaçla yapmışlardır. Ticaret ikinci derecede önemlidir. O gayet iyi bilir ki Asya'nın neresinde olursa olsun bir Müslüman milletin kendi mevcudiyetini korumaya yönelik mücadelesi Hindistan'a yerleşmiş olan İngiliz'in geleceği için bir tehlikedir. Bunun için Orta Asya ve Afganistan'da gördüğü uyanıklığı söndürmeye çalışır. Umarız ki Sovyet hükümeti henüz sönmemiş olan Şark yangınını daha ziyade körükleyecek olan İngiliz kundakçılarının cinayetlerine meydan vermeyecektir.

Anadolu Harbi Türkler aleyhine kesin sonuç vermedikçe İngilizler amaçlarına ulaşamayacaklarını görüyorlar. İşte bu gerçektir ki, Anadolu Türküne özellikle Yunanlıları Sakarya boyundan geri çekilmeye mecbur ettikten sonra, daha büyük bir iman ile bu son gazasında devam şevk ve gayretini veriyor. Türk, öz vatanını kurtarmak için çektiği dert ve mihnet, dökülen gözyaşı karşılığında Allah'ın yardımına mazhar olacağından emindir.

VATANINA HIYANET EDENLER

Şark el-Ürdün Emiri Abdullah'ın Suriye ve Irak'tan firar eden cesur subaylardan bir divan-ı harb heyeti kurduğunu ve bu heyetin Suriye rüesasından vatanlarına ihanet edenlerinden bazılarını idama mahkum ettiğini Suriye gazeteleri yazıyor. Mahkumlardan El-emir Seyid el-Cezairi, Hakkı-el Azim, Nesib el-Bekri, Cemil el-Laşi, Mehmed Kürd Ali, Adil el-Yuni'yi tanıyoruz ve bunların mahiyetlerini okurlarımıza arz ediyoruz.

El-Emir Seyid el-Cezairi'nin bütün şedit kalemiyle Fransa aleyhine doldurduğu gazete sütunlarının haddi hesabı yoktur. Fransa'nın Afrika'daki emellerine karşı Şam'da Afrika Cemiyeti'ni kuran kendisidir. İrad eylediği her nutukta etraftan "Kahrolsun Fransa" sesleri yükselirdi. Harb-i Umumi'de Alman heyetiyle Kızıldeniz'e giden yine kendisiydi. Merhum pederi 1915'de Almanya'ya giderek İmparator'la görüşmüş ve Fransa saflarında savaşan Mağribi askerleri Alman ordusuna katılmaya

çağıran bildiriler yazmış ve bunlar Alman uçaklarıyla atılmıştı. Emir Seyid halis bir Osmanlı iken harbin sonlarında Şerif Hüseyin taraftarı olmuştu. Faysal Şam'a girince Arap hükümetinden nefret etmiş, Fransız olmuş ve bu güne kadar bu tarafta kalmıştır. Bu Fransızlığın da ne kadar süreceğini bilemeyiz.

Hakkı el-Azm ise, zannederiz ki Emir Seyid'in yanında bulunması Emir için ayrıca büyük bir ihanettir. Emir Seyid'de her şeye rağmen bazen cesaret izleri görülür fakat Hakkı el-Azim'in, deliliği köpek tamahkarlığıyla karıştıran bu serserinin bütün Arap memleketlerinde bir benzeri bulunamaz. Şam ahalisinin bu ve benzeri sefil hainleri hakim sıfatıyla kabul etmesi üzücüdür. Hakkı el-Azim bir Türk'ten daha tutucu bir Türkçüydü. Önce İttihat ve Terakki Cemiyet'li oldu. Efkaf müfettişliğinden azledilince Mısır'a gitti. Orada Cemiyet, hatta bütün hükümet aleyhinde atıp tutmaya başladı. Kendi amcazadesinin başkanlık ettiği Cemiyet el-Merkeziye'ye katib oldu. Emir Faysal'a iltihak etti fakat arzu ettiği mevkiyi alamayınca kin içinde yeniden Mısır'a döndü. Bu sefer Fransa'yı isteyen Lübnan ahalisine katıldı. Ecnebilere hizmet edecek alçak birisi olduğunu kanıtlayıncaya kadar Arapların genç istiklallerini tenkid ve ecnebi bir hükümetin Araplara vesayetini talep etmişti. Gurur kendisine, sen sevgili bir evladımsın dedi. Bugün Şam hükümetine başkanlık eden hain işte budur.

Bekri'ye gelince, Şerefli bir aileye mensupsa da, şerefsizdir. Faysal'ın hatalarından biri de Şam'da Bekri'lere misafir olmasıdır. Faysal mücahid toplamak amacıyla Şam'dan Medine'ye savuştuğu vakit Bekri ailesini de kaçırmıştı. Mekke'ye giden Bekri'ler Arap ordusuyla Şam'a dönmüştü. Gayet kısa bir zaman zarfında 20 bin liralık arazi satın aldılar. Faysal bunların oynadıkları rolleri hissetmesine rağmen yalnız nüfuzlarını azaltmakla yetindi. Bu yüzden Faysal'a karşı kin ve garez bağladılar. Sükutunu ilk isteyen Bekri'ler oldu. Arap taraftarlığı duygusuyla önce Osmanlı hükümetine sonra Arap hükümetine hıyanet ettiler. Şimdi bakalım hangi vesile ile Fransa'ya hıyanet edecekler.

Bundan başka Nesib-el Bekri utanmadan Suriye tahtına geçmeye çalışıyor.

Cemil El'leşi'ye gelelim. Londra ve Paris'te yaver sıfatıyla Faysal'la beraberdi. Fakat aynı zamanda Fransa hesabına casusluk eden bu haindi. Fransızlar Şam üzerine hareket etmeden, Arap Genelkurmayı Şam'ın savunması için bir plan hazırlamıştı. Genelkurmay üyesi olan El'leşi planı Guru'ya verdi. Bu hizmetine karşılık Guru onu Şam hükümeti başkanlığına seçti. Bilahare Fransızlar Hakkı el-Azim'in kadir ve kıymeti daha büyük olduğundan (alçakların alçağı ve rezillerin rezili olduğu için) El'leşi'yi azlederek yerine Azm'i getirdilerse de El'leşi'ye bol bir maaş bağladılar.

Kürd Ali ise, Arapları Osmanlı aleyhine kışkırtan muharrirlerin en büyüğü idi. Türklerle Araplar arasında düşmanlık yaratmaya çalıştı. Fransızlar Şam'a girdiği vakit İstanbul'daydı ve kendini kurtararak Şam'a gitti. Faysal'ı övmeye başladı. Gazetesi için Faysal'dan beş yüz altın aldı. Sonra Faysal aleyhine döndü. İşte bunlara Suriye'nin rüesası deniliyor. Suriye'nin rüesası bu sefiller ise vay Suriye'nin haline.

Hamiş: Birkaç ay önce Faysal hükümetinin askeri liderlerinden çok hamiyetli bir sınıf arkadaşım Berlin'e gelmiş ve beni ziyaret etmişti. İsmini vermek istemediğim arkadaşımın Fransızlar'ın Şam'ı işgali sırasanda El'leşi ve Kürd Ali hakkında anlattığı bazı şeyleri nakledeyim. Yusuf el-Azm'in şehri müdafa ettiğinden dolayı General Guru Şam ahalisine para cezası vermişti. Biz bu haksızlığı protesto etmek üzere dairede toplanmıştık. El'leşi içeriye girerek bütün sorumluluğu aldığını ve Fransızlara cezanın tahsilini yazdığını söyledi. Ne yazdığını sorunca utanmadan "her kapının önüne bir nefer dikerek para verilinceye kadar kimseyi dışarı çıkarmamak" dedi. Bu caniyane tedbir tatbik edildi. Ahalinin çektiği felaketi tasvir ediniz.

Bir gün Kürd Ali'yi makamında ziyaret ettim. Güya latife yollu şöyle konuştu: "Birader ben size söyledim. Fransız taraftarlığı etmeliyiz. Yoksa! Ben bir Nazır oldum (Fransızlar bu serseri-

yi Maarif Nazırlığı'na tayin etmiştir) Sen bile ancak yarım saat bekledikten sonra müsademle içeri girebilirsin!"

Lanet olsun hainlere !

(Zeki Keram)

FİLİSTİN MEKTUPLARI
(12'nci Sayıdan Devam)

Araplara verdiği sözü tutmayan İngiltere Yahudilere verdiği sözü tutmak istiyor. Bilmem devletler hukukunda bunun yeri var mı?

Devletler hukukunu inceleyenler bilirler ki anlaşma devletler arasında olur. Aynı sıfat ve şahsiyeti taşımayan iki taraf arasında tabii ki anlaşma imzalanamaz. Öyle olduğu halde, bir tarafta devlet sıfatını taşıyan İngiltere hükümeti, diğer tarafta şahsiyet sıfatını taşıyan Siyonist Cemiyeti anlaşma imzalıyor. Bu gülünç anlaşmaya bağlı olduğunu Sömürgeler Bakanı Churchill Küdüs'te binlerce kişinin önünde siyonistleri memnun etmek için ilan ediyor. Acaba Hicaz hükümetiyle yapılan anlaşmayla, siyonistlerle yapılan anlaşma arasında fark var mıdır? Bittabii. Çünkü hak yoktur. Hak kuvvettir. Siyonistlerin Londra'daki para kuvveti İngilizlerin taç ve tahtını sarsıyor. Arap hükümeti ise hakiki Müslüman olan Türklerden ayrılıp serserice bir siyaset izlediğinden, İngiltere hükümeti protestolarına ehemmiyet bile vermiyor. Fakat Hicaz Şerifi aklını başına toplayıp da Mustafa Kemal Paşa ile İslamiyet siyasetini ihya etseydi elbette İngiltere Hicaz Şerifi'nin hatırını sayarak sözüne bağlı kalırdı.

Türk mücadelesini idare edenlerin Arap halkının kalbinde ne büyük yeri olduğuna Mustafa Kemal Paşa'nın on bin resminin Kudüs'te bir saat içinde kapışılarak satın alınması bir delildir. Bundan daha önemlisi Kudüs'te toplanan binlerce kişi İngiliz subayları önünde: "Yaşasın Vahdettin, Yaşasın Mustafa Kemal, Yaşasın Osmanlılar" diye bağırıyordu. Hasılı Filistin halkının

kurtuluş ümidinin Osmanlılarda olduğunu Türk kardeşlerimiz hiç unutmasınlar.

(H.S.)

-3-

Önceki mektubumda Yafa olaylarının tahkikat sonuçlarını okurlarıma bildireceğimi vaad etmiştim. Tahkikat heyeti iki ay çalıştıktan sonra tahkikat fezlekesini yayınlamamış ve gizlemiştir. Çünkü tahkikattan amaç alemi ve Filistin halkını avutarak bu vesile ile birkaç mazlumu daha zindanlara atmaktı. İstedikleri oldu. Muhterem Badiye Şeyhi Ebu Keşk ve daha birçok mazlum yeşil gömlek giydiler(1) ve zindanlara gönderildiler. İşte Filistin halkının beklediği adalet böyle tecelli etti. Esasen sömürgecilerden daha adil bir hareket beklemek abestir.

Bittabii;

"Kadı ola davacı ve mağdur dahi şahid ol mahkemenin hükmüne derler mi adalet" beytine uyan mahkemelerden adilane tahkikat ve icraat beklenemezdi.

Sömürgeciler kendilerini daima "NATIVE" yani yerlilerin üstünde görmeye alıştılar. Yüksek hayatların, muazzam kaşanelerin ancak kendilerine layık olduğunu zannederler. Müreffeh hayata devam edebilmek için üç şey lazımdı; bol maaş, emre amade otomobil, güzel kaşane. Pek fakir olan Filistin bütçesine rağmen idare müdürlerine 300 Mısır Lirası'na kadar maaş tahsis ettiler. Bunların çoğu ihtilalden evvel okullarda beş liraya tercümanlık yapıyorlardı. Evvelki beş lirayı İngiliz misyonerleri veriyordu. Şimdiki maaş ise Filistin rençberlerinin alınteri mahsulüdür. Tabii bu müdürler otomobilsiz de olamayacağını gördüler ve derhal yıllık bütçeye otomobil alımı için 340 bin, masraf olarak da 26 bin Mısır lirası eklediler, yağ, kauçuk ithal ettiler. Filistin'in yıllık geliri 2.200.000 liradır. Demek oluyor ki bu gelirin sekizde birini zevkleri için harcadılar. Bu otomobillerin faydası nedir diye sorulsa kendileri de cevap veremezler. Tek fayda-

sı yoldan süratle geçerken bir çoklarının tekerlekler altında ezilmesidir. Nitekim bizzat Herbert Samuel'in bindiği otomobil bir gün Kudüs zadeganından Hüseyinzade Seyid Efendi'yi ezdi. Halkın kıyamı üzerine şoför 12 lira para cezasına çarptırıldı.

Gelelim kaşanelere, sömürgeciler Kudüs'e gelir gelmez güzel evlere göz koydular. Lakin paradan da çıkmak istemediler. Boş ve güzel Alman kolonilerine yerleştiler. Zavallı Almanlar esaretten dönüşte değil evlerine girmek, evlerinin etrafında dolaşmaktan bile men edildiler. Böylece Kudüs ve Hayfa Alman kolonileri İngilizlerin karargahı oldu. Bedbaht Almanlar artık burada İngilizlerin lutfuna muhtaç bir halde kaldılar. Kimbilir belki bir kaç sene sonra bu emlaka tasarruf hakkı bile iddia edeceklerdir.

Alman evleri yetmediğinden yerlilerin güzel evlerini de işgal ettiler. Hükümet kira bedeli vermeyeceğini bildirdi. Mülk sahibi ne yapsın? Kime başvursun? Velhasıl eski Türk idaresinden şikayet eden Filistinliler bugün her yerde Türklerin meziyetlerini saymakla bitiremiyorlar. Sömürge konusunda Filistin ahalisinin edindiği fikri tamamıyla anlatabilmek için ciltler yetmez. Gelecek mektubumda Filistin murahhaslarından ve siyonist faaliyetinden bahsedeceğim.

Ebu-el Faruk

19 Eylül 1921 Kudüs

BİR HASBİHAL

Avrupa emperyalistlerinin az bir fedakarlıkla esaret altında tuttuğu bedbaht İslam milletleri hiç şüphesiz istiklallerini ancak silah ile elde edebilirler. Yalnız silahlarını ellerine alanlar ne için savaştıklarını bilmelidirler. Böyle bir bilgi ise maarifle, hatta doğruca söylemek lazım gelirse ilk öğrenimle bu milletlerin zihinlerine girer.

İslam milletlerinin kurtuluşu yolunda rehberlik eden derginizin onbirinci sayısında "Kendimizi Bilelim" başlığı altında ga-

yet iyi düşünülmüş bir fikir var: İslam memleketlerinde ilk öğrenimi süratli bir tarzda uygulamak.

İlk öğrenim! Uygulanması çok kolay gibi görünen ancak güçlüklerle dolu bir saha.

Doğup büyüdüğüm Türk vatanında ilk öğrenimin nasıl süratle geliştirilebileceği hakkında acizane fikrimi açıklamak istiyorum.

Ülkemizde öğretmen açığı vardır. Mevcut olan birkaç öğretmen okulunun yetiştirdiği senede bir kaç yüz köy hocasıyla iş görülemez. Böyle bir hedef için öğretmen kadrosuna yılda binlerce genç katılmalı. Hükümet kendi okullarında altı ay kadar devam eden kurslar açarak buradan yetişen gençleri köylerimize birer veya ikişer sene süreyle gönderebilir. Hatta Avrupa'da tahsil görmüş olanlar da bu karardan istisna edilmemelidir. Esasen biz gençler böyle milli bir hizmeti yük olarak görmeyiz. Şimdiye kadar bizde okumuş tabaka ikamet edebilecek tek yer olarak İstanbul'u görür ve güzel Türk topraklarından habersiz son nefesini orada verirdi. Artık vatanını seven genç kardeşler için yalnız İstanbul'u vatan olarak görmek günahtır. Bizans'ın sefil, mirasyedi yadigarı olan bu memleket için otuz milyonluk bir millet beş asırdır çok kurban verdi.

İstanbul'u seven o gençlere sesleniyorum: Annesi sefil olan bir evladın gösterişli hayatı gülünç olur. Çünkü böyle birinin eninde sonunda varacağı kapı yine o anne kapısıdır.

İstanbul yalnız yaşayamaz. Ana vatanıyla ilişkisi kesilen İstanbul'un bugünkü hali hayatın acı hatıralarıyla dolu bir genç kalbin şefkate kavuşmak için can atmasına benzer. Bilhassa bugün İstanbul dışına, Anavatana çıkmalıyız. Bugün bir canavar gibi boğazımıza tırnaklarını geçermiş amansız bir düşmanla, Avrupa kapitalist ve emperyalist sınıfıyla alt üst oluyoruz.

Türk gençleri, sevelim o güzel köylerimizi. Orada bizi dört gözle bekleyen masum yavrucuklar, müstakbel İslam dünyasının müstakbel irredentistleri var.

(Hazım)

15 Teşrin-i Sani 1337-1921 Yıl 1 Sayı 15 ve 16

LİVA EL-İSLAM

Onbeş Günde Bir Neşr Olunur Siyasi Mecmua
Sahib ve Müdür-i Mes'ulü: Muallim Doktor İlyas Bragon Bey
Menafi'-i İslamiyeye Hadim Asar İçin Sayfalarımız Açıktır.
Mahal-i İdaresi: Berlin Nikolasse Normanen Strasse 6
Telefon: Wannsee 132

TÜRKİYE - FRANSA İTİLAFNAMESİ

Türkiye Büyük Millet Meclisi namına Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey'le, Fransa hükümeti namına Monsieur Franklin Bouillon tarafından 20 Teşrin-i Evel sene 1337'de imzalanmış olan Türkiye-Fransa Anlaşması siyasi ve askeri bakımlardan fevkalade önemli olduğu gibi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin makul ve mutedil bir dış politika izlemek istediğine de bir delildir.

Anlaşmanın birinci maddesi taraflar arasındaki savaş durumunun sona erdiğini ilan ediyor. Şu halde ana toprağını, namusunu, hukukunu savunmak için çırpınan, bu uğurda düşmanlarının çokluğuna ve kudretine önem vermeyen Türk milleti Türk vatanının bu kısmında meşruiyetini ve muhtaç ve layık olduğu barışı kanı pahasına ve kılıcının gücüyle elde etmiş bulunuyor. Bu sonuç vatanın diğer cephelerinde sırf Allah'ına güvenerek çarpışanlara nihai zaferin bir müjdesidir. Bir taraftan Türk milletinin sarsılmaz inancını takviye ettiği gibi diğer taraftan barışı düşmanların şefkat tanımayan kalplerinden bekleyen, lafla siyaset yapmak isteyenlerin de çanına ot tıkıyor. İçinde bulunduğumuz siyasi duruma göre, Fransa gibi güçlü bir devletle anlaşma imzalamamız, İtalyanları da aynı arzu ve yola sevkettiği gibi, İngiltere'yi ve hizmetkarı Yunanistan'ı da yalnız bırakıyor.

Washington Konferansı'nın sonuçlarını şimdiden kestirmek mümkün ve doğru olmasa da, Fransa ve İtalya gibi iki büyük devletle anlaşmış olmamız bize Amerika nezdinde de özel bir mevki sağlayacaktır ümidindeyiz.

Fransa cephesi önemli bir cepheydi. Fransızların bir ileri harekatı Anadolu demiryolu hattını Pozantı ve Ulukışla civarında, karayolunu da Kayseri taraflarında kesebilir ve böyle bir taarruz Anadolu'nun gövdesine güneyden bir hançer gibi saplanırdı. Hamdolsun ki muhterem şehidlerimizin, kahraman gazilerimizin hamiyeti çok defa teşebbüs edilmiş olan böyle bir harekete engel oldu. Bu anlaşma bu gibi ihtimalleri tamamen ortadan kaldırdığı gibi bu cephede çarpışan ordumuzun Yunan cephesine sevkine de uygun bir durum doğurdu. Bunların olağanüstü önemini açıklamaya gerek bile yoktur.

Sekizinci madde hududu tarif ediyor. İskenderun'da özel bir idare tesisini temin eden bu hat, İstanbul'da Meclis-i Mebusan tarafından tanzim ve tesbit ve daha sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından tasdik ve teyid edilen Misak-ı Milli'nin Fransa cephesine ait olan kısmının tamamen kabulünden ibarettir. Şu halde Rusya gibi Fransa hükümeti de Misak-ı Milli'mizi tasdik etmiş olur. Hudud Toros ve Kavur dağlarını tamamen sınırlarımız içinde bırakıyor ki, şu halde Anadolu'nun güneye karşı savunması doğal yollarla takviye edilmiş oluyor. Aynı madde Adana-Nusaybin demiryolu hattının, Meydamekbez-Müslimiye-Çobanbey kısmı hariç olmak üzere tümünü bize bırakıyor. Şu halde Diyarbakır, Bitlis, Harput ve hatta Van gibi doğu vilayetlerimizin Anadolu ve İstanbul ile bağlantısı sağlanmış oluyor. Malum olduğu üzere 16 Mart 1921 tarihli Türkiye-Rusya anlaşması da Türkiye'nin Batum limanından yararlanabilmesini sağlıyor. Batum'dan tren Aleksandropol üzerinden Kars'a, Erzurum'a ve yine Aleksandropol üzerinden Tebriz'e gider. Kafkas Cumhuriyetleri (Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan) ve İran ile anlaşmalar yapıldı. Şu halde Van ve Erzurum şehirleri de bu yollardan istifade edeceklerdir. Binaenaleyh bütün doğu illerimizin

ulaşımı eskisinden daha parlak bir surette sağlanmış oluyor ki, bu husus ticaret, sanayi ve askerlikçe ve hatta maarifçe çok önemlidir.

Onuncu madde Adana-Nusaybin demiryolunu işletme hakkını bir Fransız şirketine veriyor. Malum olduğu üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi aynı toplantısında Misak-ı Milli'ye dayanarak kapitülasyonları lağvetmiş ve demiryollarını millet hesabına işletmeye başlamıştı. Almanlar da Versailles anlaşmasını imzalamakla Şark'taki bütün imtiyazlarından vazgeçmişlerdi. Şu halde bu imtiyaz Fransızlara kapitülasyon olarak değil bir taviz suretiyle veriliyor.

Türkiye Büyük Millet Meclisi takdire şayan bir uyanıklık gösteriyor. İtiraf edelim ki sermayeye ve muntazam ve pahalı teşkilata ihtiyaç gösteren bu gibi tesisleri işletecek ne mali gücümüz ne de elemanımız vardır. Şu halde bu hatları uzun müddet devlet hesabına elde tutmak zarardan başka bir sonuç vermeyecektir. Halbuki bu gibi hatlara çok ihtiyacımız vardır.

Anlaşmaya eklenen mektup Harsit deresinde ve başka yerlerde bazı maden imtiyazlarını yüzde elliye kadar hissesi Türk kalmak şartıyla Fransız gruplara teklif ediyor. Bu teklifle de memleketimizin iyiliğine ve gelişmesine doğru bir adım atılmış oluyor. Madenlerimizi topraklar altında bırakmanın cezasını çok çektik ve çekiyoruz. İki tarafın da yararına olmak şartıyla bu madenleri yeryüzüne çıkaran, işleyen her hükümet şayan-ı takdirdir.

Dokuzuncu madde ahlaki bir şaheserdir. Türk milleti Caber kalesinde ufak bir Türkiye yaratmak ve o Şah-ı muhteremin mezarı başında ay yıldızı dalgalandırmak suretiyle şükran vazifesini yerine getirmiş oluyor. Türkler milletin yarasını kalbinde duyan hükümdarlarına karşı bağlılıklarını hiçbir devirde unutmamışlardır.

Diğer maddeler teferruata aittir. Dikkat çekici olan bu anlaşmanın imzalanmasında sonra İngiltere'de görülen telaştır. Bü-

tün dünyaya milletlerin istiklal ve hürriyetlerine saygılı olduğunu söyleyen İngiltere acaba bu dürüst siyasetten niçin endişe ediyor. Çünkü İngiltere'nin hak ve adalet teraneleri hep dilindedir. Türklere karşı dürüst bir politika istemiyor. Sade Türkleri değil her mazlum milleti boğmak istiyor. Fakat kainatta bir de Allah kuvveti var. İşte o kuvvet onu tanımak istemeyen İngiltere'yi gırtlağından yakalamış idama doğru sürüklemeye başlamıştır. O kuvvet İngiltere'nin kara kalbini sıkıyor. O kuvvet mazlum milletleri İngiltere aleyhinde birleştiriyor. Lloyd George Washington'a gidemiyor. Mısır istiklal istiyor. Hindistan ihtilal içinde yanıyor. Sömürgeler yavaş yavaş ayrılıyor. Amerika silahların bırakılması için bağırıyor. İşte tam bu sırada Sakarya'da Yunan ordusunu tepelemiş Acemistan ve Afganistan'la itilafnameler yapmış olan Türkiye ile Fransa ve İtalya uyuşuyor.

Halbuki İngiltere Alman donanmasını ortadan kaldırdıktan sonra bütün dünyayı esaretinde tutmayı tasarlamıştı. Bekleyelim... Yeryüzünde yegane hamimiz Allah'a hamd edelim ve güvenelim. Hakkımızı elde etmeyi daima ve daima kendimizden ve birliğimizden bekleyelim.

TÜRKİYE - FRANSA MUKAVELENAMESİ

Birinci Madde: Tarafeyn-i akideyn işbu mukavelenamenin imzasından itibaren hal-i harbin hitamını ilan eylerler. Ordu, memurlar ve mülkiye harbin hitamından derhal haberdar edilecektir.

İkinci Madde: Bütün Türk ve Fransız esirleri serbest bırakılacaktır. Bu hüküm bütün esirleri ve tarafların zamanı ve mekanı ne olursa olsun alıkonulmuş olan bütün şahıslarını kapsar.

Üçüncü Madde: Azami iki ay içinde Türk birlikleri sekizinci maddede belirtilen hattın kuzeyine, Fransız birlikleri güneyine çekileceklerdir.

Dördüncü Madde: Tahliye ve tahliye edilecek yerlerin işgali keyfiyeti ortak bir komisyonun oybirliğiyle vereceği kararlarla uygulanacaktır.

Beşinci Madde: İşgal edilen yerlerde genel af ilan edilecektir.

Altıncı Madde: Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti Misak-ı Milli'de beyan ettiği azınlıklar hukukuna uyacağını tasdik eder.

Yedinci Madde: İskenderun için özel bir yerel yönetim kurulacaktır. Türkler milli kültürlerinin gelişmesi için her türlü imkana sahip olacaklardır. Türkçe bu mıntıkada resmi bir mahiyeti haiz olacaktır.

Sekizinci Madde: Üçüncü maddede belirtilen hat aşağıdaki gibidir:

Hat İskenderun körfezinde Payas'ın hemen kuzeyindeki bir noktadan başlayacaktır. Morsuva'yı Suriye'ye, Kilis'i Türkiye'ye bırakarak güney-doğuya doğru bükülür, Çobanbey istasyonunda demiryoluyla birleşir. Demiryolunu, yol Türkiye'de kalmak üzere Nusaybin'e kadar takib eder. Buradan Nusaybin ile Cezire-i ibn Ömer arasındaki eski yolu takib ederek Cizre'ye kadar varır. Nusaybin ve Cezire-i ibn Ömer ile aralarındaki yollar Türkiye'ye kalır. Fakat bu yoldan yararlanmak için iki tarafta aynı hukuka sahip olacaktır. Çobanbey ile Nusaybin arasındaki istasyonlar Türkiye'ye aittir.

Dokuzuncu Madde: Osmanlı hanedanının kurucusu olan Sultan Osman'ın pederi muhteremleri Süleyman Şah'ın Gabar kalesindeki mezarı (ki Türk mezarı adıyla bilinir), Türk toprağı olarak kalacak ve burada muhafızlar bulunacağı gibi, Türk bayrağı dalgalanacaktır.

Onuncu Madde: Türkiye hükümeti Bağdat Şimendiferinin Pozantı ile Nusaybin arasındaki kısmının işletme haklarını Fransız hükümetinin göstereceği bir Fransız grubuna devretmeyi kabul eder. Türkiye ve Suriye karşılıklı olarak diğer tarafta kalan hatlardan askeri nakliyat yapma hakkına sahiptirler. Taraflar farklı tarife uygulanmaması için anlaşmaya çalışırlar.

On Birinci Madde: Türkiye ile Suriye arasında bir gümrük anlaşması yapmak üzere bir komisyon kurulacaktır. Gümrük anlaşmasının şartlarını bu komisyon tesbit edecektir.

On İkinci Madde: Kuveik suyu Halep'le kuzeyinde Türkiye'de kalan arazi arasında ihtiyaca göre bölüşülecektir. Halep şehri masrafları kendisi ödemek şartıyla Fırat'tan su alabilecektir.

On Üçüncü Madde: Hattın kuzey veya güneyinde arazisi bulunan yerleşik veya yarı göçebeler haklarından yararlanmaya devam edeceklerdir. Gümrük vermeksizin hayvanlarını, aletedavatlarını, tohumluklarını ve ürünlerini geçirebileceklerdir. Yalnız bağlı bulundukları tarafın rüsum ve sair ödemelerini yapacaklardır.

Anlaşmanın imzalanması dolayısıyla Yusuf Kemal Bey, Monsieur Franklin Bouillon 20 Teşrin-i Evel tarihli aşağidaki mektubu göndermiştir:

Türkiye Büyük Millet Meclisi'yle Fransa hükümeti arasında, devamlı bir barış sağlanması amacıyla imzalanan bu anlaşmanın geçmişte her iki millet beyninde mevcut iyi ilişkileri ihya ve tarsin edeceği ümidindeyim.

Diğer taraftan her iki memleketin maddi menfaatlerinin inkişafı arzusunda olan Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti Harsit deresindeki demir, gümüş ve krom madenlerinin 99 sene müddetle bu anlaşmanın imzasından itibaren beş sene içinde işlerine başlamak, Türkiye kanunlarına göre ve yüzde elli hissesi Türkiye'de kalmak üzere teşkil edecek bir Fransız grubuna ihaleye razı olduğunu zat-ı asilanelerine iblağa beni memur etmiştir. Bundan başka Türkiye hükümeti Fransız gruplarının maden, liman, demiryolu hakkındaki müracatlarını tedkike hazırdır. Diğer taraftan Türkiye' meslek okullarında Fransız uzman öğretmenlerinden yararlanmak istiyor.

Türkiye bu anlaşma imza edilir edilmez, Fransa hükümetinin, Fransız kapitalistlerinin Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetiyle mali ve iktisadi ilişkiye girmelerine müsade edileceğini ümid eder.

Hitam

TÜRK-FRANSIZ ANLAŞMASI DOLAYISIYLA

Anadolu hükümeti altı yedi ay evvel yapacağını nihayet bugün yapmış bulunuyor. Fransızlarla anlaşma imzalanmış, sulh akdedilmiş demektir. Ümid edelim ki tahliye edilip sahibine teslim edilecek olan Adana mıntıkasında asayişin temini için alınması gereken tedbirler tabii ilişkilerin kurulmasını geciktirmeyecektir.

Bir an olsun unutmayalım ki, Türk-Fransız sulhunü hoş görmeyen İngiltere geçecek kısa zaman zarfında Adana mıntıkasında beş on cahil Ermeni'yi bazı katl vakaları için kullanabilir. Bir kere olay Avrupa kamuoyuna gerçek dışı bir şekilde ve Türk zulmü olarak yansıyınca, mıntıkanın Fransızlar tarafından tahliyesi ertelenebilir. İşte bu erteleme ihtimali beni korkutan en önemli noktadır. Herkesçe malumdur ki İngiliz siyaseti zamandan yararlanmasını bilir. Anadolu hükümeti ise bilakis hedefine mümkün olduğunca seri ve kesin adımlarla yürümek mecburiyetindedir.

İşte bu maksatladır ki Kars'ta Kafkas cumhuriyetleri ve Sovyet hükümetiyle vukubulan anlaşma aynı sevinçle karşılanmalıdır. Meseleler birer birer hallolundukça diğerlerine sıra gelir. Meseleler hallolmuyorsa bu ya kabiliyetsizliğimize delildir yahud siyasi durumumuzun kötülüğüne! Her hususta kabiliyetsiz ve zayıf kaldıkça bize yardım edecek bir dost aramak abestir. Azim ve teşebbüs bizde oldukça bütün zorluklara rağmen bir çözüm bulunabilir.

Ayrıntıları malum olmamakla beraber Kars anlaşmasının Türklerin durumunu güçlendirdiğine şüphe yoktur. O cephede vaziyet belirsiz kaldıkça İngilizlerin fesad tohumu ekip biçeceğinden şüphe yoktur.

Türkiye Kars anlaşmasını imzaladığı sırada İngiltere'nin Sovyet hükümetiyle ilişkilerinin gerginleştiğini görüyoruz. Bu gerginliğin başlıca sebebi Afganistan ve küçük Asya'da Türk ve İslam propagandasıdır. Bu müthiş cereyana ilaveten Türklerin Kars'ta

komşularıyla anlaşması İngiliz siyasetine vurulmuş bir darbedir. Dünyada bütün meselelerde birinci derecede rol oynamak isteyen İngiltere Asya'ya hakim olan Türk, Rus ve sair milletlere nüfuz edemeyince, bu şüphesiz onun için bir mağlubiyettir.

Acaba Türk-Fransız anlaşması o mağlubiyetin ikincisi midir? Fransızlara bağımsız bir siyaset izlettirmeyen İngiltere Kars Anlaşması'ndan olduğu gibi bundan da memnun kalmayacaktır.

Irak Kralı Faysal'ı Kürdistan'a doğru sevkederek Türkleri Orta Asya'dan büsbütün ayırmak isteyen İngiltere'nin yeni Türk-Fransız anlaşmasının Musul'a doğru uzanan Bağdat demiryolu hattına aid maddesiyle maksadına pek de kolay varamayacağı anlamı çıkar.

Hicaz Kralı Hüseyin'in oğullarının Suriye'de Fransızlar aleyhine oynamak istedikleri oyunların önüne geçildikten ve Faysal Irak Kralı olduktan sonra Irak cephesinin Fransızlar için önemli olacağı tabii idi. İşte anlaşmanın Bağdat demiryoluna aid maddesi Türkler ve Fransızlar için gereken tedbirleri şimdiden sağlamış demektir.

Anlaşmanın İngiliz basınında geniş yer almamasının sebebi Lloyd George'un Washington seyahatiyle aynı zamana rastlamasında aranmalıdır.

Bizce mühim ve şayan-ı teşekkür olan cihet, Anadolu'nun askerlik kadar, siyasete de önem vermeye başlamasıdır.

Kuvvetsiz siyaset yürütülemezse de, yalnız kuvvetle de bir memleket idare edilemez. Bu lüzum anlaşıldığı için siyasetimizin daha büyük, umulmadık başarılar kazanması muhakkaktır. Cenab-ı Hak yardımcıları olsun.

S.

15 Kanun-ı Evvel 1337-1921 Yıl 1 Sayı 17 ve 18

LİVA EL-İSLAM

Onbeş Günde Bir Neşr Olunur Siyasi Mecmua
Sahib ve Müdür-i Mes'ulü: Muallim Doktor İlyas Bragon Bey
Menafi'-i İslamiyeye Hadim Asar İçin Sayfalarımız Açıktır.
Mahal-i İdaresi: Berlin Nikolasse Normanen Strasse 6
Telefon: Wannsee 132

KURTULMAK İSTEYENLERE TARİH REHBER OLMALI!

Geçen asrın sonlarında Avrupa ülkelerinde baskıcı yönetimlere karşı başlayan büyük cereyanı sosyalizm takip etti. Aynı senelerde Avrupa devletlerinin sahip oldukları Amerika sömürgelerinde milli hareket meydana geldi.

On sekizinci asrın sonlarına doğru Washington'un İngiliz hakimiyetine karşı isyanı Amerika'nın bütün esir milletlerine istiklal bayraklarını açmak zamanının geldiğini işaret ediyordu.

Meksika'da bütün şiddetiyle devam eden sömürgecilik ve zalimlerin İspanyol memurları tarafından himaye olunmaları, yerliler, hatta aslen İspanyol kanından olanlar arasında bile huzursuzluk yarattı. Nihayet 1810'da rahib Hidalgo -ki aslen asilzade bir İspanyol ailesine mensupdu- ihtilal bayrağını açtı. Hidalgo'nun milli hakların korunması zemininde etrafında topladığı ihtilal ordusu, ufak bir iki başarıdan sonra başkente saldırdı. Meksiko şehrinin kapıları önündeki savaşı ihtilalciler kaybettiler. Hidalgo esir ve idam edildi.

Hidalgo'nun ölümü diğer ihtilalcileri yıldırmadı. Büyük bir kuvvet İspanyolları ülkeden atmak için General İturbide'nin etrafında toplandı. İturbide şedid bir askerdi. Ardı arkası kesilmeyen hücumları ile nihayet 1820'de İspanyolları Meksika'dan attı. Meksika bağımsızlığı ilan edildi. Gururuna yenilen general iki sene sonra kendini İmparator Birinci Agustin olarak ilan etti.

Kongredeki milliyetperverler İmparator'u tanımadıkları için kanlı bir iç savaş tehlikesi ortaya çıktı. Sonunda Kongre ve İmparator anlaştılar. General İmparatorluktan feragat ederek İtalya'da ikamet etmek üzere Avrupa'ya gitti. Ancak bir süre sonra yine İmparatorluk düşleri görerek gizlice Meksika'ya girdi. Ancak durumu haber alan kongre hükmünü vermişti: Ateş!

1824'te Federal Cumhuriyet ilan edildi. Cumhurbaşkanlığı'na aristokratların reisi General Yedraza seçildi. Demokratlar General Yedraza'nın krallık taraftarı olduğunu öne sürerek ayaklandılar. Santa Anna komutasındaki demokrat ordusu Cumhurbaşkanı'nı çekilmek zorunda bıraktı.

Demokratlar bir kanunla İspanyolları, bilhassa asilzadeleri, ülkeden çıkarmaya başlayınca aristokratlar silaha sarıldılar. İspanyollar bu kargaşalık ortamından yararlanarak 1829'da Tompiku civarına çıkarma yaptılar. Cumhuriyetçi General -bilahare konservatif olmuştur- bu orduyu komutanları Barrados'la birlikte esir etti. Bu zafer iç savaşı söndüremedi. Liberaller din adamlarına, adem-i merkeziyetçiler merkeziyete karşı savaşıyordu. 1848'de Amerikalılar sınırı geçtiler. Başkentin işgali Amerika'ya Kaliforniya ve Yeni Meksika'dan başka daha üç eyalet kazandırdı.

Devam eden o kardeş katliamına bir son vermek gerekiyordu. İşte bu hengamede büyük bir şahsiyet vatanın imdadına yetişti.

Benito Suarez aslen fakir bir ailenin çocuğuydu. Zengin bir tüccarın yardımıyla Hukuk okudu. 1834'de avukat, 1842'de hakim, 1845'de eyalet valisinin özel katibi, 1846'da Meksika kon-

gresine üye olarak seçildi. Kongre'de bir senelik hizmetine mükafat olarak Ayalesnin vilayetine vali olarak tayin oldu.

Suarez vilayetteki beş senelik hizmetinde memleketi kimlerin girdaba sürüklediğini görmüş ve ancak maarifin ve dahili birliğin Meksika'yı yükselteceğine inanmıştı. Memleket her şeyden evvel ıslahata muhtaçtı. Maarifin ilerlemesi, memleketin imarı, maden ocaklarının geliştirilmesi hep onun beş senelik hizmetinin semeresi idi. Memlekette Santa Anna gibi şöhret düşkünü, diktatörlüğe göz koymuş, kendi çıkarları uğruna muhtelif tabakaları birbirleri üzerine saldırtmaktan zevk alan şahıslar vardı. Suarez bambaşka bir yol izliyordu. Cesur ve mert bir asker olan Santa Anna taraftarlarıyla birlikte Suarez'i sıkıştırmaya başladı. Suarez işten el çektirilip sürgün edildi.

Büyük diplomat ve ıslahatçı memleketin dertleriyle paralanmış bir kalple New Orleans yarımadasına iltica etti. Orada yerli ihtilalci Generallerden Alvarez'i tanıdı. İyi bir asker olan lakin siyasetten pek anlamayan Alvarez, Suarez'in programlarını görünce memleketin kurtuluşunun ancak Suarez'in çizdiği siyasetle mümkün olabileceğine inandı. Bu inançla Meksika'ya döndü ve diktatör Santa Anna'yı devirdi.

Santa Anna'dan sonra yeni cumhurbaşkanlığına Alvarez, Hariciye, Maarif ve Adliye Nezaretlerine Suarez seçildiler. Suarez derhal ıslahat programlarını uygulamaya koydu. Önce kilisenin servetine ve debdebesine son vererek kiliseyi yalnız ruhani vazifeyle sınırlamak, sonra ordunun ayrıcalıklarına son vermek istiyordu. Anayasa ile bunları sağladı.

Uygulanmakta olan bu ilkeler Alvarez'in siyaset hayatından çekilmesiyle zedelendiler. Islahatçı Nazır nezaret sandalyasını terk etti. Kendisini ikinci defa olarak Avakasa'ya Vali olarak gönderdiler. 1856 seçimlerinde yeniden kongreye girdi. İki sene sonra büyük bir çoğunlukla cumhurbaşkanlığına seçildi.

Militaristler ertesi günü silaha sarıldılar. Memleket yine baştan başa kan ve ateş içinde boğulmaya başladı. Amerika Birleşik

Devletleri bu iç savaşı büyük bir dikkatle izliyordu. Daha o günlerde Amerika diplomatları Suarez'i Avrupa hükümetlerinin hilafına resmi cumhurbaşkanı olarak tanıdılar. Suarez'in her zaferini yeni bir ıslahat kanunu izliyordu. Her sınıf ahalinin eşitliği ilan edildi.

Muhalifler son bir gayretle konservatif General Miramon'u - bilahare İmparator Maksimilyen'le kurşuna dizilen- Suarez'in kuvvetlerinin üzerine attılar. Miramon'un ordusu perişan edildi. Bu zaferi müteakib 1861'de Meksiko şehrinde kongre Suarez'i diktatör ilan etti.

Bütçe pek berbat bir haldeydi. Yabancılar borçların ödenmesini istiyorlardı. Kongre borçların ödenmesini iki sene erteledi ve sanayii ve ihracatın ihyası için gümrük rüsumunu yükseltti.

Bu ıslahat Avrupa emperyalistlerinin gözüne battı. Onlar silahlı bir müdahele ile Meksika'yı yine köle durumuna düşürmek ve kendileri için hayvan gibi çalıştırmak arzusunda idiler.

Üçüncü Napolyon'un fırıldağı ile Londra'da İngiliz, Fransız ve İspanyol diplomatları toplanarak borçların derhal ödenmesini, aksi taktirde bunu silahla sağlayacaklarını bildirdiler. Meksika hükümetinin borçlarını ödeyebilmek için hiçbir kaynağı yoktu. Verilen cevabi notada Meksika maliyesinin perişan durumu tasvir edilerek, silahlı bir müdaheleden kaçınılması rica ediliyordu.

1861'de bir İspanyol filosu Verakruz'u zayıf bir bombardumandan sonra işgal etti. Bir ay sonra İngiliz ve Fransız kuvvetleri de geldiler. Suarez vakit kazanmak için yaptığı mütarekede Fransızlar'ın (Tuvafan), İngilizler'in (Korbua), İspanyollar'ın (Orizaba) şehirlerini işgallerine izin verdi.

Sonunda İspanya ve İngiltere uzun çete savaşlarından yıldıkları için kuvvetlerini geri çektiler. Üçüncü Napolyon ise Meksika'da Fransa hesabına iş gören bir imparatorluk kurmak istediğinden General Fureyon komutasında Fransız ve Meksika aristokrat ve papaz birliklerini başkente saldırttı.

General Fureyon'la beraber Meksiko şehrine girenler arasında Paris'teki İspanya sefiri Almante de vardı. Önceleri Cumhuriyetçi iken günün birinde İmparatorluk taraftarı olan bu vatan haini, Baş Metropolit Labastira ve General Sala'nın girişimleriyle toplanan 210 kişilik Meclis-i Ayan Avusturya Arşidükü Maksimilyen'i Meksika İmparatoru ilan etti. 1864'te Maksimilyen debdebeli bir alayla Meksiko şehrine girdi.

San Lui Yokozi istikametinde geri çekilmiş olan Suarez gayri muntazam çete savaşını mükemmel tatbik ediyordu. Amerika Birleşik Devletlerinin baskısı sonucu Fransız kuvvetleri geri çekildiler. General Eskobedo komutasındaki çeteler İmparator'un bizzat savunduğu Keretaro şehrine saldırdılar. Maksimilyen sadık komutanları General Miramon ve Nehya ile birlikte esir edildi.

Her üçü de 19 Mayıs 1867'de Çeredola Kampanos tepesinde idam edildiler! Avrupa saltanatı sona erdi. Suarez bu zaferiyle yalnız Cumhuriyeti kurtarmakla kalmadı, doymak bilmeyen Avrupa emperyalistlerine taş yedirtmiş oldu.

* * *

Kanı ve malı emperyalistler tarafından gaddarca emilen, yaşama hakkı ve insan hakları gasbedilen şark milletleri tarihin bu gibi misallerinden ders almalıdır. Azim ve imanla mücadele eden, kuvvetlerini iyi kullanan milletler hiçbir zaman esaret zinciri altında kalmaz.

Hafız Razi

SUS! LÜBNAN'DA FİKİRLERİN ZEHİRLENMİŞTİR.

Taisez-vouz, vouc avez l'esprit empoisonne au Liban
General Gouraud

General Guru bu sözlerle Lübnan'da Maruni Patriği'nin sofrasında kendisine mukabele etmek isteyen bir hatibi susturdu. Haberin ayrıntısı aşağıdadır.

General Guru ve maiyeti son zamanlarda Lübnan gazetelerinin daima istiklalden bahsetmelerini ve istiklal düşüncesinin halkın içinde dahi yayıldığını görüyor ve bu gibi olayların hükümetin nufuzunu kıracağını düşünerek endişeleniyorlardı. Şimdiye kadar en ziyade dayanakları olan Maruni Patriği ile bağları koparsa dayanacak başka bir kuvvet, başka bir baston bulmak gereği duyuyorlardı. Bu hususda Ortodoks Patriği'ni en uygun buluyorlardı. Bir gün General patriğin ziyaretinden yararlanarak ona fevkalade ikramda bulundu. Kendi taifesi kadar hiçbir taifeye bağlı bulunmadığını ve bunlardan aynı karşılığı görmek istediğini söyleyerek itilaf zemini aradı. Ortodoks Patriği General'e şöyle cevap verdi:

"Açık sözlülüğünüzden memnun oldum. Fakat böyle bir ittifakın Patrikliğin resmi makamında akdedilmesini arzu ederim. Sizi taifenin ileri gelenleriyle görüştürürüm. Arzularını bizzat işitir ve ona göre hüküm verirsiniz."

Patrik ile General bu görüşme için karar vererek gün tayin ettiler. General Ortodoks Patriği'yle tayin ettiği günden evvel Maruni Patriğine haber yolladı. Kendisini ziyaret edeceğini, yemeği orada yiyeceğini ve belki de geceyi de orada geçireceğini bildirdi. Nitekim öyle de oldu.

Patrik sofrada General'e hoş geldin dedikten sonra konuşmasına şöyle devam etti:

"General hazretleri; Lübnan'a geldiğiniz zaman sizden pek çok şeyler ümid etmiştik. Fakat görünen durum emellerimizin yakın zamanda tahakkuk edeceği ümidini vermiyor. Hakimimizin kendimizden olacağını vaad ettiğiniz halde bu güne kadar hakimimiz, amirimiz ecnebi bir Fransız'dır. Bize çok müsteşarların bizden olacağını vaad etmiştiniz fakat maalesef dairelerimiz, makamlarımız elan sizin adamlarınız tarafından işgal olunmaktadır. Böyle devam ederse beklediğimiz gayeye daha pek çok zaman eremeyeceğiz."

Bu konuşmayı dinledikten sonra hiddetle ayağa kalkan General, Lübnanlıların, bilhassa marunilerin Fransa'ya minnettar olması lazım geldiğini söyleyerek şöyle devam etti.

"Sizin bugüne kadar hayatta kalmanız, Fransa'nın gönderdiği mallar sayesindedir. Bahsettiğiniz istiklali ancak cesur askerlerimizin kanıyla kazandığınızı hiçbir zaman unutmayın. Bunun için bize karşı istiklalinizden çok bahsetmemelisiniz.

Bu sözlerine karşılık vermek isteyen bir Lübnanlı'yı General yukarıya aldığımız sözlerle susturdu. Ziyaret böylece sona erdi. General ertesi günü Ortodoks Patriğiyle görüştü.

(Kudüs'te Yayınlanan Lisan el-Arab Gazetesi'nden)

GEAN CALLOT'NUN MÜHİM BİR MAKALESİ. Keram Bey Tarafından

Vatanperver Suriyeliler tarafından yayınlanın "El Vatan" gazetesi Gean Callot'un Progresive gazetesinin 12 Şubat 1921 nüshasında yayınlanan mühim bir makalesini sütunlarına aldı. Pek çok gerçekleri ve felaketleri ihtiva eden bu makale, bir Fransız'ın kaleminden çıkmış olması sebebiyle ayrı bir öneme sahiptir. Bugünün galibi olan emperyalistlerin yalnız mağlub milletleri ve memleketleri değil, kendi milletlerini ve memleketlerini de felakete sürüklediklerini ispat eden bu makalenin önemli bir bölümünü aşağıda Liva el-İslam dergisinin sütunlarına sunuyorum.

"Guru Paris'e geldi. Suriye'nin idaresi ve asayişi için Millet Meclisi'nden 1.100 milyon frank ve 80 bin asker istedi. Herkes soruyor, şimdiye kadar akıtılan Fransız kanı ve parası kafi gelmedi mi? General'in cevabı gayet basit; 'bu ticaretin ileride sağlayacağı kar, sebeb olduğu masrafın üzerindedir.' Böyle vaadlerle dünkü ve bugün göndermekte olduğumuz kurbanlar gizlenmek isteniyor. Bu vaadler hiçbir zaman semere vermedi. Tuttuğumuz siyaset bizi her gün biraz daha zarara sokuyor.

"Ordumuz Suriye'yi işgal etmeden evvel Fransızların kadir ve kıymeti büyüktü. Fransız ihtilalinin, Fransız basınının vaadleri Suriyelileri Fransa'ya bağlamıştı. Savaşın sonunda Fransa kendisini mazlumlara yardımcı ve kurtarıcı olarak gösterdi. Bu vaadlere inanan binlerce Suriyeli 'Yaşasın Hür Fransa' diye bağırarak bizimle teşrik-i mesai eyledi ve istiklal uğruna canını verdi. Fakat Suriye bizim elimize geçince Suriyelilerin hayalhanelerine nakşeyledikleri güzel levhalar pek kirli ve çirkin bir biçimde karalandı.

"Afrika'da zaten itibarımız sarsılmıştı. Yerel basın bütün kuvvetiyle bize saldırıyordu. Cezayir'li Emir Seyid 1914'de Fransa'ya "Batının büyük fahişesi" lakabını vermişti. Bu Emir bugün Guru'nun en yakın dostu ve Suriye tahtı için adayıdır.

"Suriye'nin yönetimi kendisine teslim edilen Guru, Suriye'nin hayatından, tarihinden, halkın ahlakından tamamıyle bihaberdi. Generalin bu konudaki cahiliyeti bile görevine uygun olmadığının kanıtıdır. İstibdada alışmış olan bu adam Suriye'de bir çok alim, fazıl kimselerin bulunduğunu aklından bile geçirmedi. Kahır ve baskı siyaseti uygulamak gibi aleni hatalar yaptı. Afrika'daki ordumuzu keyfi kanunlarıyla olduğu gibi Suriye'ye gönderdi. Çanakkale'de bir kolunu kaybeden bu Afrika müstebidi, Suriye'de azınlıkların elinde oyuncak oldu. Guru'nun "Alab Kaşani" ve İtalya'lı "Ciyatini" gibi azınlık reislerine olan bağlılığı ve mutlak itaati, Müslümanları haklı olarak aleyhimize çeviriyor. Hiçbir yere topsuz, mitralyözsüz gidemiyoruz. Güya asayişi sağlayacak olan takib müfrezelerimiz uğradıkları bütün köyleri

yakıyor. Eğer Suriyeliler bizi seviyor ve istiyorlarsa, bu müfrezelere, bu tahribata neden ihtiyaç duyuluyor. Neden ayan ve eşraf sürgün ediliyor, ölüme mahkum ediliyor? Suriye'de acı çektirmedik aile bırakmadık. Maruni tarikatının lideri ihtiyar patrik bile ızdıraba düştü. Bugün bu zat zulüm altında olan kardeşi için ağlamaktadır. Bu kötü yönetimi protesto eder, haysiyet ve şeref sahibi, vatanını seven her Suriyeli'yi takdir ederiz."

"Suriye'de General Guru lehinde zorla yaptırılan tezahürat maskaralıktan başka bir şey değildir. Ahali zorla karşılama törenlerine çıkarılıyor. Guru'nun çıktığı bir seyahatteki maskaralıkları olayı yerinde gören muhterem bir zat bize bildirdi. Eğur hükümet bu zatın ismini sormak cesaretinde bulunursa derhal açıklarız. İşte mektubunu aynen yayınlıyoruz.

General Lübnan'a gidecekti. Geçeceği 200 kilometrelik yolun kenarlarına civar ormanlardan kesilen ağaçlarla zafer takları yapılmış ve üzerine General'in adının ilk harfi ağaç dallarıyla işlenmişti. Askerler silah zoruyla köylüleri topluyor ve yolun kenarına General'i selamlatmak için dolduruyorlardı. General gelene kadar altı gün yakıcı güneş altında bekletildi. Nihayet General'in gelmeyeceği bildirildi.

Ancak birkaç hafta sonra Genaral'in yine geleceği tuttu. Fakat bu sefer takları süsleyen dallar güneşten kavrulmuştu. Yeniden donanması gerekiyordu. Nitekim öyle oldu. Büyük Lübnan ilan edildiği zaman gemiler bütün sahili dolaşarak ahaliyi zorla Beyrut'a sevketti. Bu cinnetleri gördükten, bildikten sonra, Fransa'nın milyonları nereye gidiyor diye sormaya gerek var mı?

"İhtilalden evvel bütün Suriye'de iki hükümet vardı. Biri Lübnan, ki 1860'da kurulan küçük bir Milli Meclis tarafından, diğeri ise dahili hükümet, ki Emir Faysal tarafından temsil olunuyordu. Guru lüzumsuz olarak bu iki hükümeti çizmeleri altında çiğnedi ve Lübnan Milli Meclisi üyelerini sebebsiz sualsiz Korsika'ya yolladı."

ANKARA MEKTUPLARI

Prenses Kadriye Hüseyin Hanımefendi hazretleri bu senenin Nisan'ından Haziran sonuna kadar Anadolu'da cereyan eden siyasi ve askeri olaylarla ilgili hatıralarını "Ankara Mektupları" adıyla ve Fransızca bir kitap olarak yayınlamışlardır. Bu eser müşarün-ileyha hazretlerinin pek yüksek edebi kudretine ve pek ince gözlemlerine yeni ve canlı bir delildir. Dini ve milli davalarını bu derece vukuf ve ciddiyetle tasvire muktedir kadınlara sahip olan İslam alemi, hiç şüphe yoktur ki istiklalini yakın bir gelecekte en müthiş düşmanlarına bile teslim ettirmeyi başaracaktır. Bu eserin bazı parçalarını hacmimizin müsade ettiği nisbette Almanca kısmımızda yayınlayacağız.

2. Yıl

١٦ جمادی الاول ١٣٤٠ — Liwa-el-Islam — ١٥ کانون ثانی ١٣٣٨–١٩٢٢

Türkisch No. 1 2 تورکچه

لواء الاسلام

منافع اسلامیه یه خادم آثار ایچون صحیفه لرمز آچیق در.

امضالی مقاله لرده کی فکرلر صاحب امضایه عائددر.

محل اداره سی:
Berlin-Nikolassee,
Normannenstraße 6.

Teleph.: Wannsee 132

نومرو ١ و ٢ — اون بش کونده بر نشر اولنور سیاسی مجموعه — ٢ نجی سنه

رداراجیف ــ ایضاح حقیقت

دشمنلرمز تورکیه ده تشتت حصوله کتیرمك و تورکلری خارجده ضعیف کوسترمك خصوصنده هیچ بر حیله و دسیسه دن احتراز ایتمیور. مملکتك مادی و معنوی قوتلرینك الك زیاده متحد بولونمه لری انجاب ایلدیکی آلدرده افساد و تزویره فعالیت ویریورلر. بو وجهله هم ملتك قوة معنویه سنی قیریور و هم ده حکومتك داخلی و خارجده موقعی ضارصیورلر. افساد و تزویر، کاذب اشاعات دشمنلرك یزه قارشی قولاندقلری الك مهم سلاحدر. بو سلاحك مؤثر اولمه سنی الك زیاده تسهیل ایدن مع التأسف قصاده کندی مطبوعاتمزدر. مثلا فرانسه ایله عقد مصالحه اولونمش بو وجهله برات اعدامز اولان "سیور" عهد نامه سی فعلاً بیرتبه ده تصحیح عملیه سیاسه مز داها امید ویریجی بر حال آلمش، دشمنلرمز اجرا و اسطه سی اولان یونانستان داخلی و خارجی پك یوکلو تحریراتلر اینمکده، دشمنلر حقیقتی تسلیم ایتمکدن زیاده مثلاً بو وضعیت البته تورکیه ایچون بو یوکلر بر تعجب، خلاصی ایچون امید بخشدر. بو وضعیتی صارصمق تورکلك امیدینی، قوة معنویه سنی قیرمق دشمنلرمزجه ملزمدر. مقصدلرینی تأمین ایچون استانبولك، معروف تعبیریله قارشی غزته لرینك بر نده اصل و اساسی اونیمن یالان حوادث نشر ایدییورلر. تورك مطبوعاتندن بر چوغی ده بو یالانلری اقتباس ایدییور و ستونلرینه کچیریور. هم ده قالین یازیلی سرلوحه لرله! بو اشاعه و اقتباس کونلرجه تمك حرارتله دوام ایدییور. صوکره اوقعی قارشی یاقالیلر کندی اثر تصنیعلری اولان یالانلری، تورك مطبوعاتی مأخذ کوسترمك، اجنبی ممکتلرینده نشر و اشاعه ایدییورلر. بو سیه ده جهتیله افکار عمومیه سنده بوالندیغی قناعتی تولید ایدییورلر. ممالك اجنبیه ده بو کی قناعتلرك حصولی مملکتمزك تحمل ایلدیکی انتظارات دوامنی، وطن مدافعه لرینك داها فعاله قوی دوشمانسی موجب اولیور. بو یوزدن چکیلان فعاله انتظارلرك، اسیر ایدیش قابك مصنوعاتی دو

15 Kanun-ı Sani 1338-1922 Yıl 2 Sayı 1 ve 2

LİVA EL-İSLAM

Onbeş Günde Bir Neşr Olunur Siyasi Mecmua
Sahib ve Müdür-i Mes'ulü: Muallim Doktor İlyas Bragon Bey
Menafi'-i İslamiyeye Hadim Asar İçin Sayfalarımız Açıktır.
Mahal-i İdaresi: Berlin Nikolasse Normanen Strasse 6
Telefon: Wannsee 132

İZAH-I HAKİKAT

Düşmanlarımız Türkiye'de bölünme meydana getirmek ve Türkleri hariçte zayıf göstermek hususunda hiçbir hile ve desiseyi ihmal etmiyorlar. Memleketin maddi ve manevi kuvvetlerinin en ziyade birleşik bulunmaları gereken anlarda fesad faaliyetlerinde bulunuyorlar. Bu durum hem milletin maneviyatını kırıyor, hem de hükümeti içerde ve dışarda zayıf gösteriyor. Fesad, düşmanların bize karşı kullandıkları en mühim silahtır. Bu silahın etkili olmasına en fazla yol açan da maalesef kısmen de kendi basınımızdır. Mesela Fransa ile anlaşma olmuş ve Sevres fiilen yırtılmış, askeri ve siyasi durumumuz daha ümid verici bir hal almış, düşmanlarımızın aleti olan Yunanistan hem içerde ve hem de dışarda büyük buhranlar içinde, bu vaziyet elbette Türkiye için büyük bir nimet, kurtuluş için ümit vericidir. Türkün ümidini sarsmak, maneviyatını kırmak düşmanlarımızın amacıdır. Maksatlarına ulaşmak için İstanbul'un ünlü tabiriyle 'karşı' gazetelerinden birinde aslı ve esası olmayan yalan haberler yayınlıyorlar. Türk matbuatından birçokları da bu yalanları sütunlarına alarak aynen aktarıyorlar. Hem de kalın başlıklarla. Bu aktarma günlerce hararetle devam ediyor. Sonra o akıllı 'karşı yakalılar' da kendi eserleri olan yalanları Türk matbuatını kaynak göstererek ecnebi memleketlerinde yayınlıyorlar. Bu sayede

dünya kamuoyunda Türkiye'nin bir iç savaş ve karışıklık arifesinde olduğu kanaatini yerleştiriyorlar. Ecnebi memletketlerinde bu kanaatlerin oluşması memleketimizin çektiği ızdırabın devamına ve vatan yavrularının daha fazla kan dökmelerine yol açıyor. Bu yüzden çekilen fazladan ızdırabın ve dökülen kanın sebebi buna yol açmış olan bir kısım basınımıza aittir. Acaba bir kısım basınımız bu günahı neden işliyor? Bunları idare edenler vatan haini midir? Yoksa düşmanın en basit hilelerini anlamayacak kadar akılsız mı? Haşa! Ekseriyeti ne hamiyetsiz ne de akılsızdır. Bunlara bu gibi suçlamalarda bulunmak ahlaki bir cürüm teşkil eder. Fakat bu hataları neye atfedelim?

Kanaatimizce bu kusurlarımızın sebebi sahib-i mühr olanlara yaranma isteğidir. Mesela verilen havadise mevzu teşkil eden zatın sahib-i mühr'lerin pek hoşuna gitmediğine dair içimize en ufak bir şüphe girdi mi? İlim, malumat, her şey durur. O havadisler derhal sütunlardan çıkarılır. Görevi millete doğru yolu göstermek, milli menfaatleri her şeyin üstünde tutmak olan basınımızın bir kısmında bu hastalık malesef vardır ve ırsen intikal ediyor. Gazete koleksiyonlarına bakılabilir. Bu koleksiyonlarda ünlü ve seçkin devlet adamlarımızdan birisi hakkındaki bazı yazılar okununca derin bir nefret hissetmemek mümkün değildir. Devlet adamı iktidardayken onu meth-i sitayişde o kadar ileri gidilir ki... Bir de bu zat o mevki'i terk etti mi? Aynı gazetenin onun hakkında vereceği hükümler şu cümlelerle özetlenebiliyor:

Padişah ve devlet haini "mutlakiyet devrinde". Vatan ve millet haini "meşrutiyet devrinde". Birbirine tamamen zıt olan böyle yazıları aynı gazetenin müteakib iki sayısında görmek mümkündür. Daha üzücü yanı şudur ki bu yazılar genellikle aynı kalemden çıkmıştır.

Basınımızın mühim bir kısmını kemiren bu müzmin hastalığın yeni görünümlerinden biri de Enver Paşa'nın ismi etrafında uydurulan yalanlardır. Anadolu hükümetince de tekzib edilen bu söylentilere dair yetkili bir çok ricalin ortaklaşa gönderdikleri tekzibnameyi memnuniyetle yayınlıyoruz:

"Enver ve Mustafa Kemal Paşalar arasında ayrılık!!! ve kar-

şıtlık!!! mevcutmuş. Enver Paşa ile arkadaşları bolşevik imiş!!! Sovyet hükümetinden alacakları, yahud Kafkasya'da teşkil edecekleri kuvvet ile veya elviye-i selaseyi vaad etmek!!! suretiyle Ermenilerden!!! kuracakları ordu!!! ile Anadolu'ya yürüyecekler!!! imiş. Enver Paşa, Acara hükümetini devirmiş ve arkadaşlarıyla beraber hükümeti gasbetmiş. Enver Paşa ve arkadaşları Berlin'de bir kongre toplayacaklarmış. Enver Paşa'nın bazı hareketleri arkadaşları tarafından protesto!!! edilmiş. Daha neler olmuş neler olmamış?!!

Özel olarak düşmanlar ve bazı kötü amaçlılar tarafından gazete sütunlarına yazdırılan bu gibi yalanlar, elbette Enver Paşa ve arkadaşlarının hamiyet ve vatanperverliklerine leke süremez. Esasen Anadolu hükümetinin resmen tekzib ettiği bu çirkin söylentileri tekzibe bile layık bulmadık. Fakat bu gibi söylentiler İstanbul'un temkinli, ağırbaşlı ve hamiyetli gazetelerinde bile yer bulduğu için sahib olduğumuz gerçek bilgiye ve kesin yetkiye dayanarak bu gibi söylentilerin külliyen ve harfiyen yalan olduğunu dost ve düşmanlarımıza ilan ederiz.

Wilson prensipleri, Mondros mütarekesi gibi yaldızlı belgelerin birer aldatmacadan ibaret olduğu, kuvvet karşısında hakkın, zalim karşısında adilin henüz hiçbir mevki'ye sahib bulunmadığı, bizim gibi imha edilmek istenen milletler nazarında bir kere daha doğrulanmıştır. Milli ve dini mevcudiyetimize karşı tertib edilen suikast, İstanbul'da düşmanın fesadına alet olan beş on kişi hariç olmak üzere, bütün Türk milletini sarsılmaz ve bölünmez bir bütün haline getirmiş ve ricalini uyarmıştır. Bu hal şüphesiz Enver ve Mustafa Kemal Paşalar arasındaki bağlılık ve samimiyeti de güçlendirmiştir.

Enver Paşa bölünmeye engel olmak amacıyla aylardan beri Anadolu hududundan, Kafkasya'dan, Berlin'den ve Moskova'dan binlerce kilometre uzakta bulunuyor.

Enver Paşa ve arkadaşları Kuvvayı Milliye'nin ortaya çıkmaya başlamasından beri tereddüte ve şüpheye düşmemişlerdir. Kendilerine yabancı olmayan Mustafa Kemal Paşa ile mülki ve

askeri arkadaşlarının hamiyet ve dirayetlerinden, secaat ve fedakarlıklarından, Anadolu dilaverlerinin kahramanlıklarından emindirler. Düşmanın memleketten tamamen atılacağına ve Misak-ı Milli'nin tamamen uygulanacağına kalben inanmaktadırlar. Dahil ve hariçte sevgili vatan için canlarını vermeyi görev ve şeref telakki ederek, memlekette ikilik çıkarmaya çalışan düşmanı telin ederler.

Anayurtlarını düşmandan temizlemekten başka amacı olmayan Türklerin arasına ikilik sokmanın mümkün olmadığını namert düşman görecek ve inşallah yakın bir gelecekte Misak-ı Milli sınırları dışına defolup gidecektir."

VATANDA KURULAN FESAD OCAKLARI

Anadolu'da bulunan Türk ve Yunan orduları ihtimal kış dolayısıyla askeri harekatta bulunmuyorlar. Gunaris'in Avrupa seyahatinin sulhu ne derece yakınlaştırdığı henüz bilinmiyor. İtilaf Devletleri arasında süren görüşmelerde Anadolu savaşını sona erdirmenin bir yolu bulunamamış olsa gerek!

Yalnız bütün bu meselelerle alakalı olan diğer emareler bilmem bu alaka nisbetinde dikkati çekiyor mu?

İstanbul'da İla-yı Vatan namıyla kurulan bir cemiyetin programıyla hükümete müracat ettiği, fakat hükümetin kuruluşuna izin vermediği haber alındı. Program memleketin meşrutiyetle yönetildiği son on beş seneyi değerlendirerek, Türk milletinin meşrutiyetle yönetim kabiliyetinde olmadığını, saltanat ve hilafet etrafında toplanarak bu makamlara verilecek kuvvet ve yetki ile, yani istibdat usulüyle memleketi yönetmek gerektiği sonucunu çıkarıyor. Hükümet, Anadolu'da Kuvva-i Milliye hükümeti bütün idare kuvvetini milletin eline verdiği bir sırada, meşrutiyet aleyhine vuku bulacak bir cereyanın pek fena tesirler yapacağını bildiği için cemiyetin kuruluşuna izin vermiyor. Cemiyet üyeleri kongre toplama taleplerinin kabul edilmemesi üzerine İngiliz himayesinde olarak İngiliz Klübü'nde toplanıyorlar. Pa-

dişahın teşvikiyle kurulan bu cemiyet İngilizlerden himaye görünce durum açıklığa kavuşuyor.

Bazıları bu cemiyet hakkında şu değerlendirmeyi yapıyorlar; Saray ve İngilizler'in Yunanlılar'ın Anadolu'dan çekilmesinden sonra Anadolu hükümetini dağıtmak için bir hazırlıklarıdır. İngilizlerin her yerde uyguladıkları gibi bir iç savaş hazırlığıdır. Anadolu Türkü kendi arasında Konya isyanlarını, Yunan'la birleşerek kendine silah atan dindaşlarını, Anzavur'ları, Ethem'leri gördükten sonra barıştan sonra sarayın himaye ve teşvik ettiği İla-yı Vatan cemiyetine katılacak pek çok Anadolu'lu bulunabilir. Bugün Anadolu'yu halkçı hükümet olarak idare eden Kuvvayı Milliye ile istibdat taraftarları arasında mühim olayların çıkacağı şüphesizdir.

Bunun yanıbaşında Batum harekatı da incelemeye değer.

Batum'da toplanan Nazım, Talat Beyler'le, Halil Paşa'nın Ankara meclisine bazı tekliflerde bulunduğu ve buna karşı Anadolu'nun aldığı vaziyet İstanbul gazetelerinde görüldü. Yine İstanbul gazetelerinde görüyoruz ki, akl-ı selimin almayacağı bir şekilde güya Acara'da hükümet darbesinden, Enver Paşa hükümetinin kurulmasından, Kazım Karabekir Paşa'nın Batum'a yürüdüğünden, Ankara hükümetinin bir de Kafkas cephesi açmaya mecbur kaldığından ve saireden bahsedilmeye başlandı. Bereket versin ki bu gibi havadisler propaganda kaynaklarını tanıyanlara sağlam bir fikir verebiliyor.

Maalesef bütün fesad hazırlıklarını görüp anlamak pek az kimseye nasib oluyor. Ezeli düşmanlarımız bu kusurlarımızdan yararlanmayı her zaman biliyorlar. Türklüğe her zaman amansız bir düşman olan İstanbul propaganda kaynakları, pireyi deve yapmak suretiyle, iki kardeşin, aynı memleketin has evlat ve cemiyetlerinin aralarını büsbütün açmak için iyi bir zemin bulmuş oluyorlar. Memleketin saf, bütün bu propagandaların ne zehir olduğunu takdir edemeyen büyük küçük zavallıları, ezeli hasımlarımızın bizim hoşlanacağımız renklerle boyayıp yaldızlayıp elimize verdikleri bu silahları, onların arzu ettikleri tarzda kendi aleyhimize kullanmaktadırlar.

Memlekete faydalı, namuslu, fedakar bir adamı veya bir cemiyeti lekesiz bırakmamak bu zehirli propaganda merkezlerinin değişmeyen mesleğidir. Bin türlü vasıtayla hedeflerine varmaya çalışırlar. Vatanın öz evlatlarına düşen görev düşman ürünü olan bu propaganda oyunlarını derhal görerek, memleketin pek az olan kuvvetlerini israf değil, bilakis bunlardan azami olarak istifadeye çalışmaktır. Hedef post kavgası değil, vatanın kurtuluşudur. Halbuki düşmanlarımız bunu post kavgası olarak göstermek istiyorlar. Gunaris'in tavassut (arabuluculuk S.G.) dilenmek üzere Avrupa'da dolaştığı bir sırada düşmanlarımızın içerde ve dışırda kurduğu tuzaklar vatandaki birlik ve ahengi bozmaya yöneliktir. Memleketi idare edenlere düşen görev itidal, hissiyata yenilmemek, memleketin bireysel ve toplumsal kuvvetlerinden azami istifade temini ve birliğin korunmasıdır.

S.

HİCAZ'DA HUTBE DUASI

Hicaz'da camilerde okunan Hutbe duasına dair yayınlanan resmi tebliğ, Mekke'de yayınlanan El-Kıble gazetesinin 24 Teşrin-i Evvel 1921 tarihli sayısında yer aldı. Söz konusu tebliği özetleyerek aşağıda sunuyoruz:

Belag-ı Sami

Şahsi menfaatlerini namus ve haysiyetlerine tercih eden bazı fesadcıların, yalan haberler yaydıkları duyulmuştur. Bu fesad haberlerden birisi de güya hilafet-i İslamiye ve ümmed-i Muhammediyenin geleceğini görüşmek üzere Mekke'de bir İslam meclisinin toplandığı veya toplanacağı yalanıdır. Bu gibi söylentilerin fesadcıların yalanlarından ibaret olduğuna Hicaz'ı ziyaret eden on binlerce kişi şahittir.

Siyasi çizgimiz, memleketimizin istiklalini temin ve tersin için hırs ve sebat ile çalışmak, İslam inanç ve adetlerinin muha-

fazasıyla diğer İslam kavimlerinden daha fazla mükellef olduğumuzu bilerek, ona göre vazifemizi ifaya çalışmaktır. Camilerimizde "İslam'ın ve Müslümanların refahı ve yükselmesi, bütün müslümanların selameti ve kötülüklerden korunması, Peygamber Efendimiz Muhammed (s.a.v.) hazretlerinin ümmetinden olarak karada ve denizde seyir ve sefer edenlerin sıhhat ve selameti....." için dua ederiz. Yolumuz ve çizgimiz budur.

* * *

Belag-ı Sami'nin İslam arasında tefrik ve yanlış anlaşılmaya yol açabilecek söylentileri tekzib eden kısmını şayan-ı takdir ve şükran buluruz.

Arabistan'ın istiklal-i tammı, hissiyat-ı İslamiyenin muhafazası hakkındaki temennilere bütün kalbimizle iştirak ederiz. Canice parçalanmış olan Arabistan'ın birlik ve istiklalini, düşmanların istilasından kurtulduğunu görmek, akvam-ı İslamiyeyi memnun edecek büyük bir hadise olacaktır. Bu büyük günün bir an evvel gerçekleşmesini cenab-ı hakdan dileriz.

Hutbe meselesine gelince; Halifenin ismi değil, hatta hilafetten bile bahsedilmiyor. Şayet hutbede halifenin ismi zikrolunduğu halde, yanlışlıkla belag-ı resmiye geçmemişse, hutbe noksandır ve niyabetin ikinci bir tebliği ile bu hatanın düzeltilmesi gerekir. Bu hal cuma namazının adem-i sıhhatini mucib olur. Resmi belagda belirtildiği gibi, ahkam-ı şeriye ile kendini her Müslümandan daha ziyade mükellef hissedenler, dini duygulara herkesten daha fazla riayetkar olmalı, hiç olmazsa cuma namazının olsun İslami kurallara uygun olarak edasını temin ederek görevlerini yerine getirmelidir.

ALLAH'IN MUKADDES TOPRAĞI VE YEVM-İ MİLAD

Ey Allah'ın mukaddes toprağı, sen üç dinin kabesi idin. Sen

emniyet ve rahatlığın beşiği idin. Kendisine arz dar gelen kimselerin maksudu idin!..

Fakat..! Zeytin Dağı'nın üzerine İngilizler bombalarını attıkları tarihten itibaren ateşli volkana döndün. Bu mübarek günde emniyetin samimi muhibbi olan Hazreti İsa Aleyhüsselamın doğum gününü kutlamak için senin caddelerinde askerler dizilir, müzikler çalınırdı. Bu törene katılmak için binlerce insan akardı. Velakin şimdi bu mübarek günün yerini iki uğursuz gün aldı. Biri bomba yağdırdıkları, diğeri de mezarının Yahudilere satıldığı gündür.

Ey Allahın kutsal toprağı! Sende geçirdiğim dört sene zarfında Harem-i Şerif ile Mescid-i Aksa'yı ve Kabr-i Mesih'i en hayırlı ziyaret yeri buldum. Seni sığınılacak yer olarak tanıdım. Sana iltica eden zavallılar her kötülükten korunurdu. Fakat bugün artık tersi oldu. Seni fesad ocağı çatışma yeri yaptılar. Ateş ile barutu bir arada, kuzu ile kurdu bir kafeste bulundurmaya çalışıyorlar. Sonuç ateş ve kandır. Düşmanın istediği de budur.

Ey kutsal toprak! Dilin varsa Allah için söyle; bazılarının iddia ettikleri Türk zulmü mü, yoksa İngilizlerin adaleti mi daha iyi? Dile gel, söyle, İngiliz adaleti altındaki cinayetleri birer birer say!

Sen ey Mesih Aleyhüsselam, senin yolunda Allah'ına kavuşan günahsız ruhları biliyorsun !! yüksek semandan, akan bu kanlara bak.

Senin mezarını satarlar, seni ve makamını savunanların kanlarını akıtırlar da hala senin izleyicin olduklarını iddia ederler. Bu iddia yalanların en büyüğü değil midir?

Bu ne siyaset. Bu ne cinayet. Yerleşiklerin onda biri kadar olmayan Yahudilerin ihyası için büyük bir kavmin mahvolmasına göz yumuyorlar. Bu düşmanlar Mescid-i Aksa'yı, mukabilinde büyük bir Camii inşaa etmek vaadiyle Müslümanlardan istiyorlar ve bunun için İslam aleminden fetva taleb ediyorlar. Yarın öbür gün İsa'nın mezarının olduğu Kayama_kilisesini taleb etmeyecekleri ne malumdur.

Sen de ey millet! Birçok acı tecrübelerden sonra Türkler bazı siyasi hatalarının farkına vardılar. Bütün Arap kavmi de kendi siyasetçilerinin kendilerini yutmaya çalışan düşmanlarla ittifak gibi fahiş hatalarını öğrendiler. Sen de ey millet! Türklere isnad olunan zulmün senin müttefiklerin olan İngiliz ve Fransızların adaletinden daha insaflı olduğunu anladık.

Beklediğin ve uğruna kanlar akıttığın hürriyet ve istiklal nerededir? Memleketine girdiği vakit Muhammed ve İsa Aleyhüsselam Hazretlerinin sancaklarını selamlar gibi selamladığın, önünde cami ve kiliselerde diz çöker gibi eğildiğin İngiliz ve Fransız bayraklarının adaleti nerededir?

Bugün Herbert Samuel Filistin için nedir? Seçim adı altında Yahudi egemenliğini yerleştirmeye çalışan Filistin kralı değil midir. Zamanı gelince açılmış gözlerinin önünde kendi mülkiyet ve tacını ilan edeceğine şüphen var mı?

1917'den şimdiye kadar defalarca gazete sütunlarında yayınlanan Balfour vaadlerini okumadın mı? Yahudilerin Filistin'e göçü için alınan tedbirleri de mi okumadın. Avrupa'da ve bütün yeryüzünde sihyoni (siyonist S.G.) komitelerinin faaliyetini işitmedin mi?

Ey seçkin millet. İyi niyet ve bir takım boş vaadlere inanmak zaafdır. Eğer böyle olursan gayet az bir zaman zarfında Filistin'in bir Yahudi memleketi olduğunu ve senin de bu sefil güruha köle olduğunu göreceksin. Fakat haşa! Sen zayıf kalbli ve azimsiz değilsin. Sen başına gelen ibret verici olaylardan ders aldın. Bu millet ve vatan için hiçbir fedakarlığı esirgemeyeceksin. Hak yükselir ve ona hiçbir şey yetişemez.

El-Cahid

FİLİSTİN MEKTUPLARI

-1-

Son Hindistan İhtilali Gladstone siyasetlerini şaşırttı. Gazi Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının yorulmak bilmeyen çabalarıyla vücuda getirdikleri Afganistan ve Kafkasya İslam İttiha-

dını safsata ve hamhayal sanarak Gladstone'un çizdiği yolda pervasızca yürüyen İngiltere kabinesini, o muazzam imparatorluğun tacını sarstı. İslam aleminin yabana atılacak bir kıymet olmadığını ve hilafete yapılacak en küçük bir pervasızlığın, o muazzam imparatorluğun tacını yıkacağını anladılar. Bundan dolayı hilafet makamını okşamaya başladılar.

Demek oluyor ki, Doğu İslam evlatları ittihad ettikçe, Batılılar şaşırıyor ve "böl, sonra zabt et" siyasetinin artık geçtiğini idrak ediyorlar. Hilafet makamına İngilizlerin verdiği önemi okurlarımıza anlatmak için Filistin'de Beyt el-Mukaddes gazetesinde hilafet konusunda yayınladığım makaleye İngilizlerin verdiği önemi belirtmekten çekinmeyeceğim.

Üç ay önce ajanslarda, Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin Nihad Paşa kumandası altında Irak'a bir sefer hazırlamakta olduğunu okudum. İngilizlere dalkavukluk eden Filistin'de yayınlanan Lisan el-Arab gazetesi bunu vesile addederek,Gazi Mustafa Kemal Paşa hazretleri Irak'a bir sefer düzenleyecek olursa, İslam aleminin kendisinin aleyhine döneceğini, bu seferden vazgeçmesi gerektiğini yazdı. Şerif Hüseyin ile oğlu Emir Faysal'ın işledikleri cinayetler kafi değilmiş gibi, bu gazete hala Hüseyin ailesinin İslam alemi nezdinde haysiyet ve şerefi kaldığı zannını vermek istiyordu. Bu yazı bütün Arapların ve özellikle hakiki Müslümanların hoşlarına gitmemiş ve ben dahi bu gazeteye münasib cevap vermeyi bir vazife saymıştım.

Ertesi gün yayınlanan Sebeb-el Mukaddes gazetesinde "Fi Sebil-il Hilafe, Mekke ile Dersaadet Arasında" adıyla bir makale yayınlayarak müdaafamı üç noktaya toplamıştım.

1.) Emir Faysal'a karşı hareket edecek ordu İslam düşmanı olan Emir ile harb edecek ve bu muharebeyi İslam alemi şüphesiz büyük bir hoşnutlukla telakki edecek idi.

Kudüs 25-11-1921

Ebu'l Faruk

(Devamı Var)

15 Mart 1338-1922 Yıl 2 Sayı 3 - 6
Türkçe

LİVA EL-İSLAM

Onbeş Günde Bir Neşr Olunur Siyasi Mecmua
Menafi'-i İslamiyeye Hadim Asar İçin Sayfalarımız Açıktır.
İmzalı Makalelerdeki Fikirler Sahib-i İmzaya Aittir
Mahal-i İdaresi: Berlin Nikolasse Alemannenstrasse 11
Telefon: Wannsee 209

LADY HARİNGTON'UN VERDİĞİ BALO

Şubat'ın yirmi sekizinci gecesi, İngiliz Generali Harington'un haremi İstanbul'da İslam muhacirleri menfaatine bir balo verdi. Baloya Veliaht ve Şehzade hazretleriyle devlet ricalinden birçoklarının iştirak ettiklerini ve balonun başarıyla sonuçlandığını İstanbul basını yazdı. Harb-i Umumi'nin ilanından beri ilk defa İngilizler tarafından Türklere bir cemile (hoşa gitme, yaranma S.G.) gösterildiğini görüyoruz. Bunun saiki de bir kadın, Lady Harington'dur. Bir kadın, İngiliz de olsa yine kadın ruhludur. Müşfiktir. Merhametlidir. Dünya siyasetinde kadınlar erkekler kadar etkili olsalardı, herhalde insanlık daha az acı çeker, tarih daha az facia kaydederdi.

Baloda irad eylediği nutukta General Harington "Balo fikri tamamen Lady Harington'un olup, bu çaresiz halkın felaket ve ihtiyaçları hakkındaki vukufuna müsteniddir. Aynı zamanda bu hayırlı işe katılanlar, Türk milletinin bu ali-cenablığı takdir ettiğini göstermiştir" diyor. Müslümanların ve Türklerin seciyelerinden birisi de asla nankör olmamalarıdır. Ufak bir iyiliği bile unutmazlar ve iyiliğe mukabeleyi farz telakki ederler. Binaenaleyh bütün Müslümanların Lady Harington'un iyiliğine müteşekkir olmaları doğaldır. Fakat itiraf etmeliyiz ki, bu iyilik bil-

hassa İngilizlerin insanlık dışı siyasetleri yüzünden silahsız ve masum halkımızın çektiği felaketlerin kalbimizde açtığı derin yaraları tırmaladı. İngiltere hükümetinin bize karşı işlediği cinayetlerin bütün acısını bir kere daha hissettik. Buna rağmen Lady Harington'a gösterdikleri insanlıktan dolayı teşekkürlerimizi sunmayı görev biliriz.

General nutkunun diğer bir yerinde "Bütün cemaatlere mensub erkek ve kadınlar hiç olmazsa bir an için bütün ihtilafları bir kenara bırakarak insanlık köprüsü dediğim müşterek sahada birleşmişlerdir" diyor. Acaba Osmanlı İmparatorluğu'nu meydana getiren unsurlar arasında ihtilaf husule getiren kimdir? Türkiye'de olduğu kadar dini ve milli serbesti hangi ülkede gösterilebiliyor? Avrupa'da, Amerika'da din adamlarının sözleri hiçbir zaman mabed duvarlarını aşamaz. İlkokullarda din bilgisinin okunması bile ebeveyninin isteğine bağlıdır. Hakların bu derecesine rıza göstermeyen azınlıklar dünyanın her tarafında memleketlerinden kovuldular. Bunların serbest olduğu yegane memleket Osmanlı İmparatorluğu'dur. Bir de gayri müslim cemaatin, kiliselerin yerine bakalım. Kiliseler adeta bağımsız birer hükümdarlık ve dini liderler de hükümdar gibi, milli ve dini bütün meselelerini, okullar da dahil olduğu halde keyiflerine göre idare ediyorlar.

Osmanlı Padişahları herhangi bir devletten korktuğu için tabiyetleri altında bulunan gayri müslimlere bu imtiyazları vermemiştir. Büyük Fatih'in Bizans idaresine son verdiği zaman Rumlara tarihte emsali görülmemiş imtiyazlar ve hürriyet bahşederken herhalde hiçbir devletten pervası yoktu. Bu lütufkarlığın sebebi sadece adalet duygusu, insanlık duygusu idi. İslamlar da gayri müslim vatandaşlarına karşı lütufkarlıkta padişahlarıyla, hükümetleriyle yarıştılar. Bir müslüman bir gayri müslimden bahsederken, dostum tabirini kullanır. Bu hitab samimidir. Vicdanidir. Osmanlı İmparatorluğu'nun kuvveti Avrupa entrikalarını sınırlarının dışında tutmaya yetebildiği sürece gayri müslimler eşit ve müreffeh yaşadı. Binaenaleyh Türkiye'de muhtelif

unsurlar arasında ihtilaf mevcutsa bunun sebebi İslamlar, hatta yerli gayri müslim unsurlarda değil, haricin entrikalarında aranmalıdır. Özellikle son zamanlarda Türkiye'deki gayri müslimleri zıvanadan çıkartan İtilaf Devletleri'nde ve özellikle İngiltere'de.

Harb-i Umumi'nin en önemli sebeplerinden biri de İtilaf Devletleri'nin Osmanlı İmparatorluğu'nu parçalamak, böylece İslam aleminin istiklaline son vermek arzusu idi. Türkler harb-i umumiye istiklallerini, dini ve milli mevcudiyetlerini müdafaa maksadıyla iştirak ettiler. Namusumuzu, hayat hakkımızı savunmak için herhangi bir milletin yapabileceği fedakarlıkları fazlasıyla yaptık. Ancak talih bize gülmedi ve mütarekeye razı olduk. Mütareke ettiğimiz kıtaların bir karışına bile düşman ayak basmamıştı. Türkler verdikleri söze sadıktır. Hükümet ve milletlerin verdikleri söze de inanır. Bundan dolayı düşmanın yaldızlı sözlerine inandık. Kapılarımızı açtık. Silahlarımızı bıraktık. İşte o zaman namerd düşman boğazımıza sarıldı. Kadınlara, ihtiyarlara ve çocuklara varıncaya kadar süngüledi. Ayak basabildiği yerlerde taş taş üstünde bırakmadı. Anavatınımızı virayene çevirdi. Kutsal vatanımız tarihte eşi görülmedik facialara sahne oldu.

İngilizler başkentte ve civarında gayri müslimlerden ne kadar ipsiz sapsız, hırsız ve caniler varsa İngiliz üniforması giydirdi. İşgal ettiği yerlerin ırzını, namusunu, canını, malını canilerin eline bıraktı. Her türlü savunmadan ve şikayetten mahrum olan Müslüman halk zulüm altında inledi, inledi. İngiliz General'in bahsettiği ihtilaf sebepleri işte bunlardır.

Bir hastalığın tedavisi için sebeplerinin kökünden kazınması zorunludur. Eğer İngilizler ülkemizdeki muhtelif unsurlar arasındaki anlaşmazlıklardan cidden üzgünseler ve muhtelif unsurların insanlık köprüsünde birleşmelerini cidden arzu ediyorlarsa, derhal vatanımızdan çekilip gitsinler ve bizi kendi mukadderatımıza terk etsinler. Gölge etme başka ihsan istemem.

General "harbin tahribatı sonucu kayba uğrayanlar....." diyor. Harbin tahribatı yerine mütarekenin tahribatı desek daha doğru olur. Biz mütareke tuzağına düşmeseydik, Yunanlıların

mülevves ayakları anavatanımıza basmayacak, Marmara havzasındaki İslam köylerinin bizzat İngiliz gemileri tarafından tahribi mümkün olmayacak, mültecilerimiz de beş on ecnebinin sinemizde raks etmelerinden toplanacak beş on liraya muhtaç olmayacaktı.

Nutkun diğer bir yerinde şöyle deniyor: "Birçok kusurlarımıza rağmen herhangi bir unsur veya cemaat arasında felaket, mahrumiyet ve açlık gördüğümüz zaman insaniyet namına elimizden geleni yapmaya çalışıyoruz." General İngiliz idaresinin kusurlarını itiraf etmek meziyetini gösterdikten sonra demek istiyor ki; aç kaldığınız zaman size bir lokma ekmek vermek için çalışacağız. Müteşekkir olun! General milletlerin tarihini biraz inceleseydi, Türklerden bu derece tevekkül bekleyemezdi. Tarihte hiçbir devir gösterilemez ki Türkler bağımsız bir imparatorluğa sahip bulunmamış olsunlar. Türkler gibi tarihi olan milletler istiklal ve hürriyetlerini bir lokma ekmeğe feda etmezler. Şu unutulmamalıdır ki, Osmanlı saltanatı İslam hilafetini de içermektedir. Kayıtsız şartsız bağımsız yaşamaya dinen de mecburdur. Bu kadar kanlı tecrübelerden sonra İngilizler artık inanmalıdır ki, Türkler İslam camiası ve Doğu milletleri arasındaki mevkilerini bilmektedirler ve bunu korumaya ne pahasına olursa olsun karar vermişlerdir. Hülasa İngilizler iyi bilmelidir ki, İslam milletleri ve Türkler herhangi bir İngiliz centilmeninin peşinde koşan bir av köpeği rolünü oynayabilecek yaratılışta değildirler. Artık Müslümanlar ve Doğulular arslan gibi ölmeyi, köpek gibi yaşamaya tercih ediyorlar. Ya kayıtsız şartsız istiklallerini temin edecekler, veyahud öleceklerdir.

EY ALEM-İ İSLAM

Ey koskoca bir saltanatı parçalanan Şark

Yok mu şerefin, yok mudur hiç izzet-i nefsin

Bak kimlere, bak kimlere sen şimdi esirsin

Her yerde yanan, parçalanan kendi canındır
Kendi vatanın, kendi kanın, kendi şanındır

Çık, korkma hayatın yıkıcı keşmekeşinden
Yansın yine garbın yüzü kızgın güneşinden

Bil ki bu diyarı dedemiz kanla yoğurdu
Al mülkünü, kurtar babanın yattığı yurdu
Yaz göklere al kanla bugün ism-i celali
Yükselt şerefinle, şeref ve şan-ı hilali

A. H.

(Toplam 32 dizelik bir şiir)

FİLİSTİN MEKTUPLARI
(Geçen Sayıdan Devam)

2.) Mustafa Kemal Paşa'yı Irak'a sefer düzenlemeye zorlamaktan Şerif Hüseyin ailesinin maksadı Gazi'nin ordusunu zayıf düşürerek İngiltere'ye hizmet etmekti.

3.) İngiltere hükümetinin, Yunan hükümetinin Londra'da yaptığı borçlanmayı kefaletine alması bu siyasetin teyidi idi. İngiltere'nin bu borçlanmaya kefil olurken amacı, İslam hilafeti uğruna kanlarını akıtan Anadolu yavrularını mağlub ederek, hilafet makamını General Harington'un emrine vermekti. Filistin hükümeti bu müdafaamın aks-ı tesirini hissetmiş ve derhal Londra'ya bu haberlerin doğru olup olmadığını sormuştu. Sömürgeler Bakanlığı'ndan gelen cevapta bu müdafaam reddedilerek derhal tutuklanmam istenmişti.

8 Teşrin-i Sani 1921 günü mahkeme günümdü. Salon dolu idi. İmparatorluk hükümeti namına savcılık kürsüsünü işgal eden Filistin yüksek komiseri Monsieur Deratyon dedi ki:

Tarih ve Hindistan İhtilali gösteriyor ki İslam ümmeti din ve hilafetine sıkı bir bağ ile bağlıdır. 12 Eylül 1921 tarihinde Beyt el-Mukaddes gazetesinde yayınlanan makale İngiltere hükümetinin Yunan borçlanmasına kefil olduğundan ve böylece Yunan hükümetine destek olduğundan bahsetmişti. Bu makale, hilafete bağlı olan Filistin ahalisini ihtilale davet ediyordu. Halbuki Londra'dan gelen cevapta borçlanma ve kefalet konusunun aslı olmadığı bildirilmiştir. Kanun asılsız neşriyatta bulunanların bir aydan altı aya kadar hapis, veyahud beş altından yirmi beş altına kadar para cezasıyla cezalandırılmalarını emretmektedir. Binaenaleyh yazar ve sorumlu müdürün cezalandırılmalarını taleb ederim. İddiamın doğruluğunu kanıtlamak için Yüksek Komiserlik memurlarından Mister Kitronsh'un şahitliğini takdim ediyorum.

Şahit aşağıdaki ifadeyi verdi:

Beyt el-Mukaddes gazetesinde yayınlanan makalenin su-i tesirini göz önüne alan Yüksek Komiserlik söz konusu borçlanma iddiasını Sömürgeler Bakanlığı'ndan sordu. Cevapta borçlanma konusu tekzib edildi.

Müdde-i aleyh kendisini şöyle savundu: Gerçi Osmanlı kanunları asılsız haber yayanların cezalandırılmalarını öngörmektedir. Ancak yayınladığım haber pek esaslı yayınlara dayanmaktadır. Kaynaklar Roma ajansları, Morning Post, Daily Mail, Al Mugattam gazeteleridir. (Ajansları ve gazete makalelerini mahkeme başkanına takdim etti.)

Şunları bilhassa mahkemenizin dikkatine sunarım: Memleketimiz devletler hukuku bakımından Osmanlı hükümetine tabidir. Binaenaleyh Osmanlı kanunlarına tabiyim. Osmanlı kanunları Osmanlı tebasından birinin müteaddi bir devlet hakkında yayınladığı bir makale dolayısıyla yargılanmasını men eder.

Britanya devleti bugüne kadar Osmanlı devletiyle barış imzalamamıştır. Binaenaleyh müteaddi bir devlet vaziyetindedir. Osmanlı vatandaşı sıfatıyla Osmanlı kanunları beni hilafeti ve bağlı bulunduğum devleti savunduğum için hiçbir zaman cezalandırmayacağından, yargılanmam haksız ve kanun dışıdır. Hakimlerin vicdanlarına müracaat ediyorum. Acaba bir İngiliz kendi devletini müdafa zemininde bir makale yayınlasaydı, Britanya devleti o makale müteaddi devletin hoşuna gitmediği için yazarı mahkemeye sevk eder miydi ?

Mahkeme bu savunmaları dikkate almadı ve Yüksek Komiserlik'ten verilen emir doğrultusunda makalenin yazarını ve gazetenin sorumlu müdürünü on beş lira para cezasına çarptırdı.

Bu haksız hüküm tabii ki Filistin ahalisi arasında tepki yarattı. Bu tepkiyi izale için hükümet Suriye ve Mısır'da bulunan konsoloslarına bu haberin tekzibini ve hükmün bir suretinin gazetelerde yayınlanmasını emretti.

İşte Britanya hükümetinin Filistin'deki adaleti. Keyfe göre kanun yorumlamak, kanunları adaletsiz ve mantıksız bir şekilde uygulamak. Bu siyasetlerin sonuçları Hindistan'da ve Mısır'da görülmeye başladı.

Britanya hükümetinin Siyonist adliye müdürünün koymak istediği kanunların merkezi Afrika'da uygulanmasının mümkün olmadığını ve zulümle bir memleketin idare edilemeyeceğini anlar gibi olduğunu ve bundan dolayı müdürün yerine Mister Haykraft adında bir İngiliz'in tayin olunduğunu duyduk. Umarız Britanya hükümeti haklı yayınlarımıza son vermeyeceğimizi ve bu yayınlarımızın halk üzerindeki etkisini anlar ve tuttuğu yoldan geri döner.

Ebu'l Faruk

HİNDİSTAN'DA BRİTANYA ZİNDANLARININ DEHŞETİ

Londra'da yayınlanan Muslim's Standart dergisinin 9 Mart 1922 tarihli sayısında yukarıda verdiğimiz başlıklı bir makale vardır. İngiliz vahşeti hakkında açık bir fikir veren makalenin tercümesini sunuyoruz:

Hindistan'dan aldığımız son haberler, bu bedbaht ülkenin hapishanelerinde ortaçağ usullerinin uygulandığına şüphe bırakmıyor. Son bir buçuk asır zarfında Britanya hükümetinin Hindistan hapisanelerinde, "Andamen" menfasında (sürgün yeri S.G.) tutuklulara uyguladığı insanlık dışı vahşetleri, İngiliz Miralayı Wedgewood Hindistan hatıralarında tüyler ürpertici bir şekilde anlatmıştı. Gelen son haberlerse şimdi uygulanan usüllerin daha insanlık dışı olduğunu gösteriyor. İngiliz hükümeti siyasi ayaklanmaları bastıramadığı zaman şüpheli gördüğü birçok kişiyi toplayarak bunlara tarihte benzeri görülmemiş işkenceler yapıyor. Bu siyasi tutukluların tahammül etmek zorunda kaldıkları işkence ve zulümler, hiçbir zaman, hiçbir memlekette, adi canilere, katillere bile uygulanmamıştır. Vaktiyle Çarlık Rusyası zindanlarındaki idare tarzı bugün Britanya hükümetinin Hindistan'da siyasi tutuklulara uyguladığının yanında pek insani ve medeni kalırdı. Tutukluların ne toplumsal statüleri, ne sanı, ne de sağlık durumları dikkate alınmıyor. Her türlü insani ve medeni duygulardan yoksun olan gardiyanların akıllarına gelen bütün maddi ve manevi işkenceleri yapmaları serbesttir.

Hilafet Fırkası liderlerinden Mehmet Ali ve Şeref Ali kardeşler, Doktor Kiçlev, Mehmed Hasan, Pir Gulam, Muhiddin ve diğerleri Britanya'nın işkencelerinin kurbanları oldular. Bu bedbahtlar adi canilerin bulunduğu hücrelere sevk edilecekleri zaman İngiliz memurlarının huzurunda, kirli ve bitli zindan gömleklerini giymeye, ağızları açık ve kolları yukarıya kalkık bir halde caniler arasında sıralanmaya zorlandılar. Ali biraderler bu insanlık dışı muameleye itaat etmeyerek hapishane müdürüne başvurunca, müdür bunların şikayatlerini dinlemediği gibi, zor-

la elbiselerini çıkarttırarak ellerine kelepçe, boyunlarına zincir vurdurdu ve işkence hücrelerine attırdı. Bu hücreler penceresiz ve tutukluların def'-i hacet oturaklarıyla beraber ancak oturabilecekleri büyüklüktedir. Mahkumlar yirmi dört saatte bir ancak on dakika dışarıya çıkarılıyorlar ve bu süre zarfında eknek ve sudan ibaret yiyeceklerini almaya ve aynı zamanda oturaklarını temizlemeye zorlanıyorlar.

Bunlar Britanya hükümetinin Hindistan'da uyguladığı siyasetin bir örneğidir. Her şeye rağmen ümid ederiz ki, hükümet bu tedhiş siyasetine son versin. Bu siyasetin verebileceği vahim neticeleri mevzu bahis etmeye luzum görmüyoruz. Sadece şu soruyu yöneltmekle yetiniyoruz: Kendi memleketlerinde adalet ve hürriyet taleb etmekten başka şuçu olmayan Hintlilere uygulanan tedhiş siyaseti Britanya'nın istediği sonucu verebilir mi? Hindistan zindanlarında yaşananlardan layıkıyla haberdar olmayan İngiliz milleti zulüm ve kahır ile yüz milyonlarca halkın tepkisinin sonuçlarını tasvir ediyor mu?

Bu sözlerimizle herhangi bir İngiliz'e meydan okumak istemiyoruz. Yalnız adalet adına görevimizi yapmış olmak için açıkça söylüyoruz ki, Hindistan halkı şiddet ve zulüm siyasetiyle çiğnenmek istenilen haklarını elde etmeye, vatanlarının, canlarının heder olunmasına son vermeye kesin olarak karar vermiştir.

MISIR İHTİLALİ'NİN YILDÖNÜMÜ

Mısırlılar, 9 Mart 1922 akşamı, Mısır İhtilali'nin üçüncü yıldönümünü Berlin'in büyük salonlarından birinde kutladılar. Harb-i Umumi'nin sonuna kadar hakları için ihtilal kabiliyetini gösteremeyen Mısırlılar, harbin sonunda bütün dünyayı hayrette bırakan bir şekilde harekete geldiler. Bu büyük bir başarıydı. Savaştan galip çıkan İtilaf Devletleri tarihin her devresinde olduğu gibi, hak, hukuk, adalet, insaniyet prensipleri yerine, pençelerine düşen galibiyet paylarına vahşi hayvanlar gibi saldırdılar. Almanya'yı bile ezen demir pençenin altında zayıf ve acizlerin ses çıkaramayacağını sanıyorlardı. Fakat olaylar aldandıkla-

rını pek çabuk gösterdi. Türkiye bütün itilaf devletlerine karşı hukukunu müdafaa ettiği bir sırada Mısır da eser-i hayat göstermeye başladı. Kan borcunu vermeden hüriyetine kavuşamayacağını anlayınca cihad meydanına atıldı. İşte 9 Mart akşamı o ilk kanın yıldönümünü kutlamak için, Şarklıların dostu birçok Alman aileleri, Şarklılar ve Mısırlılarla birlikte salonu doldurmuşlardı.

Toplantının başkanlığını yapan Üniversite Müdürü Profesör Doktor Edward Maier cenabları bir konuşma yaparak bu akşamın Mısırlılar için olağanüstü önemini anlattı ve başkanlığın kendisine verilmesine teşekkür etti.

Mısırlıların reisi İsmail Habib Bey, Mısır'ın bugünkü durumunu anlatarak, İngilizlerin Mısır'a bahşettiklerini iddia ettikleri bağımsızlığın ne yaldızlı fakat zehirli haplardan olduğunu izah etti. Daha sonra büyük bir asabiyet, müteessir bir ruhla konuşan bir genç Mısırlılar'ın İngiliz desiselerine aldanmaktan ne kadar uzak olduklarını bir kere daha kanıtladı.

Müstakil Türkiye bile kendi bahşettiği kapütilasyonlar yüzünden asırlarca mahkum yaşamış iken, güya Mısır üzerinde İngiliz hakimiyetinin kaldırıldığının ilanı, fakat kapitülasyonlar derecesinde ağır şartların konulması ve Sudan'ın Mısır'dan ayrılması şartı tabii ki hiçbir Mısırlıyı memnun edemezdi.

Mısırlılar o kadar coşmuşlardır ki, gece yarısına gelindiği halde programın ancak iki kısmı yapılabilmiş, üçüncü kısım yapılamamıştır.

Mısır ihtilaline dair aks-ı ziya (slayt S.G.) suretiyle gösterilen tablolar İngilizlerin zulmünü ve ihtilale kadınların katılımını göstermesi bakımından önemliydi. Toplantının sonunda Mısır marşı çalınmış ve sonuna kadar dinlenmiştir. Cemaat dağılmadan evvel Umran efendinin teklifiyle Deutschland, Deutschland marşı söylenerek ne bugünkü mağlub ve mağdur Almanya'nın, ne de bugün birbirlerine sarılarak birlik oluşturan mazlum Şark milletlerinin zalimlerden yılmayacakları bir defa daha gösterilerek toplantı sona ermiştir.

15 Nisan 1338-1922 Yıl 2 Sayı 7 - 8

LİVA EL-İSLAM

Onbeş Günde Bir Neşr Olunur Siyasi Mecmua
Menafi'-i İslamiyeye Hadim Asar İçin Sayfalarımız Açıktır.
İmzalı Makalelerdeki Fikirler Sahib-i İmzaya Aittir
Mahal-i İdaresi: Berlin Nikolasse Alemannenstrasse 11
Telefon: Wannsee 209

TALAT
MERHUMUN ŞEHADET YILDÖNÜMÜ

Bilmem Talat derken "eski Sadrazam Talat Paşa" demek gerekiyor muydu? Küçük, tanınmamış kimselerin kim olduğunu bildirmek için ünvanlarıyla, hatta bazen memleketleriyle birlikte anmak gerekir. Fakat Talat merhumun bunlara ihtiyacı yoktur. İnsan bugün Anadolu'da silahlarını milletin bekası için yüksek tutan Türk dilaverlerinin yürüyüşünde Talat'ı görmezse gözü kördür, kalbi basiretten mahrumdur.

Paris'te bir zamanlar "Şekspir"in heykeli dikiliyordu. Viktor Hugo tören sırasında diyordu ki; Şekspir için bu heykel ne demek olacak, onu temsil eder mi? Şekspir'in heykeli İngiliz milletidir!

Merhumun buradaki ailesi ve vatandaşları 15 Mart tarihinde Berlin İslam kabristanında toplanarak Kuran-ı Kerim okudular ve merhumu andılar.O sırada merhumun takdir-hanlarından toplantıda hazır bulunan bir zat: Bu tören Talat için mi yapılıyor. Balkan muharebesinden sonra Londra muahedesini yırttıran Talat'ın asıl şehadet törenini Anadolu dilaverleri şimdi mücadeleleriyle Sevres muahedesini, hem de yazanlarına yırttırarak anavatanda yapıyorlar, diyordu.

PARİS ŞARK KONFERANSI

Avrupa'nın geleceğine hükmetmek isteyen üç devletin dışişleri bakanları Türk-Yunan anlaşmazlığı adını verdikleri yakındoğu meselesini, daha doğrusu "Sevres" projesini tekrar görüştüler. Kısa süre içinde düşüncelerini kağıt üzerine dökerek ilgililere ulaştırdılar. Reuter Ajansı'nın haberine göre Yunanlıların seve seve kabul ettiği barış şartlarını Anadolu açık ve kesin bir şartla kabul etmiş: Anadolu'nun derhal tahliyesine başlanması ve dört ay içinde tamamlanması şartıyla görüşmelere hazır olduğunu bildirmiş.

Öteden beri bu sayfalarda söz konusu olduğu gibi, Türkiye İstanbul'da Meclis tarafından tesbit olunan Misak-ı Milli'yi düstur kabul etmiş ve şimdiye kadar metni kısa, fakat kendisi pek kesin olan ahidnameye sadık kalmıştır. Ruslarla ve Fransızlarla varılan anlaşmalar Misak-ı Milli'ye ne kadar sadık kalındığının bir delilidir. O zamanlar Türkiye nisbeten zayıf, diğer taraf ise kuvvetliydi. Halbuki şimdi Türkiye iç-dış siyasi durumu ve askeri durumu, velhasıl maddi ve manevi kuvvetleri itibarıyla hayli güçlenmiştir. Buna karşılık Yunanistan askeri yenilgi, ordusundaki hoşnutsuzluk, mali sıkıntıları ve sair dolayısıyla tarihinin vahim bir anındadır. Yunanistan'ı alet edinen İngiltere'de Hindistan ve Mısır'dan yükselen ve bunu takip edecek olaylar nedeniyle bugün daha zayıf bir haldedir. Binaenaleyh Türkiye'nin zayıf zamanlarında dahi elinden, dilinden bırakmadığı Misak-ı Milli'sini daha kuvetli bir zamanında feda etmesi için hiçbir sebeb yoktur. Bu babda verilecek en doğru kararı, kuvvetini hakkından alan Büyük Millet Meclisi'ne bırakarak üç bakan'ın kararlarını biraz incelemek isteriz:

Sevr anlaşmasının şöyle tadili teklif ediliyor:

Anadolu tahliye edilecek. Anadolu'nun kuzeydoğusunda veya Kilikya taraflarında mı olur, Antant namına kan döken Ermenilere bir "yurt" tesis edilecek. İstanbul Türklerin payitahtı olarak bırakılacak, ancak Boğazlar Türkiye'de kalmayacak. Gelibo-

lu Yunanlılara verilecek, adalarda İtilaf kuvvetleri ve kontrol komisyonu bulunacak, Çanakkale ve İstanbul boğazlarının Sevres anlaşmasında 'tarafsız' olarak gösterilen bölgeleri askerden arındırılacak. Rumeli sınırımızı Tekfur dağını Türkiye'de bırakmak üzere Istranca dağlarının batı payelerinden geçerek Karadeniz'e ulaşacak bir hat tayin edecek. Türkiye'ye harb tazminatı yüklenecek, fakat iktisaden nimet-i istiklalden faydalanabilmesi için kapitülasyonlar bir kere gözden geçirilecek. Asker sayısı Jandarma da dahil 85 bine çıkarılacak, fakat bir süre sonra zorunlu askerlik kaldırılarak gönüllü usulüne geçilecek. Bu kadar makul!!! ve adilane!!! kararlardan sonra kan dökülmesine devam edilirse bunun sorumluluğu da bu kararları kabul etmeyen insafsıza yüklenecek.

Kararları yaldızlayan sözleri bir kenara atarsak Anadolu'nun tahliyesi hariç Sevres projesinin olduğu gibi karşımıza çıktığını görüyoruz. Anadolu tahliye edilecek. Pekala. Anadolu Türkün kemiğinden, kanından yoğrulmuş bir kitledir. Evlatlarımızın, ihtiyarlarımızın, hatta kadınlarımızın cesetleriyle yığılmış olan Anadolu'yu bize iade etmek her halde lutuf ve ihsan olmayacaktır.

"Azınlıkların Hukuku" meselesi Misak-ı Milli'de gösterilmiştir. Düşmanlarımız neden bununla yetinmiyorlar? Yoksa her Rum'a bir patriklik, her Ermeni'ye bir baş murahhaslık payesi mi vermek istiyorlar?

Ermeni meselesi; bu mesele Gümrü, Moskova, ve Kars anlaşmalarıyla tamamen çözülmüş ve artık tarihe karışmıştır. Maksat bir Ermenistan ise o da mevcuttur. Hatta murahhası "Bekzadyan" bu defa Rusya Cumhuriyeti murahhaslarıyla Cenevre'ye gitti. Lord Curzon ile diz dize oturarak karar verecek!

İstanbul Türkiye'ye bırakılacak! Oh ne büyük lutuf! İstanbul Türkiye'nin payitahtı ve hilafetin merkezidir. Sonsuza kadar öyle kalacaktır. Hükümet ve saltanat merkezi olan bir şehirde bulunması lazım gelen pek basit şartlar vardır. Bu merkezin her şeyden evvel taarruzdan masun bulunması şarttır. Boğazların

hatta son sistem silahlarla korunarak elde bulunması mümkün olmazsa, düşman gemilerinin toplarını kalbimize çevirdiği bir durumda hükümet etmek mümkün olabilir mi? Kararnamedeki şartlar altında bir İstanbul her an düşman istilasına açıktır. İstanbul için doğal sınır, Edirne'siyle birlikte Meriç'in batı sınırıdır. Nitekim Balkan savaşından sonra Rusya da dahil olduğu halde bütün aleyhimize bulunan devletler bu askeri ve mantıki zorunluluğu kabule mecbur olmuşlardır.

Maksat boğazlardan seyr-ü sefer serbestisi ise, bunu biz de istiyoruz. Boğazlardan ne kadar çok ticaret gemisi geçerse kazancımız o kadar fazla olur. Süveyş kanalının geliri meydanda. Boğazları sınırlamaktan maksat Türklerin yapacakları bir harb ve bir huruc hareketini engellemekse bu gülünç olur. Deniz hakimiyetini elinde bulunduran İngiltere'nin böyle bir endişesi anlamsızdır. İnsanlığa feryad ediyoruz, biz istiklalimiz, milli mevcudiyetimiz ve hayatımız söz konusu olmadıkça hiçbir savaşa girmeyeceğiz. Bize güvence verilsin ve tarafsızlığımız sağlansın, memnuniyetle bütün kuvvet ve kudretimizi bilimsel, kültürel ve medeni ilerlemeye ayıracağız. Yok amaç boğazları elde tutarak Rusları baskı altında tutmaksa, buna rıza gösteremeyiz. Çünkü Rus milletinin boğazlarla olan hayati ilişkisini anlaşmayla tasdik ettik.

Bir de Türkler'den harb tazminatı isteniyor!!! Türkler senelerden beri devam eden harblerin tesiriyle iktisaden elim bir vaziyete girmiştir. Türkler harplerin hiçbirinden sorumlu değildir. Türkler bir istila muharebesi açmadılar, milli menfaatlerini korumak için silaha sarıldılar. Binaenaleyh Türklerden harb tazminatı istemek, bütün Türklerin diri diri derisini yüzmek demektir. Yunanistan'ı Anadolu'ya İtilaf devletleri çıkardı. Yunanlıların yalnız Anadolu'da verdikleri hasar bir milyar Osmanlı altınından fazladır. Adalet taraftarı olan üç Hariciye Nazırı neden bundan bahsetmiyor? Bu müthiş hasarı kim tazmin edecek?

Bir de kapitülasyonlar gözden geçirilecekmiş! Efendiler kapitülasyonlar vaktiyle ecdadımızın size bahşettikleri bir ihsan idi.

Geri kalmamıza, harplerde milyonlarca evladımızı kaybetmemize bu kapitülasyonlar sebeb olmuştur. Biz kapitülasyonları ilga ettik. Bunun için milyonlarca evladımızı mahvettik. Hala da kanımızı dökmeye devam ediyoruz. Dünya devletlerinin sahip olduğu haklarımızdan hiçbirini feda etmeyiz. İçişlerimize hiç kimsenin müdahele etmesine razı olamayız. Sınırlarımız içinde yaşayan insanlar hakkında, hangi milletten olursa olsun, hiçbir istisna yapamayız. Milletimiz çağa uygun idari, adli ve iktisadi kanunları düzenler ve her ferd bunlara tabi olur. Hülasa artık içimizde bulunacak ecnebilere hakimiyet bahşedemeyiz. Fiilen mülga olan kapitülasyonları hortlatmaya çalışmak boş bir çabadır.

Türkiye'de askeri yükümlülük yerine gönüllülüğü geçirmeye çalışmak cidden çok gariptir. Bütün dünyanın bütün mesaisini ordusunun takviyesine ayırdığı, dişinden tırnağına kadar silahlandığı bir zamanda, Türkiye'de askerliği para kazanmak için bir vasıta yapmaya çalışmak gülünçtür. Türk asker olarak doğmuştur. Askerliği vatanını savunmak için yapar. Ücretle askerlik yapmaz.

Sözümüze son vermeden önce bir noktaya dikkat çekmek isteriz. Lord Curzon Lordlar Kamarası'nda Paris görüşmeleri hakkında bilgi verirken "Yunanlıların belki de haksız olarak Ermenistan'ı!!! işgale davet olunduğunu... Binaenaleyh Yunanlılardan Doğu Trakya'nın tamamen tahliyesinin talep edilemeyeceğini" söylüyor. Curzon'un haksız daveti itiraf etmesi önemlidir. Yalnız anlaşılmaz nokta "Ermenistan işgali" tabiridir. Hangi Ermenistan'a hangi yolla girilmek istenildiğini sanırız ki kendisinden başka anlayan olmamıştır. Curzon Yunanlılara verilen taahhüdlere bağlı kalınmasını isterken, Britanya hükümetinin Hindistan'a olan taahhüdatını yerine getirmemesinden neden bahsetmiyor? Hintlilerin istekleri neden kabul görmüyor?

Hülasa Paris kararları Türkiye'nin meşru taleplerini hiçbir yönden tatmin etmiyor. Bu hususda Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin vatanperverane ve mahirane icraatını bekleyelim.

Sevr Muahedenamesinin İn'idamı: Lord Curzon'un İnhizamı (Hak Kendisiyle Çarpışmaya Kalkanı Yere Çarpar)

Bu söz öyle büyük bir sözdür ki, onun önünde akan sular durur, yüce dağlar erir.

Elbette! Hak ve hikmeti dillendiren, tabiat kanunları dediğimiz hayatın kanunlarının tercümanı olandan başka türlü söz beklenebilir mi? Onun sözü de kılıcı kadar keskindir. Eğer bu alemde çok vaka'ya şahid olmak insan için başarı sayılıyorsa, şu içinde bulunduğumuz yer yüzünde beş-on seneden beri meydana gelen olayları idrak eden insanlar, kendilerini öncekilerden çok daha başarılı saymakta hiç de haksız olmazlar.

Bütün insanlığın ve millet namıyla ayrılmış olan parçalarının her birinin bir vesile bularak ister doğrudan doğruya, isterse dolaylı olarak birbiriyle boğuşuyor olmasını görmekten daha hayret verici bir temaşa olabilir mi?

Bu temaşayı tasvir eden kalemleri insaniyet perdesi arkasına gizlenerek vahşetle itham edenlerin riyakarlıklarından artık usandık, bıktık. Bu asri insaniyet satıcılarının medeniyetlerinden illahlah!...

Bunlar akmakta olan kanların sorumluluğunu biraz da İngiltere'ye yüklesinler.

Asrımızda eski çağların şiddetini gölgede bırakıp dünyayı alemin başına yıkan İngilizleri tepetaklak görmek neslimiz için ne büyük mürüvvettir. Rusya'da çarlığın zulümlerinin cezasını eğer bugün Ruslar çekiyorsa, bütün dünyanın boynuna esaret zinciri takmak isteyen İngilizleri ilahi adeletten kim kurtaracak? Elbette onlar da cezalarını cekecek, dünyanın en sefil halkının uğradığı zillete uğrayacak, hem de bu zillete yirmi otuz seneden beri hakir gördüğü Türk kavminin eliyle düşecektir.

İngilizlerin ayağı çukura girdi. Lord Curzon cenabları kendi eseri olan Sevres muahedesini iki üç hafta evvel Paris'te yine

kendi eliyle yırttı. Şu satırları okuyanlar bilsinler ki Lord Curzon o muahedeyi yanıldığını anlayarak ve hakşinaslık göstermek için yırtmadı. Anadolu'daki Türk kahramanlarının, hakları için kanlarını, canlarını mallarını feda eden mücahidlerin süngüleri gözlerine saplandı da yırttı. O süngüler daha neler yapacak, daha ne inkılaplar husule getirecek, neslimiz hepsini görecektir. Harbe katılmasıyla Şarka hayat veren Türk, Garbin nufuzunu da mezara gönderecek ve dünyayı İngiliz belasından da kurtaracaktır. Çanakkale önündeki tepelerden müttefik donanmasının inhizamını görmüş olan Türk, yakında İngilizleri palikarya güruhu ile beraber Gelibolu'dan, Paşaeli'den ve Trakya'dan def, ve İslam dünyasının kapısı olan Çanakkale boğazlarının dışına kadar atacaktır.

Allahım büyüksün, yücesin ey ulu tanrı! Kudretin önünde eğilmeyecek, büyüklüğün sayesinde ümitsizliğe kapılacak Türk yoktur, bulunamaz.

Ey bir tecellisiyle Musa'nın gözleri önünde dağları eriten rab, sana başkaldıranların hepsi yok oldular.

(Ayın)

LOZAN TÜRK KONFERANSI'NIN 1922 SENESİ TOPLANTISI

Mütarekeden beri her yıl Lousanne'da toplanan Türk Derneği'nin dördüncü toplantısının Nisan'da yapılacağı daha önceden ilan edilmişti.

Dışarıdan geleceklerin yetişebilmeleri için, kongrenin akdi 1922 senesi Mayıs'ının 18'ine ertelenmiştir. Dernek geçen üç senelik toplantılarında sevgili milletimizin toplumsal hastalıklarını teşhis etmek ve bunlara deva aramak, milletin bütün sahalarda inkişaf ve ilerlemesinin yollarını bulmak için gayret göstermiş ve bu babda birçok mühim kararlar vermiştir. Maarif, kadın, ticaret ve iktisadiyat gibi en önemli konulardaki bu kararlar sulhu müteakib yayınlanacaktır. Lousanne Türk Konferansı

özellikle ülkemizin aydın tabakasını muayyen fikirlerde birleştirmeye ve bir program etrafında toplamaya hizmet etmektedir. Farklı fikirlere ve birbirinden ayrı nazariyelere ve kanaatlere sahip olan aydınlarımızın bir yerde toplanarak fikirlerini birbirlerine yaklaştırmak, nazariyelerini uzlaştıracak esasları bulmalarını sağlamak için en serbest, en müsaid bir zemin sunan Lousanne Türk Derneği, tabiyet ve pasaportu asla dikkate almayarak, dünyanın neresinde ikamet ederse etsin, toplumsal ve siyasal görüşleri ne olursa olsun bütün Türklere kapılarını açmıştır.

Bundan başka mütarekeden beri Türk milletine reva görülen ve insanlık tarihi için bir leke teşkil eden mezalim hakkında isyan eden sesi dünyaya işittirmek, milletimizin bugünü ve geçmişi hakkında dünya kamuoyunu bilgilendirmek, yurtlarından kovulanların veya vahşi bir işgal altında kalanların şikayet ve inlemelerini dünyaya duyurmak üzere dernek bir daimi büro oluşturmuş ve bu büro üç seneden beri yayınlarıyla ve diğer faliyetleriyle şayan-ı şükran hizmetler görmüştür.

Her sene olduğu gibi bu sene de milletimizin toplumsal meseleleri görüşülecek, daimi büronun bir senelik raporu ve hesaplar incelenecektir. Dernek önümüzdeki Nisan'ın birinci Cumartesi günü saat on'da Lousanne'ın Büyük Tiyatro salonunda açılacaktır. Lousanne Türk Yurdu bütün Türkleri derneğe katılmaya çağırır. Lousanne'a gelemeyenler layiha ile uzaktan katılabilirler. Ulu tanrı Türk milletinin yardımcısı olsun.

Program

1- Açılış Konuşması

2- Daimi Büro'nun bir senelik faliyetine dair kongre Genel Sekreteri'nin raporu.

3- Raporun tartışılması ve hesapların incelenmesi.

4- Seçimler.

5- Gündem.

Gündem

1- Yunan mezaliminin alem-i medeniyet nezdinde bir kere daha protestosu.

2- İstiklal için çarpışan Türk milletinin meşru haklarına insanlığın bir kere daha dikkatini çekmek amacıyla bir beyanname yayınlanmasının görüşülmesi.

3- Anadolu'daki Hıristiyan Türklere bir beyanname yayınlanmasının görüşülmesi.

4- "Türk Gençliğinin Milli Vazifesi Ne Olmalıdır?" başlığıyla, Lousanne Türk Yurdu tarafından açılan yarışmada birinci, ikinci ve üçüncülüğü kazanan eserlerin gösterdikleri yollar hakkında tartışma.

5- Türk birliğinin sorunları hakkında görüşme.

6- Türklüğün toplumsal ve iktisadi meseleleri hakkında geçen seneler müzakere olunan ve yeni teklif olunacak konuların görüşülmesi.

Posta Kutusu

Numero: 2580

İNGİLTERE'DE SİYASİ İHTİLAFLAR

Mütarekeden beri İngilizler yüzünden, savaşta gördüğünden daha büyük felaketler ve zararlar gören Türkiye, haklı olarak bu gün İngiliz siyasetini idare edenlere küskündür. Türkiye'den başka, Filistin, Irak, Mısır, Hindistan'a mensub herhangi bir Şarklının İngiliz politikasına karşı, alenen veya kalben isyan etmemesi mümkün değildir. Şüphesiz İngiliz siyaset makinasının başında bulunan Lloyd George her türlü eleştirinin tek hedefidir. Binaenaleyh İngiliz parlamentosundaki çekişmelerin Lloyd George'u çekilmeye mecbur etmesi, başta Türkler olmak üzere bütün Şarklıları sevindirir. Bu ihtimal bugün henüz kesin bir şekle girmemiştir. Belki de Lloyd George bu mücadeleden başarıyla çıkacaktır.

Bizim değerlendirmek ve bir sonuç çıkarmak istediğimiz nokta büsbütün farklıdır.

İngiltere'deki siyasi çekişmeleri meydana getirenlerin başında bulunan Janker en sağ konservatörleri temsil etmekte olmakla, Lloyd George ile aralarındaki çekişmelerin belli başlılarını incelersek aradığımız sonuca varırız. Fransız basınına yansıyan çekişme noktaları şunlardır:

1- Lloyd George Cenevre Konferansı'nın bir an evvel toplanmasını ve Sovyetlerin buna katılmasını istiyor.

Halbuki sağ konservatörler Hariciye Nazırı Curzon da dahil olduğu halde, Cenevre Konferansı'nın toplanmasına ve Sovyetlerin katılmasına karşı çıkıyorlar.

2- Lloyd George Fransızlarla imzaladığı teminat mukavelenamesine bir askeri muahedename eklenmesine karşı çıkıyor. Halbuki konservatörler kendi prensiplerine aykırı olarak iki ülke Genel Kurmayları arasında bir ittifakname imzalanmasını istiyorlar.

3- Lloyd George güya şark sulhunü çabuklaştırmak istiyor. Keza Curzon da dahil olduğu halde, sağ konservatörler Yunanistan'ın Anadolu'yu istilalarının en ileri teşvikçileridir. Anadolu hükümetiyle her türlü anlaşmanın aleyhinde bulunuyorlar. Bu konservatörler bütün Asya'ya hükmetmek sevdasından vazgeçmedikleri için dünkü Brian ve bugünkü Po Ankara ile muhalif kalıyorlar.

İşte şimdi sonuca ulaşabilmek için, iki partinin Şark'a ve Anadolu'ya ait düşüncelerini göz önüne getirmek kafidir.

Anlaşılıyor ki, Lloyd George'un gitmesi ve en sağ konservatörlerin gelmesi, bize nefes aldıracak bir başarı olmayacaktır. Bundan evvelki makalelerimden birinde dediğim gibi, İngiliz siyasetinin ana hatları o kadar derindir ki, liberallerin, konservatörlerin, koalisyonların işbaşına gelmesinden biz Şarklılar bir hayır ve selamet ümidi beslememeliyiz. İngiltere'de işsiz sayısı arttıkça, diğer yabancı milletleri her zamandan daha fazla esir

gibi çalıştırarak, aç tok bütün İngilizleri patlayıncaya kadar doyurmak, yani kapitalist emperyalist siyasetini tatbik etmek esası değişmeyecektir. Ruslar da dahil olduğu halde, bütün Şark'ın İngiltere'ye karşı göğüs germesinden başka çare yoktur. Silahı olmayan Hindistan, Mısır gibi milletler silahtan daha etkili yolları öğrenmişler ve hamdolsun uygulamaya başlamışlardır. Nihai başarı İrlandalılar gibi azim ve sebat ile, hiçbir tehdid ve zulmün önünde boyun eğmeyerek kutsal hedefe doğru yürümektedir.

S.

İLAN
KAVİYANİ MATBAASININ YAYINLARI

1- Kur'an
2- Nasır Hüsrev Ulvi'nin Sefernamesi (Farsça)
3- Mirza Mülakim Han'a Mensub Tiyatro Mecmuası(Farsça)
4- Farsca Nota Üzerine İran ve Avrupa Musiki Kitabı
5- Hamza-i İsfahani'nin Yazdığı Tarih Kitabı(Arapça)
6- Almanca'dan Farsça'ya Lugat Kitabı. Telif Mirza Rıza Han

İsteyenlerin Aşağıdaki Adrese Müracatları Rica Olunur.

Kunstdruckerei und Verlagsanstalt KAVİANİ G. m.b. H.
Berlin-Charlottenburg Leibnizstrasse 43

15 Nisan 1338-1922 Yıl 2 Sayı 9-10

LİVA EL-İSLAM

Onbeş Günde Bir Neşr Olunur Siyasi Mecmua
Menafi'-i İslamiyeye Hadim Asar İçin Sayfalarımız Açıktır.
İmzalı Makalelerdeki Fikirler Sahib-i İmzaya Aittir
Mahal-i İdaresi: Berlin Nikolasse Alemannenstrasse 11
Telefon: Wannsee 209

Arbeitsgemeinschaft der Deutschen Gesellschaft für Islamkunde

Qellenmessige Studien und Übungen zur Religion und Kultur des Islams unter Mitwirkung von muslimischen Gelehrten im Seminar für Orientalische Sprachen, Berlin NW 7, Dorotheenstrasse 7, unter Leitung von

Prof.Dr. G Kampffmeyer

erstem Vorsitzenden der Gesellschaft

I. Allgemeine Abteilung

II. Arabische Abteilung

III. Türkische Abteilung

IV. Persisch - Afghan. Abteilung

V. Indische Abteilung

VI. Malaiische Abteilung

VII. Ostasiatische Abteilung

Die Ankündigung der einzelnen Übungen und Vortrage erfolgt durch besondere Mitteilung und durch Anschlag schwarzen Brett des Seminars

Anmeldungen zud Teilnahme bei den Herren Vortragenden und beim Leiter der Arbeitsgemeinschaft Prof. Dr. Kampffmeyer (Sprechstunde nach Anschlag im Seminar; Fernsprecher. Amt Steglitz 2882).

Die teilnahme ist kostenlos, Doch werden freiwillige Beitrage für die Bücherei der Gesellschaft mit dank entgegengenommen.

Deutsche Gesellschaft für Islamkunde. Berlin-Dahlem. Werderstrasse 10

* * *

Arbeitsgemeinschaft der Deutschen Gesellschaft für Islamkunde

Erste Abteilung. Sommer 1922

Religion und Führerschaft

12 Arbeitsabende von Prof. Jabbar Kheiri

Montags 7-9 Uhr abends im Seminar für Orientalische Sprachen Berlin NW 7, Dorotheenstasse 7. Beginn 15. Mai

1. Einleitung. Allg. Übersicht und die Schwierigkeiten der Islamforschung
2. Wesen der Offenbarung und Erkenntnistheorie.
3. Mohammed als Vorbild.
4. Islam im Algemeinen
5. Islam und Recht
6. Islam und Staat.
7. Islam und Politik
   (a) Verwaltung
   (b) Wirtschaft
   (c) Sozialpolitik
8. Islam und Kultur.
   (a) Seelische Kultur.
   (b) Geistige Kultur.
9. Islam und Zivilisation.
   (materielle usw.).
10. Islam und soziale Frage.
11. Islamisches İdeal.
12. Islamisches Program und der Weg zum Ziel

(Almanca Programın karşısında Arapça açıklamalar vardır. S. G.)

Prof. Mohammed Abdul Jabbar Kheiri M. A., Berlin N 54 Ackerstasse I a.

Bismillahirrahmanirrahim

Mekke Emiri'nin İslam düşmanı olan İngilizlerle ittifak ve hilafetin esasını yıkmak yolunda bu zalim devlete yardım ettiği bütün dünyada İslam memleketlerinin mahvına yol açtığı, Arabistan'ı İngiliz nufuz ve saltanatına ithal eylediği, Kafirlerle cihad eden mücahidler için kutsal yerlerde sığınacak yer bırakmadığı bir zamanda, Beyt-ül Haram'a farz olan hac hakkında Ulema-i din ne der?

Bu halde Hac edası vecibe midir, yoksa düşmanın Harem-i Şerif üzerindeki nüfuzunun kalkması ve belde-i eminde İslam devletinin yeniden ihya olmasına kadar sakit olur mu?

Fetva

Ey müminler biliniz! Cenab-ı Hak kitabında Beyt-ül Haram'ı zikrettiği vakit emin ve eman olarak tarif etti. Peygamberimiz Beyt-ül Haram'ı insanlar için tahsis etti, yani İslam alemi için bir toplanma yeri ve mazlumlara bir sığınak yeri. Beyt'i insanlar için her daim kendisine avdet olunur bir melce' ve bir mahall-ı emniyet yaptık.

Su kesildikten sonra bir daha avdet etti ve yine, filan adamın aklı kendisine rücu' etti. İnsanlar birbirlerinden ayrıldıktan sonra tekrar dönerek toplandılar. Bu misallerden sevap kelimesi çıkar. İnsanlar her sene Kabe'ye dönerek orada toplanırlar. Ve bir mücahid demiştir ki; oradan ayrılıp da geri dönmeyi temenni etmeyen kimse yoktur.

Sure-i İbrahim, bir kısım insanların onları onları ziyaret etmelerini farz kıldı. Bu sure-i Hac'daki ayetin delilidir. Her uzak yerden sana erkekler gelir. Kabe insanların ziyaret ve toplanma yeri olunca tam bir emniyette bulunması zorunlu oldu. Yoksa kimseler gelmez. Dünyanın hiçbir yerinde bulunmayan bir emniyet olmalıdır. Bunun için Kur'an-ı Kerim'de mükerreren bu sıfatla (emin) anılmıştır. Sure-i Bekire'de, Sure-i İbrahimde, Su-

re-i El-Umran'da Allahım bu beldeyi emin kıl, Ana giren emin olur.....Kabe'nin emniyeti Haccın şartıdır.

Peygamberimiz zamanında Mekke'de emniyet ve asayişin bulunmadığı, fitne ve fesadın çoğaldığı vakit Peygamberimiz ashabına Mekke'yi terk ederek Medine'ye hicret etmelerini emir buyurdular. Emniyetin zail olduğuna şu Ayet-i Kerime delildir. Sen ey Muhammed, bura ahalisinin indinde mal ve ırzın ve kanın helal oldu. Peygamberimiz kendisiyle beraber bütün inananların da hicret etmelerini buyurdu.

Peygamberimiz hicret ettiği vakit Mekke'deki emniyetsizlik ve asayişsizlik nedeniyle farize-i Hac kendisinden sakıt oldu. Ancak Mekke'yi fethettikten sonra ve Beyt-ül Haram'ı emniyetli kıldıktan sonra Mekke'den hicreti durdurdu.

İslam Mekke'de zuhur etti, lakin Mekke ahalisi onu inkar ettiler, onun için zuhur ettiği yerde zayıf kaldı. Ta ki Mekke'yi terk ederek gurbette, Medine'de bir ev ittihaz etti ve güçlenmeye başladı. Bir gün İslam yine zayıf ve mağlub düşer, hatta Mekke ahalisi dahi ikinci defa kötülük ederse, İslam gurbette çalışan ahali-i islamın azmi sayesinde yine kuvvetli ve aziz olacaktır. Allah yolunda çalışan İslamlara ne mutlu.

Bütün dünyadaki Müslüman kardeşlerimizin malumudur ki, Mekke'nin Şerif ve Emiri Hüseyin bin Ali 1334 senesinde Şaban ayında İngilizlerin esaretinde bulunan İslamların tahliyesine çalışan, cihandaki yegane müstakil İslam hükümetine karşı İslam düşmanlarıyla ittifak yaptı. Bu nifaktan sonra hilafet hükümeti bozguna uğradı ve memleketleri İngiliz, Fransız, İtalya ve Yunanlılara bir ganimet olarak düştü. Dünyada tamamen müstakil bir İslam devleti kalmadı.

Mekke ve Hicaz bugün Peygamberimizin hicretinden sonraki ve fetihten önceki durumundan daha fena bir haldedir. Çünkü Mekke Şerifi cihan harbi esnasında Harem-ül Huda'ya iltica eden Alim Fazıl Mevlana Mahmud el-Hüseyin ile Türk Galib Paşa'yı İngilizlere teslim etti. Onun için bu günlerde burası mü-

minler için emin olmaktan çıktı. Kafirlerin tasallutuna son verinceye kadar, Peygamber Efendimizin yaptığı gibi hürriyet, eşitlik ve kardeşlik düşmanlarını Arabistan'dan atıncaya kadar, beyt-ül Haram'da emniyet bulunmaması yüzünden şimdilik bu fariza sakıt oldu. Bu dahi Peygamber Efendimizin sözünü teyid eder: Fetihden sonra hicret yoktur. İngilizlere karşı cihad yolundan başka bir yol kalmamıştır.

Mekke Emiri ise şüphesiz zalimdir. İmamet ahdine nail olamaz. Çünkü Harem-i Şerif'e iltica eden Müslümanları kafir düşmanların eline verdi.

Mehmed Bereketullah el-Hindi' el- Biffani
Musa Carallah Bünyat el Petrogradi
Abdulreşid İbrahim el- Sibiryavi

İNGİLTERE VE İSTANBUL RUM PATRİKHANESİ

Roma'da çıkan Messageur gazetesi 18 Nisan tarihli sayısında şu malumatı veriyor: İstanbul'da Rum Patrikhanesi İngiltere'nin himalesiyle ruhani ve siyasi bir şekle dönüşmüştür. Bu sıradan bir haber değildir. Olayları son şekliyle değerlendirmek doğru değildir. Gerçeğe nüfuz edebilmek için diğer bütün olaylarla ilişkileri içinde değerlendirmek gerekir. Bugün pek çok gürültülerden sonra Yunan ve Rum milletinin pek çoklarının reylerine ve asırlardan beri gelen uluslararası usullere aykırı olarak İstanbul Rum patrikhanesinin başına geçen Meletyos Metaksakis'i, o mevkiye getiren olayları kısaca incelersek gerçeğe nüfuz etmiş oluruz.

Harb-i Umumi'yi takib eden şu üç senelik mütareke devresinde bilhassa İngiliz'in Anadolu'ya musallat ettiği Yunan'ın kendi çıkarlarından ziyade İngiliz siyasetine alet olduğuna şüphe kalmamıştır. İstanbul'u ve boğazları Süveyş, Cebelitarık gibi kendi nufuzu altına almak, asgari bir nüfusa indirdiği Türkiye'yi Mısır, Hindistan gibi kendisine esir etmek isteyen İngiltere'nin, bilhassa Fransa'yı ikna edemeyince hedefine başka yollardan

yürüyeceği tabii idi. Malumdur ki, Fransa'da İngiltere'nin oyuncağı derecesine inen Yunan Kostantin hükümetine karşı bir nefret ve husumet vardır. Bu husumet dolayısıyla İngiltere'nin yakındoğu siyasetine karşıdır. İngiltere'nin Türkiye siyaseti açıkça ortaya atılmamışsa da olaylar bu siyasetin ne olduğunu en kör gözlere bile göstermektedir.

Giritli Venizelos'un vatandaşı ve siyasette meslekdaşı olan Meletyos Metaksakis sabık Atina Metropolitliği'nde Konstantin aleyhdarı olarak çalışmıştı. İtilaf hükümetleri, bilhassa İngiltere'nin tahrikleriyle, İstanbul Rumları Meletyos'u patrik seçmekle Şark'ta yeni bir vaziyet hasıl oldu. Yunanlılık ve Rumluk alemi ikiye ayrıldı. Fransızlar Yunan hükümetine ve Anadolu'daki Yunan serkeşliğine muhalif. Bu vaziyetten istifade için yeni bir şekil bulmak gerekti. İşte yukarıdaki telgraf İngiltere'nin bulduğu şekildir. Tutuşturduğu yeni bir fesad ocağıdır. Son zamanlarda İstanbul'da, Trakya, İzmir ve adalarıyla beraber -yeni- ikinci bir Yunan hükümeti teşkili sözleri işitildi. Bunlar alelade söylenmiş gevezeliklerden ibaret sözler değildir. Bu yolda bir hükümet projesi ortaya atmakla, Konstantin hükümetine karşı olan Fransa'nın, kendisine dost ve minnetdar olan Venizeloslu, Meletyoslu yeni Yunan hükümetine karşı bir diyeceği olmaması lazım gelirdi. Bu sağlanabilirse İngiliz siyaseti kazanmış olacak, Türkiye'ye İngiliz'in istediği şekil verilmiş olacaktı.

Şu da eklenmelidir ki, otuz seneden beri İngiliz kilisesi Rus Ortodoks kilisesiyle birleşebilmek için uğraşıp duruyor. İngiliz kilisesinin maksadı Rus Ortodoks kilisesiyle birleştikten sonra müşterek yeni kilisenin ruhani merkezini İstanbul'da kurmak ve Müslüman alemine karşı yakından harbi sürdürmek. Bugün Lord Robert Cecil ve rüfekası bu görüşü savunuyorlar. Canterbury Arşidükü zaten bir tür haçlı savaşını canlandırmak niyetinde. Gerçi her iki kilisenin tamamıyla birleşemediği malum ise de, İslam alemine karşı ortak hareket etmektedirler. Yalancı İstanbul patriği Meletyos'un bu fikre iştirak ettiği kesindir. Zatan bütün kuvvetler alemin diktatörü olan Lloyd George'un siyasetini başarıya ulaştırmak için sevk ve idare edilmektedir.

Garip tesadüf! 2 Mayıs tarihli Le Temps gazetesi Katolik ve Ortodoks kiliselerinin anlaşmaları için Papa'nın girişimlerinden bahsediyor. İngiliz Ortodoks kiliselerinin anlaşmaları girişimleri zihnimi ve kalemimi işgal ederken, tam bu sırada Katolik ve Ortodoks kiliselerinin anlaşmaları ihtimali garipdir. Görülüyor ki din siyasetten, diplomatların elinden kurtulamıyor. Fakat zavallı Müslüman milletleri kendi siyasi işleri dolayısıyla dinden bahsettikleri zaman Avrupalılar hemen bizim ve dinimizin aleyhine tevcih ediyorlar.

Teşekkür olunur ki, bütün Müslüman milletleri Avrupa Hıristiyan milletlerinin dört yüzlü politikasını anlamışlar ve kendi selametlerinin birlik ve kuvveti teşkil eden dinlerine sarılmakta olduğuna kanaat getirmişlerdir. İstanbul'da ruhani ve siyasi Rum Patrikliğinin doğuracağı ahvali ise yakın istikbal gösterecektir. Biraz sabır ve intizar.

SURİYE KAN AĞLIYOR

Nisan'ın ilk haftasında Şam şehri istilacıların ve onlara alet olan vatansızların zulmüne bir kere daha şahid oldu. Amerika'lı Mister "Krayen"in (Crane? s.g.) karşılanması münasebetiyle Şam ahalisi büyük bir nümayişte bulundu. Nümayişe kadın erkek binlerce Şam'lı katıldı. Bir çok zevat Suriye'nin uğradığı zulmü etkili bir şekilde anlattılar. Bütün ahali meşhur milli şarkı "Nehn la nerzi el himaye, lavela nerzi el vesaye..."yi söylediler. Ahalinin galeyanından korkan hükümet casuslarını ahalinin arasına saldı. Bu alçaklar "hükümet istiklalimiz için düşünüyor, evlerinize, işinize gidiniz" diye bağırıyorlardı. Casusların telkinleri işe yaramayınca hükümet ahaliyi Amerikalı misafirin gözü önünde silah zoruyla dağıttı. Fransızların kör aleti ve Fransızlardan daha rezil olan Hakkı el-Azm Şam'ın önde gelenlerinden pek çoklarını tutuklayarak Fransızlara teslim etti. Mevkuflar bilinmeyen yerlere götürüldüler. Hükümetin bu zalimliğini protesto eden Şamlılar bütün mağazalarını ve dükkanlarını kapadılar. Bu olaylar nedeniyle "Lisan el-Arab" gazetesinin yazdığı bir makalenin bazı bölümlerini "Liva el-İslam" okurlarına sunuyoruz.

Fransa'nın Mezalimi; Hitabımızı müstebid hükümete değil, bütün alemin, kalplerinde bir insanlık hissi taşıyan hürriyetperverlerine tevcih ederiz. Bu feryad Fransız çizmeleri altında inleyen bütün Suriyelilerin kalplerinden çıkıyor. Suriye zulüm içindedir. Mukaddes hakları, hürriyet ve istiklalleri, Paris'in Suriye'ye gönderdiği bir takım pis pençelerin vahşi darbeleriyle mahvedildi. Kendisine Suriye'nin şefkatli koruyucusu süsünü veren Fransa bugün kırk bin neferiyle, üç yüz tayyaresiyle, yüzlerce top ve sayılamaz kadar çok silahıyla, silahsız ahalinin üzerine kudurmuş bir kurt gibi saldırıyor.

Yüzlerce senedir kardeş gibi yaşayan unsurların arasına nifak soktu, iki kardeşi birbirine düşman etti. Beyrut'u Şam'dan, Şam'ı Haleb'den, Haleb'i Lazkiye'den ayırdı. Vatanseverlerin üzerine silahlı vahşileri saldırtarak kimini öldürüyor, kimini hapislerde çürütüyor. Sürgüne gönderilenlerin çektiklerini tabii ki bilemeyiz, ancak hapishaneye gönderilenlerin el ve boyunlarına zincirler geçirilmiş, çıplak zemin üzerinde aç ve biilaç bir durumdadırlar. Elektrikli kelepçeler vasıtasıyla işkenceye maruzdurlar.

Alemin en büyük Cumhuriyet Reisi Mister Harding Hazretleri! Suriye'nin, sizin adaletinize ve vaadlerinize inandığı için bu zulümlere uğraması adalet midir? Suriye ahalisi adalet ve istiklal talep ettiği için bu zulümlere müstehak mıdır? Şam ahalisi Amerika'nın hür ve insaniyetperver evladından Mister Krayen (Crane? s.g.) Hazretlerini karşıladığı için, üzerine top, tüfek, mitralyöz tank ve her türden silahla saldırılmasını hangi vicdan kabul eder? Bu günahsız yere akan kanların tahkik ve teftişi için Amerika ve Avrupalılardan oluşan tarafsız bir heyetin oluşturulması insanlık açısından gerekli değil midir? Hürriyet ve istiklalleri uğruna kanlarını dökenlerin bu vahşi Fransızlara terk edilmesi bir zulüm değil midir? Fransa'nın istibdatçı ve zalim bir hükümet olduğu Tunus, Marakeş ve Suriye'deki idaresiyle dünyaya ilan olmadı mı? Suriye'deki zulüm artık susulamayacak bir noktaya geldi.

Batı'da hür yaşayan Suriye ve Lübnan yavruları!

Siz ey dünyanın her köşesinde hürriyetin saf havasını koklayan erkekler!

Kardeşleriniz sefalet içinde yuvarlanırken nasıl oluyor da susuyorsunuz?

Bu zavallıların Allah'tan sonra sizden başka yardımcıları kalmadı. Kardeşleriniz Afrika zencilerinin kırbaçları altında türlü acılar çekerken nasıl olur da rahat edersiniz.

Ey hür kardeşlerimiz: Gurbetlerdeki gazetelerin vatandaşlarınızı ayaklanmaya çağırdığını biliyorsunuz. Size güvenerek ayaklandılar. Onlar kanlarını dökerken siz nasıl susarsınız? Huran dağı bugün bu zulme karşı demir pençesini göstermeye hazırlanıyor. Bu mezalime karşı şark-el Ürdün de galeyan içindedir. Vukua gelecek bütün hadiselerden doğrudan doğruya Fransa sorumludur. Hükümetlerin adil, hakiki hürriyetperver insanlardan oluşan komisyonlar gönderip bu meşhum halleri tahkik etmelerini insaniyet namına rica ederiz. Aksi halde ati pek vahim, ati pek kanlıdır.

El-Mücahid

SURİYE'DEKİ İNGİLİZ MEZALİMİNE KARŞI BİR PROTESTO
Viyana, 16 Mayıs 1922
(Hususi Telgraf)

Şam'daki olaylara dair, Viyana Arap Kolonisi'nden aldığımız telgrafı aşağıda sunarak, felaket kardeşlerimiz Araplar'ın Fransız işgal kuvvetleri tarafından düçar oldukları zulüm ve vahşeti, adalete taraftar olan bütün insanlara arz ediyoruz:

Şam ahalisinin Amerika'lı Mister "Kren" (Crane? s.g.) lehindeki gösterisine Fransız işgal kuvveti tank, mitralyöz ve teyyare ateşiyle karşılık verdi. Milli ve insani hukukunu savunmaktan başka kusuru olmayan ahali ve aydınlardan pek çok kişi "10-20"

sene kürek cezasına mahkum edildi. Hak ve adalet için feryat eden ahalinin sesi kan ve ateş içinde boğuluyor. Milletlerin kendi kaderlerini tayin etmeleri prensibine aykırı olan bu baskı ve zulümleri alem-i medeniyet huzurunda protesto eder, sömürgeci devletlerin hak ve hürriyete karşı işledikleri cinayetlere adalet ve insanlık duygularıyla dolu olanların dikkatlerini bir kere daha çekeriz.

Viyana Arap Kolonisi Adına: Bahaeddin.

HİNDİSTAN HİLAFET KOMİTESİNİN YENİ BİR PROTESTOSU

Londra İslam istihbarat kalemi Hindistan Hilafet Komitesi'nden aldığı bir telgrafı dergimize gönderdi. Şöyle;

Lord Curzon'un İslamiyet ve Türklük aleyhindeki siyasetinin semeresi olan Paris sulh teklifnamesi Hindistan Müslümanlarını ziyadesiyle üzdü. Buna dair kaleme alarak önceden size de gönderdiğimiz beyannamemiz bütün Hintlilerce desteklendi. Memleketin her tarafında toplantılar yapılarak Türklere teklif olunan sulh şartlarının adaletsiz ve taraflı olduğuna hükmedildi. Aşağıdaki hususlara özen gösterilmesi istendi;

Türkiye'ye adil muamele, Irak, Filistin ve Suriye'nin tahliyesi, Mandaların lağvedilmesi, Edirne, Gelibolu ve Türk Asya'sı sahilinin Türkiye'ye iadesi. Kapitülasyonların lağvı. Türkiye'nin her türlü milli ve iktisadi esaretten tamamıyle kurtulması.

Merkez Hilafet Komitesi Başkanlığı

HİLAL-I AHMER
Cami ve Bayram Günleri

Kızılay (Metinde Hilal-ı Ahmer olarak geçiyor) kızıl haç ve diğer bütün hayır kurumları gibi, hayırseverlerin maddi ve manevi yardımlarıyla yaşar ve gelişir. Yardımlar ya doğrudan doğruya yardımseverler tarafından eşya ve meblağ olarak verilir veya ha-

yır kurumları tarafından uygun bir şekilde yapılır. İhtiyaç vasıtayı doğurur derler, bu pek doğrudur. Harb-i Umumi esnasında kızıl haçlar gelir kaynakları bulmak amacıyla pek çok yollara başvurmuştu. Bu yollardan biri de Amerika Birleşik Devletleri ve ve İngiltere'de -Church Day- yani Kilise Günü olarak anılandır. Bu iki ülkenin kızıl haçları, senenin birkaç gününde bu iki memleketin bütün kiliselerinde parlak sonuçlar elde etmişlerdi.

Kilise Günü, bu iki cemiyete büyük gelir sağlıyor.

Trablusgarb harbinden evvel oluşturulan Kızılay'ımızın bugüne gelene kadar neler yaptığı herkesce malumdur. Milli bir müessesemiz olan Kızılay bu günlerde çok ağır bir yük taşıyor.

İngiliz kolonisinin beyannamesinde korkunç rakamlara tesadüf ediyoruz. Yalnız Yunan mezaliminin ve tahribatının kurbanı olarak, yerinden yurdundan uzaklaşmış olanların sayısı dört yüz bin ve cihan harbi esnasında hicret edenlerin sayısı sekiz yüz yetmiş bine çıkmıştır.

Muhacir denilince, malını mülkünü terkederek başka yerlere göçen ihtiyar, kadın, dul, yetim silsilesi anlaşılır. Barış zamanlarında hali vakti yerinde olan bu bir milyondan fazla insan bugün aç ve çıplaktır. Bedbaht ve yalın ayaktır. Kızılay bunlar için elinden ne gelirse yapıyor. Millet gönlünden kopanı veriyor, fakat felaketin çapı çok büyüktür. Binaenaleyh gösterilecek fedakarlık felaketin büyüklüğüne uygun olmalıdır.

Kızılay da "Cami ve Bayram Günleri"ni kullanmayı düşünüyor. Malumdur ki, Ramazan Bayramı'nın ilk günü Kızılay çiçek günüdür. Bu adet sürmekle beraber Ramazan ve Kurban Bayramı'nın ilk günleri Cami Günleri sayılıyor. Bu iki mübarek günde bayram namazına giden Müslüman, Cami-i Şerife konacak bir kutu veya bir tepsiye gönlünden ne koparsa atar. Bu adet Türkiye'nin en küçük köylerindeki camilere kadar yayılabilir.

Böylece Ramazan ve Kurban Bayramı'nın ilk günlerinde, bayram namazının edasından sonra, bütün millet Kızılay'ı, yani yaralı askerleri, fakir fukarayı, göçmenleri düşünmek fırsatını elde etmiş olur.

Halihazırda Avrupa ve Amerika'da ikamet etmekte olan Türk ve İslam cemaatlerinin camileri yok ise de, bayram toplanma yerlerleri bunlar için Cami Günleri yerine geçebilir. Bu cemaatler şimdiye kadar gönderdikleri yardımlarla Kızılay'a gösterdikleri teveccühden dolayı zaten milletin minnetdarlığını kazanmışlardır.

Cami ve Bayran Günleri'nin hasılatı, Hilal-ı Ahmer mecmuasında yayınlanacaktır.

Hilal-ı Ahmer Mecmuası

BAHAEDDİN ŞAKİR, CEMAL AZMİ BEYLER

Namerd düşmanlar Ermeni eliyle iki Türk ricalini daha ortadan kaldırdılar. Merhumlara atılan kurşunlar alelade bir ferde tevcih edilmiş demek değildir. Akur (azgın, kuduz S.G.) düşmanlar harb meydanında istedikleri derecede ikmal edemedikleri imha ameliyesini milletin iyi düşünen kafalarını kırmak, istiklal aşkıyla çarpan kalblerini parçalamak suretiyle başarmak istiyorlar. Bugün bir İttihadçıya atılan kurşunlar yarın bir İtilafcı'ya, öbür gün Kuvvayı Milliyeci'ye, bir gün de hiçbir fırka ile alakası olmayan diğer eşhasa tevcih edilebilir. Milli ve dini istiklal uğruna mücahedadda bulunan ve efkar-ı umumiyeyi kazanmaya müstaid olan her Türk düşmanlarımızca mahkum-u idamdır.

Düşmanların bütün İslam memleketlerinde takib eyledikleri katl, nefy, işkence siyasetleri bu hususda aleni delildir. Cemal Azmi ve Bahaeddin Şakir Bey'ler selamet-i vatan ve istiklal-i milli uğrunda hayatlarını ifna ettiler, bu vecheyle senelerden beri müdafa-ı memleket için aziz canlarını feda eden yüz binlerce kafile-i şühedaya iki kıymetdar vücud daha iltihak eyledi. Cenab-ı hak merhumları gark-ı rahmet ve diyar-ı gurbette kimsesiz kalan haremlerine, mini mini yetimlerine sabır ihsan buyursun.

Kraldan ziyade kral taraftarı olmak biraz garib ise de merhumların siyaset ve fırka arkadaşlarına insani vazifelerini ihtar eylemekten men'-i nefs edemeyeceğiz.

Ey bugün Anadolu'da ve Anadolu hesabına Avrupa'da mev-

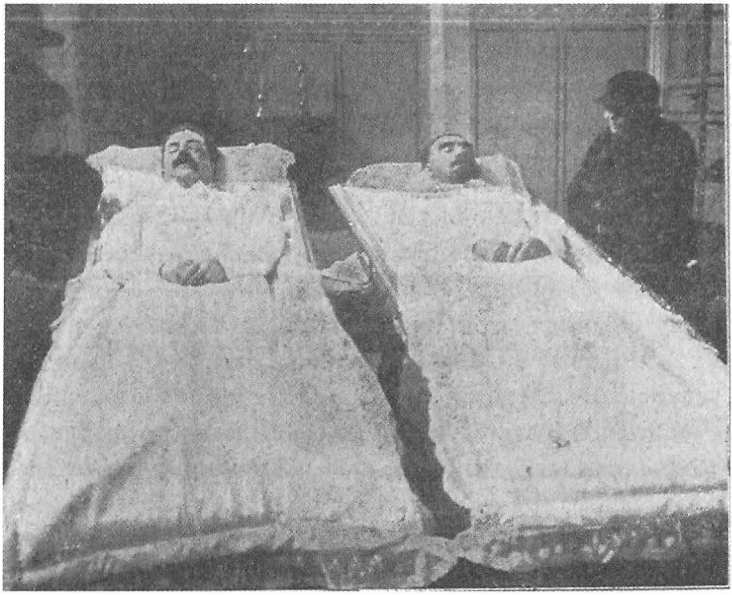
ki-i ikbalde bulunan İttihad ve Terakki Fırkası azası ve bu fırkanın alkışcıları!

İçinizden (5-10) kişi müstesna olmak üzere ..... heyetiyle bir kısmınız mukadderat-ı memleketi idareye iştirak ediyorsunuz, bir kısmınız da her türlü icraatınızı alkışlamakla meşgul. Felaketli mütarekeden beri fırkanız, siyasi icraatınız bir kısım matbuaatta pek şedid tenkidlere uğradı. Bazıları ise hıyanet-ı vataniye ile ithama kadar vardı. Fırkanıza isnad edilen fenalıkları artık içinizde bulunmayan (5-10) kişinin ensesine yüklet-mekle ahlaki ve manevi mesuliyetten kurtulacağınızı zannediyorsanız pek aldanıyorsunuz. Böyle bir teselli kanaat-ı vicdaniyenize muhalif olarak (5-10) kişinin peşinde sürüklendiğinizi iddia demek olur ki, namuslu insanlar için bundan daha büyük bir leke tasvir olunamaz. Bu gibi lekeler yalnız hayat-ı siyasiyeye değil, dünyaya veda etmekle, yani intihar eylemekle temizlenir.

Ermeni komitacıları vasıtasıyla fırkanızın azasından en mühimlerinin öldürtülmesi için Avrupa'da, Amerika'da cemaatler teşkil olunduğunu kargalar bile duymuştu. İdama mahkum olunanların listesi bile malumdu. Talat, Prens Said Halim Paşa'larla, Behbud Han vakası zuhur ettikten sonra olsun intibaha gelmeliydiniz. Bütün bu vakalar sizi hiç bir tedbir ittihazına sevk edemedi. Sükutunuz, lakaydınızla bu bedbahtları uğradıkları feci akibetlere adeta müstehak gördüğünüz bu acı tecrübelerden sonra Berlin sokaklarında mütevekkilane dolaşan Baha ve Azmi Bey'lerin düçar olacağı feci akibet bir zaman meselesi idi. Bugün Anadolu'da nazırlık, valilik veya buna mümasil yüksek mevkilerde bulunan sabık merkez-i umumi azası veyahud İttihad Terakki hükümetinin sabık valileri olan, senelerce omuz omuza beraber çalıştıkları arkadaşlarını böyle elim akibetlerden korumağa gayret etmeliydi, bunu yapmadılar. Göz göre göre arkadaşlarını yabancı memleketlerde parçalattılar.

Bizim İttihad ve Terakki fırkasıyla ne mazide ve ne de halde bir münasebetimiz olmamakla beraber bedbaht din ve milletdaşlarımızın başına gelen felaketlerden müteessir, müsebbiblerine lanet okuyoruz. Nefretimiz bunlara lakayd siyasi arkadaşlarına da racia'dır.

Ümid etmek isteriz ki İttihad ve Terakki Fırkası azası merhumların hayatını korumak hususunda gösterdikleri yüz kızartıcı kayıtsızlığı kimsesiz kalan haremlerine ve masum yetimlerine karşı olsun izhar etmezler.

Bahaeddin Şakir ve Cemal Azmi Beylerin morgda çekilen fotoğrafları.

ACI BİR KAYIP

Türk matbuatı son günlerde bize elim bir haber daha getirdi. Büyük Millet Meclisi azasından Yusuf İzzet Paşa'nın ölümü. Merhumun ölümüyle İslam ve Türk ordusu pek kıymetli bir uzvunu kaybetmiş oldu. Kafkas cephesinde süvari kolordusu komutanı sıfatıyla harb-i umumiye iştirak eden merhum, Onuncu Kafkas Kolordusu ve Sağ Cenah Grubu'nun başında olarak Rusya'nın dağılmasına kadar Kafkas cephesinde bulundu. Bu cephede en ağır muharebelerin yükünü omuzunda taşıyan kumandan Yusuf İzzet Paşa olmuştur. Bütün istirahat vasıtaları bindi-

ği atın terkisinde taşıdığı bir heybeden ibaret olan bu kumandan harb sahnesinin en ateşli yerlerinde daima hazır bulunuyordu. Bir düşman kurşun veya süngüsü onu şehid etmedi, fakat İslamların son ilticagahı olan Türkiye'nin selameti ve sevgili Kafkasya'sının düşmandan kurtarılması aşkı ona şahsını, sıhhatini unutturdu. Romatizma ve onun etkisiyle ortaya çıkan kalp hastalığı onu nihayet cephede gömdüğü binlerce arslanlarına, evlatlarına kavuşturdu. Kafkas cephesinde geçirdiği çetin ve şanlı muharebeleri yazacak olan Osmanlı tarihi herhalde bu kıymetli evladına en şanlı sayfaları ayıracaktır.

Merhum 1918'de Çanakkale grubu komutanlığında bulunurken sağlık durumu üstlerinin dikkatini çekmiş ve tedavi için Budapeşte'ye gitmek üzere emir almıştı. Müşarün-ileyhin Budapeşde'de muayenesinde tesadüfen biz de bulunmuştuk, hekimler şöyle demişlerdi. General'in kalbinin durumu çok mühimdir ve zahmetli askeri görevlere veda etmesi gerekir. Tedavinin ikinci haftasında Kuzey Kafkas Ordusu Kumandanlığı'nı kabul etmesi için bir emir almıştı. Hekimler ilaçlarını hazırlarken Paşa basit bir iki parça eşyasını toplamakla meşguldü. Ertesi günü hekimler tekrar muayeneye geldikleri vakit Paşa Balkan treninde vatanına doğru yol almakta idi. Hiç şüphe yok, İslam aleminin temel direği demek olan Türkiye'nin selameti ve kutsal Kafkasya'nın kurtuluş aşkı ona kalp acılarını bile unutturuyordu. "Kafkas Tarihi", "Eski Trakya'lılar" muharriri olan müşarünileyh, hakikaten sahib-i seyf ve kalem idi. Cenab-ı hak, dinini, vatanını, milletini hayatının üstünde tutan bu büyük askeri gark-ı rahmet eylesin.

(Not: Yazının içinde Yusuf İzzet Paşa'nın üniformalı bir fotoğrafı vardır S.G.)

BERLİN'DE RAMAZAN BAYRAMI VE AFGAN SEFARETİ

Berlin ve çevresinde oturan Müslümanlar Ramazan namazı-

nı "Wünsdorf" üsera karargahı camisinde eda eylediler. İslam memleketlerinin hemen hepsinin birer felaketle, düşman işgaliyle muzdarib bulunduğu şu zamanlarda Wünsdorf camiindeki ibadet unutulmayacak dini ve manevi bir ziyafetdir. Cemaatin çoğunluğu tahsil çağındaki gençlerden oluşuyordu. Birbirlerinin dillerini anlamayan bu gençlerin namazdan sonra kuçaklaşmaları ne ulvi, ne ümit verici bir manzara idi. Ey din-i celil, sen ne büyük, ne mukaddes bir kuvvetsin. Irkı, milleti, lisanı, ananatı muhtelif olan şu gençlerde bu derece kuvvetli bir ruh birliği sağlayacak başka hangi kuvvet vardır.

Namazdan sonra cemaat ve birçok Alman dostlar, Tatar Talebe Cemiyeti'nin düzenlediği çay ziyafetine davet olundular. Cemiyetin muhterem reisi Doktor Bedri Bey İslam kavimleri arasında giderek güçlenen manevi irtibatı ve bunun maddi ve manevi sonuçlarını anlattılar. Bütün konuşmalar gurbetteki kardeşlerimizin duygularının aynı olduğunu gösteriyordu.

Bu samimi merasimden, kucaklaşmalardan sonra semtlerine dönüyorlardı. Kimbilir bu gençler şimdi pansiyonlarının bir köşesinde memleketlerini, çocukluğunda geçirdiği mesud bayram günlerini ne elim bir teessürle hatırlayacak, gurbet hayatının, kimsesizliğin genç ruhunda açtığı yaralar ne kadar azacaktı. Teşekkür olunur ki, muhterem bir şahsiyet, Afganistan sefiri Mahmud Edib Han, gurbetteki islam gençlerini bayramın ilk gününde elim bir tahayyülata dalmaktan korudu ve onlara mümkün olduğu kadar neşeli bir bayram yaşattı.

Afganistan sefareti Berlin'in en kibar cemiyet salonlarından birisinde bir çay ziyafeti düzenleyererek Berlin'de yaşayan bütün İslamları ve İslam dostu Alman ailelerini davet etti. Her türlü siyasi içerikten ari olan bu davet, muhtelif milletlere mensub İslam gençlerinin bir araya gelerek bayramlarını hoşça geçirmelerini sağlamaya yönelikti. Bütün İslam devletlerinin sancaklarıyla ve çiçeklerle süslenmiş olan salonlarda mükemmel bir müzik çalınıyor, çay, limonata, pasta, dondurma ve şekerlemeler sunuluyordu. Bizzat gençlerin çaldıkları milli havalar, söyledik-

leri milli şarkılar ve oynadıkları milli oyunlar toplantıya başka bir güzellik veriyordu.

İslam milletleri arasındaki bağlara fevkalade önem veren Emir "Emanullah" hazretlerinin Berlin mümessilinin İslam gençlerine gösterdiği ilgiye teşekkür ederiz.

BERLİN'DE HATİM-İ ŞERİF DUASI

Berlin'de oturan İslam ailelerinden bir çoğu kadir gecesini hakikaten müminane geçirdiler. Talat Paşa merhumun haremi hanımefendi İslam şehidleri ve bu meyanda zevci ile merhum Bahaeddin Şakir ve Cemal Azmi Beyler'in ruhlarına ithaf olunan hatim-i şerif duasına birçok aileleri davet etmişti. Pek sevimli imamımız Hafız Şükrü efendi o güzel ve etkili sesiyle İslam şehidlerine rahmet, İslam milletlerine selamet, İslam mücahidlerine ve askerlerine kuvvet duasını ederken cemaatden yükselen "amin" sesleri ruhların derinliklerinden kopuyordu. Günahsız kadınların, masum çocukların döktüğü kanlı göz yaşları şüphesiz ilahi adalet ve merhameti doğuracak ve İslam milletleri saadet ve selamete kavuşacaktır.

SADAKA-I FİTR

Berlin ve Wünsdorf'daki Camii'de toplanan sadaka-ı fitr'in toplamı 5500 olup, 1500 Mark muhtac bir kadına verilmiş ve 4000 Mark İstanbul'da muhacirin-I İslamiye müdüriyetine gönderilmiştir.

Berlin Sefaret-i Seniyyesi İmamı

Hafız Şükrü

YELDEĞİRMENİ TEPESİ
WIND MILL HILL

Ünlü Alman yazarlarından Haupt'un Harb-i Umumi'de sivil

esir sıfatıyla evvela Cebeli Tarık'da, daha sonra İngiltere esir karargahlarında günü gününe tuttuğu hatıralarını Bremen'deki Angelsachsen-Verlag'de yayınladı. "Yel Değirmeni Tepesi" adını taşıyan bu önemli eser Alman, Amerika ve İngiltere basınında mevzu bahis oldu. İngilitere'de esirlerin gördüğü muameleyi belgeleriyle anlatan bu eseri özellikle Müslümanlar incelemelidir. Haupt'un bulunduğu garnizonda 19 Osmanlı esiri de bulunmuştur. Bunların isimleri eserin 143. sayfasındadır. Osmanlı esirlerinin çıplak ve yalın ayak bırakıldığı ve bu hususta yazarın müdaheleleri anlatılıyor. İngilizlerin İslam düşmanlığına bu eser de yeni bir şahiddir.

KAVİYANİ YAYINLARI

Son senelerde Şarklı bir şirket tarafından Berlin'de kurulan "Kaviyani" matbaası müşterilerinden aldığı siparişlerden başka, kendisi de Avrupa kütüphanelerinde bulunan birtakım eski ve muhtemelen tek nüshası bulunan eserleri yayınlamaktadır. Nitekim beşinci asır (hicri) ortalarına doğru yazılmış olan "Seyahatname-i Nasır Hüsrev Ulvi" yayınlanmak üzere matbamızda basılmaktadır.

Seyahatname'ye ek olarak yine Nasır Hüsrev'in hiçbir yerde bulunması mümkün olmayan manzum eserleri basılmaktadır. Fiyatları ayrıca ilan edilecektir.

Matbaamız tarafından şimdiye kadar yayınlanan ve yayınlanmak üzere olan kitaplar şunlardır.

1- Kur'an

2- Nasır Hüsrev Ulvi'nin Sefernamesi (Farsça)

3- Mirza Mülakim Han'a Mensub Tiyatro Mecmuası (Farsça)

4- Farsça Nota Üzerine İran ve Avrupa Musiki Kitabı

5- Hamza-i İsfahani'nin Yazdığı Tarih Kitabı (Arapça)

6- Almanca'dan Farsça'ya Lugat Kitabı. Telif Mirza Rıza Han

Arbeitsgemeinschaft der Deutschen Gesellschaft für Islamkunde

Sommer 1922

Arabische Abteilung:

1. Prof. Dr. Kampffmeyer und Dr.iur. et rer. pol. Yehya Ah. el Dardiry. Studium der Schrift ..... von Ali Ruschdi

Diestag 4-5 Uhr (auser 30 Mai und 6 Juni) Anfang 16 Mai

2. Dr. Ahmed Waly. Sitte und Erziehung nach dem Buch .....von Ibn Maskaweih

Mittwoch 14 Juni, 28. Juni, 12 Juli, 26 Yuli 5-6 Uhr.

Türkische Abteilung:

1. Landgerictstrad Dr. Pritsch

a) Übungen zur dictung des türkischen Nationalismus. (Lektüre und Erklerung türkischertexte) (Yeni Türk şiir ve edebiyatına dair dersler- mütalaa ve müzakere)

b) Sondervortrag : Das staatrechtliche Problem des Islam und der türkische Nationalismus. Mahsus bir konferans : Türklük ve hukuk-u siyasiye-i islamiye meselesi.

Der Zeitpunkt dieser Vorlesung die gegen Mitte oder Ende des Semesters gehalten werden soll, wird durch Anschlag bekanntgegeben.

2. Bolland.

Türkei, Geschichte, Land und Volk nach türkischen Quellen (Vortrage und Referate)

Türkiye terihi, memleket ve sekenesi hakkında konferans

Freitag 26 Mai, 16. Juni, 30. Juni, 14. Juli, 28. Juli. 7-8 Uhr

3. Suleiman Sirri

Akaid-i İslamiye Einführun in die Islamische Glaubenslehre. (Vortrage in türkishcer Sprache mit anschliesender Aussprache in Deutsch und Türkisch)

Dienstag 23. Mai, 13. Juni, 27. Juni, 11. Juli 7-8 Uhr

Die Hörsale werden durch Anschlag Am Schwarzen Brett Seminars für Orientalische Sprachen (Berlin NW 7, Dorotheenstr.) bekantgegeben

1 Ağustos 1338-1922 Yıl 2 Sayı 11-12

LİVA EL-İSLAM

Onbeş Günde Bir Neşr Olunur Siyasi Mecmua
Menafi-i İslamiyeye Hadim Asar İçin Sayfalarımız Açıktır
İmzalı Makalelerdeki Fikirler Sahib-i İmzaya Aittir
Mahal-i İdaresi: Berlin Braunschweig Hagenstrasse 27
Telefon: 2000

BOLŞEVİKLERİN KAFKASYA VE TÜRKİSTAN'I İSTİLASI VE ENVER PAŞA

Mütarekeden sonra İstanbul ve boğazlar gibi mühim mevkilere yerleşen İtilaf kuvvetleri İslam ahaliye pek çok zulüm ettiler. Düşmanın gayri adilane idaresi Wilson prensiplerine bel bağlayanların, hatta selamet-i vatanı galiblerden birisinin taht-ı himayesine girmekte arayan safdillerin bile kafi derecede gözünü açmıştı. Osmanlıların kuvve-i maneviyesini tamamıyle mahvetmek isteyen düşman tedhiş siyasetini gitgide arttırdı, bu kabilden olarak Yunanlılar İzmir'e teslit olundu, emsali görülmedik cinayetler, fecaatler irtikab ettirildi. Yunan vahşetinin Aydın vilayetinde husule getirdiği galeyan kısa bir zamanda bütün Anadolu'ya sirayet eyledi. Millet çarpışarak ölmeyi düşman süngüleri altında miskinane telef olmaya tercih eyledi ve silahına sarıldı. Bizzat halktan doğan mücahedeye gayret-i diniye ve milliye sahibi birçok münevverler iltihak eyledi. Milli mücahede başlangıçta yalnız Yunanilere karşı idi. Fakat "Sevres" suikasti adaveti tabiatıyla bu hükm-ü idamı tanzim eden daha büyük düşmanlara da tevcih eyledi. Şerait-i sulhiyeyi umum millete kabul ettirmek için düşmanların müracaat eyledikleri vesait-i ceb-

riye ve na-meşrua netice itibariyle vahdet ve azm-ı milliyi takviye eyledi.

Milletin pek kuvvetli düşmanlara karşı giriştiği bu mevcudiyet mücadelesinde muvaffak olabilmesi için harici bir yardıma ihtiyaç vardı. Bu yardımın da ancak Bolşevikler tarafından gelebileceğine umumi bir kanaat hasıl olmuştu. Bir taraftan Türk münevverleri bu hususda bolşeviklerle anlaşmağa çalışırken, diğer taraftan "Lenin"in ajanları da İstanbul'da, Anadolu'da ve bilhassa Azerbaycan'da Türklerin hissiyat ve temayülatından pek güzel istifade etmesini bildiler. Mahirane yalanlarla, bol vaadlerle hakiki maksatlarını gizleyen Bolşevikler, bila-tedkik kendilerine temayül eden birçok Osmanlıları husül-ı maksatlarına vasıta kıldılar.

Kırmızı Ordu'nun hatta sırf Müslümanlardan mürekkeb Yeşil Ordu'nun Anadolu'ya yardıma gidebilmesi için yol açılması luzumunu öne sürerek şimali Kafkasya ve Azerbaycan'ın bilaharb işgali zeminini hazırladılar. Anadolu kıyamını idare eden zevat da, Kafkasya'da bulunan Osmanlı zabitanına verdikleri talimat ile Ruslar'ın arzusunun husulünü teshil ve tecil eylediler. Pek çok Osmanlı kanı ve yarası pahasına 1918 Eylül'ünde bolşeviklerden zabt olunan Bakü şehri, Azerbaycan ve Dağıstan kıtaları, tedricen bütün Kafkasya ve Türkistan Osmanlı zabitlerinin yardımlarıyla tekrar bolşevik idaresine geçti. Bu veche ile Bolşevikler 1917 ihtilalinde ellerinden çıkan İslam memleketlerini ve Kafkasya'nın zengin gaz menbalarını tekrar elde etmek suretiyle maksatlarına nail oldular.

Bu vaziyetin temininden sonra Bolşevikler, ihtilalin başlangıcında Ruslar aleyhine hareket etmiş olan İslamlardan ahz-ı intikama koyuldular. İdam, katl, garet, bütün şiddetiyle devam etti. Memleketin bütün serveti ve iaşe vesayiti Moskova'ya nakledildi. Sakene-i asliye aç ve sefil bırakıldı. Katliamlardan kurtulanlar açlık ve hastalık yüzünden müthiş zaiata düçar oldular, iki milyondan fazla nüfus kaybettiler.

Bolşeviklerin bu şedid icraatı esnasında idi ki, Enver Paşa

birçok müşkülatı iktihamla (göğüsleyerek) Rusya'ya geçmeğe muvaffak oldu. Gerek memleketi ve gerekse diğer İslam memleketleri için müsmir ve maddi menafi' teminine çalıştı. Bolşevikler müşarün-ileyhin alem-i İslam üzerindeki nufuzundan istifadeyi nazar-ı dikkate alarak kendisine karşı müsaid davrandılar. Malum olan Bakü İslam Kongresi'ne Enver Paşa vasıtasıyla Memalik-i İslamiyenin her tarafından murahhaslar topladılar. Bolşeviklerin kongreden maksatları ittihaz olunan kararları tatbik değil, alem-i İslam'la hal-i itilafda olduklarını İngilizlere ihsasla kendi vaziyet-i siyasiyelerini takviye etmek idi. Nitekim bu maksada nail oldular. Krasin Londra'da anlaşma esaslarını bu sayede kurdu. Aynı zamanda Bolşevikler Rusya haricinde bulunan alem-i İslam'ın da teveccühünü celbe muvaffak oldular.

İslam-Bolşevik münasebetinden Ruslar daha ziyade müstefid (faydalanmış) oldukları halde bile Bolşevikler zir-i idarelerinde bulunan İslamlara tatbik eyledikleri ifna siyasetinden vazgeçmediler. Her gün halkın şikayetini dinleyen Enver Paşa İslamlara reva görülen facialara nihayet verilmesi hususunda Bolşevik rüesası nezdinde mütemadiyen teşebbüsatta bulundu. Rusların vaadleri hiçbir zaman müsmir ve fi'li bir netice vermedi. Nihayet Enver Paşa ilk fırsatta çoktan beri arzuladığı Türkistan seyahatine çıktı. Geçtiği yerlerde Rusların yaptığı tahribatı, ahali-i İslamiyenin maruz bulunduğu mezalimi yakından gördü. Ahalinin müracaatı üzerine mezalime nihayet verilmesi hakkında tekrar Ruslar nezdinde dostane teşebbüsatta bulundu. Bütün mesaisine rağmen Bolşeviklere söz geçirmekte muvaffak olamadı. Bunun üzerine Bolşevikler aleyhine harekete karar verdi. 8 Teşrin-i Sani 1921'de hal-i kıyamda bulunan Şarki Buhara ahalisine iltihak eylemek üzere Buhara şehrini terk eyledi. Yirmi gün sonra "Düşenbe" haricinde toplanmış olan Basmacılar (Bolşeviklere karşı kıyam eden mücahidlere verilen isim)'a vasıl oldu.

Bu zamanlarda "Düşenbe"yi elinde tutan bolşevik kuvveti sınuf-u selaseden mürekkeb bin kişilik Rus müfrezesi ile altı yüz kişilik milisden ibaretti. Şehir haricinde toplanan Basmacılar ise

"500-2000" arasında tehalüf ediyordu (değişiyordu). Mücahidin arasındaki ihtilafdan dolayı Enver Paşa ilk haftalarda hayli müşkilat çekti. Miktarı 70 binden fazla olan Fergana Basmacıları ile, Kırgız ve Türkmenlerden bir çok kabailin iltihakıyla vaziyet günden güne iyileşti. Mart ortalarında idi ki, Enver Paşa'nın vürudunu (gelişini) işiten bütün Türkistan kıyamcıları müşarün-ileyhi reis olarak tanıdılar. Mayıs'da halk vekillerinin intihabı ve Buhara Emiri'nin rızasıyla "Emir-i Buhara ve Leşker-i İslam" ünvanı verildi. Bundan sonra idare-i dahiliye tanzim edildi. Genç mücahidlerin harb-i umumi esnasında Ruslara esir düşmüş olan Osmanlı zabit ve küçük zabitlerinin kumandası altında yeni usülde askeri talim ve terbiyelerine itina olundu. Muntazam kıtalar teşkil olundu.

Şarki Buhara'da cereyan eden vekayi'i yakından takip eden muhabirimiz safahat-i harbiyeyi -bizzarure (mecburen) biraz geç olmakla beraber- muntazaman mecmuamıza iş'ar (haber) etmektedir. Bu senenin Kanun-i Sani'sinden, Nisan gayesine (sonuna) kadar vukua gelen vekayi-i harbiyeye dair muhabirimizden aldığımız malumatı kısm-ı mahsusumuzda mücmelen derc eyledik.

TÜRKİYE VE İTALYA

Yüksek çıkarlarını daima İslam alemiyle iyi ilişkiler kurmakta gören İtalya hükümeti, İslam aleminin ruhunu tedkik ederek İslam kamuoyunun ihmal edilemez bir önemde olduğunu ve daima göz önüne alınması lazım geldiğini en evvel idrak etmiştir. İtalya hükümeti İslam aleminin en hassas damarını buldu ve layıkıyla anladı ki, yalnız İslam alemi kamuoyunu tatmin için değil, huzur ve emniyetin sağlanması için de hür ve müstakil bir Türkiye'nin vücudu şart ve lazımdır! Mütarekeye bu kanaatle giren İtalya birçok baskılara rağmen çizgisinden dönmedi. Kendi elimizle boğazları açarak eski dostlar gibi karşıladığımız İngiliz ve Fransızlar, şanlı ve şerefli devletlerin değil, sonradan görme pespayelerin bile yapmayacakları küçüklükler yaparken, İtalyanlar kanlı yaş dökenleri teselliye, maddi ve manevi yardımları

ve civanmerd hareketleriyle teselliye çalışıyorlardı. Dar-ül-hilafe'de İngiliz ve Fransızların zulmüne maruz kalanlar karşılarında İtalyanların dostluğunu buluyorlardı. İtalyanlar geçmişteki hatalarını anlayarak, bunları tümüyle telafi edemeseler bile, tekrarından kaçınmaları gerektiğine inanmıştılar.

Rumeli'de tufeyli milletler arasında asırlarca bekçilik eden ve bu milletleri azami inkişaflarına ulaştıran Türkiye'nin, Balkan harbinden yenik çıkması ve Batı Trakya ve Makedonya'nın bu milletlerce taksim edilmesi nasıl Harb-i Umumi'nin çıkmasına yol açan sonuçlar yaratmışsa, Devlet-i Aliyyenin İstanbul'daki hakimiyetine ve İstanbul'un payitaht ve hilafet merkezi olarak kalmasına zarar verecek en ufak bir müdahele, Küçük Asya'yı Makedonya vaziyetine sokacaktır. İtalya bu tehlikenin şimdiden farkına varmış bulunuyor. Biz İtalya hükümetinde bunu görüyoruz ve bunu görmekle müteşekkiriz. Karşılıklı çıkarlar ilkesi gereğince İtalya da bizden bir şeyler bekler. O da Anadolu'da iktisadi menfaatlerdir. Türkiye ne haricin sermayesine, ne ilim ve sanatına muhtaçtır. Müstahsillerden de kendisine en az zarar vereni ve en fazla fayda sağlayanı tercih etmek zorundadır.

Biz İtalya sermayesinden ve rekabetinden ürkmeyiz ve ürkmemeliyiz. Tek şartla ki, İtalya hükümeti memleketimizde bugün olduğu gibi yarın da, iktisadi bir ilgi çerçevesinde kalsın ve bunun dışına çıkmasın. Siyaset ticaretin daha pahalı olan bir türüdür. Bir devletten siyasi yardım istediniz mi derhal şu cevabı alırsınız: "peki ama bana ne var?" Bunu iyi bilmeliyiz ve kimsenin kara gözü için başkalarına fedakarlık yapmayacağını anlamalıyız! Şunu iyi anlamalıyız ki, başarı az fedakarlıkla elde edilen çok kardadır. Binaenaleyh son söz kılıcın değil kalemindir. Bu kalem için lehimize yazı yazacak zemini hazırlarken emperyalistlerin ve kapitalistlerin zulmü altında inleyen mahkum milletleri unutmamalıyız ve istikbal ve selametimizi onların hürriyet ve saadetlerinde aramalıyız. Cenab-ı Hak mazlumların yardımcısıdır.

(VAV. M.)

ŞARK VE İRLANDA

İki asırdan beri Rus, İngiliz ve Fransız milletlerinin haksız darbelerine maruz kalan Türkiye mevcudiyetini korumak için defalarca harbleri kabul etmiş fakat mütecaviz devletlerin vatan dahilinde kurdukları fesad ocaklarının yardımıyla ekseriyetle mağlup olmuştur. Haksız yere yurdumuzda Avrupa devletlerinin esiri olarak yaşamak, her dakika vücudumuzdan bir parçanın koparıldığını görmek, Türk milletini o yolda terbiye etmiştir ki, dünyanın herhangi bir yerindeki mağdur, mazlum bir cemaati, bir milleti kendimize kardeş telakki ederiz. Onun çektikleri aynı zamanda bizi de üzer, başarıları bizi de sevindirir. Bunun örnekleri pek çoktur. En son örnek Boer ve İrlanda savaşıdır. Boerler kahramanca, imkanlarının son haddine kadar çarpıştı. Fakat pek kuvvetli hasmına mağlub oldu. Esaret halkasını boynuna geçirdi. Fakat bu hal elbette ilelebet devam edemez. Boerler de elbette İrlandalılar gibi esaret yaralarının zamanla derinleştiğini hissederek kurtuluş çareleri arayacaklardır.

İrlandalılar asırlardan beri İngiliz esareti altında yaşadıkları için, İngilizleri her milletten daha iyi tanıdılar. İngilizlerin azametine, deniz ve kara gücüne aldırmayarak hürriyet mücadelesine atıldılar. Kahramanlığın meftunu olan Türk milleti bu mücadelenin her safhasını adım adım hayretle ve iftiharla takib etti. Avrupa siyasetiyle sıkı sıkıya ilişkili bulunan yakındoğu siyaseti İrlandalılar'ın mücadelesinden büyük ümidler besliyordu. Şark alemi böyle bir ümid beslemekte haklı idi. Olaylar bunun doğru olduğunu gösterdi. Harb-i umumiyi takib eden üç seneden beri Anadolu milliyetperverleri için İrlanda ihtilalcileri teşvik kaynağı oldular. Mısır'ın İngilizlerden zorla aldığı istiklali, henüz tam bir istiklal olmamakla beraber, İngiliz zulmüne vurulmuş bir darbedir. İhtilal içinde yuvarlanan Hindistan'ın yakın bir gelecekte neler doğuracağı az çok tahmin edilebilir.

Mısır'a verilen hürriyet ne kadar hakikatten uzaksa, İrlanda'ya verilen serbesti de öyledir. Pusuda bekleyen yırtıcı İngiliz, Avrupa siyasetini istediği şekle soktuğu gün Mısır'dan da İrlanda'dan da hürriyeti geri almaya kalkışacaktır.

Her tarafta heyecanların yükseldiği bir dönemde tedbirli olmak, haktan yana görünmek zorunda kalan İngiltere, Paris'te, Londra'da bitmez tükenmez müzakeratla, şimdi de Cenevre konferansında(1) güya Avrupa'nın selamet ve huzurunu araştırıyor. Bu işin görünen yüzüdür. Gerçek bambaşkadır. Üç seneden beri her yola başvurarak Rusya'da bolşevik idaresini yıkamayan İngiltere ve Fransa, bugün birbirinden uzaklaşan ayrı ayrı yolları takibe başladılar.

Bolşeviklik yıkılsaydı Rus milletini avuçlarının içine alacaklar, Yakındoğu ve Asya'yı esarete almak için zavallı Rus milletinin kanından, canından, doğal kaynaklarından yararlanacaklardı. İngiltere, Rusya politikasında mağlub olunca Fransızlar'dan ayrılarak başka bir yol izlemeye başladı. Yerine başka bir Rus idaresi geçiremediği için bolşeviklerle dost olmak çarelerini arıyor ki, Fransa şimdilik buna muhalif görünüyor.

Bolşevikleri tanıyanlar iddia ediyorlar ki, İngilizlerin yeni siyasetine kapılır gibi görünen Bolşevikler aldanmayacak, hatta bilakis İngilizleri aldatacaklardır. Bolşevik prensipleri ne olursa olsun, İngilizlerin bolşeviklerle tevhid-i mesai etmeleri selameti alem namına bir felaket olur. Zaten İngiltere'nin amacı Almanya'yı Fransa ile saç saça, baş başa bırakıp, Rusya gibi kaynakları geniş olan bir memleketi Şark, Asya milletleri aleyhine sevk etmektir. İngiltere'nin başarısı halinde bilmem ki kahraman İrlanda bugün elde ettiğini koruyabilecek midir? İşte görülüyor ki İrlanda ve Asya siyasetleri birbirine ne kadar bağlıdır. Müşterek hiçbir teşkilata bağlı olmaksızın İrlanda, Mısır, Türk, Hind, İran hep aynı maksat için ayrı ayrı çalışmış oluyor. Ne olurdu müşterek bir teşkilat dahilinde aynı program takib edilebilseydi?

İrlandalı kardeşlerime şunu da söyleyeyim ki, İngiliz'i bu gün en ziyade işgal eden Mısır, Hindistan meselesi değildir. Asya milletleri meselesi bundan daha önemlidir. Afganistan, Türkistan, Buhara, Hive, Çin Türkleri, Kırgızlar ve saire pek mühim eller altında, aynı hedefe yürümek üzere hazırlanıyor. İşte İngilizlerin henüz itiraf etmedikleri korku budur. Cenevre Konferansı belki de dolayısıyla bu korkuya çare arayacaktır.

Ben pek acı ve uzun tecrübeler geçirmiş olan İrlanda'nın bütün mağdur ve esir milletler hürriyete kavuşuncaya kadar silah müdafaasını bırakmayacağına inanıyorum. Bağrı yanık bir Türk sıfatıyla, bütün ruhumla diğer milletlerin de hürriyetlerinin habercisi demek olan İrlanda hürriyetine başarılar tamenni ederim.

S

(1) Bu yazı Cenevre Konferansı sırasında yazılmıştır.

FETVA'YA DAİR
(Okurlarımızdan bir Zatın Mektubu)

Muhterem Muharrir Bey,

Derginizin Arapça kısmında günümüzde hacc-ı şerifin farziyeti hakkında İslam ulemasından Bereketullah Efendi el Hindi, Petrograd İmamı Musa Carullah Efendi Bigi'nin, Sibirya ulemasından Abdülreşid efendilerin Fetvalarına cevab-ı red olarak yazılmış olan Arabi Samim imzalı makaleyi okudum. Gerek basın tartışmalarında ve gerekse bir meselenin ilmi ve dini münazarasında, usul ve adab gereği, bir konu hakkında bir veya birkaç kişi gerçek fikirleriyle ve kendi imzalarıyla ortaya çıktıkları taktirde, o fikirlere karşı olanların da müstear isimleriyle değil, gerçek çehreleriyle karşılık vermeleri gerekir. Dolayısıyla söz konusu ulemanın fetvalarının doğru ve şer'i olup olmadığını tenkid ve münakaşa edenlerin de aynı kurallara uymaları gerekirdi.

Halbuki tesbit ettiğimize göre Arabi Samim efendi bu ilmi münakaşa ve münazara yolundan sapmış ve samimiyeti hakkında şüphe yaratmıştır. Gerçeği görebilmekten uzak olan A. S., sebebi bizce malum olan bir şekilde daha da ileri giderek, biz Rusya Müslümanları (Şimal ve Orta Asya Türkleri) hakkında iftiralarda bulunuyor. Kimbilir hangi kuvvetlerden cesaret alan makale sahibi bir yerde diyor ki;(1)

Bu delilsiz sözlerin gerçeklerden ne kadar uzak olduklarını göstermek için birkaç tarihi bilgi vermek yeterlidir.

1- Rusya İslamlarının Harb-i Umumi'de Osmanlı Türklerine karşı savaştıkları ve hatta binlercesinin gönüllü yazıldığı tamamen gerçek dışıdır. Rusya'yı iyi tanıyanlar da bilir ki (A.S.'nin de bilmesi gerekir) Rusya'da askerlik zorunludur ve bu zorunluluğa Müslümanların büyük bir kısmı, mesela Kırım ve Volga Tatarları'da dahildir.

2- Tatarlar ayrı alaylar kuramayıp diğer alaylara %10-20 oranında dağıtılırlar. Binaenaleyh istedikleri cephede savaşmaya yetkileri olmadığı gibi, Rus askeri hizmetini reddetmeye de muktedir değildirler. İşte Ruslar'da Şimal ve Osmanlı Türklerini birbirine bağlayan kan ve din bağlarını bildikleri için, Tatarlar ne zabit, ne de nefer olarak Türk cephesinde harbeden alaylara gönderilmediler. Hatta savaş başladığı zaman Rus Genelkurmayı'nın ilk işi Rus Kafkas alaylarındaki Tatarları derhal başka cephelere göndermek oldu. 1917 İhtilali başında Tatar milli şuralarının Tatar alayları hakkındaki emirleri Tatar askerleri tarafından memnuniyetle yerine getirilirken, Kafkas cephesinde bulunan iki yüz bin Rus askeri arasında ancak beş-altı yüz Tatar askeri bulunduğu için (ki bunlar da sırf geçimleri için orada kalmışlardı) Tatar alayı oluşturulamadı. Yine bundan dolayıdır ki Rus işgali altında bulunan Türk arazisinde (şark vilayetlerinde) kurulan Ermeni çeteleri cinayetleri için meydanı boş bulduklarında faaliyetlerini arttırmışlar ve bu cinayetlere son vermek isteyen biz şimal Türkleri civarda emre amade Tatar ve İslam kuvvetleri olmadığından, dindaşlarımıza reva görülen bu kanlı facialara seyirci kalmış ve etkili olamamıştık.

Rusya alaylarındaki gönüllü sayısının binlere vardığı iddiasına gelince; her millette hissiz ve alçak kimseler olabildiği gibi bizde de böyle üzücü örnekler bulunabilir. Fakat bunların adetleri binlere ve yüzlere ulaşmadığı gibi, birkaç asinin günahı otuz milyonluk Rusya İslamlarını lekeleyemez. Buna mukabil Almanya'da esarette bulunan Tatarlardan kurulan gönüllü alayların, bir Türk mezarı haline gelen Irak çöllerinde son neferine kadar kendi ırk kardaşlarıyla omuz omuza harb ettiklerini ve siper-

lerde kaldıklarını söyleyebiliriz ve bunlar kuru iddialar olmayıp Türk Erkan-ı harbilesi her zaman tasdik eder. Diğer taraftan Tatar esirlerinin Türkiye'de esarette bulundukları esnada Rusya için casusluk yaptıkları da doğru olmaktan binlerce kilometre uzaktır.

İşte biz bunun için A.S.'nin samimiyetinden şüphe eder, iddialarının yalan ve iftira olduğunu İslam alemine ilan ederiz.

Eğer A.S. hakikaten bu gibilerin varlığından haberdar ise, İslam alemi namına yapacağı en büyük hizmet bunların isimlerini söylemesidir. Böylece biz şimal İslamları da içimizde yaşayan yırtıcı din ve millet düşmanlarından haberdar olmuş oluruz. Hem bunları aramızdan çıkarmaya çalışır ve hem de Arabi Samim'in samimiyet ve namusluluğuna minnetdar olurduk.

Asıl fetva meselesine gelince; ben şahsen ulemadan değilim. Binaenaleyh fetva'nın ne kadar şer'i olup olmadığını değerlendiremem. Fakat bazı gerçekleri söylemeyi de milli bir vazife sayarım.

1918 senesi Temmuzu'nun 20-28'ine kadar Kazan'da, sırf ilmi ve dini maksatlarla bütün Rusya İslam aleminin katılımıyla gerçekleşen "Nedve" doğal olarak hilafetin karşılaştığı felaketlerle de ilgilenmiş ve şu yolda karar vermişti.

Hilafet meselesi İslam aleminin kendi meselesidir. Hıristiyan aleminin karışmaması gerekir. Bazı Arap emirlerinin İngilizlerle beraber hilafet meselesini kendi lehlerine çözmeye çalışmaları din bakımından bir cinayettir. Asırlardan beri yüz binlerce, hatta milyonlarca oğullarını kurban ederek İslamiyet'in namus ve şerefini Hıristiyan alemine karşı müdafaa eden Osmanlı Türklerine karşı isyan isyan etmek, Peygamber Efendimizin (S.A.V.) vasiyetini tahkir ve küfür manasındadır.

Vasiyetnamenin özü;

1- Kadınlarınıza karşı cebr etmeyiniz.

2- Esirlerinize eziyet etmeyiniz.

3-Arabistan'da İslamiyet'ten başka bir siyasi kuvvet bırakmayınız.

Bu kararlar Rusya İslam matbuatınca yayınlanmış ve makam-ı hilafete ve sair İslam devletlerine gönderilmişti. Fetva'ya Musa Efendi ve Abdülreşid Efendilerin iştiraki de sırf Rusya İslam aleminin tercümanı olmak sıfatıyladır. Çünkü artık Rusya İslamları arasında Hicaz Şerifi Hüseyin ve oğulları ve emsalini İslam düşmanı ve hainler telakkisi tamamen yerleşmiştir. Bu fikrin değişmesi ancak bütün İslam alemi için en mukaddes olan Arabistan'ı ve özellikle Hicaz kıtasını bazılarının babalarından kalma bakkal dükkanı haline koyarak İngiliz, Fransız ve Yunan hükümetlerine kiraya vermek veya satmak fikirlerinden vazgeçmeleriyle olacaktır.

(1) Yazıdaki alıntılar Arapçadır. S.G.

Dahili Rusya ve Sibir Türk ve Tatarlarının Heyet-i Murahhazası Azasından Ayaz İshaki

Liva el-İslam: Ayaz Beyefendi'nin mektublarını aynen yayınladık. Arabi Samim Bey'in reddiyeleri yalnız Rusyalı müslümanları değil, birçok Arap kardeşlerimizi de üzmüştür. Bu hususda pek çok mektuplar aldık. İmzalı yazılardaki fikirlerin dergimize mal edilmemesini okurlarımızdan rica ediyoruz. Şer'i ve ilmi fikirlere aynı tarzda karşılık verilmesi gereği pek doğrudur. Bu şartları taşımayan Arabi Samim imzali makalenin dergimize girmesi müdürümüzün seyahatte bulunduğu bir zamana rastlamıştır. Şerif Hüseyin ve oğullarının izlediği siyasetin alem-i İslam'ı ve bilhassa Arap kardeşlerimizi ne büyük felakete sevk ettiğini tamamıyle takdir ederiz. Arap kavm-i necibinin çoğunluğu da bu meş'um siyaset yüzünden parçalanan, mahvedilen memleketlerinin kurtuluşu için çalışıyor. Her milletten bilerek veya bilmeyerek memleketinin zararına olan siyasetler izleyenler bulunur. Tabii ki Türkler ve Araplar arasında da böyleleri vardır. Fakat bunlar hiçbir zaman alem-i İslam'ı yeise sevk edecek ka-

dar güçlü değildirler. Hak galebe çalacak, bütün İslam memleketleri istiklal ve hürriyetlerini kazanacak, kendi dini ve milli medeniyeti dahilinde gelişme yollarını bulacaktır. Liva el-İslam bu inançtadır. Ve bu inancı dahilinde mücadelesine devam edecektir.

ŞARKİ BUHARA VEKAYİ'İ

Şarki Buhara'daki kıyam oldukça vasi' idi. Fakat kıyamcıların münferid ufak müfrezeler halinde bulunması, bu dağınık kuvvetleri birleştirecek demir bir elin adem-i mevcudiyeti dolayısıyla kıyamlardan Ruslar pek müteessir olmuyorlardı. Enver Paşa'nın vüruduyla müteferrik kuvvetler bir araya getirildi, mücahede müsmir neticeler vermeğe başladı.

Enver Paşa'nın muvasalatı şayi' olunca Düşenbe muhafızları meyanında bulunan 600 milis efradı şehir dahilindeki Rus müfrezesinden iki bölüğe ani olarak hücum ve mezkur bölüklerin silahlarını zabt ile şehir haricine çıktılar ve mücahidine iltihak eylediler. Mücahidin Düşenbe'yi tazyik ve iz'acda devam ederken, hayli takviye kıtaatı almış olan Ruslar 18 Kanun-ı Sani 1922'de mühim bir taarruzda bulundular. Bu müsademede Ruslar 50'den fazla maktul verdi. 180 tüfek, 2 mitralyöz ve bir çok malzeme-i harbiye terk ederek taarruza çıktığı mevzilerine avdet eylediler. Bu ilk muvaffakiyet mücahidinin şevk ve kuvve-i maneviyesini tezyid eyledi.

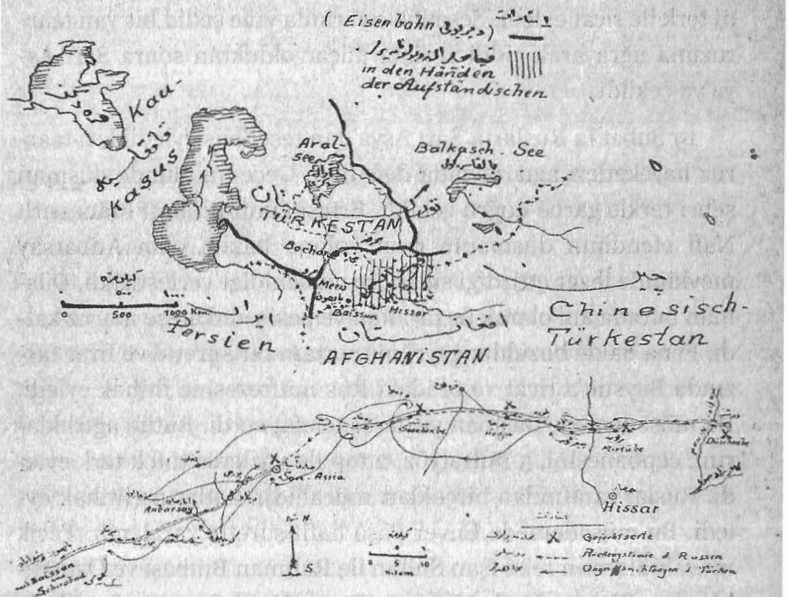
Düşmanın 20, 21, 22 Kanun-ı Sani'de icra eylediği taarruz muvaffakiyetle def edildi. Bilhassa 7 Şubat taarruzunda düşman 100'ü mütecaviz telefat verdi. Mücahidler bir mitralyöz ile pek çok tüfek ve cebhane igtinam eylediler. Ruslar tarafından 72 kişi mücahidlere iltihak eyledi. Düşenbe'yi muhafaza edemeyeceğini anlayan düşman, 14 Şubat gecesi havanın karlı ve sisli olmasından bil-istifade, ağırlıklarından birçoklarını terk ederek Baysun istikametinde garbe doğru ricata başladı. Düşmanı takib eden mücahidin süvarisi Düşenbe'nin 40 kilometre şarkındaki

Mirtoba köyünde (Harita'da Düşenbe'nin batısında Mirtübe olarak gösterilmektedir. S.G.) düşmana yetişti, düşman harb ede ede ve pek ağır zayiat vererek Ture kışlağına çekildi. Müsademeyi haber alan Hanke Veyban mücahidleri Hoca mevkiinde düşmanın hatt-ı ricatı üzerine düştüler. Burada on saat kadar devam eden şiddetli bir müsademede düşman 200'den fazla maktul verdi. Nakliye hayvanlarını ve ağırlıklarının hemen cümlesini terk ile ricat eyledi. Şeşenbe civarında yine şedid bir yan taarruzuna uğrayarak ciddi zayiata düçar olduktan sonra Sarı Asya'ya çekildi.

19 Şubat'ta Rusların Sarı Asya'dan teşebbüs eyledikleri taarruz hareketleri ağır zayiatla defedildi. Gece hululünde düşman şehri terkle garbe doğru çekildi. Ertesi günü Binbaşı Manastırlı Nafi efendinin düşmanın ricat yoluna hakim olan Anbarsay mevkiinde ihzar ettirdiği siperlere mücahidler yerleştirildi. Düşman burada ani olarak üç taraftan ve pek şedid ateşe maruz kaldı. Fena halde bozuldu, gayri muntazam bir surette ve firar tarzında Baysun'a ricat ve oradaki Rus müfrezesine iltihak eyledi. Bu müsademede düşman yüzlerce telefat verdi. Bütün ağırlıklarını, cephanesini, 5 mitralyöz, 2 top ile yüzlerce tüfek terk eyledi. Ruslar tarafından birçokları mücahidin hatlarına iltihak eyledi. Bu müsademede Enver Paşa hafif surette yaralandı. Tacik mücahidlerinin reisi İşan Sultan ile Rahman Binbaşı ve Osmanlılardan Binbaşı Nafi, Mülazım Faruk Halil Osman efendilerle Musa, Murad Hacı Mehmed, Hüseyin ve Kadir Çavuşların bilhassa pek büyük yararlılıkları görüldü.

Mart-Nisan ayları zarfında ufak keşif kolları müsadematından sarf-ı nazar, mühim harekat-ı askeriye vukua gelmedi. Bu müddet zarfında ihtilal kuvvetlerinin tevhidi ve tensiki, mücahidin ordusunun vasi' bir surette teşkil ve ihzarı ile iştigal olundu. Şarki Buhara'daki bütün münferid kuvvetler birleştirildi. Fergana mücahidin reisi Şir Mehmed Bey 80 bin kişilik kuvveti, garbi Buhara mücahidlerinden Feyzullah İşan'da 2000 kişilik müsellah maiyeti ile birlikte Paşa'nın emri altına girdi.

مجاهدین « دوشنبه » ی تضییق و ازعاجده دوام ایدرکن ، خیلی تقویه قطعاتی آلش اولان روسلر ۱۸ کانون ثانی ۱۹۲۲ ده مهم بر تعرضده بولندیلر . بو- مصادمه‌ده روسلر ۵۰ دن فضله مقتول و بردی . ۱۸۰ ایله‌دیکی تعرضلر موفقیتله دفع ایدلدی، بالخاصه ۸ شباط تعرضنده دشمن ۱۰۰ ی متجاوز تلفات و بردی مجاهدلر بر میزالیوز ایله‌یك چوق توفك و جبخانه اغتنام ایلدیلر. روسلر طرفندن ۸۲ کی مجاهدلره التجا ایله‌دی.

بخارای شرقیده بولشویقلره قارشی بابیلان محاربه خطتی کوستریر خریطه

نقشهٔ جنگ در بخارای شرقی

توفك ، ۲ میزالیوز بر چوق مالزمهٔ حربیه ترك ایدمه- رك تعرضه چیقدیغی موضعلرینه عودت ایلدیلر . بو ایلك موفقیت مجاهدینك شوق وقوهٔ معنویه‌سنی تزیید ایله‌دی.

دشمنك ، ۲۰ ، ۲۱ ، ۲۲ ، کانون ثانیده اجرا (دوشنبه) بی محافظه ایده‌میه‌جکنی آکلایان دشمن ۱۴ شباط کیجه سی هوانك قارلی وسیلی اولمسندن بالاستفاده آغیر لقلرندن بر چوقلرینی ترك ایدمرك بابصون استفامتنده غربه طوغری رجعته باشلادی ، دشمنی تعقیب ایدن مجاهدین سواریسی (دوشنبه) نك ٤٥ کیلومتر و شرقنده کی

Enver Paşa'nın çizdiği harita.

Haritada Karadeniz, Hazar Denizi, Kafkasya ve Türkistan görülmektedir. Türkistan'da bir bölge dikey çizgilerle işaretlenmiş ve 'in den Handen der Aufstandischen' -ayaklananların elinde- olarak gösterilmiştir. Bütün yazılar Almanca ve Türkçe'dir. Haritanın altında "Buhara-yı Şarki'de Bolşeviklere Karşı Yapılan Muharebe Hattını Gösterir Harita" yazısı vardır.)

İNSANİ VE MEDENİ YARDIMA DAVET

Osmanlı harb felaketzedelerine dair uluslararası Kızılhaç komitesinden aldığımız beyannameyi yayınlıyor ve bu hususda bütün din kardeşlerimizin merhametlerini istirham ediyoruz:

Uluslararası Kızılhaç Komitesi, Osmanlı Kızılay Cemiyeti ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin müracatı üzerine harb-i umumi ve sonuçları yüzünden düçar-ı felaket olanlara yardım kararı vermiştir. Bu bedbahtların köyleri tahrib olundu, tarlaları ekilemedi. On iki seneden beri devam eden harblerde çocuklarını, kocalarını ya kaybettiler, veyahud malul ve zayıf bir haldedirler. Binlerce insan yurtlarından kaçmaya, İstanbul'a sığınmaya mecbur oldular. Bu zavallılar yalnız evlerini tarlalarını değil, bütün varlıklarını kaybettiler. Umumi bir yardım ihtiyaçları zaruri ve katidir.

Uluslararası Kızılhaç cemiyeti bütün insanları kudretleri nisbetinde yardıma davet eder.

Faaliyetlerinin daha iyi sonuç verebilmesi için Uluslararası Kızılhaç Komitesi Osmanlı Kızılay Derneğiyle işbirliği yapmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi elinden gelen her türlü yardımı yapacağına söz verdiği gibi, Fransa ve Britanya hükümetleri de yardım sözü vermişlerdir.

Kızılhaç ve Kızılay'ın işbirliği tamamıyla insani bir amaca yönelik olup siyasi bir içerik taşımamaktadır.

Harb yüzünden felakete uğrayan Osmanlılar'ın bir an önce yurtlarına iadesi ve hayatlarını sürdürebilmeleri için uluslarara-

sı Kızılhaç komitesi bütün Müslümanların yardımlarını bekler. Uluslararası Çocuklara Yardım Cemiyeti yardıma hazır olduğunu bildirmiştir.

Comite İnternational de la Croix-Rouge
Geneve 1,
Promenade du Pin.

KIRIM AÇLARI

Bolşevizm afetinin en müthiş darbesine uğrayanlar şüphesiz Rusya Müslümanlarıdır. Bu bedbahtlar katliam, açlık ve hastalık yüzünden korkunç kayıplara uğradılar. Yalnız Kırım Müslümanları açlık nedeniyle nüfuslarının yüzde on yedisini kaybettiler. Kalanları da tehlike altındadır. Yiyecek yok, giyecek yok, yalnız bol bol ölüm ve felaket var. Bu bedbahtların felaketlerini hafifletmeye çalışmak dini ve insani bir vazifedir. Bütün din kardeşlerimizin nazar-ı merhamet ve şefkatlerini celb ederiz. Berlin Şark Kulübü idare heyetinin bu amaçla yardım toplamasını rica eder, dergimizin bu hususda yardımcı olacağını arz ederiz. Kırım açlarına dair Lousanne Türk Yurdu Başkanlığı'ndan aldığımız mektubu sunuyoruz:

Kırım'da kıtlık nedeniyle her gün yüzlercesi ölmekte olan kardeşlerimize yardım etmek amacıyla Ankara'da Sabık Müdaafa-ı Milliye Vekili Refet Paşa hazretlerinin başkanlığında, mebusan, eşraf ve ayandan birçok zevatın katılımıyla "Kırım Açlarına Yardım Heyeti" namıyla kurulan cemiyet çalışmalarına başlamıştır.

Cemiyet vilayet ve Kızılay şubelerinden yardım toplanmaya başlanmasını istediği gibi, yabancı memleketlerde bulunan dindaşlar ile, bilumum yardım cemiyetlerinin bu insanlık görevine katılımlarının sağlanması hususunda Lozan Türk Kongresi Genel Sekreteri Harun Aliçe Bey'in faaliyette bulunmasının istenildiği Türkiye Büyük Millet Meclisi Hariciye Vekaleti'nden kendisine bildirilmiştir. Cemiyetin arzu ve temennisi üzerine yabancı

ülkelerdeki dindaşlarımızdan Kırım açlarına toplanacak yardımların cemiyetimizce yürütülmesi hususunda Harun Aliçe Bey'in talebi memnuniyetle kabul edilmiş ve bu işle ilgilenmek üzere özel bir komisyon oluşturulmuştur.

Açlık gibi en feci bir felaket altında inleyen biçareler için gönderilecek yardımlar cemiyetimizce yerine ulaştırılacaktır. Cemiyetimiz, zat-ı alilerinin de bu hayra iştirak buyuracaklarını ümid ile teşekkürlerimizi sunarız efendim.

Türk Yurdu Reisi	**Komisyon Reisi**
Aliçe Oğlu	**Doktor**
Harun	**Kazım Hüseyin**

LİVA EL-İSLAM DERGİSİNE,

Bayram namazının, Ağustosun dördüncü günü sabahleyin, Wünsdor'daki eski esir karargahında kılınacağı bütün Müslümanlara ilan olunur.

Berlin Sefaret İmamı

Hafız Şükrü

Hareket: Berlin Potsdamer Ring Bahnhof Sabehleyin 8. 20. Abfahrt von Berlin 8 Uhr 20 minuten Vormittags.

1 Eylül 1338-1922 Yıl 2 Sayı 13-14

LİVA EL-İSLAM

Onbeş Günde Bir Neşr Olunur Siyasi Mecmua
Menafi-i İslamiyeye Hadim Asar İçin Sayfalarımız Açıktır
İmzalı Makalelerdeki Fikirler Sahib-i İmzaya Aittir
Mahal-i İdaresi: Berlin Braunschweig Hagenstrasse 27
Telefon: 2000

İSTANBUL MESELESİ

Arasıra Avrupa'nın muhtelif merkezlerinde, çeşitli milletlerin delegelerinden oluşan sulh toplantıları yapılarak genel bir sulh hayalinin esasları aranıyor.

Harb-i umumiden sonra siyaset anlayışına bir de gizli anlaşmalara karşı olma ilkesi eklenmişti. Maksat kamuoyundan gizli olarak başka milletlerin çıkarlarına aykırı kararlar alınmasını engellemek, adalet ve hukuka uygunluk düsturlarını tatbik etmekti. Bunun sonucu olarak Cenevre konferansı aleni cereyan etmiş ancak neticesiz sona ermiştir.

Aradan biraz zaman geçtikten sonra o ilke değiştirilmiş ve La Haye konferansı gizli yapılmıştır. Burada da Avrupa hükümetlerine muhalif olan Bolşevikler bulunduğu için yine bir sonuç alınamamıştır.

Bu defaki Londra konferansı tamamıyla eski usulle yapıldığı halde farklı çıkarlar söz konusu olduğu için, her tarafı memnun edecek çözümler bulunması mümkün görünmemektedir. Almanya'nın ödeyeceği harb tazminatının görüşülmesiyle, Yunanistan'ın İstanbul'a cebren girme tehdidi aynı zamana tesadüf etti.

Üç seneden beri Şark olayları dikkatle izlenirse görülür ki, Avrupa'da gerçekleşen konferanslar Şark meselesiyle doğrudan doğruya alakadardır. Ben her zaman şunu iddia ederim ki, İngiltere için bugün Almanya'nın Fransa'ya ödeyeceği tazminatın miktarı önemli değildir. İngiliz'in hedefi Şark meselesinin kilidi olan İstanbul ve boğazlardır.

Gürünüşte ikinci sıraya bırakılan bu mesele, aslında en önemli Avrupa ve Asya meselesidir. Bütün kabiliyetsizliğine rağmen Yunan'ı üç senedir kendi çıkarları uğruna Şarki Trakya'da ve Anadolu'da sergüzeşt peşinde koşturan İngiltere, bugün Londra konferansında Fransızları tehdit etmek, Almanları Fransızlara karşı müdaafa etmekle, Şark meselesinde kendi görüşlerini kabul ettirecek zemini hazırlamaya çalışıyor. Tuhaftır ki bugün Londra'da bulunan Ankara Dahiliye Nazırı Fethi Bey'i ne Lord Balfour ne de başka bir hükümet üyesi kabul edip görüşmek istemiyor. Böylece güya Fransızların yaptığı gibi, Türklerle münferiden ilişki kurmanın yanlış bir yol olduğunu göstermeye çalışıyor.

Üç senedir kendi müttefiklerinin görüşünü almadan Yunanistan'la her türlü gizli müzakeratta bulunan, onu silahlandıran, teşvik eden İngiltere, bugün kendi başkentine giden bir bakanımızı yalancı bir iddia ile kabul etmek istemiyor. Bereket versin ki, İngiliz hıyanetini, bayağılığını kendi dostları Fransızlar aleme ilan ediyorlar. Ümid edelim ki Avrupa ve Asya'nın pek büyük tehlikelerle kıvrandığı, sulhe muhtaç olduğu bir zamanda milletler kendi yalancı hükümetlerini de devirsinler ve yerine daha insanca, daha adil siyasetler izleyebilecek olanlarını getirsinler. Aksi taktirde Fransa'nın korktuğu gibi bu günün ticaret uçakları, yarın kimyanın geliştirmeye çalıştığı müthiş gazlarla evvela Londra'yı boğacak, belki ancak bu son büyük ve kutsal cinayetten sonra dünya rahat yüzü görecektir.

S

BALKANLAR

Türkler'in Balkanlarda hakim olduğu günlerde her tarafta Türklerin zulmüne dair ısmarlama propagandalar yapılırdı. Bunların gerçeklerden uzak propagandalar olduğu birçok olayla anlaşılmış olsa gerektir. Bugün hukukuna sahip olduğu zannolunan Balkan milletlerinin oyuna başvurulsa, dünkü Türk idaresiyle bugünkü Yunan-Sırp idarelerinin aralarındaki farkı açıkça gösterirler. Bu fark şüphesiz ki Türk'ün lehinedir. Yunanistan'a bırakılan Türk topraklarındaki Rumların ticaret için tekrar Türkiye'ye gelmeleri buna delildir. Balkan harbinden evvel bir büyük Avrupa diplomatı hususi bir mecliste demişti ki; Balkanlar ve Makedonya için yegane selamet yolu herhangi millet oraya hakim olacaksa, ya diğer milletleri Balkanlar'dan ihraç, veya büsbütün imhadan ibarettir. Bu hüküm pek şediddir, pek caniyanedir. Fakat o diplomat bir diplomat olarak, hiçbir hak ve hukuku, insanlığı nazar-ı itibare almadan bu hükmü vermişti. Türkler Avrupa diplomasisinin bu gereklerini asırlarca müddet akıllarına bile getirmediler. Türkten, Müslümandan esirgedikleri pek çok şeyi Hıristiyan milletlerine bahş ve ihsan etmekten geri durmadılar. Adil geçinen İngiltere'nin kendi sömürgelerinde, Hindistan'da yaptıklarına bakılılırsa, Türkün asırlardan beri kendi Hıristiyan tebasına karşı gösterdiği müsadekarlığın binde birine bile rastlanamaz. Türkiye'de Hıristiyan zengin idi, Hıristiyan özel okullarına, her türlü milli kurumlarına sahip olduğu halde, Avrupalıların elinde bulunan sömürgelerden hiçbiri esir mertebesinden bir kademe yükselmeye muvaffak olamamışlardır.

Avrupalı diplomatın düşüncesinin Balkan harbinden sonra Yunan, Sırp ve Bulgarlar tarafından Balkanlarda Türk ve Müslüman unsurlara karşı bütün şiddetiyle uygulandığını gördük. Mal ve mülklerini yağma ettiler. Topraklarını alarak Hıristiyanlara verdiler. Dün ve bugün Balkanlardaki İslam nüfusu ve emlakı istatistiklerle incelenirse zulmün derecesi görülür. Demek ki küçük Balkan hükümetleri Avrupa diplomasisinin ruhunu anladı-

lar. Diğer milletleri imhada tereddüt etmediler. Koca Selanik şehrinin İngiliz ve Fransızlar'ın gözü önünde, belki de bunların iştirakiyle Yunanlılar tarafından yakıldığını bütün Avrupa gördü. Bu yangın Müslümanları servetleriyle beraber imha siyasetinden başka bir şey değildir. Yunanlılar da Sırplar'da Balkanlarda kendilerinden başka bir millet efradının yaşamasına tahammül edemiyor. Müslümanları tedricen imha edeceklerdir. İnsan hakları laftan ibarettir. Harb-i umuminin güya dayandığı yüksek, büyük prensipler hep laftan ibarettir. Balkanlardaki Müslümanlara asgari insan hakları bile tanınmamıştır.

Bosna Hersek'te, Makedonya'da, Kuzey Arnavutluk'ta, Trakya'da her gün Müslüman ve muhalif Hıristiyanlara yapılan zulümler tarihin en karanlık zamanlarındakinden aşağı değildir.

Amerika milyarderlerinden biri Trakya'ya yaptığı bir seyahatte bu mezalimi kısmen görmüş ve bütün dünyaya yansıtmıştı. Bugün Yunanlılar, Sırplar, Makedonya, Trakya ve Kuzey Arnavutluk'daki Bulgar komitacılardan şikayet ediyor. Bu şikayetler milletler komisyonunda resmen görüşülüyor. Bulgar ve Türk komitelerini kaldırmak için tek çare vardır. O da Sırp ve Yunan zulmüne son vermektir. Yoksa hiçbir siyasi tedbir kendi milletdaşlarının haklarını korumaya azmetmiş komitacıları ortadan kaldıramaz. Koca Sırp ordusu kendi memurlarının hayatını koruyamadığı için İştib, Koçana gibi kasabalardaki Sırp memurları istifa ederek çekildiler. Herhangi bir millet diğer bir milletin toprağına hakim olmak isterse sonuç bu olacaktır. Yirminci asırda her milletin mevcudiyetini ve hukukunu tanıdığı bir zamanda, milletlerin esaretine son vermek zamanı gelmiş de geçmiş demektir.

Afrika zencilerinin esir olarak satılmasını yasaklayan kanunlar pek yüksek kanunlardır. Fakat Asya'da milyonlardan oluşan milletlerin esaretinin makbul olduğu bu devirde zenci ticaretini yasaklayan kanunlara Hipokrit denilir. Öyle bir zaman gelecektir ki bugünkü Avrupa emperyalist milletleri bu sömürge politikalarından dolayı barbarlıkla anılacaktır. İşte Balkanlardaki bir-

çok millet barbarlığa maruzdurlar. Büyük diplomatın dediği gibi bu mazlum milletler ya tedricen mahvolacaklar veyahud Balkanlar'da bir konfederasyon husulüne kadar komitacılar faaliyetlerinden vazgeçmeyeceklerdir.

S.

SEVRES MUAHEDESİNİN TADİLİ YAHUD İTİLAF SİYASETİNİN İÇ YÜZÜ

Celalabad'da yayınlanan Afganca "İttihad-ı Meşruki" gazetesinden tercüme edilmiştir.

İslam alemini oyalamak için durmadan öne sürülen Sevres muahedesinin tadili nihayet Paris'te bütün İtilaf Devletleri Hariciye Nazırları'nın katılımıyla gerçekleşti. Tadil taslağına yüzeysel bir bakış bile, İtilaf devletleri ve dolayısıyla İngiltere'nin İslam alemi hakkında ne gibi fikirler taşıdıklarını ortaya koyar. Zaten açgözlü ve İslam düşmanı olan İtilaf devletlerinden daha fazlası da beklenmemelidir. Bir kere sözde tadil olunan muahedenamede kutsal yerlerden, Cezire't-ül-Arab ve Kudüs'ten hiç bahsedilmiyor. Evet İngiltere hükümeti bir türlü hediye ile ele geçirdiği sömürgelerinde kanını emdiği zavallı Müslümanların boynuna geçirdiği esaret zincirini öyle kolay kolay açıvermez ve bugünkü Hariciye Nazırı Lord Curzon durdukça İslam alemiyle uzaktan yakından ilgili meseleler hak ve insaf dairesinde hal olunamaz! Mesela İstanbul'un kapısı ve yüzde doksan İslam olan Edirne'yi Yunanlılara vermişler. Payitahtın emniyeti için büyük önem taşıyan Gelibolu yarım adasını da vermişler. Bunlar yetmiyormuş gibi Danyal Deresi'nde bulunan Türk askerlerini silahsızlandırarak ve yerine müttefik kuvvetlerini koyarak Osmanlı Devleti'nin İzmir üzerindeki hukukunu büsbütün tehlikeye atmak istiyorlar! Ve en garibi ise Türkler Yunanlılara harb tazminatı ödeyeceklermiş!!..

Neyse, yalnız Yunan çıkarları göz önüne alınarak yapılan bu

değişiklikleri bütün İslam alemi büyük hayret ve nefretle karşılar. Hayret edilecek bir nokta da, Türkler büyük zararlara uğrarken acaba bu barış taraftarları neredeydiler de Türkler Yunanlıların ceza-yı sezalarını görecekleri zaman yaklaşınca barış yaygaralarıyla ortalığı çınlatıyorlar? Bunu İngilizler'den iyilik bekleyenlere sormalı.

TÜRKİYE VE AFGANİSTAN

Ankara milli hükümeti tarafından sefaret-i fevkalade ile Fahri Paşa Hazretlerinin başkanlığında Afganistan'a gönderilen bir heyet-i murahhasanın bütün asker ve ahali tarafından tumturaklı bir şekilde karşılanarak Herat'a vardıkları gün, bütün Afgan ricalinin huzurunda, Afganlılar adına Farsça okunan bir nutkun Türkçe tercümesini sunuyoruz.

"Şanlı Ankara milli hükümetinin pek değerli hey'et-i murahhasası hoş geldiniz. Teşrifinizle kardeşlerinizi ve dostlarınızı pek ziyade müşerref ve memnun buyurdunuz. Afgan hükümeti kendi din kardeşleri Afgan toprağına ayak bastığından dolayı büyük bir sevinçle sizleri selamlar.

Muhterem efendiler! Öteden beri alçak düşmanlarınızın kutsal toprağınızı çiğnemek ve hukukunuza tecavüz etmek niyetinde olduğunu gazetelerden okudukca üzülüyorduk. Fakat son zamanlarda Türk kahramanlarının ve Müslüman ordusunun başarısı ve Mustafa Kemal Paşa'nın şanlı kılıcının düşmanları tir tir titrettiği haberleri geldikçe gözlerimiz aydınlandı. Sizleri bundan dolayı ayrıca tebrik ederiz.

Muhterem efendiler!

Müsaade buyurursanız bir daha ve kardeşçesine ellerinizi sıkalım, zira kalbden ittihad ederek sıkılan eller, düşmanın ağzına daha dehşetli yumruklar indirebilir. Bilhassa o yumruk genç Afganistan ve kahraman Türkiye'nin birlikte indirdiği yumruksa o ağız bir daha açılmaz!

Bugün Afgan milleti bilhassa Türkler tarafından mazhar-ı teveccüh bulunduğundan dolayı iftihar eder ve Türk heyetini muhterem Fahri Paşa gibi bir zevatın başkanlığında görmekten büyük bir sevinç duyar. Hele biz hükümet memurları her kezden evvel sizleri selamlamakla iftihar ederiz. Cenab-ı hak her iki milleti muvaffak buyursun."

Bu nutuk bittikten sonra öğrencilerden, arkadaşlarının en küçüğü bulunan Muhammed Haydar Han adında bir çocuk öne fırlayarak aşağıdaki nutku Farsça okudu:

"Muhterem Anadolu Sefiri'nin Afganistanı teşrif buyurduklarından dolayı büyük bir sevinç duyuyor, hey'eti herkesden evvel karşılamakla kendimizi bahtiyar addediyoruz. Türkler ve Afganlar arasında şimdiye kadar dini ve ruhani bir sıfatla payidar olagelen, ancak şimdiden sonra maddi ve cismani bir hal alan ittihad ve ittifakın dünya durdukça devam etmesini cenab-ı hakdan niyaz ederiz.

İslam dünyasının övünç kaynağı olan bir milletin heyet-i murahhasasını selamlamak cidden şayan-ı iftihar olsa gerek. Yaşasın İttifak-ı İslam."

RUSLAR AFGANİSTAN'DA NELER YAPIYORLAR

Yüz yetmiş kişilik bir Rus Bolşevik müfrezesi, "Çim" köyüne hücum ederek, ahalinin varını yoğunu yağma etmiş, bir kaç kişiyi yaralamış, bazı evlere ateş etmiş ve 200 koyunu beraber alarak götürmüşlerdir. Yolda rastladıkları köylülerden sekiz kişiyi iç donlarına varıncaya kadar soymuşlardır.

Pente köprüsü üzerinde emniyeti sağlamakla görevli Ruslar gelip geçenleri soymaktadırlar.

Taşkent'te Bolşevikler Bolşevizmi yamak için son derece sarf-ı mesai ediyorlar. Türkmen, Hive ve Kırgız şivesiyle birçok risaleler yayınlanıyor.

RUSYA İSLAMLARINDA AÇLIK VE TÜRKİSTAN HAREKATI

Yakub Kadri Bey'in İkdam'ın 5 Temmuz 1338 tarihli nüshasındaki makalesi dolayısıyla ben de bir kaç söz söyleyeyim.

Cidden kalemine meftun olduğum bu zat, memleketimizde yetişen bazı erbab-ı kalem gibi edebiyat sahasına münhasır kalan kalemini pek karışık olan siyaset sahasında da aynı selahiyat-ı vukuf ile tatbik etmek istiyor.

Kendisinin edebiyattan başka şubedeki ihtisasını bilmemekle beraber ictimaiyat ile vakıfane iştigali görülüyor.

Yalnız bir diplomat gibi idare-i lisan için başka şerait ister. Bu şeraitin Yakub Kadri Bey'de bulunduğuna dair henüz kanaat-ı umumiye hasıl olmamıştır.

Kırım'daki açlık hakikaten kendilerinin hulaşa ettikleri derecededir, belki de fevkindedir. Rusya'da Volga boyunda ve Tataristan'daki açlık umumi kuraklığın getirdiği kalıt (kıtlık) ve bu mıntıkalara vaktiyle erzak sevki hususundaki imkansızlıktan ileri gelir. Bütün dünyaca malumdur ki, Rusya kahtzedeganına (kıtlıkzedelerine) muavenet için her tarafta teşebbüsat vaki' olmuş ve biraz olsun muvaffakiyet elde edilmiştir. Bu muvaffakiyet büyük olmamışsa, kısmen Rusya'daki nakliye vesaitinin bilhassa şimendüferin berbatlığından ileri gelmiştir. Yoksa Sovyetler elde ettikleri bütün kiliselerin bütün yeküne baliğ olan hezainini (hazinelerini) bu zavallı ölüme mahkum milyonlarca insanın kısmen kurtarılmasını temine hasr ve tahsis edebilirdi.

Kırım'a gelince, Bahr-i Siyah sahilindeki bu küçük yarımada, hiçbir vesait-i nakliyeye muhtaç olmadan, sahillerine dökülecek erzakı toplamak suretiyle açlık, ölüm tehlikesinden kurtulabilecek bir vaziyette olduğu için, kahtın orada bu suretle şiddetli tahribatının günahını yalnız Moskova Sovyet idaresine yüklemek lazımdır. Bilhassa Avrupa'nın her tarafında ihtilalciliği milyarlarca para sarf ederek tutuşturmaya çalışan Sovyet idaresi,

bu milyarların pek küçük bir kısmını hatta Amerika'dan bile pek suhuletle celbine imkan olan buğdaya tahsis etmiş olsaydı, binlerce biçareler ölümden kurtulurdu. İşte Türklerin delaletiyle Kafkasya'ya kollarını sallaya sallaya giren Sovyet idaresi, binlerce Müslümanı köyleriyle imha ettiği, Kazan, Volga mıntıkasında ekseriyeti Müslüman olan kahtzedeganın pek feci bir surette telef olmalarına bila-tesir seyirci kaldığı ve Buhara, Türkistan'da kurun-u vustai (ortaçağı andıran) imha politikasını bütün kuvvetiyle tatbik ettiği müsellem iken, vaziyeti etrafıyla görmeden, basit bir nüfuz-u nazarla telakki pek fahiş bir hata olur. Anadolu kendi milyonlarca ırkdaş ve dindaşının bu büyük tarihi felaketini şüphesiz bila-tesir seyr ve mütala edemez. Anadolu'nun vaziyet-i umumiye-i siyasiyesi ne olursa olsun Rusya'ya tabi milyonlarca ırkdaşının Sovyetlerin zulmü altında mahv olması, Anadolu'nun bugünkü ve yarınki siyasetiyle alakadardır.

Bu mütalaam Anadolu'nun Rusya'daki Müslümanların umuruyla (işleriyle) iştigal etmesi manasını şamil değildir. Dünya yüzünde Sovyetlere karşı samimi bir alaka gösteren Anadolu Türkünden başka bir millet kalmamışken, Anadolu milliyetperverlerinin Rus Bolşeviklerine el uzatması şüphe yok ki her iki tarafa büyük faideler temin etmiştir. Yalnız Bolşevikler Rusya Müslümanlarına karşı tatbik ettikleri şiddetin, daha doğrusu idaresizliğin, Anadolu Türkleri üzerinde pek fena bir tesir yapacağını düşünmeleri lazım idi. Bolşevikler bu ciheti hatırlarına getirmemişlerse, Anadolu milliyetperverleri bu halin doğuracağı netayici pek yakından tedkik etmek mecburiyetindedirler.

Bolşevikler Rusya'nın milyonlarca Müslümanlarına bir usul dairesinde Çarlığın yaptığından bin kat fena tarzda fenalık etmekle, bu meyanda Bahr-i Siyah sahilindeki Kırım'ın kahttan halası için ufacık nakdi bir fedakarlıkta, bir teşebbüste bulunmamakla çok korkarım ki yakın bir zamanda Anadolu Türklerini'de feda etmiş olmasın. İşte bu hale karşı hazırlanmak, hem Anadolu'nun vazifesidir, hem de bugüne kadar Anadolu namına kendilerini feda etmiş olan Rusya Müslümanlarının hususi vazifesidir.

Kafkasya, Türkistan ve Buhara'daki birkaç senelik vaka-i tedkik edilirse görülür ki bolşevik mezalimine karşı isyan edenler şu müddet zarfındaki fırsatlarda silaha sarılmak suretiyle mevcudiyet göstermeğe çalışmışlar ve ellerinde son kalanları muhafazaya gayret etmişlerdir. İşte bu vaziyette Yakub Kadri'nin "Enver adlı namerd" dediği Enver Paşa, vekayi'nin sevkiyle zaten mevcud olan Türkistan, Buhara teşkilatının arasında bulunuyor. Ve Yakub Kadri Bey'den ve daha pek çok zevattan ziyade Bolşevik siyasetini pek yakından tanıdığı için, o siyasetin pek yalancı, hakikaten namerd bir siyaset olduğunu gördüğü için Türkistan, Buhara teşkilatı başına geçiyor. Bugüne kadar kendisini aldatan, aralarında tekerrür eden İtilaf siyasetine sadık kalmayan Bolşevik siyasetine karşı yaşamağa azmetmiş bir Türk, İslam aleminin mevcudiyetini göstermeğe çalışıyor.

Fakat şurasını sarih olarak söyleyeyim ki, Türkistan vaka-i hazırası ne Bolşeviklik menafiine, ne de Türklük ve Müslümanlık alemine muvafık değildir. Zahiren yukarıdaki mütalaamla tezad teşkil eden bu fikrim biraz fazla tedkik edilirse müsbet bir netice verecektir. Bugünkü Türkistan vaziyetini ihzar eden Enver değildir. Ancak Bolşeviklerdir.

Enver bütün arzularına, siyasi düşüncelerine rağmen bilmecburiye bu vekayi'e sürüklenmiştir. Bolşevikler bidayette olduğu gibi her iki tarafın, yani Türklük ve Müslümanlık alemiyle bolşevik menafii icabı su-i tefhimi (yanlış anlamayı) ortadan kaldırmak istedikleri gün, Türkistan vekayi'i tarihe karışır, yine el ele vererek aynı hedefe yürüyebilirler.

Ben de Rusya'da Türklük alemine Çarlıktan ziyade zarar veren Bolşeviklerle tarafeynin menafii dairesinde anlaşmak ve müştereken çalışmak taraftarıyım. Enver de bu fikrin muhalifi olmadığını iki sene kadar Bolşeviklerle beraber çalışmak suretiyle izhar etmiştir. Ve şüphe yoktur ki bugün aynı prensiplere sadıktır.

Cenevre'da, La Haye'de Avrupa hükümat-ı muazzamasıyle yeşil masa önünde pek bila-pervazane idare-i lisan eden Bolşe-

vikler, yaşamağa azmetmiş ihtilalci milletlerle daha mutedil bir tarzda bir siyaset takib etmeğe mecburdurlar. Türkistan, Buhara ihtilalcilerinin başına geçmiş olan Enver; Denikin, Kolçak değildir. Bolşeviklerin istedikleri gibi biraz nur-u ziyaya muhtaç, esir milyonlarca insanın rehberidir. Kendileriyle pek iyi münasebat idame etmek istediğimiz Bolşeviklerden biraz itidal ve insaf bekleriz.

S.

İSLAM'IN SAMİMİ VE HAKİKİ DOSTLARINA

İslamın en büyük derdi cehalet, en güçlü düşmanı yine cehalet, dolayısıyla kendilerinden türeyen ejderlerdir. İslam'ı kurtarmak isteyenler İslam'ı, düşmanlarındaki maddi ve manevi kuvvetlerle donatmalıdırlar. İslam'ın maddi ve manevi donanımı yalnız eğitimle korunabilir. Cehaletle muzdarib milletlerin ilim ve fende gelişmiş milletlerle aynı olamayacağı gerçeği olaylarla da görülmektedir. İslamlar cehaletten kurtulup el ele verecekleri güne kadar İslam'ı seven aydın birkaç kişinin çabaları fayda edemeyecek ve İslam cehaletin açacağı pek acı yaraların ızdırabını çekmeye devam edecektir. Şu halde:

İslam'ı gerçekten sevenler İslam'ı cehaletten kurtarmanın yollarını arasınlar. Biz de dahil olduğumuz halde Mısır, Tunus, Türkistan, Çin, Hind, Sumatra, Cezayir...ilh özetle bütün İslam'ın derdi cehalettir. En güçlü düşmanı cehalet, dolayısıyla kendilerinden türer. Bunun için İslam'ın hakiki dostlarına tekrar edelim ki, varlık nedenini (metinde; hikmet-i mevcudiyet S.G.) anlatabilecek erkek ve kadın öğretmenler göndermeli, ihzar etmeli, okullar açmalıdır. İslam'ın derdinin cehalet, düşmanının kendinden türediğini isbat için İslam tarihi örneklerle doluysa da, biz sadece Hicaz olayını hatırlatmakla yetineceğiz. Eğer Hicaz halkı hikmet-i mevcudiyetini idrak edebilen bireylerden oluşan bir millet olsaydı, dinen ve ahlaken kendisine daha yakın olan bir milletle ilişkisini kesmezdi. Geleceklerini düşünen

milletlerin an'ane farklarını bir tarafa bırakarak birleştikleri bir sırada Hicaz halkı bu gerçeği görseydi kendisini bağlı olduğu merkezden ayıracaklara avazı çıktığı kadar bağırır, o dahili ejderlerin kafalarını ezerdi. Madden ve manen donanımlı ferdler hiçbir ferd ve cemiyet huzurunda utanmaz ve böyle ferdlerden oluşan milletlerin sırtı karaya gelmez.

Biz Türkler de dahil olduğumuz halde bütün İslam'ın asri bir terbiye, asri ve gayet ciddi bir eğitimimizin olmaması bütün faaliyetlerimizin kaynağını oluşturmaktadır. Şu son felaketten dolayı varlığının tehlikeye düştüğünü gören milyonlarca İslam'ın sesi maalesef boğuluyor. Feryad, İslam'ı pek çok seven ama sınırlı sayıdaki insanlardan çıkmakta. Kitle henüz usul-u feryaddan habersiz. Nasıl habersiz olmasın ki, İslam eğitim hazinesinden pek uzak kalmış, bırakılmış. Eğitim ışığının yokluğu yüzünden İslam harici hastalığı dahili hastalığından almaktadır. İslam'ın felaketlerinin sebebi cehalettir. İslam haricen değil dahilen hastadır. O hastalık cehalettir ki, her türlü felaketi cehaletten ileri gelir. Biz cehaletten kurtulmaya çalışmazsak İslam'ın üzerinden atamadığı yükler daha da ağırlaşacaktır. İslam eğitimden başka hiç bir şeyden istediği sonucu alamayacaktır. Eğer tek tek ferdler eğitimli değillerse, cahil milletlere mensub ferdler ve cemiyetler, ki hangi nitelikteki bireylerden oluşursa oluşsunlar, milletlerinin dertlerine çare olamazlar.

Bilenle bilmeyen, çalışanla çalışmayan bir olamaz.(1) Kur'anı Kerim'in bu konudaki emirleri maalesef İslamlar tarafından pek az dinlenilmiştir. Binaenaleyh cezasını da çekegelmiştir.

İslamlar!

İnsanlar!

Haklarını kendi cehaleti dolayısıyla başkalarına kaptıran halk!

Haklarınızı sizden almalarının kabahatini alanlara değil, kendi haklarınızı koruyamadığınız için kendinize yükleyiniz. Sizden kimse bir hak gasbetmedi. Siz kendi cehaletiniz yüzün-

den kendiniz verdiniz. Haklarınıza ancak eğitimle sahip çıkabilirsiniz. Şu halde sizi sevenlerden asri eğitim ışığı isteyiniz.

Kazanacağınız ilim ve irfan olacaktır. Eğitim hazinesine kavuşamayan milletler bir nevi cehennem hayatı yaşarlar. Herhangi bir esir milletin neden o hale düştüğüne bakarsak birçok sebep görürüz fakat biraz daha araştırırsak en temelde cehalet olduğunu görmek zor olmaz. Cahil bir milletin saadetini bize bildiren hiçbir tarih yaprağı yoktur. Bunun içindir ki İslam'ı seven her ferd ve cemiyet İslam'ı önce eğitim hazinesine sevketsin. Ferdlerin ve cemiyetlerin felaketleri de saadetleri de kendi davranışlarına bağlıdır. Cahil milletler saadet yollarını dışarda ararlar. Onlar "kişi noksanını bilmek gibi irfan olmaz" düsturundan habersizdir. İslam'ın düşmanını dışarıda değil içimizde arayalım. El birliğiyle çalışalım, İslam'ı eğitim ışığıyla aydınlatmanın yollarını arayalım.

İslamları birbirine bağlayacak olan, o fikirle yetiştireceğimiz nesildir. Felaketle yetişmiş, eğri büğrü terbiye görmüş olanların da katkısı olursa da, tesir, müessirin gitmesiyle yok olur.

Bir milletin saadeti o milleti seven bir iki kişinin feryadıyla değil, bütün milletin çabalarıyla gerçekleşir. Bunun için kesin çare;

İslam'ın ihtiyaçlarına uygun ve gayet asri olmak şartıyla yüksek öğretmen okulları açılmalı. İslam yavrularının aynı surette terbiye görmesi şarttır. Çünkü şu bir gerçektir ki insan küçükken aldığı terbiyenin etkisinden kurtulamaz. Bunun için İslam yavrusu her türlü güzellik fikrini ilkokulda almalıdır. Bunun için öğretmenler yetiştirmek zorundayız. Öyle öğretmenler ki, İslam'ı her derdiyle tanısın. Öğretmenler arasındaki farklılıklar milletin başka başka terbiye ve fikir sahibi olmasına yol açar. Onun içindir ki kitabı bir olan İslam'ın arasındaki fikir ve malumat farkları sayılamayacak kadar çoktur. Halbuki İslam'ın birleşmesi yine İslam'ın fikren, ilmen, ruhen birleşmesiyle mümkündür ki, fikri ruhi, ilmi birleşmeyi de ancak:

İslam memleketlerinin merkezinde dar'ül-muallimin ve dar'ül-muallimatlara (kız öğretmen okulu s.g.) hey'et-i ta'limiye sevk edilmek üzere iki büyük müessese kurulmalı. Buralardan çıkacakların fikir ve malumat bakımından birliği şarttır. Herhangi bir yere gönderilecek heyetin o yerin mahalli lisanını kısa sürede öğreneceği şüphesizdir. Bu heyetler aynı fikirde olan öğretmenler yetiştirirler. Böyle yetiştirilecek ilkokul öğretmenleri İslam'a hakiki terakki yolunu gösterir. Bu azami elli, asgari yirmi senede sonuç verecek bir çalışmadır. Bunun dışında hiçbir çare yoktur.

Hülasa :

İslam'ın kurtulması cehaletten kurtulmakla mümkündür. Bunun için İslam'ın merkezinde İslam memleketlerindeki öğretmen okullarına dağıtılmak üzere öğretmen yetiştiren iki büyük müessese, dar'ül-muallimin ve dar'ül-muallimat kurulur.

Buralarda yetişenler İslam memleketlerine dağılarak ilkokul öğretmenleri yetiştirirler. Oralardan çıkan ilkokul öğretmenleri bütün şehir ve köylere dağılarak, İslamın hikmet-i mevcudiyetini İslam'a bildirirler. Böylece azami elli, asgari otuz senede yetişecek yeni islam neslinin "yeter" feryadı her şeyin halline kafidir. Orada burada saadet ve selamet peşinde koşanların dikkatini bu mühim meseleye çekerek bununla uğraşacaklara başarılar diledik. İslam'ın ihtiyaçlarını bilen dar-ül muallimin ve dar'ülmuallimat hilafet merkezinde bile yoktur.

HAMDİ MEHMED

AFGANİSTAN'IN BERLİN MASLAHATGÜZARI EDİB HAN VE AZADİ-İ ŞARK

Büyük bir İslam hükümdarı olan ve Türklere karşı dostluğunu her fırsatta gösteren Emir Emanullah hazretlerinin bir siyasi memuruyla şu derginin ismini birlikte başlık olarak koymak zorunda kaldığımız için cidden üzgünüz. Fakat amacımız önemli bir yanlış anlamayı düzeltmek olduğundan mazur görüleceğimizi ümid ederiz.

Hac hakkında İslam ulemasından Hindli Berekatullah, Sibiryalı Abdülreşid ve Petersburg İmamı Musa beyefendilerin fetvalarını Liva el-İslam'da yayınlamıştık. Söz konusu fetva Taşkent'te toplanan İslam konferansında hazırlanmış ve yayınlanması ricasıyla dergimize gönderilmişti. İslam memleketlerinin her tarafından gelen ulemanın onayladığı bir fetvanın yayınlanmasını bir görev olarak görmüştük. Bu görevi yaptığımız için Azadi-i Şark dergisinin saldırısına uğradık. Bu derginin yazıları ve Türklere saldırıları okurlarımızı üzmüştür. Aldığımız mektuplardan anladığımıza göre okurlarımızı üzen, bu derginin saldırılarından çok, derginin Edib Han'ın yayın organı olduğu kanaatidir. Okurlarımızın üzülmelerini anlarız, ancak bu dergiyle Edib Han arasında bir ilişki aramayı anlayamayız. Bunun için de bu konuda okurlarımızdan aldığımız makaleleri tabii ki yayınlayamayız. Edib Han'ı çok iyi tanırız. Hükümetinin ve Afgan milletinin takib ettiği Türk dostluğu siyasetine aykırı yayınları tasvib etmeyecek derecede zekidir. Kendisiyle Azadi-i Şark arasında ilişki aranması doğru değildir. Bununla beraber okurlarımızın şüphelerini tamamen ortadan kaldırmak amacıyla Edib Han'la meseleyi etraflıca görüştük. Görüşmemizde Afgan ve Türk ricalinden bazı zevat da vardı. Başlıca iki sorumuzu ve bunlara verilen cevapları aşağıda yayınlıyoruz.

Muharririmiz: Azadi-i Şark mecmuasının zat-ı alileriyle ilişkili olduğuna dair kanaat mevcud, bu konudaki görüşlerinizi sorabilir miyim?

Edib Han: Söz konusu derginin ne hükümetim ne de şahsım ile katiyen ilişkisi yoktur.

Muharririmiz: Liva el-İslam'da yayınlanan fetva dolayısıyla Azadi-i Şark dergisinin Türklere yönelik saldırısını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Edib Han: Emir Emanullah Hazretlerinin İslam milletleri arasında birliğe önem verdiğini, İslam milletlerinin büyük kardeşi mevkiinde bulunan Türklere karşı olan muhabbet ve samimiyetini birçok defalar derginizde işaret etmiştiniz. Emir haz-

retlerinin hükümeti ve bütün memurları da aynı hissiyattadır. Azadi-i Şark'ın o makalesini okumadığım için bir değerlendirme yapamam. Fakat İslam milletleri arasında bölünmeye yol açabilecek her şeyi Afgan milleti nefretle telakki eder. Şahsıma gelince; Türklerin İslam camiası içindeki yerini takdir, Türklere olan muhabbetimi beyan ve Türk aleyhdarlığını nefretle telakki ederim.

Görüşmemizde hazır bulunan Afganistan'ın Roma sefiri Şir Ahmed Han'da Edib Han'ın hissiyatına iştirak ederek aşağıdaki hususların da eklenmesini arzu buyurdular.

İtalya'nın Kabil Sefiri Celalabat'a vardığı vakit "İttihad-ı Meşruki" gazetesinin müdürü kendisine şöyle söylemişti "İtalyanlar Afgan devletinin ve milletinin dostluğunu arzu ediyorlarsa her şeyden önce Türklerin dostluğunu kazanmalıdırlar."

Afgan ve Türk milletlerinin bağlılıklarına bu da yeterli bir delildir. Bu yazılar okunduktan sonra Edib Han hakkındaki yanlış anlamaların ortadan kalkacağına inanıyoruz.

1 Teşrin-i Evvel 1338-1922 Yıl 2 Sayı 15-16

LİVA EL-İSLAM

Onbeş Günde Bir Neşr Olunur Siyasi Mecmua
Menafi-i İslamiyeye Hadim Asar İçin Sayfalarımız Açıktır
İmzalı Makalelerdeki Fikirler Sahib-i İmzaya Aittir
Mahal-i İdaresi: Berlin Braunschweig Hagenstrasse 27
Telefon: 2000

HARB-İ UMUMİ'DE TÜRKİYE

General Bronzart Paşa Hazretleri Tarafından

Osmanlılar'ın Yunanilere karşı kati zaferi efkar-ı umumiyeye na-me'mul bir vaka gibi tesir eyledi. Türklerden böyle bir zafer ümid olunmuyordu. Türkler Harb-i Umumi'de güya Almanlar'ın en zayıf müttefiki, para ile, malzeme-i harbiye ile, daima yardıma koşulmak mecburiyetinde kalınan bir müttefiki değil miydi? Şimdi böyle kahramanlık, böyle muzafferiyet.

Osmanlılar'ın bugünkü eserlerini anlayabilmek için Harb-i Umumi'deki tahammüllerine bir kere atf-ı nazar eylemek faidelidir.

Henüz na-mes'ud ve çetin bir harbden çıkmış, parasız, malzeme-i harbiyesiz ve ordusuz, yeni bir harbe müheyya olmayan bir memleket kısa tenüffüsü müteakib, hal-i harbde bulunan düvel-i merkeziyeye iltihak ediyor. Mukadderatını bunlarla birleştiriyor. Memleketin vaz'iyyet-i vesaiti Türkiye'yi tali bir sahne-i harb haline getiriyor, fakat nisbeten zayıf bulunan ordudan, düvel-i merkeziyenin hayat ve mematına taalluk eden, büyük vazifeler bekleniyor, hali matlub vazife de memleketin müşkül vazi-

yeti nisbetinde ağır, Avrupa'daki esas harb yükünü hafifletmek, düvel-i merkeziyeye nefes aldırmak ve zafere isal eylemek için Türkiye düşman kuvvetlerini üzerine celb eyleyecek, aynı zamanda da pek vasi' olan hududunu müdaafa eyleyecek. Osmanlı kıtaatı bu vazifeleri ifaya nasıl muvaffak oldu?

Tali harekattan sarf-ı nazar, Türkiye harbi başlıca bervech-i ati büyük cephe ve hedeflere ayrılıyordu:

Kafkas cephesindeki muharebat ve kanlı taarruz düşmanı kendi üzerine celb için, Çanakkale, Irak, Suriye ve Filistin muharebeleri ise kendi hududunu muhafaza eylemek için ihtiyar olunuyordu.

Vatan-ı aslide vukua gelen harekat-ı harbiyenin mucib olduğu zaiyata ve Osmanlı ordusunun günden güne erimesine rağmen Türkiye, harbi netice-i katiyeye isale yardım etmek için Alman idare-i askeriyesinin arzusuna tebaen yedi fırkasını Avrupa harb sahnesine gönderdi.

Kafkas cephesi harekat-ı harbiyesi orduya arkadan hücum ile iaşe ve harb vesaitlerinin sevkini men, dolayısıyla harekat-ı askeriyenin sekteye uğramasını mucib olan Ermenilerin ihaneti yüzünden gayri müsaid cereyan eyledi. Kanal harekatı ise vasi' çölün kat' edilmesi, suyun bile beraber taşınması mecburiyetine rağmen emsali işitilmedik bir kabiliyet ve tahammül-ü askeriyeye delalet eder. Bu harekat İngiltere'nin rahat ve emniyetini fevkalade tehdid eylemiştir. Kumanda heyetini ve efradda tahammülün son derecesini icab ettiren her iki kanal harekatı başka netice de beklenmeyeceği veche ile ricata müncer oldu ve fakat maksadına vasıl olmuş idi.

Çanakkale müdafaası muvaffakiyete müncer oldu. Fakat muvaffakiyeti idame için kolorduların azami ve hemen bütün ordunun malzeme-i harbiyesini oraya hasreylemek mecburiyeti husule geldi. Düşman harb gemilerinin taarruzlarını defeylemek için ağır topların son mermileri bile atılmıştı. Karadeniz boğazında yalnız kovanlar vardı. Mermi kalmamıştı. Şayet Rus filosu

Boğaz önüne gelse idi ancak selam topu atılabilirdi. Karada ve denizde kuvvetli kararlar ile her şey yapıldı, muvaffakiyet kumanda heyetine ve kıtaata hak verdi.

Sonra Kut'ül-Amara! Burada 2 bin Türk 12 bin İngilizi muhasara etti. Türk ordusunun bu cephedeki pek cüz'i olan mütebakıyesi İngiliz yardım kuvvetlerini püskürttü. Burada Türkler sevk ve idarede, azim ve kararda soğukkanlılığın, çelik sinirliliğin hadd el-gayesini gösterdiler. 5 General ve 600 zabitin kılıçlarını teslim eylemek mecburiyetinde kaldığı günü İngilizler hiç bir zaman unutamayacaklardır.

Vesayitin fıkdanı bütün cihanın insanca, malzemece vasayitinden istifade eden düşmanın teveffuk-u adedisi dolayısıyla Türklerin elde ettikleri muzafferiyetleri idame eylemek kabil olamadı. Fakat insan ve arazice düçar olduğu büyük zaiyata rağmen Türkiye Almanya'nın zafer-i nihaiyesine itimad ve muvaffakiyet-i müştereke uğruna büyük kuvvetini sarf eyledi.

Fakat beklenilmeyen, ümid edilmeyen vukua geldi, Almanya yıkıldı. Çünkü bütün millet artık ordusuna zahir değildi. Haysiyyet-şiken Versailles sulhünü akd eyledi ve bu yüzden parçalandı.

Fakat Türkiye? Almanya'da vatan ve halk pes dedi. Türkiye'de ise keyfiyet ber-akis oldu. Geçirdiği na-mes'ud harble sarsılmış olan Türkiye 1914'de yeni bir harb deruhde ediyor. Ordunun yeniden tanzimi ve memleketin bütün kuvvetini harbe hasretmek iktiza eyliyordu. O vakte kadar mevcud olmayan umumi mükellefiyet-i askeriye usulü tatbik olundu. Efrad derhal cephe ve geri hidmetlerine ayrıldı. Ordu ile beraber ordunun ihtiyacatını temin vesaiti de yeniden ıslah olunuyordu. Ordu ile az çok münasebeti olan inşaat ve amelat müesseseleri kemalen luzumat-ı umumiyenin emrine verilmişti. Malzeme amelesi, kunduracı, terzi hülasa bütün erbab-ı sanaii de askerdi. Bunlar siperde harb eden kardeşleri için mütemadiyen çalışıyor ve cephedekiler gibi iaşe ve iksa ediliyordu. Yalnız cephe efradına itina daha ziyade idi. Vatan ve memleket harbin icabatına göre teşkilata düçar olmuş idi. Harbin Türkiye için ne müthiş bir siklet teşkil eylediğini ancak senelerce orada bulunmuş olanlar bilirler. Türk

müttefiklerimizin tahammül eylediği ihtiyaç ve zaruretin ne demek olduğunu Almanya bilmez. Bütün halka şamil olan fevkalade mesai ve sarf-ı kuvvetin hadd el-gayesi derun-i kuvvet ve sahta inkılab eyledi. Türkiye'nin düvel-i merkeziye ile tevhid-i mukadderat eylemesi bu vatanperver milletin heyet-i umumiyesinin mazhar-ı muvaffakatı olmamıştı. Belki de o zaman mevki-i idarede bulunan rical bu iltihakı temin için pek çok sarf-ı mesai eylemiş idi. Bununla beraber Almanya'nın inhizamı Türkiye'de ma'kes bulmadı.

Osmanlı İmparatorluğu şu vahim anında fedakar kalbli, çelik sinirli erkekler buldu. Bütün halk bu erkeklere ve küçük orduya müzaheret eyledi. İstanbul'un zayıf hükümetinin imza eylediği Sevr sulh ahdnamesini millet red eyledi. Namus ve hürriyeti gaib eylemektense mahvolmak daha ehvendir; işte Türkiye'de mukavemetin hadd el-gayesini idare ve tanzim eden rical böyle düşünüyordu. Yeni mücadelenin yeni fedakarlıklar, yeni mahrumiyetler icab ettireceğini millet biliyordu. Fakat vatan muhabbeti milletin her şeye metinane tahammül eylemesini mucib oldu. İlk adem-i muvaffakiyetler cesaretlerini kırmadı. Aylarca sakit kalmak orduyu zehirlemedi. Son zafer ise ihtiyar edilen fedakarlıkların izhar olunan sadakatın mükafatı oldu. Böyle bir mükafat sekene-i arzdan hiçbir millete nasib olmamıştır. Kararında soğukkanlı, kuvvetli sinirli kumandanlara alışmak, itaat-ı mutlaka, kemal-ı itimad, tahammül ve fedakarlık, işte sadık ve fedakar Anadolulular bu hususlarda bütün kainata ve biz Almanlara numune-i emsal teşkil eyledi. Bu misal bizim için bir derstir. Bunu söylemek bir Alman için acıdır ve fakat bu bir hakikattir.

Cenab-ı hak binlerce yarasından kan akan, Almanya'dan daha çok felaketlere katlanmış bu zavallı millete kudret-i beşeriyenin fevkinde gösterdiği fedakarlıklara layık bir sulh bahş eylesin.

ANADOLU HARBİNİN SON SAFHASI

Geçen sene Sakarya yenilgisinden sonra Eskişehir-Afyonkarahisar hattına çekilen Yunanlılar, son harekata kadar hareket-

siz kaldılar. Gerçi Türkler de aynı durumdaydılar. Fakat malzemesi ve mevcudu düşmana oranla pek noksan olan Türklerin uzun bir hazırlık devresine ihtiyaçları olduğu halde, Yunanlılar bu noksanlarını gerek Marmara ve gerekse İzmir yoluyla çabucak gidermişlerdir. İngiliz dostları en kısa zamanda en büyük yardımı bir defa daha bol bol yapmışlardı. İki ordu karşı karşıya bir sene kadar kaldılar.

Geçen Ağustos başlarında Anadolu Dahiliye Vekili Fethi Bey Londra'ya gitti. Anadolu'nun maksadı İngiliz husumetini ortadan kaldırmak ve belki de İngilizlere mümkün olan ayrıcalıkları tanımaktı. Ne Lloyd George ne de Hariciye Nazırı, Fethi Bey'le görüşmeye tenezzül etmediler.

Diğer taraftan İtalyanlar'ın teşebbüsüyle Venedik'te bir konferens toplanması ve şark meselesinin görüşülmesi istendi. Sonuçsuz kalan konferanslara bir yenisi eklenecekti. Anadolu hükümeti Venedik'teki şartların pek fena olacağını anladı. Onun bütün emeli kati ve seri bir barış olduğu için bunu elde etmenin tek yolunun bir muharebeden ibaret olduğuna karar verdi.

Bir senelik bekleme devresinde Yunanlılar bütün silah eksiklerini tamamladılar. Orduları sayıca Türklerden üstün idi. Yalnız maneviyat itibariyle Türkler üstün idiler.

Güvenilir bilgilere göre taarruzun başlangıcında Yunan kuvvetlerinin durumu şöyleydi:

2. Yunan fırkası Gemlik havalisinde.

11. Yunan fırkası Bilecik havalisinde

3, 10. fırkalar Sakarya-Ağapınar-İmşehir hattında

15. fırka Seyidgazi civarında

54. müstakil Alay Yeniköy havalisinde

13, 7. fırkalar Kütahya şarkında Köroğlu Kalesi-Karaören hattında

9. fırka Dinar'da

12. fırka Salar-Çavdarlı-Karaarslan hattında

14. fırka Çivril havalisinde

Süvari fırkası Uşak civarında

3. müstakil Alay Denizli civarında

2. müstakil Alay Söke civarında bulunuyordu.

Geçen sene Eskişehir-Afyonkarahisar hattına çekilen Yunan ordusu iki muhalif fikrin çarpışmasına sebep oldu. Başkumandan General Papulas, Afyonkarahisar işgal ve müdafaa olunduğu takdirde, buradan itibaren demiryolu boyunca batıya dönen cephe dolayısıyla, Afyon noktası genel cephenin çıkıntı noktasını oluşturacağını ve büyük tehlikeye maruz kalacağının müdafaa ederek, müdafa hattının geriye, Dumlupınar'a çekilmesini teklif etti. Sabık Yunan Genelkurmay Başkanı Dosmanis ise neye mal olursa olsun Afyonkarahisar kasabasının müdafaası için Kral nezdinde ısrar etti ve görüşünü kabul ettirdi. General Dosmanis'in fikrince Eskişehir-Afyon demiryolu manevra hattı olarak kullanılabilecek, yardım kuvvetleri göndermek mümkün olabilecekti. Müdafaa hattı Dumlupınar'a çekilirse Afyonkarahisar Türklerin elinde kalacak, Eskişehir'in Afyon üzerinden İzmir'le bağlantısı kopacaktı.

Harb-i Umumi'de Afyonkarahisar gibi çıkıntı oluşturan cephelere hiç rastlanmaz. Azimkar bir düşman bundan istifade etmesini bilirse darbe pek kati olur. Nitekim Türk ordusu bu darbeyi harb tarihine geçecek bir şekilde vurdu.

Gerçi Yunanlılar 14 piyade ve bir Süvari fırkasından ibaret kuvvetlerinin büyük bölümünü, sekiz fırkayı buraya sevk ederek buranın önemini anladıklarını göstermişlerdi.

Türkler 23 Ağustos'tan itibaren, İzmir ve Aydın cephelerinde keşif harekatıyla işe başladılar. 25 Ağustos akşamı bütün cephede şiddetli bir bombardımanla taarruz hazırlıkları yapıldı. 26 Ağustos taarruzu derhal etkisini gösterdi. O gün Afyonkarahisar geri alındı. 27 Ağustos'ta taarruz aynı şiddetiyle devam etti. Baş-

kumandan Haciansiti'nin yayınladığı mektuptan anlaşıldığına göre, Afyon cephesi kumandanı, Birinci Kolordu Kumandanı General Trikopis kumandası altındaki askerlerin firar ettiklerini bildirmiş, bu vaziyet karşısında Yunan Buşkumandanlığı Seyidgazi civarında bulunan fırkanın da Afyonkarahisar cephesine nakil emrini vermiş. Böylece bu cephede bulunan Yunan fırkalarının sayısı dokuza çıkmış oluyor. Yunanlılar Dumlupınar'da önceden hazırladıkları siperlerde varlık göstermeye çalıştılarsa da Türkün şiddet ve dehşeti artan taarruzu önünde tutunamayarak perişan bir halde çekildiler.

Uşak'ın doğusunda hazırlanmış olan savunma hattında kuvvetleri toplayarak bir deneme daha yapacak Yunan askeri bulunmadı. Taarruz başladığı gün Türk Süvari kuvvetleri 2. ve 1. Yunan Kolorduları arasındaki bağlantıyı koparmıştı. 2. Kolordu derhal Dumlupınar şimaline çekilerek 1. Kolordunun geri çekilen kollarıyla birleşmeye çalıştıysa da, şiddetli taarruz önünde tutunamayarak panik halinde çekilmişlerdir. Bundan sonra Türk ordusuna düşen vazife gece gündüz takibata devam ederek Yunana nefes aldırmadan tepelemek ve esir etmekten ibaret kaldı.

Eskişehir-Bilecik'teki Yunan kuvvetleri de kendilerinden sayıca pek az olan Türk kuvvetleri karşısında Bursa'ya doğru geri çekildiler. Biraz sonra Gemlik'teki 2. Yunan fırkası da bu geri çekilişe katıldı. Mudanya, Bandırma ve Erdek'te Yunan'ın son kalıntıları esir edildi. Cenubda Çeşme şibih-i cezirisine kaçabilenler Yunan donanması himayesinde orada nefes alabileceklerini düşünmüşlersede, Türk süngüsü onları da oradan çıkardı.

Şanlı Türk ordusu yalnız kendi tarihine değil, askerlik tarihinede pek şanlı bir sefer ilave ederek Anadolu topraklarını katil, kundakcı, ırz düşmanı Yunanlılar'dan hamdolsun temizlemeğe muvaffak oldu.

S.

SULH HAZIRLIKLARI

Mösyö Po Ankara, Lord Curzon, Kont Sforza Paris'te kısa süren görüşmelerden sonra kararlaştırdıkları sulh esaslarını Türklere bildirmeye ve derhal toplanacak konferansa davete karar verdiler. Fransız ve İtalyanların, İngilizleri imkanları çerçevesinde adalete celb edebilmek için çok uğraştıklarını itiraf etmek gerekir. Yine de davetnameye İngilizlerin bazı şeytanlıklarının girebilmiş olduğu görülüyor. Evvela konferansa davet edilen hükümetler dikkat çekmektedir. Japon'un, Yugoslavya'nın bu sorunla doğrudan ilişkileri nedir? Bunların da ilişkili olduğunu düşünürsek Polonya, Belçika gibi hükümetler neden çağrılmıyor. Demek ki çağrılan İtilaf devletlerinin tümü değil, Japonya, Romanya, Yugoslavya, Yunanistan gibi, İngiltere'yi destekleyecek olanlardır. Böylece Fransa, İtalya ve Türkiye'ye karşı çoğunluk sağlayıp Türkün hukukunu temin ettirmemeye çalışacaklardır. Konferans yalnız Türk-Yunan meselesini değil, çünkü bu meselenin halli yalnız iki hükümete aittir, aynı zamanda İtilaf devletleriyle Türkiye arasındaki meseleleride halle çalışacaksa, en mühim mesele olan boğazlar meselesi her millet kadar Rusları da alakadar ettiğinden Rusların da konferansa çağrılmaları doğal olurdu. Boğazların tarihi şu gerçeği göstermiştir ki, Rusların reyi olmadan bu mesele hallolunamaz. Acaba İngiltere sulhu biraz daha geciktirerek İstanbul ve Boğazlar'daki ikametini uzatmaya mı çalışıyor?

Şimdiye kadar Yunanlıların Anadolu harbiyle bunu sağlıyordu. Şimdi de diplomasi fırıldaklarıyla mı sağlamaya çalışıyor. Türklere gönderilen davetnamenin bir maddesi bu şüpheleri destekler niteliktedir. Lord Curzon'un ısrarıyla eklenen bu maddeleri inceleyelim: Bir taraftan İzmit'e kadar uzanan İstanbul ve diğer taraftan Çanakkale tarafsız bölgelerine Türkler sulh akdine kadar girmeyecekler. Bu fikir bir dereceye kadar kabul edilebilir. Çünkü maneviyatı pek yüksek bulunan Türk askeriyle, özellikle İngiliz askerlerinin karşılaşması büyük olaylara sebep olabilir.

Fakat buna eklermiş olan ikinci bir şart vardır ki hiçbir mazaret kabul etmez. Deniliyor ki Türkiye Marmara denizinden ve Boğazlarından Avrupa sahiline asker geçirmeyecektir. Doğu Trakya Türklere verildiğinden, mesela İzmit'ten birkaç vapur askerin Tekirdağ tarafına çıkarılmasında İtilaf devletleri açısından ne gibi bir sakınca olabilir? Umarız Karadeniz'den Midye'ye çıkarılacak Türk askerine İngilizler engel olmayacaklardır.

Bir nokta daha; Türk askerinin tarafsız bölgelere girmesinin istenmediği halde, İngilizlerin buralardaki kuvvetlerini durmadan takviye etmeleridir. Umarız Anadolu hükümeti göndereceği kabul cevabında İngilizlerin kuvvetlerini takviye etmemelerini taleb etsin.

İzmit veya Mudanya'da İtilaf devletleri Generalleriyle Türk ve Yunan komutanları arasında yapılacak görüşmelerde Trakya'daki Yunan kuvvetlerinin geri çekileceği hat tesbit edilecek. Lastikli olan bu cümlenin Türkler tarafından açık bir hale getirileceğine şüphe yoktur. O hattı aramaya gerek yoktur. O hat Meriç nehridir. Bütün Yunan kuvvetlerinin nehrin batısına geçmeleri gerekir. Anadolu'daki tahribatın tazmini meşru bir haktır. İngilizlerin bu konuda Yunan lehine ısrar edeceklerini ümid etmek istemem. Zaten Anadolu bunu sağlamadan sulhu imzalamaz.

Ufak tefek şüpheli noktalar olmakla beraber davetnamenin içeriğini genel olarak Türklerin lehinde görüyoruz.

Yalnız Lloyd George'un 22 Eylül'de gazetelerde yayınlanan uzun beyannamesinde Lord Curzon'un Paris'te kararlaştırdığı esaslara uymuyor. Lloyd George Şark meselesinde kendisini savunurken çelişkiye düşüyor. Savunmadan çok suçlama yapıyor. Öyle olmakla beraber boğazların serbestisi vesilesiyle İngiltere'nin bakışının değişmeyeceğinden bahsediyor.

Bugün siyasette bir gerçek vardır. Herhangi bir uluslararası meselede yalnız kalan millet mağlubdur. Maddi gücü ne olursa olsun arzusunu yerine getirmek için meydan okuyamaz. İngiliz

hükümeti şark meselesindeki yanlış siyasetleri yüzünden yalnız diğer milletleri değil, hatta İngiliz milletini bile karşısında buldu. Tabii ricattan başka çaresi kalmadı. Bu ricat Lloyd George için pek ağırdır. Fakat ağırlığı kadar onun büyük bir diplomat olarak hareket etmiş olduğuna da bir delildir. Memleketin içine düştüğü durumda kendi izzet-i nefsini kırarak ricat etmesi diplomatçasına bir hareketti. Bugüne kadar gemi azıya almış olan İngiliz hükümeti, artık gemin tesiri altında mutedil yürüyüşüne devam ederse, İngilizler için sözden ibaret olan insaniyet, medeniyet, hakikaten rahat yüzü görmüş olur.

S

CENNET KILICIN GÖLGESİ ALTINDADIR

Anadolu'nun necib ve asil evladı İslam ve Osmanlı tarihine şanlı sayfalar ilave etmekle kalmadı, düşmanların zulmü altında ezilen diğer din kardeşlerine de ameli ve hakiki bir ders vermiş oldu. Din ve ırk düşmanlarının kirli ayakları altında sürünen İslam milletleri Anadolu mücadelesini, Anadolu azmini, Anadolu fedakarlığını düstur eylemeli, ölüm ve ateş yağdıran silahlarına azim ve iman dolu göğsünü pervasızca çevirmeli, en mükemmel silahlarla donanmış olan düşmana kılıcıyla, bıçağıyla, nihayet yumruğuyla, dişiyle taarruz etmelidir. Dökülecek kan oranında hakka ve adalete kavuşulacaktır. Çünkü bütün cihanı, özellikle İslam milletlerini esir etmek isteyen emperyalistler hak olarak yalnız kuvveti tanıyorlar. Kuvvetini göstermeyenleri insani ve doğal haklara bile layık görmüyorlar. Emperyalist devletleri yönetenler hak ve adalet isteyenlere "sen masum bir kuzusun, müdafaadan acizsin, ben ise keskin dişlerim, kılıç gibi tırnaklarımla yırtıcı bir mahlukum. Binaenaleyh seni parçalamak, en ufak parçalarına varıncaya kadar yemek, kanın ile ateşimi düşürmek en doğal hakkımdır" diyorlar. Bu vahşilerin karşısına İslamiyet'in bize verdiği asil ve necib duygularla çıkmak saflık olur. Bunlar hak tanımaz, yalnız kuvvet tanır. Yırtıcı bir hayvanla karşılaşan birinin hak ve adaletten bahsetmesi ne kadar bey-

hude ise, emperyalistleri temsil eden insanlara da hak ve adaletten bahsetmek o kadar beyhude ve o kadar gülünçtür. Çünkü bunlar ancak kuvvete taparlar. Maddi kuvvet gösteremiyorsunuz, o halde emperyalistlerce canı, kanı helal, ırzı, namusu ve bütün kutsal değerleri ayaklar altında çiğnenmeye layık bir varlık olarak görülüyorsunuz.

Siyasetle ve güzellikle düşmanlarımızın hakka ve adalete uymalarının mümkün olmadığını mütarekeden beri Türkiye'de yaşanan olaylar gösterdi. Sevres anlaşması, daha doğrusu İslam aleminin idam hükmünün imzalanması Türklerden istenirken, İstanbul'da bu anlaşmayı öpüp başının üsküne koyan ve memletetin mukadderatını düşmanlarımızın keyif ve arzusuna göre yönetmek isteyen hükümetler bulundu. Bunlar ancak İngilizlerin emirlerini yerine getirmekle memleketin kurtulacağına inanıyor, bunun için de elinden geleni yapıyorlardı. Fetvalarla ve inzibati işlerle memleketin evlatlarını birbirine kırdırıyorlardı.

Cenab-ı Hakka şükürler olsun ki, memleketin yaralarının lafla, dilencilikle tedavi edilemeyeceğini takdir edenlerin sayısı çoğunluktaydı. Bunlar asgari iddialarını ilan ederek bunlar sağlanana kadar çarpışmaya yemin ettiler. Çarpıştılar, öldüler. Tarihin pek az yazdığı zorluklara katlandılar. Fakat haklarını düşmana tanıttılar. Daha büyük düşmanlarımızın aleti olan Yunanlılar Anadolu'nun kutsal toprağında kan ve ateşle boğuldu. Yunanlıların yediği darbe o kadar ağırdır ki, bundan asırlarca etkileneceklerdir. Bu darbenin şiddeti İngilizlerin gözünü açtı. Ağustos ortalarında Yunan kahramanlığını överek, Yunanlıları hiç kimsenin Anadolu'dan çıkaramayacağını iddia eden Lloyd George, aynı ay içinde Yunanlıların müthiş felaketlerine şahit oldu. Daha dün Fethi Bey'i kabul etmeyen Britanya ricali birkaç hafta sonra kemal-ı nezaketle Türkleri sulh masasına davet ediyor. Davete uymaları için Türklerin Anadolu'da, Rumeli'de istedikleri sınırların kabul edileceğini de peşinen bildiriyor. Aynı kişilerin davranışlarında bu ani değişikliği meydana getiren yegane amil şüphesiz Türk silahının gösterdiği kuvvettir.

Ey Müslümanlar!

Biliyorsunuz ki, İslam kavimleri arasında gerçek bir istiklale sahip olan yok gibidir. İslam kanı, İslam hakkı, İslam malı her yerde ayaklar altında çiğneniyor. İslam milletlerini kurtaracak yegane kuvvet silah kuvvetidir. İslam milletleri Türklerin mücadelesini örnek almalıdır. (El cennet taht-ı zılal elseyf) (zılal:. gölge, seyf: kılıç S.G.) sözü bir kere daha doğrulandı.

Rahatı filan veya filan devletin teveccühünde değil, ancak kendi kuvvetinde, kendi azminde ara, kılıcın gölgesinde git, cennet oradadır.

İCMAL-İ HAVADİS
İSLAM ALEMİNDE SEVİNÇ

Afganistan ve Zaferimiz: Türk ve İslam zaferi Afganistan'da büyük sevinç yarattı. İzmir'in geri alınması gününün resmi günlerden sayılmasını Emir Emanullah Han Hazretleri fetva buyurdular. Emir hazretleri Mustafa Kemal Paşa'ya çektikleri tebrik telgrafında "Alemdar-ı İslam" lakabını kullandılar.

İran ve Zaferimiz: (Ankara 21 Eylül Anadolu Ajansı) İran sefiri İsmail Han hazretlerinin İran Başvekili ve Hariciye Nazırı Mirza Ahmed Han hazretlerinden aldığı telgrafta Türk zaferinin İran'da büyük sevinç yarattığı söylenerek, İran hükümetinin tebriklerinin Büyük Millet Meclisi'ne iblağı lüzumu bildirilmektedir. Sefir hazretleri hükümetinin tebrikatını Hariciye Nezaretine bildirmiştir.

İran Basınının Tebriki: (Ankara 27 Eylül Anadolu Ajansı) İran sefiri İsmail Han Hazretleri tarafından Mustafa Kemal Paşa hazretlerine şu telgraf çekilmiştir; Alınan bir telgrafta İran basını zat-ı samilerini kalbden tebrik ederek başarılarınızın devamını cenab-ı hakdan temenni ediyorlar. Bu vesileyle saygılarımı sunarım.

Mısır ve Zaferimiz: (Adana 19 Eylül Anadolu Ajansı) Mı-

sır'dan Ali Fehmi Paşa imzasıyla Mustafa Kemal Paşa'ya çekilmek üzere sabık Adana Valisi Hacı Adil Bey'e şu telgraf çekilmiştir: "Mısır sevinç içinde yüzüyor. Tebriklerimizin üç yüz milyon Müslümanın kahramanı Gazi Paşa'ya takdimini rica ederim. Allah İslamiyet'i yükseltsin ve sonsuza kadar başarılar ihsan buyursun."

Kafkasya ve Zaferimiz: Kafkasya Müslüman memleketlerinde Türk zaferi büyük sevinç yaratmıştır. Şehidlere mevlidler okundu. Türkiye Büyük Millet Meclisine gelen telgraflar bu memleketlerdeki büyük sevinci göstermektedir.

Suriye'de Tezahürat: (Adana 17 Eylül Anadolu Ajansı) Beyrut'lu din kardeşlerimiz sevincimize iştirak etmekte ve şehidler için mevlidler okutturmaktadırlar. Geçen hafta Cuma günü bu maksatla Cami-i Ümra'da binlerce kişinin katılımıyla ordumuzun zaferine dua edilmiştir. Beyrut'da bulunan Muhiddin Paşa da bu merasime katılmıştır.

Buhara'nın Tebriki: (Ankara 27 Eylül Ana. A.) Buhara namına aşağıdaki tebrik telgrafı gelmiştir.

Buhara halkı Türkiye hükümet ve halkının milli istiklal uğrundaki mücadelesini takib ve emperyalistlere karşı galibiyetini temenni etmektedir. Türkiye'nin Yunanlılara ve rehberlerine karşı kazandığı büyük muzafferiyetten dolayı Buhara, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Türk kardeşlerini tebrik eder.

Rusya Müslümanlarının Tebriki: Ankara 28 Eylül (A.A.) Rusya Müslümanları Umum Müftülüğü Vekaletinden ve Petrograd Müftü Vekili Keşaf efendilerden Moskova sefirimize gönderilen tebriknamede ordularımızın büyük zaferi dolayısıyla bütün Rus müslümanları namına hararetli tebrikatda bulunmuş ve keyfiyetin Ankara'ya bildirilmesi rica olunmuştur.

Zafer haberlerinin Tebriz Müslümanları arasında da büyük bir sevinç yarattığı Tebriz Başşehbenderliğinden bildirilmektedir.

Afrika Müslümanlarında Tezahürat: Cezayir, Fas, Tu-

nus ve Trablusgarb'da Türk zaferi sonsuz sevinç yarattı. Camilerde mevlid okundu ve Türk ordusunun daha büyük zaferler temini hakkındaki temenniler Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne telgrafla bildirildi.

Filistin'de Tezahürat: Filistin Müslüman ahalisi sevinçlerini gösterdiler. Camilerde dua edildi. Sokaklarda Osmanlı bayrağıyla gösteriler yapıldı. İngiltere hükümeti bu gibi gösterileri silah zoruyla dağıtmaya çalıştı.

Hindistan'da Tezahürat: Hint Müslümanlarının mütarekeden beri Türkiye'ye gösterdikleri dostluk gerçekten şayan-ı teşekkürdür. Son Türk zaferi Hindistan'ın Türkiye'ye karşı muhabbetini bir kere daha göstermek için vesile oldu. Hintliler Türk zaferini kelimenin tam anlamıyla kutladılar. Bu vesileyle Hint Merkez Hilafet Komitesi'nin İngiltere hükümetine çektiği telgrafı kısaca sunuyoruz:

"Hint Müslümanlarının son Türk zaferinden dolayı sevinç içinde bulundukları bir sırada Britanya hükümetinin Türkiye ile yeni bir harb durumunda sömürge ahalisini yardıma çağırdığına dair haber geldi. Allah korusun! Bu haberin Hindistan'da yarattığı hayret ve nefreti anlatmak zordur. Britanya hükümeti Yunan harekatına yardım ederek Hindistan'a ve bütün İslam alemine sadakatsızlık gösterdi.

Lloyd George İstanbul, Anadolu ve Trakya'nın Türkiye'ye bırakılacağına dair hükümet adına vaadde bulunduğunu unutmuştu. Fakat Yunanlılar yenilince İngiltere hükümeti eski vaadine dönmek zorunda kaldı. Hint Müslümanları bunun böyle olacağını ümid etmekte idi. Şayet İngiltere Türkiye ile yeni bir harbe sebebiyet verirse Şark'ta nüfuzunu tamamen kaybeder. Böyle bir hareket Moskova'dan Kalküta'ya, Maroko'dan Çin seddine kadar nefret ve lanet yaratacaktır. Buna karşılık Fransa Türk milliyetperverlerine yardımda bulunduğu için bütün Şarkın takdirini kazanacaktır.

Britanya hükümetinin İslam alemine karşı şimdiye kadar ta-

kib eylediği haksızlığa yenilerini ekleyeceğine inanamıyorum. Şayet Britanya hükümeti Türkiye ile yeni bir harbe sebebiyet verirse Hind Müslümanları kendi ulemasının kararına uyacaklardır. Böyle bir durumda milyonlarca Hind Müslümanı İslam'ın şerefi adına Türk kardeşleriyle aynı safta savaşacaklardır.

Hind Merkez Hilafet Komitesi Reisi

Hotani

Almanya'da Zafer Kutlamaları: Son Türk zaferi Almanya'nın başlıca şehirlerinde parlak bir surette kutlandı. Bir kısım Almanlar da bu haklı sevince büyük ilgi gösterdiler. Bu eski silah arkadaşlarına karşı kalblerinde taşıdıkları derin muhabbetlerini göstermek için son Türk zaferini vesile saydılar. Almanya'daki kutlamaların başlıcaları şunlardır.

Sefarette Mevlid: Eylül'ün onbeşinci Cuma günü sefarette, Türkiye'nin, dolayısıyla İslam aleminin kurtuluşu uğruna canlarını feda eden şehidlerin ruhuna mevlid okundu. Bu dini merasime Almanya'da bulunan bütün Müslümanlar ve birçok Alman davet olunmuştu. Merasim sırf dini olmakla beraber bütün din kardeşlerimiz sonsuz sevinçlerini gösteriyorlardı. Yaşasın Türk Ordusu, kahrolsun İslam ve Türk düşmanları sesleri sefaretin büyük salonlarını çınlatıyordu. Bu dini törende tabii ki nutuk söylenmeyecekti. Fakat bu tezahüratlar büyük bir siyasi mevki işgal eden Türk ricalini birkaç söz söylemeğe mecbur bıraktı.

Müşarün-ileyh Türklere karşı gösterilen samimi ilgiye teşekkür ettikten sonra şunları söylediler: "Şu parlak zaferden dolayı mağrur olmuyoruz. Üç sene evvel hiçbir kuvvetimiz yokken ne istedikse, bugün aynı şeyi istiyoruz. Bu da Misak-ı Milli'mizin tanınmasıdır. Bu temin edilmedikçe silahımızı elden bırakmayacağız. Bizi tamamıyla öldürmedikçe kimse elimizden alamaz. Güzel İstanbul'umuza, hilafet-i İslamiyenin ve Türk saltanat ve hükümetinin merkezi olan bu kutsal şehre, onun kapısı olan boğazlarımıza gözler dikilmiş. Türkiye mevcud oldukça bunların başka ellere geçmesi ihtimali yoktur."

Merasimden sonra Kızılay için yardım toplandı. Afganlı kardeşlerimiz yardıma daha başka bir süratle katıldılar.

Münih'te Milli Zafer'in Kutlanması: Eylül'ün on altıncı günü Münih'te Deutsche Hof Hotelinin merasim salonlarında Türk zaferi pek parlak bir şekilde kutlandı. Merasimde pek çok Türk, Afgan, Mısır, Arap ve Hind ricali hazır bulundular. İslam milletleri arasındaki güçlü bağlara işaret eden konuşmalar yapıldı.

Berlin Şark Kulübünde Kutlama: Türk zaferini Berlin Şark Kulübü cidden pek parlak bir surette kutladı. Berlin'in en kibar toplantı salonlarından birinde düzenlenen törene yüzlerce davetli gelmişti. Şanlı Türk sancağını kuşatmış yüzlerce İslam devletleri bayrakları pek hoş bir manzara oluşturuyordu. Burada muhtelif İslam kavimlerine mensub zevad irad-ı nutuk eylediler. Bu nutuklardan Türklerin İslam alemindeki yüksek mevkileri ve İslamların Türklere olan muhabbet ve bağlılıkları anlaşılıyordu. Hind Hilafet Merkezi'nin Lloyd George'a çektiği telgraf okununca gösterilen tezahürat anlatılamaz. Bütün bu haller gösteriyor ki, İslam alemi uyanmıştır. Bu necib kavimler esaret zincirlerini kıracaklardır.

Bronşvayk'da Kutlama: Türk talebesi şehrin en büyük otelinde Türk zaferini pek büyük bir başarıyla kutladı. Park Otelinde düzenlenen akşam çayına şehrin mütefekkirleri, basın mensubları, mühendis yüksek okulunun öğretmenleri, Asya Muhibleri Cemiyeti üyeleri, şehirde ve civarda bulunan bütün Şarklı Müslümanlar ve muhtelif Alman talebe cemiyetleri davet edilmişti.

Türk talebesi adına misafirlere teşekkür eden zatın konuşması pek mütevazi, pek metin idi. Türk talebemiz davamızı Alman mütefekkirlerine, siyasilerine, Türk olmayan diğer Müslümanlara müdafaa için fırsat vermiş oldular. Davamızı, meziyetlerimizi yabancı ve etkili ağızlardan dinlemek Türklere zevk verdi. Şimdiye kadar katıldığımız törenlerin bu kadar başarılı olanını görmedim. Bunu açıkça söylemeyi ve genç kardeşlerimize te-

şekkür etmeyi vazife sayarım. Ertesi günü en mühim gazetelerde merasimin haberlerini okumak Türk gençleri için övünülecek bir mükafattır.

Almanlar, Mısırlılar ateşli bir şekilde davamızı ve başarımızı anlattılar. Türkiye'de doğup büyüme bir Alman genci, Doktor Riefenstahl, Türkiye'nin milli mücadelesini başlangıcından son zafere kadar vakıfane, tarihi ve siyasi yönleriyle anlattı.

Şehrin mühim gazetesinin siyasi muharriri olan Doktor Mans nutkuna şöyle son verdi: "İngiltere hükümetinin yıkılacağı an uzak değildir. İhtimal ki cihana yeni intizam vermek vazifesi Türk-Alman ittifakına düşecektir. Yaşasın asil Türk milleti, yaşasın bu muazzam milleti zafere sevk eden kumandanlar ve rical."

Törene başkanlık eden Remzi Paşa bazı Almanlar'ın Türklerin zaferini Fransız zaferi olarak gördüklerini ve Almanlar aleyhinde bir başarı olarak değerlendirdiklerini söyleyerek bunun doğru olmadığını açıkladı. Fransızlar Türklere dostluk gösteriyorsa, bu Türklerin kendi silahlarına, kendi haklarına dayanarak elde ettikleri bir başarıdır dediler.

Almanya'da Buhara Talebesi: Buhara'dan Almanya'ya tahsil için iki yüz talebe gönderilmiştir. Bu gençler memleketlerine en iyi hizmet edebilecekleri mesleklere yönlendirileceklerdir. Batının eğitim sahasına ilk defa olarak atılan bu gençlerin memleketlerine faydalı unsurlar olarak yetişmelerini cenab-ı hakdan temenni ederiz.

ENVER PAŞA'NIN YENİ BİR MUVAFFAKİYETİ:

Chicago Tribune istihbaratına nazaran Enver Paşa Semerkand civarında büyük zafer kazanmış ve iki düşman fırkasını tamamıyla imha eylemiştir.

Umumi İslam Kongresi: Allahabad'dan Londra'ya bildirildiğine göre Hindistan Merkez Hilafet Cemiyeti İstanbul, An-

kara, Afganistan, Mısır ve diğer bütün İslam memleketlerinden murahhaslar davet eylemiştir. Hilafet meselesine bağlanan bu kongre Kanun-i evvel'de Kalküta'nın kuzeybatısındaki Gaya'da toplanacaktır.

İSLAM VE HOCASI

Varlıkların hepsi ona edilen terbiyeye göre kendisine ve çevresine faydalı veya zararlı olur. İslamı yalnız ihtiyaçlarıyla tanıyan muallim kurtaracaktır. Cehaletle malul milletler, sayıları ne kadar olursa olsun nazar-ı itibara alınmaz.

Yekünü yüz milyonlara varan İslamın bir türlü gülemeyişinin sebeblerini küçüklüğümden beri öğrenmek istedim. Kendi kendime sorardım. "Bu neden? Madem ki dinimiz en son gelen bir dindir, akl-ı selimin kabul edemeyeceği ahkamdan aridir. Madem ki İslam Allah'ın en çok sevdiği bir peygamberin ümmetidir, ve madem ki o peygamberin bir halifesi daima olagelmiştir... sebebi nedir ki, sayıları İslamın yanında hiç kalan milletlerin dünyada sözü geçiyor, yazısı okunuyor, ricası kabul ediliyor, İslam'ın her sözü istihza (eğlenme, alay etme S.G.) ile karşılanıyor! Ricası kahırla muamele görüyor! İslam daima felaketten felakete gidiyor. Halbuki İslam tükürükle boğacak kadar çok.." der, fakat meselenin iç yüzünü öğrenmek için, İslam memleketlerinde dolaşmak, İslam'ın halini yakından anlamak, İslam'ın elini daima böğründe bulunduran sebebleri araştırmak isterdim.

Sekiz senelik harb ve esaret hayatında hamd olsun İslam'ı yakından görmek için arzu ettiğim fırsatları elde ettim. İslam'ı mahkum eden sebeblerin hariçden gelmeyip bizzat İslam'ın içinden kaynaklandığını gördüm. İslam'ın bütün derdinin kaynağı cehalet.... İslam'a ne hocası, ne hacısı el uzatmak icab ettiği zaman uzanacak elin irfan olmasını takdir etmemiş. Binaenaleyh İslam varlığını isbat ve muhafaza için bulunduğu güne göre, maddi ve manevi olarak kendini donatamamış. Komşularıy-

la aynı usulde yürümek çarelerini bulamamış. İslam İslam'ı olduğu gibi tanıyan muallimlerden mahrum kaldığı zamandan beri bu hale gelmiştir. Bugün İslam her yerde ve her yönden esirdir. Fakat esareti hariçten gelen bir kuvvetten önce İslam'ın kendi cehaleti hazırlamıştır. Şu halde İslam'ı bedbaht eden yine İslam'dır. İslam'ı kurtaracak olan yine bizzat İslam ve onun hocası olacaktır. İslam'ın kurtulmasını şahsi menfaatlerini feda edebilen muallim sağlayacaktır. İslam insanlara daima çalışmayı emreden kurallarını unutmuş, kendinde ortaya çıkan hastalıkların tedavisini bulamamış, çünkü İslam komşusunun ne san'atından, ne maarifinden kendine yarayacakları almaya çabalamamış. Ara sıra çabalayanlar da bizzat İslam dinini yaymakla memur olanlar tarafından engellenmiştir. İslam'ı ihtiyacı olan asri irfana sevk eden eazım (büyük adamlar S.G.) İslam'ın muhtaç bulunduğu kadar yetişmemiştir.

Viladivostok-Almanya seyahatinde gemimiz Sumatra'nın Sabana adlı yerine uğrayacaktı. Aralık ayı olmasına rağmen ekvatora yakın yerlerden geçtiğimiz için hava 23-27 derece sıcaktı. Gemide günde birkaç defa soğuk su ile hamamlanırdık. Geminin Sumatra'ya varışı telgrafla önceden bildirilmişti. Uçar balıkların arasında gemi Sumatra'ya, cennet kadar güzel ve yeşil olan bu adaya yaklaşmaya başladı. Ada Hollanda idaresinde. Almanlar da var. Kömür almak için iki gün orada kalacaktık. Gemiden indik. İki tarafı büyük çınar ağaçlarıyla süslü caddeden yürümeye başladık. Pek pejmürde bir halde gezen, en sefil işlerle hayatını kazanmaya çalışan halkın mazlum bakışları ilk dikkatimizi çeken şeyler oldu.

İslam'ın birbiriyle tanışmasına nerede olursa olsun iki kelime kafidir. "Selam'ün aleyküm" Her İslam bu kelimenin geçtiği yere mutlaka başını çevirir. Gülümseyen yüzüyle selamın geldiği yere yaklaşır. Biz de Sumatra'nın bu çok çalışan, az dinlenen halkıyla derhal bu iki kelime ile tanıştık.

Selam'ün aleyküm.

Tabii ne onlar bizim ne de biz onların lisanından bir şey an-

layamadık. Esasen İslamlar dilini anlayamadıkları birine rastlarlarsa dilsiz işaretiyle anlaşırlar. Karşısındaki dilinden anlamadığı halde söz söylemeye devam eden İslam'a pek az rastlanır. İslam olduğumuz belli olduktan sonra etrafımıza Sumatralılar birikmeğe başladı. Türkiyeli olduğumuzu dükkanlardaki şahıs ve belde resimlerine aşinalığımızla kanıtladık. Bize rağbet çoğaldı. Türkiye'ye, hilafete olan bağlılığını halk cebinde taşıdığı Osmanlı paralarını öpmek ve başına koymak suretiyle göstermeye çalışıyor, bu sırada Arapça bilen bir iki kişi süratle bulunuyordu. Bir kaç kişi idik. Orada bulunduğumuz müddetçe İslam arasında kaldık. Bizi mescidlerine, dükkanlarına götürdüler.

Hollandalıların kaşanelerine (Köşk, malikane S.G.) mukabil üç sırık, beş teneke, iki hasırdan yapılmış İslam evlerini gördük. Halife adamı diye zavallı halk pek memnun olmuşlardı. Bir taraftan hindistan cevizi dediğimiz meyveleri ağaçlardan şerefimize taze taze koparıyorlar, keserek suyunu bize ikram ediyorlardı. Muz, dallarıyla hediye ediliyordu. İki tarafı ağaçlı yollardan otomobilleriyle sıcağa karşı beyaz elbise ve şapkalarıyla uçan yabancılar arasında o memleketin öz evladı bize ancak bu gibi tabii meyveler ikram edebiliyordu. İki defa hacca gidip Arapça bilen bir zatla tanışmıştık. Arkadaşlardan biri Arapça anlıyordu. Konuştuk. Biçare ağlıyor ve anlatıyordu: "Aman efendilerim, bizim halimizi soracak kimse yok mu ? Biz burada yedi sene zalimlerin top, tüfeğine karşı sopa, taş ile çarpıştık. En nihayet mecalsiz kaldık. İşte hayatımız, kendi memleketimizde esir kaldık. Çalışan biz, çalıştıran biz. Döğen biz, döğülen biz. Ölen biz, öldüren biz, fakat bizi emen...." artık daha fazla söyleyemedi.

Bu İslam biçarelerini ellerindeki en son müdafaa aletlerinden mahrum eden ne idi. Dünyanın bir yığın halkının oraya akın ederek Sumatra ve halkını Sumatra'ye gelenlere methettiren sebepler nelerd? Sumatralının gözünün Sumatra'nın doğal hazinelerini göremeyecek kadar kapalı kalması değil mi? Balfour Hollanda civarındaki topraklarda niçin bir iş yapamadı da Hollandalılar ta Sumatra'ya kadar geldiler. Niçin Hollanda'nın bir

gemisi, bir taburu Sumatra'ya kafi geldi? Niçin Hollanda yanı başındaki milletlere dil bile uzatamamışkan Sumatra biçarelerine topla saldırdı. Bu böyle.

Nasıl cahil ve hünersiz bir adam alim ve hünerlinin yanında pek çok haklarından vazgeçmek zorunda kalırsa, cahil milletler de öyledir. Hatta cahil millet ne kadar müstakil bile olsa istiklalini maarif yeteneğiyle sağlamlaştıramadı mı o millete asla ve katiyen istikbal yoktur. Bugün görüyoruz ki dünyanın öbür ucundaki milletler bile batının akıntısında kalıyor. Biz ki batıya en yakınız ve mevcudiyetimizin tehlikede olduğunu görüyoruz. Bu durumda saldıranların maddi ve manevi donanımlarından ihtiyacımıza göre almamız; suret-i katiyede elzemdir. Fakat ilköğrenimi daima göz önüne almak ve her ihtiyacımızı mutlaka ve mutlaka asri bir maarifle elde edeceğimizi bilmek, ve yaşamak istiyorsak ona göre hareket etmek şarttır, farzdır. Memleketdeki maarifin gidişi ne memlekete ne de İslam'a fayda sağlamaktan uzaktır. Kesinlikle söyleyebiliriz ki, okullarımız günün ihtiyacına yabancı adam yetiştirmektedir. Bu hal derdimizi çoğaltır.

İlerlemiş ülkelerin papazları, muallimleri icabında Afrika çöllerine bile memnuniyetle gittikleri bir sırada, İslam'ın hilafet merkezinden bir hacıyı, muallimi, doktoru, uzaklara değil Anadolu'nun bir köyüne bile göndermek, onu idama mahkum etmekle birdir. Fakat kabahat gitmeyende değil, onları ilkokuldan beri öyle yetiştirenlerdedir. Bir talebe hocasını köyden köye uçan, belde belde dolaşan, yüreğinde millet ve memleket sevgisi taşıyan bir adam olarak görmelidir ki, kendisinde de daha okul sıralarında iken bir köyü ihya etmek sevdası uyansın. Balık baştan kokar derler. Memlekette "adam sende" illetini doğuran balığın kokmuş kafasıdır. Mesela öğrendiğimize göre memleketin en son yetiştirdiği muallimlerden bir zata Kıbrıs Sultani muallimliği teklif ediliyor. Yıllık 81 İngiliz lirasıyla. Bu hesapla elli Türk Lirası alacağını hesab eden bu zat, vazifeyi kabul etmiyor. Ancak delilerin bunu kabul edeceğini söylüyor.

Mülk ve millet, İslam bu haldeyken dar'ül-hilafede dar'ülmuallimin böyle mi yetişmeli. Yazık ki bu gibi müesseselerimiz muhtaç bulundukları talim ve idare heyetlerinden bugün de mahrum. Kafasını bu gibi esatir-desatirle dolduran muallimin gerçek hayata adam yetiştirebileceğini hangi akıl kabul eder. Cehaletle çalkalanan İslam'a dar'ül-hilafeden yetişen muallim koşmazsa, İslam hocasından gideceği yolu öğrenmezse, İslam kurtuluş ümidini kimden ve nereden bekleyebilir. İslam'ı bizzat hocası, muallimi irşad etmezse, biz o hoca ve muallimi

İslam'ın bugünkü ihtiyaçlarına göre hazırlamazsak, size sesleniriz ey Türk, İslam dostları! Bu hareketindeki serbestiyi esas itibarıyla yine biz vermiş olmaz mıyız. Bugün pek ala biliyoruz ki, İslam pek cahildir. O kadar cahildir ki. hacca barışık gittiği arkadaşıyla dargın dönecek kadar cahil...Hac neden farz olmuş İslam bunu bilmiyor. Yalnız hacca gidiyor. Ezberlediği bir iki duayı okuyarak seviniyor, geri geliyor. İslamın emirlerini hoca bildirmezse İslam gideceği yolu kimden öğrensin. İslam cehalet hastalığıyla maluldür. Onu seven bir iki kişinin feryadı genellikle boğulur. Yazık ki maarif bugün ihtiyaçlardan haberdar ellerde değildir. Cehaletimiz adeta Maarif Nezareti tarafından desteklenmektedir.

Millet ve memleketini seven İslam büyükleri!

Gözlerinizi açınız. Mülk ve milleti ihya edecek olan muallimlerdir. O muallimler ki kafaları bizim gibi esatir-desatirle değil, hayati bilgilerle dolu olsun. O muallimler ki büyük şehirlere yapışmış olmasın. Büyük şehirlerin ve hepimizin dayanağı olan köye gönüllü olarak atılacak duygularla kalbi çarpsın. Halbuki bugün dar'ül-hilafet dar'ül-muallimleri sözleri özlerine uymayan vatansızlardan ders aldıklarından, kendileri gibi muallim yetiştirmektedirler ki, bu gibilerine ne milletin, ne İslam'ın, ne insanın ihtiyacı yoktur.

1 Kanun-ı Evvel 1338-1922 Yıl 2 Sayı 17-18

LİVA EL-İSLAM

Onbeş Günde Bir Neşr Olunur Siyasi Mecmua
Menafi-i İslamiyeye Hadim Asar İçin Sayfalarımız Açıktır
İmzalı Makalelerdeki Fikirler Sahib-i İmzaya Aittir
Mahal-i İdaresi: Berlin Braunschweig Hagenstrasse 27
Telefon: 2000

HALİFE HAZRETLERİNİN BEYANNAMELERİ

Allah-ı azimü'ş-şanın irade-i sübhanibiyle inayet-i kudsiye-i rabbaniye ve ruhaniyye-i celile-i nebevviyeye dehalet ederek muamelatı nasa ve ihtiyacatı zamana muvafık mukadderatı müsibasiyle üç buçuk seneden beri rüşd ve kıyasetini isbat ve hakimiyetini tekid eden Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin intihab ve müzaheretine bi'l-istinad makam-ı mualla-i hilafet-i İslamiyeyi ma'at-tazim işgal ediyorum.

Cenab-ı hakkın inayet ve Peygamber-i zişan Efendimizin imdad-ı ruhaniyyeti ve gaza erleriyle din fedailerinin gayret ve şecaati sayesinde ümmet-i mübeşşere-i Muhammediyye hakkında ahiren tecelli eden muzafferiyat-ı müşa'şa'a ve hüdepesendaneden dolayı kemal-i huzu ve huşu ile secde-i şürkana kapanarak asırlardan beri hilafet-i celile-i islamiyyenin Hüda hadim ve müdafii olmakla müftehir ve mübahi bulunan Türk millet-i necibesinin ve hanedan-ı Osmaninin himematı fedakaranesini tebcilen alem-i islamın haklarında daima ve bilhassa şu son elem ve imtihan devresinde bir an ibraz ve ibzalinden fariğ olmadığı muzafferiyet-i ulviyye-i uhuvvetkaraneyi bir hiss-i amik ve iftihar ve mahmedetle yad u tezkar ve uluvv-i kadr ü necabetle mütenasiben ve her bar mütezayiden nail-i rif'at ve saadet olmasını eltaf-ı celile-i samedaniyeden tazarru ve niyaz eylerim.

Ümmet-i muazzama-i İslamiyenin gaye-i amali kelam-ı kudsiyet-i ittisam-ı ilahinin ve şeriat-ı garra-i Ahmeddiyyenin ebna-i beşere vaad ve tebşir buyurdukları tekemmülat-ı dünyeviyye ve fiyuzat-ı maneviyyenin esbab-ı tecellisine müttehiden bezl-i mukadderinden ibarettir. Bu itibarla makam-ı mualla-hilafetin mahza vediatullah olan vazife-i ulviyye-i imamet ve delaletini hakkıyla ifa edebilmek ve uğruna bütün ömrümün muhassala-i istihzarat ve mesaisine vakf ettiğim hidmet-i celile-i İslamiyyeye ala kadril istintaa muvaffak olabilmek için cumhur-ı müslimin ve ulema-i din-i mübinin irşad-ı meşveret ve inzimam-ı muavenetine hassaten arz-ı iftikar ve müracaat ederim. Hemen cenab-ı kadir-i mutlak cümlemizi tevfikat-ı rabbanisine mazhar ve sulh ve müsalemet-i cihanın ve refahiyyet ve saadet-i ummiyyenin idrakiyle kamyab ve mübeşşer buyursun. Amin !

Dar-ül hilafet-ül'aliye 4 Rebi-ül-ahir 1341
Halife-i Müslimin Hadim'ül haremeyn el-şerifeyn
Abdülmecid bin Abdülaziz Han

MEHMED SADİS'İN HAL'İNE DAİR FETVA-İ ŞERİF SURETİ

"Müslümanların imamı, düşmanın Müslümanlar aleyhine olan tekliflerini kabul eder ve İslamiyet'i savunmaktan aciz olduğunu gösterirse ve ecnebi himayesine iltica ederek makam-ı hilafeti terk ve firar ile hilafetten feragat ederse, hilafet şer'iaten münhal olur mu?"

"El-cevab, olur"

"Bu durumda makam-ı hilafete layık bir zata biat olunmak vacib olur mu?"

" El-cevab, olur"

19 Teşrin-i Sani 1922

SALTANATIN HİLAFETTEN AYRILMASINA DAİR KANUN

1- Teşkilat-ı Esasiye kanunuyla Türkiye halkı hakimiyet ve hükümranlığını temsilcisi olan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin şahsiyet-i maneviyesinde terk edilemez ve bölünemez bir suretde temsile ve irade-i milliyeye dayanmayan hiçbir kuvvet ve heyeti tanımamaya karar verdiği cihetle, Misak-ı Milli hudutları dahilinde Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetinden başka hükümet şekli tanımaz. Türkiye halkı, şahsi hakimiyete dayanan İstanbul'daki hükümet şeklini 16 Mart 1336'dan itibaren ve ebediyen tarihe müntakil addetmiştir.

2- Hilafet, Osmanlı hanedanına ait olup Halifeliğe Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından bu hanedanın erşed ve eslah olanı seçilir. Türkiye devleti hilafet makamının dayanağıdır.

1 Teşrin-i Sani 338

HİND MÜSLÜMANLARININ VAZİYETİ

Hind Cemiyet-i El'aama'sı Ankara'ya destek konusunda zerre kadar tereddüt gösterilmemesi ve Türklere olan şükranın gösterilmesine karar verdi.

Reuter Ajansı Delhi'den 13 Teşrin-i Sani tarihinde şu telgrafı almıştır: "Cemiyet-i El'aama idare heyeti dün akşam toplanarak yakındoğu meselesini uzun uzadıya görüşmüştür. Heyet elde yeterli bilgi bulunmadığı için hilafetle hükümetin ayrılması konusunda bir karar vermenin mümkün olmadığına hükmetmiştir. Heyet Hind müslümanlarının Ankara'ya destek konusunda zerre kadar tereddüt göstermemesini, Türk milliyetperver hükümeti hakkındaki itimadlarının sürdürülmesini ve hilafet ve İslamiyet'e asırlardan beri büyük hizmetler göstermiş olmalarından dolayı Türklere şükran gösterilmesini tavsiye etmektedir.

HİND HİLAFET KOMİTESİ'NİN BONAR LAW'A İHTARI

Hind Müslümanları Britanya hükümetinin Ankara hükümetini hilafet konusunda serbest hareketten men hususundaki teşebbüslerini şiddetle reddeder. Türkiye Büyük Millet Meclisi İslam'ın mukaddes kanununu müdaafa ve İslam aleminin nokta-i nazarını temsil ediyor. İngiltere komiserinin bir İngiliz harb gemisinde Halife'yi ve diğer bazı Müslümanları himaye eylediği haberi Hindistan'da hayret ve nefretle karşılanıyor. (Bu telgraf çekildiği sırada Hakan-ı Sabık henüz İstanbul'da idi.) Britanya hükümeti bu meseleye karışmamalıydı. Derhal her türlü müdaheleyi bırakarak hilafet hakkındaki kararı Müslümanlara bırakmalıdır.

Merkez Hilafet Komitesi Reisi
Çotani

İSLAMLARIN PEK MUKADDES BİR VAZİFESİ

Uzun senelerden beri Türkiye'nin geçirmekte olduğu felaketlerden en çok etkilenen şüphesiz çocuklardır. Şehid düşen kahramanların yavrularını hayata elverişli bir unsur haline getirmek pek mukaddes dini ve milli bir vazifedir. Bu vazife takdir edildi ve Ankara'da "Himaye-i Etfal" cemiyeti kuruldu. Bu muhterem cemiyet kutsal vazifesini ancak İslam aleminin destek ve yardımlarıyla yerine getirebilecektir.

Ey Müslümanlar!

Bu kahramanlar göğüslerini düşmanların süngüsüne siper ederken hayatlarını, masum yavrularını düşünmedi, İslam aleminin selameti uğruna canlarını feda ettiler. Yuvasız, yurtsuz kalan yetimlere yardım etmek dinimizin, namusumuzun gereğidir. İslam şehidlerinin yetimlerini açlığa, sefalete mahkum bırakırsak tarihin ebedi lanetlerine müstehak oluruz. Liva el-İslam bu yetimler için yardımı kutsal bir vazife sayar ve okurlarını da bu insani ve dini vazifeye davet eder.

LİVA EL-İSLAM DERGİSİNİN YASAKLANMASI

Filistin hükümeti basına tebliğ ettiği bir emir ile Liva el-İslam dergisinin ülkeye sokulmasını yasakladı. Dergi her kimde görülürse 6 ay hapis ve 200 Lira para cezası ile cezalandırılacağı ilan edildi.

HİLAFET VE SALTANAT VE HAKAN-I SABIK

Bu mühim meselenin münakaşası zamanı henüz gelmemiştir. Sulhe kavuştuktan sonra bu hususda herkes düşüncesini söyler. Bugün Türklere ve bütün Müslümanlara düşen görev bütün kuvvetiyle hükümete destek olmak ve düşmanlarımıza karşı durmaktır. Cenab-ı hakka şükürler olsun ki bunu herkes takdir ediyor. Ani ve beklenmeyen bir gelişme olmasına rağmen hiçbir taraftan ayrılık yaratacak bir davranış ortaya çıkmadı.

Biz burada Büyük Millet Meclisi'nin saltanatı hilafetten ayıran kararının genel olarak hayret ve telaşa yol açtığını ve bunun sebeblerini izaha çalışacağız. Mütarekeden beri geçirdiğimiz kanlı harb yıllarında kamuoyunun Büyük Millet Meclisi'ne bütün kuvvetiyle destek olduğu inkar edilemez bir gerçektir. İslam aleminin verdiği destek herhalde meclis azasının şahsı için değil, Misak-ı Milli'nin başarılması içindi. Bu misaka yalnız Milli değil, Misak-ı Dini demek de doğrudur. Çünkü bütün İslam alemi bu misakın yerine gelmesini candan temenni ediyor, Türkiye'nin kurtuluşunun ancak Misak-ı Milli şartlarında bir sulhle gerçekleşeceğine inanıyordu. Bundan dolayı İslam kamuoyu hep Misak-ı Milli ile ilgiliydi.

Bu şartlar altında Türk kahramanları Yunanistan'ı yere serdi ve sulh masasına davet edildi. Şimdi delegelere göğsünü gere gere sulh masası etrafında oturabilecek vaziyeti tesis eden mehmetçik akşam yoklamalarında "Padişahım çok yaşa" diye bağırıyor. İslam kamuoyu da bütün dikkatini şerefli bir barışa yöneltmiş bulunuyor. Tam bu sırada Ankara'da devleti ta temellerin-

den değiştiren karar alınıyor. Bu beklenmedik karar bütün dikkatini bir noktaya yöneltmiş olan İslam kamuoyunu şaşırtıyor. Çünkü Büyük Millet Meclisi üzerine aldığı görevi tam olarak yerine getirmeden dahili pek büyük icraata girişiyor. Alem-i İslam'ın mefkuresini teşkil eden Osmanlı devleti ilga olunuyor. Saltanat hilafetten ayrılıyor. Bu kadar büyük bir inkılabın itiraza uğramadan başarılabileceğini zannedenler ya pek saftır, veya düşüncesini saklayan riyakardır.

İslam ve Türk tarihi şimdiye kadar Osmanlı devleti ile karşılaştırılabilecek hiçbir devlet kaydetmemiştir. İslam ve Türk medeniyeti, harsı, Osmanlılar elinde en yüksek mertebesini bulmuştur. İslam dininin muhafazası için Osmanlılar kadar kan dökmüş olan bir tek millet gösterilemez. Osmanlı devleti istilaya uğrayan, esarete düşen bütün Müslümanların kurtuluş ümidi olmuştur. Hülasa Osmanlılık demek alem-i İslam indinde mertlik, cesurluk, fedakarlık, hamilik ve kutsallık demektir. Anadolu'da mehmetçiklerden herhangi birine Osmanlı'nın ne demek olduğunu sorsanız alacağınız cevap şudur; "Silahşör, iyi binici, mert ve namuslu, adet ve töreyi iyi bilen ve bunlara uyan insan demektir." Anadolu Türkü bir şahsı övmek istediği zaman "bu erkek veya bu kadın gerçekten Osmanlı'dır" der.

Osmanlı hanedanının İslam ve Türk kamuoyundaki mevkisi de aynı derecede yüksek ve kutsaldır. Osmanlı ordusu tarihin en parlak sayfalarını yazarken, iklimler fethederken, hep Osmanoğulları'nın, tarihin bu ebedi ve hakiki kahramanlarının kumandası altındaydı. Osmanoğulları'nın kumandası altındaki Türk kahramanları harb meydanlarında öyle harikalar göstermiştir ki, son Anadolu zaferini bile bunlarla karşılaştırmak haksızlık, hatta hayasızlık olur. Şayet aslı nesli meçhul bir takım dalkavukların tesiriyle saraylarımız, şehzadelerimiz esir haline getirilmemiş ve bunların tahsil ve terbiyelerine itina olunmuş olsaydı herhalde Misak-ı Milli'nin tayin edeceği hudud bugünkünün asgari on misli olurdu.

Hülasa Osmanlılara ve Osmanlı hanedanına İslam ve Türk

aleminin bağlılığı çok kuvvetli ve tarihidir. Bu binanın herhangi bir sebeple temelinden yıkılıp gitmesini önemsiz bir olay olarak göremezler. Bunu bilmemek ve anlamak istememek büyük bir cehalettir.

Hakan-ı Sabık: Osmanlı hanedanının bu bedbaht ve talihsiz uzvu İslam ve Türk tarihi muvacehesinde pek elim bir surette intihar eyledi. Son hareketi ile mütareke senelerinde memleket dahilinde vatana karşı irtikab edilen ihanetlerin bütün sorumluluğunu kendi üzerine almış oldu. Herkes Sultan Mehmed Sadis'i esir telakki ediyor, ilk fırsatta askerinin başına geçeceğini, din ve millet uğruna canlarını feda eden Anadolu yavrularıyla kader ortaklığını edeceğini ümid ediyordu. Çünkü Osmanların, Yıldırımların, Yavuzların, Kanunilerin torununun İngiltere himayesinde bir kabile reisliğini Osmanlı Padişahlığı'na tercih edeceğini ve bunun için düşmanla ittifak edebileceğini kimse aklına getirmezdi.

Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa'nın 27 Nisan 336 tarihli Millet Meclisi'ndeki konuşması Sultan Mehmed'in kalben, ruhen Anadolu mücahidleriyle beraber olduğu kanaatini desteklemişti. Şöyle demişti:

"Zat-ı Şahane namazdan evvel bendenizi kabul ettiler. Fevkalade müteheyyic idiler. Ayağa kalktılar. Birkaç kere hüzünle bendenize hitab ettiler. Zat-ı Şahane ertesi selamlıkta bendenizi tekrar kabul ile buyurdular ki, aman Anadolu ile irtibat temin ediniz. Bendeniz dedim ki, irtibat vardır. Bu maruzatım üzerine, aman siz çekilmeyiniz, Anadolu ile irtibat tesis ediniz buyurdular. Yaverimi göndermek üzere teşebbüs eylediğimi, bazı kolordularla irtibatımızı arzettiğim vakit fevkalade memnun oldular." Bu ifadeleri okuduktan sonra Osmanlı hanedanından bir Padişah'dan memleketine karşı hıyanet edeceğine kimse inanmazdı. Fakat malesef Mehmed Sadis son hareketiyle düşmanlarımıza iştirak etmiş oldu. Kuvvayı Milliye İstanbul'da tesis-i nufuz eylediği anda Mehmed Sadis Malta'ya değil, Anadolu İslam ve Türk ordusunun başına gidecekti. Bunu yapmadı. Hilafetin, Saltana-

tın, mensub olduğu büyük ailenin şerefini düşünmedi. İslam aleminde kutsal bilinen her şeyi feda etti. İslam aleminin en müthiş düşmanı olan bir devletin himayesine girmeyi her şeye tercih etti. Bu hareketiyle İslam ve Türk alemiyle bütün rabıtasını kesti. Bu alem belki onu hatırlar, fakat herhalde takdir ile değil, pek derin bir nefretle.

AHMED ENVER PAŞA

Geçen nüshalarımızdan birisinde, Asya-yı Merkezi'de Enver Paşa'nın şehadetine dair, namerdce işaa edilen menhus haberlerin hakiki mahiyetini izah eylemiştik. Bazı muhitin emeline hidmet maksadıyla Avrupa menabiinden işaa olunan haberlerin maheza muhterem din kardeşimizin faaliyetini sektedar eylemek gayesine matuf olduğunu, Enver Paşa'nın şehid olmuş değil, bilakis gayet zinde ve faal bir surette vazifesine devam eylemekte bulunduğunu delailiyle isbat eylemiştik.

İslam'ın namus ve hürriyetinin müdafii olan bu fedakar kahramanın, düşmanların arzu ve temennisinin hilafına müstakil ve kabiliyet-i hayatiyeyi haiz bir devlet teşkil eylemek üzere Buhara ve Hive arasındaki irtibat zincirinin halkalarını daha metin bir surette yekdiğeriyle birleştirmekle meşgul olduğunu menabi-i asliyemizden aldığımız haberlerle bir kere daha teyid etmekle pek ziyade mesruruz.

Enver Paşa genç bir delikanlı iken eylediği vaadleri yüksek kumandan iken de ifa eyledi. İslam'ın tarihi vatanı olan Asya-yı Merkezi'ye ayak basar basmaz maksadı olan hedeflere erdi. Buhara ile Hive'nin, alem-i İslam'ın hayati merkezlerinden ma'dud olan bu mühim memleketlerin, yeni inkılab ve teşkilatının bir emr-i vaki olduğunu suret-i katiyede beyan edebiliriz.

Geçen haftanın bidayetinde Türkistan meşruti bir hükümet halinde istiklal-i tammını ilan eyledi. Bu keyfiyet memleketin hukuk-ı hakimiyetine haricden müdahale teşebbüslerini pek ciddi akıbetlere uğrattı. Yeni teşkil eden devletin teşkilat-ı siya-

siyesine Buhara ve Hive eyaletlerinden başka, Fergana ile beraber Türkistan-ı Rusya'nın büyük bir kısmı dahildir. Fakat Türkistan hükümeti bu hudud-ı siyasiye ile iktifa etmeyecektir. Yeni vaziyet Asya-yı Merkezi Türklerini birleştirmek ameliyesinin ilk kademesini teşkil eder. Bu hususdaki pek musib ve necib kararlar mevki-i icraya konursa -ki bundan katiyen şüphe etmiyoruz- Merkezi Asya Müslümanlarının yalnız magsub istiklalleri istirdat edilmiş olmakla kalmayacak, aynı zamanda Merkezi Asya'da, şarki Rusya'da ve garbi Çin'de yeni ve pek müessir bir amil-i siyasi meydana gelmiş olacaktır.

Pek ala malumdur ki hususi bir idareyi haiz bulunan Türkistan Çin'i Yangtsi-Kyang'ın menbağlarından başlayarak Bahr-i Hazer sahiline kadar imtidat eden cisim Türk cisminin sol kolu mesabesindedir. Merkezi Asya'nın büyük ailesinin yekdiğerinden uzak bulunan azasının bir araya getirilmesini hedef ittihaz eylemeyen hiçbir İttihad-ı Turan programı mükemmel addedilemez. Ümid ve temenni ederiz ki kuvvet ve şevketi artmış olan Buhara Cumhuriyeti bu pek ulvi ve musib meseleyi ciddi surette nazar-ı dikkate alacaktır.

Enver Paşa, yirminci asırda İslam'ın büyük dehası, harikulade kudretine, teşkilat ve muhtelif kuvvetleri tevhid hususundaki fevkalade azmine tam bir inkişaf verebileceği bir zemine yerleşti. Bundan dolayı ziyadesiyle mesruruz. Enver Paşa tarihi eserini meydana getirirken, Türkiye'de, Kafkasya'da ve Afganistan'daki din kardeşlerinin yardımına ihtiyaç hissedecektir. Herhalde bunlar da bu yardımı diriğ etmeyeceklerdir.

Türkistan devletinin teşkili, Turan birliğini tahayyül edenler için vasi ümid sahaları açtığı gibi, Asya'nın bütün İslam evlatlarının yeniden iktisab-ı hayat eylemeleri imkanını da hazırlıyor. İranlı, Hindli, Arap ve bütün diğer İslam kardeşlerimize ihtar ediyoruz, cemaat-ı İslamiyenin yeniden kesb-i istiklal eden bu uzvunu selamlasınlar, uhuvvet-i rabıtalarını takviye eylesinler. Türkistan'ın istiklali bütün alem-i İslam'ın hür olarak yaşamak mesailerinden bil-azat mütena'im olmak, Şark ve Garbin müsta-

kil ırkları arasında layık oldukları mevki-i takdiri kazanmak hususundaki hak-ı meşru ve iddialarını tatmin ediyor.

İslamiyet ırk kuyudatını tanımadığı için, Türkistan'ın muvaffakiyetini kendi muvaffakiyeti telakki ve Türkistan'ın sururuna tamamiyle iştirak eyler. Fakat şunu da nazar-ı dikkate arz ederiz ki, bir memleketin hukuk-ı tabiiyesi o memlekete birçok da vazife tahmil eder. Eğer Müslümanlar -ister Afganlı olsun, isterse İranlı olsun ve isterse diğer bir memleketten olsun- gerek kendi memleketleri ve gerekse diğer memalik efradına karşı adilane hareket etmeli ve şimdiki istiklallerinin layık-ı vecheyle takviyesine sai eylemelidir. Aksi takdirde yalnız ilan-ı istiklal keyfiyeti onları ecnebi müdahelesinden vikaye edemez. Kaderin bize tahmil eylediği vazifeleri mütevazi bir surette ve Allah korkusuyla ifaya sai edelim.

Şayan-ı tebcil din kardeşimizin, Enver Paşa'nın vekayi ile dolu yeni hayatında yeni bir devre-i tarihi açacağına, ecnebi tesiratına kapılmayarak kanun-ı din-i mübinin ilk vaz'ının tesirat-ı ruhaniyesi altında bulunmak suretiyle deruhte eylediği hidmeti ifa edeceğine eminiz. Çünkü o kendisini hem-dinlerinin hidmetine vakf eylemiştir.

(Muslim Standard)

GÜNEŞ
Mehmed Timur Bey

Damarında kudret dolu
İslamlığın çelik kolu
Selam sana aziz kardeş
Selam sana Anadolu

* * *

Bağrında zaferle yatar
Türk adına şanlar katar
Selam sana gazi ülke
Selam sana yüce vatan

Seferini kutlularım
Zaferini kutlularım
Hayalini kucaklayıp
Seferini kutlularım

* * *

Müsibetler arkasında
Kızıl damga yakasında
Unuttun mu kardeşini
Frengistan yakasında

* * *

Unutma yok aziz kardeş
Anamızdır büyük güneş
Kanımızda kalbimizde
Döner yanar aynı ateş

(Not: Şiir yukarıdakiler gibi 142 adet dörtlükten oluşmakta ve 8 sayfadan daha uzun sürmektedir. S.G)

1. BÖLÜM
DİPNOTLAR

Mete Tuncay, *Türkiye'de Sol Akımlar I(1908-1925)*, İstanbul BDS Yayınları, Ekim, s.75

Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler, Cilt III*, İttihat ve Terakki, İstanbul Hürriyet Vakfı Yayınları, 1989, s. 569-575

3 Masayuki Yamauchi, *Hoşnut Olamamış Adam-Enver Paşa Türkiye'den Türkistan'a*, İstanbul Bağlam Yayınları, 1995 s. 20

4 Masayuki Yamauchi age s. 81

5 Şevket Süreyya Aydemir, *Enver Paşa*, Cilt III, İstanbul Remiz Kitabevi, 1972, s. 507

6 Masayuki Yamauchi, age s. 82

7 Masayuki Yamauchi, age, Enver Paşa ve diğer İttihatçıların yurtdışı faaliyetleri hakkında yayınlanmış en kapsamlı belgeler olmakla birlikte maalesef 1919 yılına ait sadece bir mektup vardır ve o da Enver Paşa'ya gönderilmiş bir mektuptur. Dolayısıyla 1919 yılı faaliyetleri hala tam olarak açıklığa kavuşmamıştır.

8 Arif Cemil, *İttihatçı Şeflerin Gurbet Maceraları*, Arma Yay, İstanbul, 1992, s. 40-41 (Tefrika olarak Mayıs 1922'de Tevhid-i Efkar'da yayınlanmıştır.)

9 Arif Cemil, age, s. 25

Bknz. *Enver Paşa'dan Cemal Paşa'ya Mektup*, Aktaran Ş. S. Aydemir, age, s. 520

Arif Cemil age, s. 36-37

Bknz. *Enver Paşa'dan Cemal Paşa'ya mektup*, M.Yamuchi age s.90

13 *Cafer Tali'den Enver Paşa'ya mektup*, M. Yamuchi age s.131

14 Uçak kazalarının ve hapisliklerin ayrıntılı bir anlatımı için bknz. Arif Cemil age s.55-73

15 Bknz. *Enver Paşa'dan Hacı Sami'ye mektup*, M.Yamuchi age s.94

16 Kurultayla ilgili uzun bir değerlendirme için bknz. Ş. S.Aydemir age s.572. Aydemir'in kendisi de kurultayda bulunmuştur.

17 Bildirinin tam metni için Bknz. Masayuki Yamauchi, age s. 283

18 Bknz. *Cemal Paşa'dan M. Kemal'e mektup*, Masayuki Yamauchi, age. 109

19 Mektup için Masayuki Yamauchi age s. 112. Protokolün tam metni için s. 314.

Bknz. *Şahin Beyden Enver Paşa'ya mektup*, Masayuki Yamauchi age. s 116

Masayuki Yamauchi age. s 128

Bu konudaki en açıklayıcı bilgiyi Liva el-İslam dergisinde yayınlanan "Bir Nutuk" başlıklı ve Enternasyonal'de İ.İ.C.İ. adına yapıldığı öne sürülen bir konuşma vermektedir. Bknz *Liva el-İslam* Yıl:1 Sayı:11 ve 12. Bu konuşmada hangi ülkelerdeki hangi örgütlerin İttihad'a dahil olduğu belirtilmektedir.

23 Dr. Philip H. Stoddart. *Teşkilat-ı Mahsusa*, Arba Yay. İstanbul, 1993, *s* 56

24 Dr. Philip H. Stoddart. age s. 89

25 Dr. Philip H. Stoddart age s. 60 ve 64

26 Dr. Philip H. Stoddart age s. 145

27 Masayuki Yamauchi age. s. 133

28 Masayuki Yamauchi age. s. 135

29 Hindistan'lı Müslüman Gazeteci, Öğretim üyesi. Savaşta İngiltere'ye karşı İslam Birliği mücadelesi için Türkiye'ye gelmiştir. Masayuki Yamauchi age. s 332

30 Ancak Bekir Sami'nin bir süre sonra Enver Paşa çevresinden uzaklaştığı anlaşılıyor. Bknz. *Ziya Bey'den Enver Paşa'ya mektup*. "Bekir Sami bizden ihtiraz etti (korktu, sakındı, çekindi) Y. Masayuki age. s 189

31 Bknz. *Bedri Bey'den Enver Paşa'ya mektup*, Masayuki Yamauchi age. s. 143

32 Afganistan üzerinden Hindistan'daki İngiliz birliklerine saldırma fikrinin savaş sırasındaki Teşkilat-ı Mahsusa planlarından birisi olduğu anlaşılıyor. Bknz. Dr. Philip H. Stoddart age s. 64. Afganistan Emiri Emanullah Han'la Enver Paşa'nm iyi ilişkileri Enver'in ölümüne kadar sürdü.

33 Masayuki Yamauchi age. s. 149

34 *Enver Paşa'dan Kamil Bey'e mektup*, M. Yamauchi s. 150. Para daha sonra iki taksit olarak alınmıştır. Enver Paşa kendisi, Kamil Bey ve Ziya Bey dışında parayı kimsenin bilmemesini istemiştir. Bknz. M. Yamauchi age s.164

35 *Ziya Beyden Enver Paşa'ya mektup*, Masayuki Yamauchi age s. 152

36 Enver Paşa Türkistan'a geçtikten sonra, bütün eski İttihatçılar aleyhine dönmüş, hatta kendisine deli gözüyle bakılmıştır. Bu konuda ilginç bilgiler için Bknz. *Kamil Bey'den Enver Paşa'ya mektup*, M. Yamauchi s. 263. Kamil Bey,"Burada sizin için çalışmakta olan Ziya ve İlyas'dan başka kimse yok" demektedir.

37 *Ziya Bey'den Enver Paşa'ya mektup.* Masayuki Yamauchi age s. 157. Buna rağmen mektupları yayınlayan Yamauchi yayınladığı mektuplara yazdığı giriş bölümünde Liva el-İslam'ın dört sayfalık ve iki ayda bir yayınlandığını yazmıştır ki bu doğru değildir. Bknz. s 49

38 Masayuki Yamauchi age s. 161

39 Masayuki Yamauchi age. S. 162. Oysa birinci sayının üzerinde 15 Mart tarihi vardır. Derginin üzerindeki tarihten birkaç gün sonra yayınlandığını düşünsek bile. Ziya Bey 15 Mart tarihli mektubunda Enver Paşa'ya derginin çıkmaya başladığını yazmıştır.

40 Mart 1921 Kronolojisi için Bknz. Gotthard Jaesehke. *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi*, T.T.K Ankara. 1989 s. 142-146. Bekir Sami'nin imzaladığı anlaşmalar T.B.M.M tarafından reddedilmiş, bunun üzerine B. Sami istifa etmiştir.

41 *Enver Paşa'dan M. Kemal'e mektup*, Ali Fuat Cebesoy. *Moskova Hatıraları*. Vatan N. İst. 1954. s.51-52. Aktaran Mete Tuncay. *Mesai* A. Ü.S.B.F. Yay. No. 328 Ankara, 1972, s. 6. Mektup tarihi 15 Ağustos 1920'dir.

42 Halk Şuralar Fırkası programı geniş ölçüde sosyalizm uygulamalarından etkilenmiş halkçı bir programdır. H.Ş.F programı ve İ.İ.C.İ tüzüğünün tan metni için Bknz. Kazım Karabekir, *İstiklal Harbimizde Enver Paşa*, Tekin Yay, İstanbul, 1990, s. 103-131

43 Masayuki Yamauchi age s. 172

44 Masayuki Yamauchi age s. 181

45 Masayuki Yamauchi age s. 180

46 Masayuki Yamauchi age. s. 191

47 Masayuki Yamauchi ape s. 223-25

48 Masayuki Yamauchi age. s. 228. Şevket Süreyya bu kongreye katılanların toplu halde bir fotoğrafını yayınlamış ve kongre için "üstünde durmasak da olur" yorumunu yapmıştır. Bknz. Ş. S. Aydemir age s. 586. Ayrıca Kongre'ye katılanların bir listesi için bknz. Mete Tuncay, *Sol Akımlar 1*, s.78

49 Dr. Sabahattin Özel, *Milli Mücadelede Trabzon*, TTK, Ankara 1991, s.150. S. Özel, Halil Paşa'nın Şubat sonlarında Trabzon'a geldiğini yazmaktadır. Oysa Halil Paşa 20 Mart 1921'de Tuapse'den Enver Paşa'ya yazdığı mektupta "yarın Trabzon'a hareket ediyorum" demektedir.Ayrıca 8 Nisan tarihli mektupta da "22 Mart'ta Trabzon'a geldim" demektedir. Bknz. Masayuki Yamauchi s. 160.

50 Masayuki Yamauchi age s. 182

51 Masayuki Yamauchi age s. 187

52 Masayuki Yamauchi age s. 205

53 Masayuki Yamauchi age. s. 220

54 Masayuku Yamauchi age s. 214, 215. Daha sonra "İ.İ.C.İ anka gibi bir şey" diyerek isim fazlalığından şikayet eden de yine Küçük Talat olmuştur. Bknz. M. Yamauchi age s. 253

55 Masayuki Yamauchi age. s. 233. Ancak Enver Paşa bu mektubu göndermekten vazgeçmiş, ileride görüleceği gibi mektubu Liva el-İslam'da bir makale şeklinde yayınlamıştır. Ancak makalede M. Kemal'den hiç söz edilmemektedir.

56 Masayuki Yamauchi age. s. 244

57 Masayuki Yamauchi age. s. 234

58 Batum kararlarının tanımı için bknz. Masayuki Yamauchi age. s. 294

59 Sovyet liderleri arasında da Enver Paşa konusunda farklı görüşler olduğu anlaşılıyor. Bknz. Masayuki Yamauchi age. s. 66-67.

60 Masayuki Yamauchi age s. 253

61 Masayuki Yamauchi age s. 247.

62 Cemal Paşa'nın Enver Paşa'yı adeta yalvararak geri çağıran mektubu için Masayuki Yamauchi s. 257

63 Maalesef pek çok değerli mektubu yayınlayarak konuyla ilgili araştırmalara büyük bir katkı yapmış olan Japon bilimadamı Masayuki Yamauchi, yayınladığı mektupları anlamamış, ya da yukarıda söz ettiğim yanlış inanç dolayısıyla kendi yayınladığı mektubu bile fahiş bir şekilde yanlış yorumlamıştır. Yamauchi mektuplara yazdığı ön bölümün 67. sayfasında Enver Paşa'nın Sakarya Savaşı'ndan sonra 'oldukça ümitsiz' olduğu yorumunu yaparak buna kanıt olarak da Enver Paşa'nın bir mektubunda "Allah bile Sakarya zaferinin sonuçlarından hayrete düşmüştür" diye yazdığını öne sürmüştür. Oysa mektubun aslına bakıldığında Enver Paşa'nın "Herhalde Cenab-ı Hak bu harbin sonunu hayreder" diye yazdığı anlaşılmaktadır. Bknz. s. 246

64 Karabekir age s. 138-9

65 M. Yamauchi age s. 180

66 M. Yamauchi age s. 204. Vehib Paşa'nın derginin 1.ve 2. sayılarında İslam'da birliği va'z eden iki kısa makalesi yer almıştır ki bu makalelerin kimseyi rahatsız etmesi mümkün değildir. Zaten mektuptan da tepkinin makalelere değil, Vehib Paşa'nın kendisine olduğu anlaşılmaktadır. Vehib Paşa'nın bundan sonra makalesi yayınlanmamıştır.

67 M. Yamauchi age s. 214

68 M. Yamauchi age s. 222

69 Bknz. K. Karabekir age ve Sami Sabit Karaman, *İstiklal Mücadelesi ve Enver Paşa*, İstanbul, 1949

70 "Vatanda Kurulan Fesad Ocakları", *Liva el-İslam*, 15 Ocak 1922. Yıl 2 Sayı 1-2, s.4

71 Erik Jan Zürcher, *Milli Mücadelede İttihatçılık*, Bağlam Yay, İstanbul 1987

72 M. Tuncay, age, s. 120-1. Tuncay ayrıca derginin bir koleksiyonunun İstanbul Belediye Kütüphanesinde bulunduğunu ekleyerek, dergiye zahmetsizce ulaşmamı sağlamıştır. Bunun için kendisine ne kadar teşekkür etsem azdır.

73 M. Yamauchi age s. 237. Aynı mektupta Afganistan Emiri Emanullah Han'ın gönderdiği 4 000 altının bir miktarını Berlin'e gönderdiğini de yazmaktadır.

74 M. Yamauchi age s. 245

75 M. Yamauchi age s. 263

76 Yamauchi age s. 266

77 M. Yamauchi age s. 249

78 M. Yamauchi age s. 251

79 Zeki Velidi Togan, *Hatıralar,* Hikmet Gazetecilik Limited Şirketi, İstanbul 1969, s. 384. Ancak Enver Paşa bu aylarda Moskova'da değil Batum'da bulunuyordu. Bknz ekli Kronoloji.

80 Ömer Kazım, *Kurtuluş Savaşı Yıllarında Ankara Berlin,* Çev. Dr Durmuş Yılmaz Alagöz Yayın İletişim Pazarlama San ve Tic Ltd. Şrk. Konya 1994, s. 70-72. Çeviride maalesef Ömer Kazım'ın kimliği hakkında bilgi verilmemiştir. Ömer Kazım bu tarihte Enver Paşa'nın Bolşeviklerle çatışmakta olduğundan habersiz görünmektedir. Belki de kendi komplo teorisini geçersiz kılacağı için bu durumu görmezden gelmiştir.

81 Bknz. *Hoşnut Olamamış Adam Enver Paşa,* Masayuku Yamauchi, Bağlam Yayınları, Temmuz 1995. Kronoloji'de başka dipnot kullanılmamış, sayfa numaraları parantez içinde gösterilmiştir.

2. BÖLÜM
DİPNOTLAR

Liva el-İslam, Yıl 1 Sayı 1, s. 1-3. 15 Mart 1921

Liva el-İslam. Yıl 1 Sayı 2, s. 9-11. 1 Nisan 1921

3 *Liva el-İslam,* Yıl 1 Sayı 3. s. 25-27. 15 Nisan 1921

4 *Liva el-İslam.* Yıl 1 Sayı 3, s. 28. 15 Nisan 1921

5 Liva el-İslam'da yayınlanan tüm fotoğrafları kitabımızın Liva el-İslam Dergisi başlıklı 3. bölümünde ilgili yazıların içinde yayımlıyoruz.

6 "İngiliz Vahşeti", *Liva el-İslam,* Yıl 1 Sayı 4, s. 43. 1 Mayıs 1921

7 "İngiliz Vahşeti", *Liva el-İslam,* Yıl 1 Sayı 4, s. 45. 1 Mayıs 1921

8 "İngiltere'nin Caniyane Siyaseti", *Liva el-İslam,* Yıl 1 Sayı 5, s 59. 15 Mayıs 1921. Sayı 6, s. 68. 1 Haziran 1921

9 "İngiltere'nin Caniyane Siyaseti", *Liva el-İslam,* Yıl 1 Sayı 5, s. 60. 15 Mayıs 1921

"İngiltere'nin Caniyane Siyaseti", *Liva el-İslam,* Yıl 1 Sayı 6, s. 70. 1 Haziran 1921

"Daima Aynı Siyaset", *Liva el-İslam,* Yıl 1 Sayı 7, s. 77. 15 Haziran 1921

12 *Liva- el-İslam.* Yıl 1 Sayı 3, s. 39. 15 Nisan 1921

13 "İrlanda ve İngiltere", *Liva el-İslam,* Yıl 1 Sayı 10, s. 101. 1 Ağustos 1921

14 *Liva el-İslam,* Yıl 2 Sayı. 12, s. 44. 1 Ağustos 1922

15 *Liva el-İslam,* Yıl 1 Sayı 4, s. 51. 1 Mayıs. 1921

16 *Liva el-İslam,* Yıl 1 Sayı 5, s. 62. 15 Mayıs. 1921

17 *Liva el-İslam*,Yıl 1 Sayı 6, s. 72. 1 Haziran 1921

18 *Liva el-İslam*,Yıl 1 Sayı 7, s. 80. 15 Haziran 1921

19 *Liva el-İslam*,Yıl 2 Sayı 15-16, s. 94. 1 Teşrin-i evvel 1922

Liva el-İslam, Yıl 2 Sayı 15-16, s. 97. 1 Teşrin-i evvel 1922

"Kilikya Meselesi", *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 1, s. 8. 15 Mart 1921

"Londra Konferansı", *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 2, s. 10. 1 Nisan 1921

23 *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 3, s. 36. 15 Nisan 1921

24 *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 1, s. 9. 15 Nisan 1921

25 "İngiltere'nin Caniyane Siyaseti", *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 6. s. 69. 1 Haziran 1921.

26 *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 6. s. 71. 1 Haziran 1921

27 *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 6. s. 71. 1 Haziran 1921

28 *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 15-16. s. 151. 15 Teşrin-i Sani 1921

29 *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 15-16, s. 145. 15 Teşrin-i Sani 1921

30 Bknz. David Fromkin, *Barışa Son Veren Barış*, Sabah Kitapları, 3. Baskı. İst . 1994, s. 534

31 *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 7. s. 79. 15 Haziran 1921

32 *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 8, s. 85-86. 1 Temmuz 1921

33 *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 8. s. 86. 1 Temmuz 1921

34 *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 10. s. 108. 1 Ağustos 1921

35 *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 11, s. 111. 15 Ağustos 1921

36 "Türkiye ve İtalya", *Liva el-İslam*, Yıl 2 Sayı 11-12 s. 43. 1 Ağustos 1922

37 "Türkiye ve İtalya", *Liva el-İslam*, Yıl 2 Sayı 11-12. s. 44. 1 Ağustos 1922

38 *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 1. s. 8. 15 Mart 1921

39 "Londra Konferansı", *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 2, s. 11. 1 Nisan 1921

40 "Yunan Vahşetleri", *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 4. s. 49. 15 Mayıs 1921

41 "Yunan Vahşetleri", *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 9, s. 93-96. 15 Temmuz 1921

42 "Yunan Ordusunun İnhizamı", *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 3, s. 35. 15 Nisan 1921

43 "Yunan Hezimeti", *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 5. s. 57. 15 Mayıs 1921

44 "Yunan Hezimeti", *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 5, s. 59. 15 Mayıs 1921

45 "Sakarya Meydan Muharebesi", *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 14, s. 57. 1 Teşrin-i evvel 1921

46 "Paris Şark Konferansı", *Liva el-İslam*, Yıl 2 Sayı 7-8, s. 17-19. 15 Nisan 1922

47 "İstanbul Meselesi", *Liva el-İslam*, Yıl 2 Sayı 13-14, s. 65. 1 Eylül 1922

48 *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 2, s. 16. 1 Nisan 1921

49 *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 5, s. 64. 15 Mayıs. 1921

50 *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 8, s. 88. 1 Temmuz 1921

51 "Anadolu Harbinin Son Safhası", *Liva el-İslam*, Yıl 2 Sayı 15-16. s. -91-94. 1 Teşrin-i evvel 1922

52 "Batum'un İşgali", *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 1, s. 8. 15 Mart 1921

53 "Türkistan Haberleri", *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 2, s. 15. 1 Nisan 1921

54 "Alem-i İslam ve Rusya", *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 3, s. 25. 15 Nisan 1921

55 "Alem-i İslam ve Rusya", *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 3, s. 27. 15 Nisan 1921

56 *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 3, s. 38-39. 15 Nisan 1921

57 *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 5, s. 64. 15 Mayıs 1921

58 "Birbirine Boğdurulan Kafkas Milletleri", *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 8. s. 83. 1 Temmuz 1921

59 "Birbirine Boğdurulan Kafkas Milletleri", *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 8, s. 84. 1 Temmuz 1921

60 "Birbirine Boğdurulan Kafkas Milletleri", *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 9, s. 93. 15 Temmuz 1921

61 *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 14, s. 135. 15 Teşrin-i evvel 1921

62 "Bolşeviklerin Kafkasya ve Türkistan'ı İstilası ve Enver Paşa", *Liva el-İslam*, Yıl 2 Sayı 11-12, s. 41. 1 Ağustos 1922

63 "Bolşeviklerin Kafkasya ve Türkistan'ı İstilası ve Enver Paşa", *Liva el-İslam*, Yıl 2 Sayı 11-12, s. 42. 1 Ağustos 1922

64 Enver Paşa yurtdışına çıktıktan sonra bütün yazışmalarında A imzasını kullanmıştır. Birinci bölümde sözü edilen M. Yamauchi'nin yayınladığı mektuplarının hemen hemen tamamı A imzalıdır. Ayrıca Enver Paşa'nın bu ilk yazısında da sıradan okuyucunun, mektubu yazan kişinin Enver Paşa olduğunu anlaması için özen gösterildiği göze çarpmaktadır. Örneğin Moskova'ya geçebilmek için pek çok kaza bela savuşturdu-

ğunu ve hapis yattığını yazmıştır ki bunu o günlerde bile pek çok kişi bilmektedir. Bknz. Arif Cemil age. Ayrıca Cemal ve Talat Paşa'lardan da arkadaşlarım diye söz etmekte ve kendisiyle beraber çalıştıklarını yazmaktadır.

65 "Mühim Bir Mektup", *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 6, s. 65. 1 Haziran 1921

66 Kazım Karabekir, *İstiklal Harbimizde Enver Paşa ve İttihad Terakki Erkanı*, Tekin Yay, İstanbul 1990

67 *Enver Paşa'dan M. Kemal Paşa'ya Mektup*, Masayuki Yamauchi age s. 229

68 "Talat Paşa ve Katli", *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 7, s. 73. 15 Haziran 1921

69 "Dikkat Edelim Aldanmayalım", *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 8, s. 81. 1 Temmuz 1921

70 "İstanbul'da İngiltere", *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 9, s. 89. 15 Temmuz 1921

71 "İngiltere ve Yeni Türkiye", *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 10, s. 97. 1 Ağustos 1921

72 "Kendimi Bildim", *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 11, s. 110. 15 Ağustos 1921

73 "Biricik Yol", *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 12, s. 117. 1 Eylül 1921

74 "Haksız ve Lüzumsuz Bir Ta'riz", *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 13, s. 125. 15 Eylül 1921

75 "Enver Paşa'dan M. Kemal'e Mektup", Masayuki Yamauchi age 261-262

76 "Enver Paşa'dan Cemal Paşa'ya Mektup", Masayuki Yamauchi age 263-264

77 "İzah-ı Hakikat", *Liva el-İslam*, Yıl 2 Sayı 1-2, s. 1. 15 Kanun-i sani 1922

78 Zeki Velidi Togan, age s. 386

79 "Bolşeviklerin Kafkasya ve Türkistan'ı İstilası ve Enver Paşa", *Liva el-İslam*, Yıl 2 Sayı 11-12, s. 41. 1 Ağustos 1922

80 "Enver Paşa'dan Kamil Bey'e Mektup", Yamauchi age s. 293

81 "Şarki Buhara Vekayi'i" yazısı içinde harita, *Liva el-İslam*, Yıl 2 Sayı 11-12, s. 50. 1 Ağustos 1922

82 "Şarki Buhara Vekayi'i", *Liva el-İslam*, Yıl 2 Sayı 11-12, s. 51. 1 Ağustos 1922

83 "Rusya İslamlarında Açlık ve Türkistan Harekatı", *Liva el-İslam*, Yıl 2 Sayı 13-14, s. 71. 1 Eylül 1922

84 "Enver Paşa'nın Yeni bir Muvaffakiyeti", *Liva el-İslam*, Yıl 2 Sayı 15-16, s. 102. 1 Teşrin-i evvel 1922

85 "Ahmed Enver Paşa", *Liva el-İslam*, Yıl 2 Sayı 17-18, s. 118. 1 Kanun-u evvel 1922

86 "Mühim Bir Mektup", *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 6, s. 66-67. 1 Haziran 1921

87 "Hindistan Haberleri", *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 6, s. 70-71. 1 Haziran 1921

88 "Aynı metin 1945 yılında 24 ve 25 Ocak tarihlerinde, iki bölüm halinde Tanin Gazetesi'nde "İ.İ.C.İ'na Ait Bir Vesika" başlığıyla yayınlanmıştır. Yazının Cavid Bey'e posta ile geldiği öne sürülmektedir. 25 Ocak 1945 tarihli Tanin'de haber birinci sayfadan ve büyük puntolarla; "İ.İ.C.İ İrlandalılarla da Münasebatı Daimede Bulunuyordu" başlığıyla verilmiştir. Aynı yazı Mete Tuncay tarafından "İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı'nın Bir Bildirisi, Moskova 5 Temmuz 1921" başlığıyla yayınlanmıştır. Tanin'deki yayında 'Bildiri' olduğu yönünde bir ibare yoktur. Bknz. M. Tuncay, *Türkiye'de Sol Akımlar-1 1908-1925*, Belgeler 2. B. D. S. Yay. İst 1991, s. 195

89 "Bir Nutuk", *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 12, s. 119. 1 Eylül 1921

90 "Bir Nutuk", *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 11, s. 113. 15 Ağustos 1921

91 "Bir Nutuk", *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 12, s. 120. 1 Eylül 1921

92 "Haksız ve Lüzumsuz Bir Ta'riz", *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 13, s. 127. 15 Eylül 1921

93 "İslam'ın Samimi ve Hakiki Dostlarına", *Liva el-İslam*, Yıl 2 Sayı 13-14, s. 73, Eylül 1922, "İslam ve Hocası", *Liva el-İslam*, Yıl 2 Sayı 15-16, s. 102. 1 Teşrin-i evvel 1922

94 "Mısır İhtilalinin Sene-i Devriyesini Tes'id", *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 2, s. 12. 1 Nisan 1921

95 "Çaviş için birinci bölümde verdiğimiz bilgilerin dışında bknz. Ş. S. Aydemir age s. 586 ve M. Yamauchi age s. 336

96 "Konuşmalar için bknz. *Liva el-İslam* Yıl 1 Sayı 4, s. 46-49. 1 Mayıs 1921

97 "Şekib Arslan için bknz. Yamauchi age s. 331 ve ayrıca Aydemir age s. 587'de bir fotoğrafı vardır.

98 Genellikle okunduğu gibi yazıldıkları için, eski yazıda özellikle yabancı isimlerin okunmasının zorlukları malumdur. Buradaki isim "Doktor Şatrto" şeklinde okunmaktadır.

99 "Mısır İhtilalinin Sene-i Devriyesi", *Liva el-İslam*, Yıl 2 Sayı 3-6, s. 15. 15 Mart 1921

100 "Filistin Haberleri", *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 5, s. 62. 15 Mayıs 1921

"Filistin Haberleri", *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 6, s. 71. 1 Haziran 1921

102 "Filistin Mektupları", *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 11, s. 114. 15 Ağustos 1921

103 "Herbert Samuel İngiltere'nin Filistin Yüksek Komiseri, Bknz. David Fromkin age s. 517

104 "Filistin Haberleri", *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 12, s. 121. 1 Eylül 1921

105 Olayların İngiltere tarafından nasıl değerlendirildiğini anlamak için Bknz. David Fromkin, age s. 516

106 "Filistin Haberleri", *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 14, s. 141-143. 1 Teşrin-i evvel 1921

107 "Filistin Mektupları", *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 14, s. 143. 1 Teşrin-i evvel 1921

108 "Filistin Mektupları", *Liva el-İslam*, Yıl 2 Sayı 1-2, s. 8. 15 Kanun-i sani 1922

109 "Filistin Mektupları", *Liva el-İslam*, Yıl 2 Sayı 1-2, s. 8. 1 Kanun-i Sani 1922

"Filistin Mektupları", *Liva el-İslam*, Yıl 2 Sayı 3-6, s. 12-13. 15 Mart 1922

Zaferden sonra yayınlanan 15-16. sayıda (yıl 2) bütün İslam alemindeki kutlamalardan birer ikişer cümlelik haberler verilirken Filistin'de de sevinç gösterileri yapıldığı, camilerde dua edildiği, halkın Osmanlı bayraklarıyla gösteriler yaptığı ve İngiltere'nin bu gösterileri silah zoruyla dağıtmaya çalıştığı haber verilmektedir. s. 99.

Liva el-İslam, Yıl 1 Sayı 2, s. 15. 1 Nisan 1921

113 *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 8, s. 87. 1 Temmuz 1921

114 *Liva el-İslam*, Yıl 1 sayı 12, s. 124. 1 Eylül 1921

115 "Sus! Lübnan'da Fikirlerin Zehirlenmiştir" ve "Gean Callot'nun Mühim Bir Makalesi", *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 17-18, s. 157-159. 1 Kanun-ı evvel 1921

116 *Liva el-İslam*, Yıl 2 Sayı 3-6, s. 14. 15 Mart 1922

117 "Hindistan Haberleri", Liva el-İslam, Yıl 1 Sayı 10, s. 108. 1 Ağustos 1921

118 *Cemal Paşa'dan Mustafa Kemal'e mektup*, M. Yamauchi age, s. 109

119 *Bedri'den Enver Paşa'ya mektup*, M. Yamauchi age, s. 143.
Enver Paşa'dan Kamil Bey'e mektup, M. Yamauchi age, s. 150
Ziya Bey'den Enver Paşa'ya mektup, M. Yamauchi age, s. 185
Liva el-İslam, Yıl 1 Sayı 3, s. 27. 15 Nisan 1921

123 *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 8, s. 87. 1 Temmuz 1921

124 *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 11, s. 112. 15 Agustos 1921

125 *Liva el-İslam*, Yıl 2 Sayı 13-14, s. 69. 1 Eylül 1922

126 *Liva el-İslam*, Yıl 2 Sayı 13-14, s. 77. 1 Eylül 1922

127 *Liva el-İslam*, Yıl 2 Sayı 9-10, s. 25-27. 1 Haziran 1922

128 "Fetvaya Dair", *Liva el-İslam*, Yıl 2 Sayı 11-12, s. 46. 1 Ağustos 1922

129 *Liva el-İslam*, Yıl 2 Sayı 13-14, s. 77. 1 Eylül 1922

130 *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 1, s. 3. 15 Mart 1921

131 *Liva el-İslam*, Yıl 2 Sayı 7-8, s. 17. 1 Nisan 1922

132 *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 7, s. 73. 15 Haziran 1921

133 *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 10, s. 108. 1 Ağustos 1921

134 *Liva el-İslam*, Yıl 2 Sayı 9-10, s. 34-36. 1 Haziran 1922

135 Sait Halim Paşa'nın öldürülmesi 6 Aralık 1921. Gotthard Jaesehkeage s. 168

136 *Liva el-İslam*, Yıl 1 Sayı 17-18, s. 160. 1 Kanun-ı evvel 1921

137 Liva el-İslam, Yıl 2 Sayı 9-10, s. 39. 1 Kanun-ı evvel 1921

138 Liva el-İslam, Yıl 2 Sayı 17-18, s. 116. Kanun-ı evvel 1922

139 Liva el-İslam, Yıl 2 Sayı 17-18. s. 116-118. 1 Kanun-ı evvel 1922

İNDEKS

Abdulllah Han 26
Abdülaziz Çaviş 27, 31, 33, 35, 39, 103, 155, 160
Abdülhamid 12, 187, 202
Abdülmecid Efendi (Son Halife) 118, 220, 407
Adli Paşa 234
Ağa Han 140
Ahmed Fevzi Paşa 272
Ahmet Fuat 27, 39
Ali Kemal 87, 224
Atatürk, Mustafa Kemal 9, 28, 32, 36, 38, 41, 58, 83, 91, 93, 106 108, 112, 119, 206, 220, 222, 252, 261, 262, 276, 302, 303, 309, 310, 315, 373, 395, 396
Ayaz İshaki 114, 361
Azmi Bey 28
Bahaeddin Şakir 8, 12, 33, 43, 116, 117, 343, 344, 348
Behbud Han 116, 117, 235, 344
Bekir Sami 28, 32, 62, 65, 67, 90, 91, 183, 203, 238, 243, 258, 262
Benito Suarez 289, 292
Bouillon, Franklin 280
Callot, Gean 109, 294
Cebesoy, Ali Fuat 35, 92, 259
Cemal Azmi 8, 12, 40, 43, 116, 117, 343, 344, 348
Cemal Paşa 10, 15, 16, 20, 24, 28, 29, 38, 39, 42, 81, 111
Cemil Oktay 11
Chamberlain 205
Churchill, Winston 140, 161, 196, 206, 244, 276

Çakmak, Fevzi 39, 83, 119, 412
Çerkez Ethem 41, 42
Çerkez Reşit 28
Çiçerin 23, 38

Damat Ferit 9, 143, 169, 223-225
Denikin 97, 378
Doktor Fuat 28, 34, 36
Doktor Nazım 8, 33, 35, 305

Ebu'l Faruk 105-108
Edib Han 112, 114, 115, 347, 381-383
Emanullah Han 28, 111, 113, 148, 348, 381, 382, 395

Emir Abdullah 110, 144, 152, 222, 233, 255
Emir Abdülkerim 244
Emir Abdülmalik 234
Emir Mahmud 206
Emir Seyid 274,295
Emir Şekip Arslan 8, 27, 28, 31, 33, 35, 103, 163, 164
Enver Paşa 7, 8, 10-12, 15-47, 74, 78, 101, 110, 111, 116, 241, 257, 262, 302, 303, 305, 352, 354, 362, 363, 377, 378, 400, 413, 415
Esad Bey 272

Fahri Paşa 112, 373, 374
Faysal 86, 109, 110, 152, 153, 164, 173, 206, 210, 222, 255, 262, 274, 275, 287, 296, 310

Galip Paşa 113, 335
Gandhi 110, 111
General Alvarez 290
General Gouraud 109, 138
General Guru 293, 296
General Harington 69, 204, 229, 272, 311, 315
General Silvester 234
Gladstone 309, 310
Günel Ayas 11

Hacı Sami 11, 23, 38
Hakkı el-Azim 273, 275
Halil Paşa 28, 35, 38, 92, 258, 259, 305
Hanioğlu, Şükrü 11
Hazreti İsa 309, 309
Hazreti Muhammed 307, 309, 335
Hazreti Musa 327
Herbert Samuel 106, 252, 278, 309
Hugo, Victor 321

İbrahim Tali 28
İlyas Bragon Bey 10, 30, 34, 111
İsmail Habib Bey 104

Kamil Bey (Enver Paşa'nın Kardeşi) 12, 24, 30, 40, 43, 47
Kara Vasıf 57, 159
Karabekir, Kazım 41, 42, 305
Karahan 23
Karaosmanoğlu, Yakup Kadri 96, 97, 375, 377
Kolçak 97, 378
Konstantin 337
Kont Sforza 66, 67, 138, 238, 391
Küçük Talat 37, 38, 40, 92
Kürd Ali 275

Lady Harington 311
Lenin 23, 78, 212
Lloyd George 53, 54, 64, 69, 143, 145, 161, 164, 166, 185, 193, 211, 214, 223, 225, 228, 229, 235, 239, 243, 283, 287, 329, 330, 337, 388, 392, 394, 397, 399
Lord Cromer 86, 200, 201
Lord Curzon 205, 211, 323, 325, 327, 330, 341, 372, 391, 392
Lord Kitchner 84

Maier, Edward 104
Makyavel 66, 67
Mehmet Ali Paşa 271
Metaksakis, Meletyos 337
Mustafa Suphi 24

Naciye Sultan 12, 111
Napolyon 57, 170
Nihad Paşa 108
Nihat Paşa 310
Nubar Paşa 188

Okyar, Ali Fethi 369, 388, 394
Orbay, Rauf 57, 150
Prens Aziz Hüseyin Paşa 221
Prenses Kadriye Hüseyin 117, 297

Radek, Karl 21, 23, 90
Rahip Hidalgo 288, 289
Refet Paşa 366
Refi Cevad 87, 224
Rıza Nur 90
Rusuhi 43,44

Sait Halim Paşa 117, 344
Sami Taşkent 28
Sami Sabit Bey 41, 42

Şehzade Tevfik Efendi 57, 158, 159

Şerif Hüseyin 86, 106, 233, 274, 287, 310, 315, 335

Talat Paşa 8, 10, 11, 15, 16, 20, 22, 25, 28, 31, 33, 35, 81, 83, 84, 90, 115, 117, 137, 181, 187, 258, 305, 321, 344, 348
Tevfik Paşa 143, 225
Togan, Zeki Velidi 44
Topal Osman 25
Toratini 67
Tunaya, Tarık Zafer 42
Tuncay, Mete 42

Üçüncü Napolyon 291

Vahdettin 86, 118, 119, 220, 276, 407
Vehip Paşa 30, 34, 40
Venizelos 68, 84, 140, 154, 221, 245, 337
Wilson, Woodrow 264, 265, 303, 351
Wrangel 76, 118, 119, 220, 276

Yamauchi, Masayuki 18, 28
Yusuf İzzet Paşa 272, 345, 346
Yusuf Kemal Bey 112, 259, 280, 285

Zaglul Paşa 101, 165, 172, 173, 184, 221, 234
Ziya Bey 11, 24, 25, 26, 28, 29
Zürcher, E.J. 42

enver paşa'nın Sürgünü

Yıl 1921....

Yenilgi kabul etmeyen İttihatçılar Berlin'de sisli bir konaktadır...

Bütün İslam dünyasını ayağa kaldıracak bir hayal peşindedirler...

İngiltere'ye karşı üç kıtada İslam İhtilalleri örgütlemek üzere yola çıkan bir örgüt: İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı...

Filistin'den Irak'a, Mısır'dan Endonezya'ya, Suriye'den İrlanda'ya ihtilal haberleri yayınlayan bir dergi: Liva el-İslam

Önce Bolşeviklerle birlikte İngiltere'ye karşı, sonra tek başına Bolşeviklere karşı ihtilal örgütlemekle ömrünü bitiren bir ihtilalci: Enver Paşa....

Kurtuluş Savaşı'nın Batı'da ve İslam dünyasında yankıları....

Enver Paşa'nın Anadolu'yla fırtınalı ilişkileri...

Siyonizmin Filistin'i ele geçirme planına karşı ilk uyarılar, ilk tepkiler...

Tarihimizin karanlıkta bırakılmış sayfaları...

SALYANGOZ
YAYINLARI

KİTAP
2006
SKB 0228107 UZZ

9 789756 277676

Ön kapak: Enver Paşa'nın çizdiği, Orta Asya'da Bolşeviklere karşı yürütülen savaşı gösterir harita

SALYANGOZ TARİH